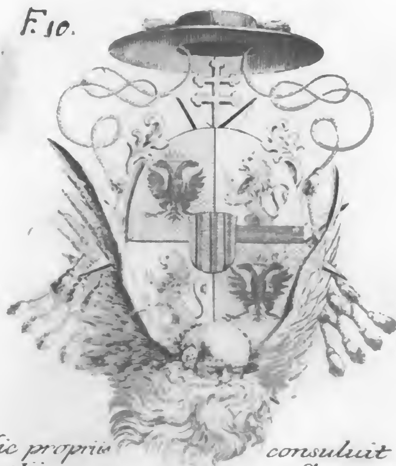
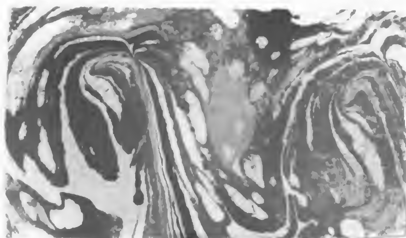
VETERUM ANALECTORUM TOMUS 1. [-4.] COMPLECTENS VARIA...

Jean Mabillon, Josè Maria Fonseca de Evora, ...

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
9
2 M I
47

F. 10.
Sic propriis otiis
consuluit Anno 1789.

212

VETERUM ANALECTORUM

TOMUS II.

VETERUM ANALECTORUM TOMUS II,

COMPLECTENS

Varia opuſcula, epiſtolas, ac monumenta eccleſiaſtica, hactenus inedita,

Cum Adnotationibus, Obſervationibus, & Diſſertatione ſingulari Domni JOHANNIS MABILLONII, *Presbyteri ac Monachi Ord. S. Benedicti è Cong. S. Mauri.*

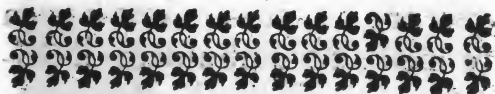

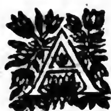

LUTECIÆ PARISIORUM,
Apud LUDOVICUM BILLAINE, in Palatio Regio.

M. DC. LXXVI.
Cum Privilegio Regis & Superiorum Permiſſu.

LECTORI.

B Analectis, studiose Lector, ad integra fercula manus sensim admoveo: idemque mihi contingit, atque homini è gravi morbo revalescenti, longaque inedia affecto, qui solidioribus cibis paullatim assuescit. Sic nimirum post Analectorum Tomum primum, in quo veterum scriptorum brevia fragmenta pro modulo digessi; nunc ampliora & fere integra edo in secundo, majoris molis opus intermissum cum Deo prope diem resumturus. Sed

vereor, ne, cùm animo hac in re meo, & quibusdam lectoribus meis studiosiùs obsequor, prolixiora exhibendo; in aliorum censuram invitus incurram; qui titulum operi non satis convenire jam causati sunt.

Etsi enim Veterum Analectorum consilium, quantum ex amicorum relatu intelligere potui, nemo non probavit; varia tamen, ex more, ac diversa de Tomo primo fuerunt hominum eruditorum judicia. Aliis quippe operis titulus rerum contentarum dignitati non visus est ex æquo respondere; ipsumque opus ampliùs præstare, quàm ejus inscriptio præ se ferret. Alii res ipsas non

ex titulo, sed ex voto suo metientes, aiunt breviora & exiliora esse istius Tomi monumenta, quàm optarent. Nonnulli in poëticis Analectis pleraque non parvi faciunt, maximè Flori Carmen de divisione Imperii facta post obitum Ludovici Augusti; itemque aliud ad Moduinum Episcopum Augustodunensem; tum Adelmanni rythmicos versus, & epitaphia illustrium personarum: quidam verò poëtica omnia prorsus hinc eliminata vellent. Accedunt alii, qui majorem delectum in ejusmodi collectione desiderant. Hæc omnia eruditorum suffragia gratanter accipio; atque adeo ea me movent, ut facti mei causas &

rationes in hujuſce Tomi limine aperiam.

In primis longè mihi optabilius eſt, utili fraude fefelliſſe lectorum exſpectationem, quàm ſuperbo titulo ingeſſiſſe nugas, ac venditaſſe. Id enim mihi ſemper altè animo infixum, in libris inſcribendis plus modeſtiæ tribuendum eſſe, quàm pompæ: propterea quòd de commendatione operis magis deterat immodicus tituli faſtus, quàm afferat pretii. At modus hac in re tenendus, & juſtè de opere ſuo ex titulo pronuntiandum. Ego verò aſſentior. ſed quia nos plerumque incautos agit cæca operum noſtrorum æſtimatio; ſemper præferenda eſt tituli mediocri-

tas, & paullo infra æstimationem, quam de scriptis nostris habemus, præfari decet, ne arrogantiùs de iis sentire videamur. Ceterum si quis vetera monumenta, quibus Tomus primus constat, attentè contulerit cum amplissimis antiquorum tractatibus & libris, quos nostra ætate viri docti in lucem protulerunt; næ ille fatebitur meritò dici Analecta, & quasdam (ut ita dicam) lautissimi convivii reliquias, quæ aliis circa potiora occupatis aut superfuerunt, aut exciderunt: digna certè, quæ accuratè collecta & reservata, congruo tempore saltem in secundas studiosorum mensas inferrentur.

Jam verò quòd alii fragmenta nostra breviora causantur, pro me faciunt. nam probat certè, qui ea quæ breviora putat, prolixiora optaret. Verùm instituti mei ratio, & valetudinis status non sinebant prolixiora dare. Parva promisi ex operis titulo: quod in me receperam, hoc implere curavi. An verò prolixa dumtaxat & longiora probare licet? Est etiam parvis & exiguis sua gratia, si integra sint: si mutila & manca; apta fiunt & concinna, si ea corpori suo restituas: sin minùs, saltem quoddam operis ignoti specimen lectoribus exhibent.

Triplicis autem generis monumenta protuli in Tomo I,

nempe epistolia, editorum operum supplementa, nondum editorum præfationes & fragmenta. De duobus primis nullus est causandi locus: de postremis, ut ne integra darem, hæ me rationes adduxerunt.

Quasdam præfationes edidi, prætermissis operibus, quibus præfixæ erant: propterea quòd nonnulla ejusmodi opera non nisi ex nata occasione digna sunt visa, quæ typis mandarentur. quo in genere sunt vita S. Romani Episcopi Rotomagensis, Helperici liber de computo, Gerberti commentarius in quemdam Porphyrii locum; Galteri Antistitis Magalonensis collectio ex floribus Psalmorum; Hildeberti Ceno-

mannensis Episcopi libellus de vita sanctæ Radegundis. quæ omnia tanti non æstimavi, ut locum in nostris Analectis habere mererentur. Et tamen horum librorum præfationes publicare visum est, quòd ea designarent opera, quæ ne omnino cælarentur, reipublicæ litterariæ interesse putavi.

Non eadem ratio me impulit, ut Claudii Taurinensis Episcopi commentaria in libros sacros omitterem. Cùm enim hæc aliaque hujusmodi commentaria, quæ penes nos sunt manu-scripta, ut in lucem producantur, majores exigant impensas, quàm nostra ferant tempora; nec facilè inveniantur typographi ad hos sumtus

comparati; præfationes interim cum litteratis viris communicandas duxi, ut aliquam ſaltem iſtiuſmodi operum notitiam eis propinarem. Ut verò Algeri librum de miſericordia & juſtitia præfationi à me editæ non ſubjicerem, id fuit in cauſa, quòd necdum iſtius operis exemplum integrum mihi impetrare licuit. Ne autem præclarum eximii viri opus aliquando interciperetur, loca deſignavi, in quibus ejus exemplaria aſſervantur. Ad hæc, quòd duo tantum fragmenta ex Gregorii Turonenſis commentario in Pſalmos retuli, paucis expedio: quod inde habui, hoc totum dedi.

Quod ſupereſt, in faciendo

Analectorum delectu, rationem habui eorum, quæ aliquid momenti tum eruendæ, tum illustrandæ antiquitati conferre posse existimavi. Non me offenderunt barbaries & stribiligines verborum, in quibus latentem aliquam vel tantillam deprehendi veritatem, aut historiæ novam lucem. Nam ubique & in omnibus veritas, quantumvis inculto & horrido habitu vestita compareat, amanda est. At decepit me aliquando rerum species, atque nomen auctorum. Cedo: sed ferendus est unus aut alter lapsus in materia levi.

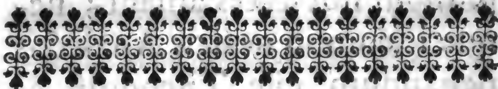
In poëticis eumdem modum tenui, ratus multorum gustui obsequendum, qui veteres e-

jusmodi novitates amant; neque locum in nostris Analectis negandum esse Theodulfi & Flori poëmatiis, quæ vel solo Auctorum nomine lucem mereri videbantur.

Hæc dixerim, ut facti mei rationes ingenuè aperiam; non ut errata, si qua sunt, mea excusem: longè minùs ut approbem.

De secundo Tomo non est quòd ampliùs præloquendo te distineam, studiose Lector, cui gratior fuerit rerum hîc contentarum index, quàm longior præfatio. Vale.

INDICULUS VETERUM ANALECTORUM TOMI SECUNDI.

PROSAICA.

S.

INDICULUS.

ANALECTA POETICA.

EPITAPHIA.

INDICULUS.

SVMMA PRIVILEGII.

CHRISTIANISSIMI Francorum Regis LUDOVICI XIV Privilegio, VIII Novembris anni MDCLXXIV concesso, cautum est, ut Domnus JOHANNES MABILLONIUS, è Congregatione S. Mauri, librum cui titulus est, *Vetera Analecta*, in uno pluribusve Tomis, per quem maluerit Typographum; neve alius citra ejus consensum, edat, uti uberius Diploma ipsum explicat, relatum in codicem Bibliopolarum.

Idem Domnus JOHANNES MABILLONIUS *facultatem dedit* LUDOVICO BILLAINE *Bibliopolæ Parisiensi, typis edendi Tomum secundum* Veterum Analectorum.

VETERA

VETERA ANALECTA.

DIONYSII EXIGUI Epiſtola Ad EUGIPIUM Preſbyterum,

In verſionem ab ſe factam libri Gregorii Nyſſeni, de conditione ſeu opificio hominis.

DOMINO ſanctiſſimo, & à me plurimùm venerando, ſacro EUGIPIO Preſbytero, DIONYSIUS Exiguus. Sancto venerationis tuæ ſtudio pro meis viribus obſecutus, beati Gregorii Nyſeni Epiſcopi librum

de conditione hominis è Græca locutione converti, triginta & uno ab eodem capitibus explicatum: in quo opere quantum sim difficultatis expertus, ex ipsa lectione probabitur. In plurimis enim juxta Philosophorum sententias immoratus, opulentiam tantam suæ eruditionis expressit, ut pæne nihil omiserit eorum, quæ ab illis doctis & otiosis ingeniis in hac parte per inextricabiles digesta sunt quæstiones. Quorum etiam nonnullas ineptias ita destruxit, ut illud propemodum nobis insinuaret Apostoli, quo Fideles instruit dicens: *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum.* Nam sicuti quædam recta, quæ Deus illis revelavit, sapienter approbat; ita prava eorum vel ipse dirigit, vel quatenus ab aliis vitentur, ostendit: exceptis videlicet paucis, in quibus dum valde persequitur vitia, protulit (ut fieri solet) etiam ipse vitiosa.

Coloss. 2. 8.

Igitur eloquentiam tanti Doctoris æmulatus, enisus sum quidem disertitudinem ejus sequi, licèt adsequi nimis

impari facultate nequiverim. Fidem tamen ſententiarum ejus pro mea mediocritate ſervavi, ſciens veritate nihil eſſe præſtantius. Et quia ſunt, ut dixi, aliqua, quæ poſſunt meritò reprehendi; nullus lector in his meum putet obligatum eſſe conſenſum: quia officio tranſlatoris explicui, non cenſoris judicio comprobavi.

Quapropter humili devotionis obſequio precor, ût ſanctitas tua promiſſionis meæ ſolutionem gratiſſima mente percipiat: & in quibuſcumque minùs eleganter videor eloquutus, veniam clementer accommodet: quia neceſſitate temporis à doctiſſimorum virorum collatione diſtractus, non quo debui librum ſplendore digeſſi, qui ut plurimis probatur abundare virtutibus; ita quibuſdam, ut ſæpe retuli, maculis videtur adſperſus. Oret ergo pro me tua dignatio, ut tantis preſſus anguſtiis, ſaltem ſpiritalium ſtudiorum latitudine gaudeam: nec adeo præſentibus umquam mæroribus liceat, ut nos à propoſito futuræ delectationis abducant. Maximum namque ſolatium in hac miſeria capimus, ſi de ventura gloria continuata meditatio-

ne tractemus. Quamvis enim quis amore cælestium ægre ferat hujus peregrinationis incommoda, & cum Propheta dolenter exclamet: *Heu me, quòd incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar, multùm incola fuit anima mea.* & cum beato Apostolo confidenter asserat: *Cupio dissolvi & esse cum Christo.* tamen à patria non procul exsulare creditur, si semper patriam desiderio consequatur.

Psalm. 119. 5.

Philipp. 1. 23.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT SANCTI GREGORII EPISCOPI ad fratrem suum PETRUM Presbyterum,

De Imagine, id est de hominis conditione, quæ à fratre eorum sancto BASILIO *Episcopo in Hexaëmeron sunt omissa.*

SI pecuniarum pretiis eos oporteret honorare, qui virtutibus eminent: parvus utique, sicut Salomon ait *, totus mundus divitiarum videretur, qui tuis possit adæquari virtutibus. Sed

* Prov. post v. 40 apud LXX.

quia multo gratia melior, quàm divitiarum opulentia, quæ tuæ venerationi debetur, exsistit, exigit autem & sanctum Pascha caritatis munificentiam consuetam; offerimus excellenti prudentiæ tuæ munus, ô homo Dei, parvum quidem, quamquam dignum videatur tibi deferri, sed nostris impar viribus non habetur. Hoc autem munus sermo est, veluti vestimentum pauperrimum, ex inopi nostra intellegentia non sine labore contextum: sermonis verò materia forsitan audacior plurimis esse videbitur, verumtamen haud absurda vel indecens æstimatur. Solus quidem dignè creaturam Dei consideravit, qui secundùm Deum creatus est. Et verè ad imaginem Dei conditus formatusque BASILIUS, communis pater noster atque præceptor, qui sublimissimum creaturæ totius ornatum multis intellegibilem sua contemplatione perfecit, & in vera Dei sapientia formatum mundum his, qui per ejus prudentiam huic aptantur inspectioni, notissimum esse constituit. Nos autem quamvis ammirari de eo, ut dignum est, minimè valeamus; tamen ea quæ

desunt his quæ ab hoc magistro perspecta sunt, adicienda credidimus, nullatenus occasione præsenti laboris ejus adtenuantes industriam: (nec enim fas sublime ejus eloquium nostris obumbrari sermonibus) sed ne ea quæ videtur magistro deesse gloria, discipulis imputetur. Nam cùm Hexaëmero ejus de conditione hominis expositio desit, si nullus auditorum illius aliquod afferret studium, quo minus id, quod desiderabatur, impleret; adversus magnam gloriam ejus vituperationi forsitan præstaretur occasio, veluti qui neglexerit ad habitum quemdam perspicacis intellegentiæ suorum discipulorum mentes imbuere. Nunc ergo juxta vires nostras id, quod minus deest, exponere aggressi, si quid tale reperitur in nostris, quod ejus doctrinæ non sit indignum, id ad magistrum jure referatur: si verò magnificentiam contemplationis ejus nostra non adsequatur oratio; ille quidem præter accusationem manebit, qua putatur effectum dexterioris eventus noluisse suis insinuare discipulis, notam causationis effugiens. Nos autem apud eos, qui vitu-

perationibus ſtudent, conſequenter erimus obnoxii, veluti qui parvitate cordis noſtri tanti magiſtri ſapientiam capere nequeamus. Eſt autem non parva ad contemplationem propoſita nobis intentio, nec alicui eorum miraculorum, quæ in mundo ſunt, poſtponenda; fortaſſis autem & præferenda eſt omnibus, quæ notitiæ noſtræ ſubjecta ſunt. Nihil enim eorum quæ videntur, ſimile eſt Deo, ſicut eſt humana conditio: ita ut à benignis auditoribus de his, quæ dicturi ſumus, venia nobis in præſenti petenda ſit, ſi ſermo noſter inferior, quàm rei dignitas expoſcit, appareat. Oportere autem exiſtimo nihil eorum, quæ circa hominem priùs effecta creduntur, & quæ complenda ſperantur in poſterum, quæque nunc in præſenti cernuntur, indiſcuſſum prorſus omittere: ne minor promiſſione noſtra hæc expoſitio forſitan arguatur, ſi homine in contemplatione propoſito prætermittatur aliquid eorum, quæ ad cauſam pertinere monſtrantur. Sed & quæ videntur erga eum accidiſſe contraria, & cur non illa quæ ab initio facta ſunt, in ejus natura reperiantur, per quam-

dam consequutionem necessariam, quæ tam Scripturarum auctoritate, quàm rationis excogitatione collecta est, decentiùs explicantur: ita ut sibi consonet universa materia, cùm ordo ac series quæ putatur adversa, ad unum terminum eumdemque conveniat, sic divina ope atque virtute spem contra spem & facultatem nobis ex difficultate præstante. Manifestationis autem gratiâ optimum fore credidi præsentem sermonem tibi capitulis explicare, quo possis in brevi totius operis effectum per singula cœptorum nostrorum argumenta cognoscere.

EXPLICIT PROLOGUS SANCTI GREGORII EPISCOPI.

INCIPIUNT CAPITULA.

I. *Particularis quædam ratiocinatio de mundo, naturalis disputatio, & clarior expositio de his quæ priùs in hominis formatione peracta monstrantur.*

II. *Cur novissimus post creaturam factus homo*, &c.

ADNOTATIONES.

DIONYSIUS, cognomento Exiguus, *Monachus, Scytha natione, sed moribus Romanus, multa ex Græco transtulit in Latinum, quæ utilitati possunt convenire Ecclesiæ*, inquit Cassiodorus Senator in lib. de divinis lectionibus cap. 23. In his *transtulit de Græco in Latinum librum Gregorii Nysseni de conditione hominis*, testante Sigeberto Monacho in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 27. Hæc Dionysii versio primùm typis vulgata est Coloniæ anno M D XXXVII, tum Basileæ anno M D LXII. at utrubique absque epistola translatoris, EUGIPIO *Presbytero* inscripta; immo etiam absque versione præfationis Gregorii Nysseni. Utrumque, id est Dionysii epistolam nuncupatoriam & Gregorii præfationem Latinam, ex veterrimo codice Corbeïensi, litteris Langobardicis ante annos octingentos scripto, eruit noster Michaël Germanus, studiorum meorum socius & adjutor. Gregorii præfationem subsequitur in mss. codice index capitulationum, in editis etiam omissus. at singulis capitulis singula lemmata, quæ in exemplari continenter exhibentur, seorsim præfiguntur in editis.

Quo anno condita sit hæc versio, non facilè definierim. Dionysius ejus auctor vix attigit annum D XL. siquidem Cassiodorus eum uti mortuum laudat in libro de divinis lectionibus, qui sub annum D L editus est. Unde mirari subit

Johannem Leuvenklaium, qui novam hujus Gregorii Nysseni libri versionem sæculo superiori adornavit repudiata Dionysiana, in eum errorem incidisse, ut Dionysium non nisi ante quadringentos annos vixisse putaverit. Qua in re novum interpretem jure emendavit Fronto Ducæus, qui de Dionysii opere longè rectiùs sensit. Certè Eugipius Presbyter, cui Dionysius opus suum inscripsit, vix ad annum DXXX pervenit, uti inferiùs demonstrabo.

Dionysius in superiori epistola observat, in Gregorii Nysseni libro ab se verso residere nonnulla, *in quibus dum* Gregorius *valde persequitur vitia, protulit etiam ipse vitiosa*. idemque aliis verbis usque tertium inculcat. Quænam sint illa, quæ in Gregorio Dionysius reprehendit, facilè intelligimus ex lectione capitis 18 versionis Dionysianæ, quod in nova septimum-decimum est. In eo quippe capite docetur, homines, si in statu naturæ integræ perstitissent, non usuros fuisse conjugio ad propagationem generis sui; sed eo modo, quo Angelorum incrementum factum est, multiplicandos. Id enim aliorum Patrum traditioni, maximè verò S. Augustini doctrinæ contrarium est. Deinde Gregorius in cap. 22 apud Dionysium hoc argumento resurrectionis necessitatem probat, quòd cùm hominis in malum perpetuus motus, mali verò finita sit meta; ubi homo nequitiæ suæ peregerit cursum, tunc demum jugis ille se moventis impetus ad iter bonum denuo recurret, hoc est ad immutabilita-

rem. quod certè viris doctis non facile probabitur. Neque etiam illud quod in capite sequenti subdit de divino præcepto propagandi generis humani. Hæ, ut puto, *maculæ* sunt, quibus Gregorianus liber Dionysii judicio *adspersus est*.

Ad Eugipium revertor, cui Dionysiana versio præmissâ epistolâ nuncupata est. Fuit is Presbyter & Abbas Lucullanensis, qui librum de gestis sancti Severini Noricorum Apostoli composuit; idemque qui Collectaneum ex libris sancti Augustini defloravit. Huic rei probandæ affero clausulam seu subscriptionem, quæ dicto Collectaneo jussu Reducis Episcopi Neapolitani subjecta est.

ET orationibus beatæ & gloriosæ semper Virginis Mariæ hunc codicem excerptorum, quæ ex opusculis S. Agustini beatæ recordationis EGIPIUS Presbyter & Abba fecit, & eum codicem Dei aspiratione pro amore divinarum Scripturarum adhuc in laïca vita constitutus REDUX misericordiâ Dei Episcopus conscribi fecit, & privatu [*lege* præfatus] Redux Dei gratia faciente in eadem Neapolitana civitate à viro beatissimo PELAGIO sedis Romæ Pontifice est Episcopus ordinatus: & eo jubente, ego PETRUS Notarius sanctæ

Ecclesiæ Catholicæ Neapolitanæ, ut potui, emendavi sub die Iduum Decembrium, Imperatore domino nostro TIBERIO Constantinopolis Agusti anno septimo, post consulatum ejusdem Agusti anno tertio, Indictione quinta-decima, obsidentibus Langobardis Neapolitanam civitatem. Quem codicem pro memoria recordationis nominis sui prædictus Episcopus devotè sanctæ Ecclesiæ Neapolitanæ, cui præest, pro ædificatione populi Christiani noscitur obtulisse. Et obtestor vos sanctos successores Ecclesiæ suprà scriptæ, Dei gratiâ succedentes, in diversis ordinibus constitutos, per Dei nostri omnipotentis adventum, ut hic codex in Ecclesia Dei semper valeat permanere, ut quomodo Fides æterna est Christiana, sic hæc oblatio codicis in ecclesia jure Deo custodienda, &c. ∴ vobisque servientibus ibidem semper servetur. Testes sitis etiam vos per confessionem meritaque beati Januarii Martyris, ut sub nullo argumento, nulla alienatione, nulla commutatione de archibo ecclesiæ, vel jure aliquo modo discedat, ne cum prædicto Pontifice Reduce in divino judi-

cio causas reddere videamini.

FINIT. AMEN.

CASSIODORUS Senator in lib. de divinis lectionibus cap. 23 commendat *opera Eugipii Presbyteri*, quem sibi visum testatur. *Hic ad parentem*, inquit, *nostram* PROBAM, *virginem sacram, ex operibus S. Augustini valde beatissimi quæstiones ac sententias, ac diversas res deflorans, in uno corpore necessaria nimis dispensatione collegit, & in trecentis triginta octo capitulis collocavit.* Eugipii librum excerptorum continet Bibliothecæ nostræ Germanensis vetus codex, ab annis fere octingentis exaratus: in cujus fine legitur subscriptio præmissa, quam Redux Neapolitanus Episcopus exemplari se jubente descripto apponi curavit. Hinc intelligimus codicem Germanensem exemplum esse Neapolitani. Porro ad hanc clausulam respexisse videtur Sigebertus Gemblacensis Monachus, cujus hæc verba sunt in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 39. *Eugipius Abbas hortatu Renducis Neapolitani Episcopi deflorans libros Augustini Episcopi Hipponensis, dedit codicem magnæ utilitatis ad Probam virginem; & per manus ejusdem Renducis Episcopi obtulit Ecclesiæ Neapolitanæ. Fuit tempore secundi Pelagii, & Imperatoris Tiberii Constantini.*

Hîc duo peccat Sigebertus, & quòd Eugipii excerpta Renducis seu Reducis hortatu deflorata scribit, & quòd Eugipium ait vixisse tempore Pelagii secundi, & Tiberii Imperatoris.

Et quidem Reducem transscribendi Collectanei Eugipiani auctorem fuisse demonstrat superius fragmentum : at verò exemplum Reducis longè post conditum ab Eugipio librum prodiit, immo post Eugipii obitum , quippe qui in ea clausula *beatæ recordationis Presbyter* appellatur. Certè Eugipius ipse in operis sui Præfatione ad Probam , ait se ad id impulsum fuisse hortatu, non Reducis, sed Marini Abbatis, ejusque Monachorum. sic enim præfatur : *Dominæ merito venerabili , & fructu sacræ virginitatis in Christo gratia semper inlustri* PROBÆ, EUGIPIUS, *omnium servorum Dei famulus , in Domino salutem dicit. Excerptorum codicem quem de nonnullis operibus sancti Augustini , cohortante domno meo Marino Abbate , vel ceteris ejus sanctis Fratribus , quomodocumque conpegeram , continuò transferri vobis sancto quo polletis studio voluistis , &c.* Ex quibus verbis corrigitur Sigeberti primum erratum, quod alteri mendæ occasionem dedit. Cùm enim Reducem Eugipio scribendi Collectanei auctorem existimaret Sigebertus , consequens fuit , ut Eugipium Reducis æqualem fuisse putaverit. At sicuti falsum est Sigeberti fundamentum , ita etiam consecutio falsa.

Eodem affectus præjudicio Rosweidus in Prolegomenis ad vitas Patrum duos distinxit Eugipios , unum Lucullanensem in Italia Abbatem , qui , teste Isidoro Hispalensi Episcopo, *libellum de vita sancti Monachi Severini composuit* , & post consulatum Importuni seu Op-

portuni, hoc eſt poſt annum Chriſti D IX claruit: alterum Abbatem Africanum ab Sigeberto laudatum, qui temporibus Pelagii Papæ ſecundi & Tiberii Auguſti, id eſt ſub annum D LXXX, librum excerptorum ex Auguſtini operibus conflaverit. Roſweidum ſecuti ſunt Johannes Bollandus tomo 2 Januarii ad vitam S. Severini Preſbyteri, & Aubertus Miræus in Notis ad cap. 39 Sigeberti. Hanc duorum Eugipiorum diſtinctionem, & Sigeberti cui innititur fundamentum paucis refellere juvat.

Unum & eumdem fuiſſe Eugipium, & qui librum de geſtis S. Severini edidit, & qui Collectaneum Auguſtinianum fecit, arguunt patria, dignitas, atque ætas, utrique Auctori communis. Eugipius quippe Severini laudator Italus fuit, deguitque apud Lucullanum in Campania: ubi ſine dubio etiam vixit Excerptor Auguſtinianus, unde, tamquam ex vicino loco, Redux Neapolitanus Epiſcopus exemplar Excerptoris accepit. Preſbyter & Abbas fuit Eugipius Severini encomiaſtes. Abbas quidem, teſtante Iſidoro in lib. de Scriptoribus eccleſiaſticis cap. 13. Preſbyter verò, ut teſtatur Paſchaſii Diaconi epiſtola, quæ vitæ ſancti Severini præmiſſa eſt, *Domino ſancto ſemperque cariſſimo Eugipio* inſcripta. Utrumque nomen Preſbyteri & Abbatis Excerptori aſſerit fragmentum noſtrum. Denique Eugipio utrique (ſic interim loqui liceat) eadem ætas convenit. Eugipius enim vitam ſancti Severini ſcripſit biennio poſt conſulatum Importuni, hoc eſt anno D XI, ut ipſe

testatur in epistola ad Paschasium Diaconum. Eodem tempore Augustiniana excerpta condidit Eugipius : siquidem opus suum inscribit Probæ virgini , quæ incunte sæculo VI florebat. Hujus rei certum nobis argumentum suppeditat Fulgentius Ruspensis Episcopus , qui tractatus duos de jejunio & oratione eidem Probæ nuncupavit sub annum Christi quingentesimum quintum. Certè Cassiodorus Senator cùm librum Institutionum scriberet, (scribebat autem ante annum quingentesimum sexagesimum) de Eugipio excerptore non secus, quàm de mortuo agit his verbis : *Convenit ut Presbyteri Eugipii opera necessariò legere debeatis , quem nos quoque vidimus , &c.* Cùm ait *vidimus* , satis indicat Eugipium hunc jam vivere desiisse eo tempore , ac proinde longè ante pontificatum Pelagii secundi , qui sedem Romanam iniit ab anno DLXXVII , uno anno ante Tiberii principatum. Ex his omnibus certo, ni fallor , conficitur, non duos , sed unicum fuisse Eugipium , cui liber de vita sancti Severini cum Regula monastica ab Isidoro memorata , atque excerpta Augustiniana tribuenda sunt.

Jam verò ex superiori fragmento discimus, Reducem Episcopum , qui exscribendi Augustiniani Collectanei auctor fuit , non Neapolis in Africa , uti suspicatus est Chioccarellus ; sed Neapolis in Campania Episcopum fuisse : ut qui in præmissa clausula oblationem suam commendat Ecclesiæ Neapolitanæ *sub obtestatione* *beati*

beati Ianuarii Martyris, quem Neapolis Campaniæ patronum agnoſcit.

Poſtremò ex præmiſſis conſtituitur tempus, quo Redux Eccleſiam Neapolitanam rexit, nimirum Pelagio ſecundo Pontifice, imperante Tiberio Auguſto: & quidem mandante Reduce, librum excerptorum Eugipii ſcriptum fuiſſe Tiberii Auguſti *anno ſeptimo, poſt conſulatum ejuſdem anno tertio, Indictione quinta-decima, obſidentibus Langobardis Neapolitanam civitatem.* qui characteres conveniunt in annum Chriſti quingenteſimum octogeſimum ſecundum. Ergo in ſerie Neapolitanorum Antiſtitum collocandus eſt Redux, non inter Stephanum & Pomponium, ut apud Ferdinandum Ughellum in Italiæ ſacræ tomo 6, ſed inter Vincentium & Demetrium. Ceterum obſervatu dignæ ſunt præmiſſæ chronologicæ notæ, ex quibus intelligimus, Tiberium dictum Auguſtum triennio ante initum à Juſtini morte imperium; & Neapolim à Langobardis obſeſſam fuiſſe anno DLXXXII, qui Indictione XV præditus erat.

In fine neſcio an operæ ſit pretium monere, Eugipii excerpta typis edita prodiiſſe Baſileæ anno 1542, & Venetiis anno ſequenti, cum hac inſcriptione: D. EUGYPPII ABBATIS APHRICANI *theſaurorum tomus primus.* nam diviſus eſt liber in tomos duos, qui in ſcriptis codicibus una ſerie procedit à capite ad calcem, *in trecentis triginta octo capitulis*, ut obſervavit Caſſiodorus Senator. Fallit etiam inſcriptio, ubi

Eugipium Abbatem vocat *Africanum*: cùm dicendus ſit Abbas Italus Monaſterii Lucullani prope Neapolim Campaniæ, non Africæ, ex dictis.

Poſtea quàm hæc ſcripſeram, obſervavi ſuperiorem clauſulam à Philippo Labbeo in Addendis ad Diſſertationem hiſtoricam de Scriptoribus eccleſiaſticis editam fuiſſe cum epiſtola illuſtriſſimi Petri de Marca tum Archiepiſcopi Toloſani, qui fragmentum iſtud ex noſtro Germanenſi codice deſcriptum Labbeo ſubmiſit, erratum inde emendans Sigeberti, Eugipium ad Pelagii Papæ & Tiberii Imperatoris tempus referentis. Quo perlecto gaviſus ſum, me nec-opinantem in viri clariſſimi ſententiam ac mentem conveniſſe: nec mihi viſum eſt ſupprimendum, quod ea de re antea animadverteram.

INCIPIT LIBER PRIMUS*

* Sic mſ.

SANCTI LAURENTII EPISCOPI,

De muliere Chananæa.

MULTI quidem confligunt venti, ſæviuntque procellæ: ſed veſtrum conventum non diſſolvit tem-

ptatio, nec ſtudium violavit. Non ceſſat Eccleſia, quæ ſemper pugnat, & ſemper triumphat; temptatur & non ſuperatur. In quantum pulſatur & premitur, in tantum prævalet & augeſcit: circùm ſæviunt undæ, ſed non movetur lapis.

Sermocinantibus nobis, ſomnus receſſit à vobis; nox ſe transfudit in diem. O conventus forenſis! poteſt enim & hic eſſe conventus Eccleſiæ. Fecit nox in foro Eccleſiam, & mentis veſtræ ſtrepitus armavit induſtriam: ceſſavit omnis pigritia, conquievit ignavia. Quis hoc non volvat animo, aut quis non miretur, eo quòd non ſolùm noſtri permanſerint nobiſcum; ſed etiam incogniti congregati venerunt, & proficit temptatio in utilitatis augmentum? Nam ſicut pluvia deſcendens nutrit ſemina germinantia; ſic temptatio cùm examinaverit, animam ſalvat. Verbum Domini eſt immobile, & portæ inferni non prævalebunt ad eum. Se ipſum vulnerat inpugnator Eccleſiæ: plebem verò fidelem inſigniorem oſtendit. Vires conlidit proprias qui æmulatur Eccleſiæ: nobis verò triumphi confert dignita-

tem. Juſtus erat & antea Job: ſed juſtior poſtmodum de agone emerſit. Sanus validus factus eſt æger validior: clarus in opere factus eſt, in opinione præclarior. Numquam igitur in temptatione formides. Si enim fueris in propria virtute fundatus, numquam tibi oberit tribulatio, quæ patientiæ declarat virtutem. Sicut enim fornax cùm examinat, augmentum facit in ſpecie auri: ſic temptatio addit animæ pulcritudinem. In quo enim noxia eſt flamma in ſpecie auri? aut in quo humiliat temptatio patientiam, quæ tollit triſtitiam, & auget lætitiam, & facit animam hominis in examinata ſpecie refulgere?

Introduxit temptationes, ut excludat adverſarios, qui me exiſtimant inimicum. Congregati ſunt maligni in unum: ſed quid illi in confuſione, & quales noſtri in compaſſione? ubi ſunt illi? num apparent? adſpicio in foro, eo per plateas; & nullum video. Frondes fuerunt, & ceciderunt à vento: plumbum fuit, & liquefactum eſt; hi verò refulgent in ſpecie auri. Quis eos quàm criminoſa eorum conſcientia effugavit? Sciunt enim ipſi quid fecerint. Nam &

Caïn cùm cœperat proprium perimere fratrem, perpetrato ſcelere, timens ac tremens ſuper terram inceſſit. ſic & iſti non manibus quidem, ſed mente malignati ſunt: & illi quidem operati ſunt necem, Dominus autem condonavit ſalutem. Hæc enim locutus ſum propter vos, ut exſultet mens veſtra in Domino, & numquam in temptationibus trepidet. Petra eſt inmobilis. O homo, quid flatus vereris? *Super hanc*, inquit, *petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non prævalebunt ad eam.* Matth. 16. 18. Quandoquidem extranea, quandoquidem autem inteſtina ſunt bella: ſed nullus poteſt ſtabilitatem quaſſare ſtructuræ. Quod autem expendo tempus, in exprobratione malorum. nec enim fas eſt inſultare diutius inimicis, & filios diſpicere ſcientes.

Igitur heſterno nobis Paulus Apoſtolus adornavit convivium, hodie autem Matthæus: heſterno coriarius, hodie publicanus: heſterno blaſphemus, hodie raptor. Sed non in blaſphemia permanſit blaſphemus, nec raptor in rapina permanſit. Factus eſt enim Paulus verus Apoſtolus & utilis doctor; factus

est enim & Matthæus Evangelii prædicator. Memorabo priora peccata, ut posteriora merita enitescant: ut discas tu quid sit converti de malo in bonum, ne aliquando desis in propria vita. Doctores igitur nostri priùs in criminibus sorduerunt, & inde conversi in meritis sonuerunt. Quid blasphemus & publicanus facti sunt? nonne caput rapinæ & lex violentiæ? Quid est publicanus? prædo sine pudore, medicus exterminii. Nonne immanior est furibus publicanus? fur namque vel timens furatur: hic autem confidenter delinquit. sed hic publicanus repentè Apostolus. quomodo aut quo tenore? *Transiens Dominus vidit eum sedentem in teloneo, dixitque illi: Sequere me. & surgens secutus est eum.* O virtus sermonis! venit crucis palma, & fecit militem de captivo, & lutum protinus convertit in aurum. Venit crucis palma, & surgens publicanus secutus est Christum; de profundo mæroris gurgite super omne decoris fastigium sublimatur. Nemo igitur desperans salute fruitur. non est enim malum in membris vestris naturaliter insitum: de arbitrio nos gratiam libertatemque ad-

Matth. 9. 9.

quirimus. Publicanus enim factus est Evangelista, blasphemus factus est doctor, latro paradisum meruit, seductor factus est verissimus adorator. Non est quicquam in criminibus, quod non pænitudine resolvatur. Et ideo Dominus ipsius criminis destruxit fastigia, ut nullus vitam suam etiam in sexta ætate desperet.

Ne dicas intra te: Peccavi, & quid faciam? habes imitabilem medicum, qui resecat morbum, & sanat omnem languorem: habes medicum, qui adest gemitibus, & nutu inperat sanitatem. Ex tanta te de inproviso materia finxit & vivificavit ut esses: nunc factum te & nutritum poterit oblivisci? non erat antea homo, & figuravit illum ex limo. Requiris fortè qualitatem: nescio ego, ipse scit artem suam. Numquid non eras terra? sed accepit partem terræ potens ille opifex, & fecit priùs corpus tuum, in quo disposuit & distinxit varia membra, manus & pedes; caput etiam, in quo oculi & aures, os & odoratus, frons & genæ, & reliqua membra inferiùs. Ille ergo artifex qui sic te proprio finxit arbitrio, non potest tua

auferre peccata? noli sensus ejus rimari, noli nodos examinare virtutis, noli quærere quomodo fecit, sed mirare de facto.

Sed dicis: Feci peccata multa & magna. Et quis est de hominibus qui non peccet? Tu dic: Erravi super omnes homines, sufficit mihi in sacrificio ista confessio. dic tu priùs iniquitates tuas, ut justificeris: cognosce quoniam peccator es: habe tristitiam cùm converteris: esto ac si desperatus & mæstus: sed & lacrymas compunctus effunde. Numquid aliud aliquid fuit in meretrice, quàm lacrymarum effusio? & ex hac profusione invenit præsidium, & acceptâ fiduciâ accessit ad fontem Dominum JESUM.

Sed veniamus ad causam. quid ergo Evangelista? *Et inde transiens Iesus, venit in partes Tyri & Sydonis, & ecce mulier Chananæa.* Miram rem ait Evangelista. Ecce mulier caput peccati, arma diaboli, expulsio paradisi, doli mater, corruptio legis antiquæ. Ecce mulier veniebat ad Dominum JESUM, mulier alienigena de gentibus, novella plantatio. mirum negotium Chananæa sequitur. Judæi fu-

Matth. 15.

giunt, domeſtici derelinquunt, alienigena hæret. Ecce mulier de finibus illis egreſſa clamabat dicens: *Miſerere mei, Domine, fili David.* Mulier hæc Evangeliſta efficitur. probavit enim divini conſilii ſacramentum, quando & virtutem divinam obſecrat, & carnis naturam confitetur, dicens: *Miſerere mei, fili David.* Conſidera pulcram mulieris mentem: vide quid dicit. Non eſt in actibus, inquit, meis, non mihi de converſatione juſtitia: ad miſericordiam tuam confugio, ubi non reſedit, nec requiritur locus ſalvandi. Et quomodo auſa eſt mulier legis ignara, tam iniqua, ſic abruptè accedere ad fontem ſalutis? non petiit Jacobum, non rogavit Johannem, non acceſſit ad Petrum: ſed hoc intermittens, quid dicit? Non eſt mihi neceſſarius fidejuſſor. ſuſcipit in ſe pænitentiæ patrocinium, & ſola currit, tenet eum in voce ac dicit: *Miſerere mei, Domine, fili David.* Ideo deſcendiſti, ideo carnem ſuſcepiſti, ut & ego loquar ad te, & cum fiducia petam. Cherubin adſpectu ejus tremunt in cælo, & in terra mulier non formidat. Angeli metuunt in excelſis, & mulier non veretur: in-

ſtat inportunè, & voce ſua exaggerat, dicens: *Miſerere mei, Domine, fili David.* Non habeo opus ſponſoris: per me accedo, per me obſecro, miſerere mei. Quid tibi opus eſt ? miſericordiam quæro. Quid pateris ? dolorem quem non ſuffero. Quid habes ? filia mea captiva tenetur. Quid illi eſt ? malè à dæmonio vexatur. Et quid nunc ? miſerere mei, Domine. Pignus meum conſumitur, & pars corporis violatur. Opinio, inquam, exiit de filia mea. noli me videre peccatricem & miſeram: tu es Deus qui ſecreta conſideras. *Filia mea malè vexatur.* Quid deſideras? ut liberetur de plaga. Miſerabilis luctus conſumſit uterum meum, & animam meam perturbat ſæva tempeſtas. Quid faciam neſcio. Patitur miſera, nec ſentit tormenta: nec mortem ſcit timere, nec vitam ſperare. *Miſerere mei.* Jacet confuſa, & cauſam tormenti ignorat. Me adſpice, Domine, me exaudi, vide diurna vulnera mea. Illa patitur, & ego deficio: paſſio ejus pavorem incutit cunctis, facta ſum omnibus ſpectaculum. quid faciam ? aut quò vadam ? non poſſum ab illa quoquam divelli, non poteſt ſola derelin-

qui. Non enim deforis venit, sed intus est expugnator, in se habet hostem & gladium, navis est quæ de se concitat tempestatem, non invenio nomen passionis ejus. *Miserere mei, Domine, fili David.* Utinam defuncta fuisset filia mea, quàm sic viveret. si enim mortua fuisset & sepulta, exacto jam tempore oblita fuissem, nec meminissem vulneris aut doloris. Nunc verò cadaver semper in domo est: causa mea, sepulcrum ejus; augetur quotidie vulnus meum, & crescit opprobrium. Quomodo? video oculis meis, istorum adspectu, torqueri manus, crinium vittas exsolvi ac spargi, spumas ex ore diffundi, dare mugitum horrendum, sævire intus invisibilem inimicum, improvisum hostem & pugnam manifestam. Miserere mei, Domine, quoniam filia mea erat, & facta est dæmonis esca. Non audeo illi proximare, non possum contingere, prohibet me pavor, expellit ipsa passio dira. *Miserere mei, Domine, fili David.* Qui ex vobis patres fuerunt, adjuvent verba mea: quæ matres, lacryment unà mecum. Non sufficio exponere dolorem, quem mulier ista sustinuit. *Miserere mei,*

Domine, fili David. O prudentia feminæ! non utitur hominibus seductoribus, non secuta est vates fallaces, non quæsivit inanes ligaturas, aut ad falsa confugit præsidia: sed omnem relinquens diaboli cultum, venit ad Dominum JESUM omnium salvatorem, & dicit: *Miserere mei, Domine, filia mea malè vexatur.*

Vidisti sensum mulieris probantis sapientiam ejus: sed vide aliud novum & inexpertum negotium. Petit & obsecrat, & lamentum suum producit in clamorem: & amator omnium Deus non ei respondit verbum. Tacet fons vitæ, & pius medicus contulit medicinam, & abnegat curam. Quid est hoc, Domine? nescio, si non suscipis pulsantem mulierem! O sapientia medici! Dominus, inquit, *non respondit ei verbum.* Quapropter, nisi ut detegeret sapientia ejus virtutem? propterea dicunt Discipuli: *Dimitte illam, quia clamat post nos.* Sed humanus Deus vitam mulieris virtutemque pulsabat. Et quid ait? *Non sum missus, nisi ad oves quæ perierant, domus Israël.* Nihil proficiunt, nec ipsi Apostoli suggerentes. Verus medicus dif-

fert magis curam, exulcerat vulnus, & potestatem suam arte quadam excusat, ut latentia panderet sacramenta. *Non sum*, inquit, *missus, nisi ad oves quæ perierant, domus Israël.*

Hinc hunc considerate sermonem, & ad verba mea dirigite intellectum, quoniam profundam volo comparationem exsolvere. *Non sum missus, nisi ad oves perditas Israël.* Quid est hoc verbum? quæ est ista excusatio tua? numquid ideo corporeus factus es, & multa in te mysteria revelasti, ut unum tantummodo angulum liberares, & integrum relinqueres orbem? Pontum, & Asiam, & Ægyptum, Ciliciam & Cappadociam, & reliquas nationes relinqueres, & de Israël tantummodo curares? relinques terram desertam, nationes despectas: & solis Judæis factus es liberator? Non vides injurias patris tui in falsis simulacris, & in dæmonum cerimoniis exerceri? Annon hæc etiam Prophetæ vulgaverunt? Quid dicit adfinis tuus David? *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Quid Esaïas qui Seraphin oculis suis respexit? *Exsurget virga de radice Ies-* Psalm. 2. Esai. 11.

se, qui dominatur omnibus, & in eum fines
Gen. 49. 10. *terræ sperabunt.* Quid Jacob Patriarcha dicit? *Non deficiet Princeps ex Iuda, nec de senioribus ejus dominator, donec veniat, cui destinatum est: & hic est exspectatio gentium.*
Zach. 1. 10. & 11. Quid etiam Zacharias Propheta? *Propter vos*, inquit, *claudentur portæ æreæ, quoniam ab ortu solis usque ad occasum glorificabitur nomen Domini, in omni loco effundent libamina ante ipsum.* David ipse quid
Psalm. 46. 1. iterum dicit? *Omnes gentes plaudite manibus, quoniam Deus excelsus terribilis & rex magnus super omnem terram.* Denique quando natus es in carne, quos vocasti? nonne Magos? Numquid Prophetas venisti vocare, qui ipsam salutem gentibus cecinerunt? Apostolos etiam cùm mitte-
Matth. 28. 19. res, quid eis dixisti? *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.* Et nunc quando misera hæc mulier acribus doloribus & stimumulis coartata rogat te & obsecrat pro filia sua, ut eam à funesta passione absolvas, modò dicis: *Non sum missus, nisi ad oves perditas domus Israël.* Venit ad te Centurio, rogans pro puero suo, & dixisti: *Ego veniens curabo eum.* Pendenti latroni paradisum reparasti, paralytico

imperasti dicens: *Surge, tolle lectum tuum & ambula.* Lazarus de monumento te vocante redivivus surrexit; varia quoque languorum genera verbo sanasti; latrones liberasti; meretrices virginibus prætulisti: solam hanc miseram Chananæam respuisti deprecantem. Quid est hoc verbum miraculi inauditum? Nunc intendite, ut sciatis, quale compendium incipit revelare. Quando liberatus Israël à plagis Ægyptiorum, & à Pharaone extractus transiit populus per desertum, præcepit ei Dominus in lege, ut non communicarent Chananæis, nec convenirent cum eis: quoniam sine lege erant, idola immunda colentes. Præcepit ergo Deus in lege Judæis, ut non mercarentur cum eis, nec connubia in semine eorum miscerent, ne per hæc à suis legitimis privarentur, & profanis idolorum cultibus jungerentur. Adspice, & considera, & intende quæ dico, quia adhuc in textura est tela. Mulier ista Chananæa erat de gente immunda, quibus non licebat communicare cum eis. Quid ergo? sub lege venerat Dominus, ut adimpleret, & non solveret legem. Igitur si ad momentum audisset

mulierem, dicerent Judæi: Ideo te non audimus nec ſequimur, quoniam ſolvis legem. Præcepit enim lex abſtinere à Chananæis. Propter hoc tacet Dominus: propter hoc non reſpondit mulieri. Vide quomodo ſervat legem, ut Judæos confunderet, dicens: *Quiſnam veſtrûm me arguit de peccato?* Ecce non reſpicio ad mulierem Chananæam; ecce clamat ſine cauſa; ecce obſecrat, & non exauditur: ecce quomodo teneo legis formam, ne dicatis, quoniam præterivi legem. Ideo non credimus in te. Non ex me, ſed ex vobis eſt error. Obmuteſcite itaque propter obſervantiam legis: ecce nationes ad me veniunt, ecce populus quem non novi, mihi ſervire feſtinat: nolite argumentoſis occaſionibus uti. Ecce à non cognoſcentibus me cognitus ſum, & à cognitis ignoratus: ecce alienigenæ obſecundant, & domeſtici ſæviunt. Hæc eſt itaque prima cauſa, quòd diſtulit Dominus reſpondere mulieri.

Interea perſiſtit in clamore mulier, dicens: *Adjuva me, Domine.* Et ipſe tantùm reſpondit: *Non licet tollere panem filiorum, & mittere canibus.* O prudentia medici! multis

multis difficultatibus suspendit mulierem, ut duplici postremo honore cumularet, dicens: *Non licet tollere panem filiorum, & mittere canibus*. Qui sunt filii? quos vides. confundens eos hoc dicit, quia fuerunt filii, & facti sunt canes, de quibus Paulus dicit: *Videte canes, videte malos operarios, videte interfectores*. Nos autem qui velut canes eramus, de gentibus facti sumus filii in eorum radice, quos ita exhortatur Paulus: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis*. Accusat ergo Judæos, cum dicit: *Non licet tollere panem filiorum, & mittere canibus*.

Sed quid respondit mulier? *Etiam, Domine, potes, si volueris*. O mulier violenta! Dominus dicit: *Non licet*. Et illa dicit: *Etiam, Domine, potes, si volueris*. Oblita est verecundiæ, & intermisso pudore conatur vincere Dominum. Dominus dicit: *Non licet tollere panem filiorum, & mittere canibus*. Et illa respondit: Etiam, Domine, sum quod dicis. Canem me vocas, canis sum: agnosco nomen meum. confundis me tu; sed ego non recedo à te. canis sum, sequar te, quasi canis: porrige mihi aliquid. Non quæro pa-

nem filiorum : da mihi vel micas, quoniam & catuli manducant de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. O certamen pietatis! ô prudentia feminæ! Canem me dicis, Domine: sum ergo. Ergo nutri me velut canem : non possum relinquere mensam domini mei. Canem me appellas : porrige micas. Dixisti causam meam, distulisti petitiones meas, manifestasti conditionem meam : adjuva me nunc, quoniam & *catuli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* O mulier! accepisti subitò laudem, & inventa es electis electior. Idcirco tacet Dominus, ideo distulit & protraxit, ut mentem tuam perpenderet, & vivam de te produceret vocem. Si enim, statim ut cœpisti petere, accepisses; recessisses, & nemo fidem tuam probasset, nullus mentis tuæ cognovisset arcanum. Nunc autem quia intellegis Dei virtutem, & sic te cognoscis ut dicas : *Etiam catuli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum*; laudo te ego & dico : *O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.*

Audiant hæc inertes & inprobi qui dicunt : Oravimus, & non impetravi-

mus. Quid loqueris, homo? inſtanter ora, inportunè obſecra. ſiquidem pulſanti aperietur. Sed dicis: Deprecatus ſum ſemel, iterum, & ter, & quater, & ſepties, & decies, & vicies: & non exaudivit Deus. O ſtulta inventio! & quid nunc, quia non es exauditus, jam recedis à Domino, & deſiſtis à prece? aut non vides perſeverantiam mulieris Chananææ, quomodo magis aporiata inſiſtit, & repulſa inportuniùs obſecrat; nec antè ceſſavit, quàm quod quæſivit, invenit? Sunt multi quidem qui intrant in Eccleſiam, & ſtrepunt in oratione, confusè atque intemperata voce diſpergunt verba ſua, & egreſſi foras obliti ſunt omnia. Hi ſunt qui labiis hinniunt, & corde non concipiunt. Si tu ipſe dicta tua & preces ignoras: quomodo te exaudit Deus? Dicis, Inclinavi genua mea, & oravi. Genua tua inclinaſti in terram: & mens tua foris per diverſa diſcurrit. Corpus quidem intus: ſed cogitatio foris, lingua tua pecunias numerat & uſuras. Diabolus malus & invidus inimicus, quando oramus, tunc magis incumbit & obſtrepit. Non nos pulſat, cùm ſecuri jacemus

in lectulis: venimus ad orationem, & ille nos cogitationum stimulis turbat.

Hujus versutias cogitantes revertimur ad mulierem Chananæam, quæ sic obsecrat: *Miserere mei, Domine, fili David, filia mea malè à dæmonio vexatur.* dic & tu, Miserere, Domine, quia anima mea pulsatur à dæmonio. Magnus dæmon est peccatum animæ. Nam dæmon exstinguitur: peccatum verò stat, nisi satisfactionibus absolvatur. Grandis sermo est, Miserere mei, Deus; brevis quidem, sed virtute plenus. Nam etsi foris fueris, clama, & dic, Miserere mei, Deus. clama, non voce, sed mente. nam & tacentes exaudit Deus, nec tam locus quæritur, quantum sensus. Hieremias in carcere confortatur: Daniel inter leones exsultat: tres pueri in fornace tripudiant: Job nudus sub divo triumphat: paradisum de cruce latro invenit. Quid ergo si fueris in publico foro? ora intra te. noli quærere locum: locus ipse es. Ibi, ubi fueris, ora. Si fueris in balneo, ora, & ibi templum est. Si steteris ante judicem, ora: insurgit judex contra te, ora. Mare ante te est, & post te sequitur Pharao, ora. Nihil loquitur Moyses,

& Dominus ei dixit: *Quid clamas ad me?* os ejus tacet, & præcordia clamant. Et tu cùm steteris ante judicem furiosum, ubi sunt crudeles ministri; ora intra te, & turbines illi protinus resolventur. Judex contra te est: tu te ad Dominum confer. proximat te pœnis adfligere: tu ora intrepidus, & sedabitur insania. Numquid homo est Deus, ut labore quæratur per loca diversa? Deus est qui adest ubique. Si quæris hominem, dicitur tibi: Non est hîc, aut non illi vacat. Non est sic in causa Dei. hoc tantùm est, ut dicas, Miserere mei, Deus; & ipse prope est, ut te liberet. & adhuc loquente te dicit, Ecce adsum.

Quid ergo Chananæa? *Utique, Domine, nam & catuli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Et quid Deus? O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Ubi sunt disceptatores iniqui? Numquid dixit, Exspecta mulier, donec oro Patrem meum. Sed quid dixit? Fiat tibi sicut vis. Quantum elegantior illa in fide, tantum Christus eminentior in virtute, qui gratiam suam sensibus ejus infudit. *O mulier, magna est fides tua.* Quomodo magna? non vidisti mortuos re-

ſurgentes, non vidiſti leproſos mundari; non cognoviſti legem, non audiſti Prophetas; ſed audiſti inproperia, & meruiſti repulſam; refutavi te, & non receſſiſti à me, *O mulier, magna eſt fides tua.*

Mortua eſt mulier; & laus ejus ſpecioſa eſt pluſquam margaritis intexta corona. Quocumque ieris, audies Chriſtum prædicantem: *O mulier, magna eſt fides tua.* In Gothorum concilio, in Sydoniorum vel Perſarum conventu, clamat hodie Dominus JESUS & dicit: *O mulier, magna eſt fides tua.* Et quid deinde? *Fiat tibi ſicut vis.* Non dixit: Sano filiam tuam; ſed, *Fiat tibi ſicut vis.* id eſt, tu ipſa ſana filiam tuam; tibi eam trado; tu eam cura, in tuo arbitrio pono & medicinam: vade in pace, & pone ſuper eam manus tuas, & fiat tibi ſicut vis, cum tua voluntate à paſſione purgetur. Non juſſit, non inperavit dæmonem ut exiret: ſed fiat tibi ſicut vis. Voluit enim ut ipſa mater ſanaret filiam ſuam, & dæmonem effugaret. Ubi ſunt qui dicunt, non virtute, ſed prece omnia impetravit? Si minor eſt Patre, quomodo dicit: *Fiat tibi ſicut vis. Et ſanata*

est filia ejus ex illa hora. Veniebat enim mater deforis, sed antequàm veniret, sanata est. Intravit & invenit filiam suam ab inmundo dæmone liberatam. consummata est voluntas ejus, & facta est sanitas: & pro eis omnibus gratias agamus Deo vivo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ADNOTATIONES.

LAURENTIUS Episcopus, cujus libellum seu homiliam mox retuli ex ms. codice Germanensi, is est quem laudat Sigebertus Gemblacensis Monachus in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 120. LAURENTIUS MELLIFLUUS *scripsit librum de duobus temporibus, id est uno ab Adam usque ad Christum; altero à Christo usque ad finem sæculi. Declamavit etiam homilias ore quasi mellito: unde agnominatur* MELLIFLUUS. Laurentii liber *de duobus temporibus* typis vulgatus est in tomo 6 Bibliothecæ Patrum, præfixo hoc titulo: *Sancti Laurentii Episcopi Novarum homilia de Pœnitentia.* quæ homilia in exemplari nostro subjicitur superiori libro seu homiliæ cum hac inscriptione: INCIPIT LIBER SECUNDUS SANCTI LAURENTII DE DUOBUS TEMPORIBUS. *Duo sunt tempora ab Altissimo præstituta, &c.* Nemo igitur ambigere debet eum esse Laurentium, qui Sigeberto cognominatur *Mellifluus,*

quique utriusque libri seu homiliæ est auctor.
At quis iste Laurentius Episcopus ? Margari-
„ nus Binius suspicatur esse Laurentium priorem,
„ qui ex Novariensi factus sit Mediolanensis E-
„ piscopus vigesimus-quintus ad annum Christi
„ D VII, cujus encomia videatur celebrare En-
„ nodius Ticinensis Episcopus in dictione missa
„ Honorato Novariensi in dedicatione basilicæ
„ Apostolorum. Binio facilè assentio, quibusdam
adductus conjecturis, quæ tum ex libro seu ser-
mone hîc edito, tum ex Ennodii dictione pri-
ma in Natali Laurentii Episcopi Mediolanen-
sis desumuntur. Laurentius quippe in sermo-
ne de muliere Chananæa, quem de nocte in
foro habuit, mentionem facit quorumdam ad-
versariorum suorum, quorum improbitate non
solùm ipse vexatus sit, sed etiam alii partium
ipsius fautores. Atqui Ennodius in dictione pri-
ma Laurentium laudat ob patientiam malorum,
quæ ipsi ex adversariorum factione semel & ite-
rum contigerunt: primùm quidem cùm ab ho-
stibus expugnata civitate inter suas & populi
injurias stetit infractus, tum in exsilium missus,
ac demum urbi suæ redditus est. deinde verò
cùm Romam in Synodum accitus anno D II
pro absolutione Symmachi Papæ, adversantium
procellas sustinuit. Expugnatio illa & direptio
urbis Mediolanensis, simulque Laurentii exsi-
lium contigere per Odoacrem, uti Sirmondus
opinatur, quando Tufa duce adversus Theo-
dericum Ostrogothorum Regem rebellavit.
Theoderico victoriâ potito, Laurentius Medio-

lanum rediit, urbemque ex pristinis ærumnis recreavit. Tum verò superiorem homiliam de muliere Chananæa habuisse mihi videtur : cujus reditum ita celebrat Ennodius in dictione prima. *Cùm ex alto benignis oculis cælestis Dominator adspexit, Mediolanensium urbi lux est proprii reddita Sacerdotis. Tunc cùm rarus habitator, tunc cùm error in domibus, & per dulcia cubiculorum limina confusa discursio; tunc cùm ubique pavor & luctus, & Dei templa ferarum habitationi deputata sordebant; cùm marcens incuria splendidissima dudum atria situ vetusti humoris obnuberat; lætitiam cæteris tuo dedisti de reditu, tu regressus ad lacrymas, &c.* Melliflui etiam nomen quadamtenus inferiùs indicat Ennodius, ubi ait Laurentium in Synodo Romana minantium impetus *blandimentorum melle* domuisse. Porro in homiliis suis Laurentius in id potissimum incumbit, ut peccatoribus fiduciam obtinendæ à Deo remissionis ingeneret; sicque de pænitentia loquitur, quasi eam solis humani arbitrii viribus adscribere videatur.

INCIPIT LIBER GENNADII PRESBYTERI MASSILIENSIS.

De viris illuſtribus.

CAPITULUM I.

De B. HIERONYMO *Presbytero.*

HIERONYMUS noſter, litteris Græcis ac Latinis Romæ adprime eruditus, Preſbyter quoque ibidem ordinatus eſt. Porro ad Bethleem oppidum juvenis advenit, ubi prudens animal ad præſepe Domini ſe ſe obtulit permanſurum. Inter cetera operum ſuorum opuſcula uſque ad THEODOSII XIIII imperii annum, à beato PETRO ſumens exordium, uſque in ſemetipſum, de viris inluſtribus ſcripſit. Innumeris præterea libris Apoſtolorum, Prophetarumque conſtructionibus editis, inmobilem Catholicæ turrem Eccleſiæ contra perfidorum jacula conſummavit. Litteris quoque Hebraïcis

atque Chaldaïcis ita edoctus, ut omnes veteris Testamenti libros ex Hebræorum scilicet codicibus verterit in Latinum: Danielem quoque Prophetam Chaldaïco stilo locutum, & Job justum Arabico, in Romanam linguam, utrumque auctorem perfecta interpretatione mutaverit. Matthæi nihilo minus Evangelium ex Hebræo fecit esse Romanum. Namque mentis corporisque virginitatem & dictorum *pænitentiam prædicans atque custodiens, solus omnium Romanorum omnes XVI Prophetarum commentatus est libros. In cunctis præterea librorum suorum prologis ita se luculentissimum interpretem, & in inmensa epistularum suarum volumina nervosum catholicis exhibet lectoribus, ut nec perfidis quandoque pepercisse, nec invidis cessisse videatur. Nonagenarius ferme (ut perhibent) postea in Domino requievit: quem Stridon oppidum genuit, Roma inclita erudivit, Bethleem alma tenet, spiritum aula cælestis suscipit. Amen. Claruit maximè sub THEODOSIO Principe, & filiis ejus ARCHADIO & HONORIO.

* *f.* delictorum.

II.

Jacobus, cognomento Sapiens, Nisibi urbis nobilis Episcopus, modò verò Persarum civitatis, unus ex numero sub Maximiano persecutore Confessorum, & eorum qui in Nicæna Synodo Arrianam perversitatem ὁμουσίου oppositione damnavit, &c.

ADNOTATIONES.

In pervetusto Corbeïensi codice, litteris Langobardicis ab annis bene nongentis scripto, qui modò in Germanensi Bibliotheca n.° 142 adservatur, simul compacti habentur Hieronymi liber de viris illustribus ecclesiasticis in cxxxv capitula distinctus; itemque Gennadii Presbyteri Massiliensis libellus de eodem argumento, ab editis multùm diversus. In nostro quippe exemplari non divisis libris, sed continua capitulorum serie Gennadii opus subjicitur Hieronymi libro, hac tantùm inscriptione præmissa: Hucusque catalogus beati Hieronymi Presbyteri: cetera quæ secuntur, a Gennadio sunt adjecta Presbytero. Tum subditur præmissum Hieronymi elogium, quod in editis (ni fallor) omnibus deest. Succedit Jacobi Episcopi Nisibeni elogium, quod primum est in vulgatis.

Nec minor etiam discrepantia tum in capitulorum numero & ordine, tum in ipsa Gennadii lectione. Utriusque auctoris, Hieronymi scilicet & Gennadii, opus capitulis CCXXIII in vetusto exemplari absolvitur. Capitulorum series ab editis penitus diversa. Auctorum nomina non rarò immutata, ut pro VICTORE Cartennæ Mauritanæ civitatis Episcopo, qui in vulgatis cap. 77 laudatur; in scripto codice MAURUS legitur cap. 203. & ubi in editis memoratur cap. 95 HONORATUS *Constantinæ Africæ civitatis Episcopus*: in scripto vocatur HONORATUS ANTONINUS *Constantiæ civitatis Episcopus*.

In contextu operis magna etiam dissimilitudo apparet in utrisque: in cujus rei specimen affero elogium sancti Augustini, quale in editis habetur, cum membranei codicis lectione ex adverso collatum.

Ex codice Corbeïensi.	Ex libris editis.
AUgustinus, discipulus beati Ambrosii, Hipponæ Regiæ Africæ oppidi Episcopus, vir eruditione divina & universo orbe clarus, fide integer, vitâ purus, scripsit quanta nec inveniri possunt. Quis enim glorietur se omnia illius habere? aut quis tanto studio legat, quanto ille scripsit? Edidit	*AVgustinus Afer, Hipponensis oppidi Episcopus, vir eruditione divina & humana orbi clarus, fide integer, & vitâ purus, scripsit quanta nec inveniri possunt. Quis ergo glorietur se omnia illius habere? aut quis tanto studio legat, quanto ille scripsit? Vnde & multa loquenti accidit, quod dixit per Salomonem Spiritus-sanctus:* In multiloquio non effugies peccatum. *Edidit tamen senex, quos*

juvenis cœperat, de Trinitate libros xv, in quibus, ut Scriptura ait, introductus in cubiculum Regis & decoratus veste multifaria sapientiæ Dei, exhibuit Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, vel aliquid hujusmodi. De Incarnatione quoque Domini idoneam edidit pietatem. De resurrectione etiam mortuorum simili cucurrit sinceritate; licet minùs capacibus dubitationem de abortivis fecerit. Catholicus permansit tamen, & error illius sermone multo, ut dixi, contractus, lucta hostium exaggeratus, necdum hæresis quæstionem dedit. Egregio ingenio & excellenti studio Ecclesiæ serviens, Juliani hæretici libris, inter impetum obsidentium Vandalorum, in ipso dierum suorum fine, respondit: & in defensione Christianæ sapientiæ perseverans moritur, Theodosio & Valentiniano regnantibus.

jam senex, quos Juvenis cœperat, de Trinitate libros xv, in quibus, ut Scriptura ait, introductus in cubiculum Regis, & decoratus veste multifaria sapientiæ Dei, exhibuit Æcclesiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid ejusmodi. De Incarnatione quoque Domini idoneam edidit pietatem. Resurrectionem etiam mortuorum simili cucurrit sinceritate. Hic egregio ingenio, excellenti studio Æcclesiæ serviens, Jullani hæretici libris, inter impetum obsidentium Vvandalorum, in ipso dierum suorum fine respondit: & in defensione Christianæ sapientiæ perseverans moritur; Theodosio & Valentiniano regnantibus.

Ex hac collatione quantum veteres Gennadii libri ab editis discrepent, studiosus Lector intelliget; idque hoc loco visum est observare, ut si quis novam hujus auctoris editionem moliatur, ad fontes recurrat quos indicamus. Nec prætermittenda varietas, quæ ab initio ejusdem Gennadii libri apparet in Jacobi elogio, cujus priores versus ex ms. codice superiùs retuli, paullo emendatiores quàm in editis, qui

ſic habent : *Iacobus, cognomento Sapiens, Niſibenæ nobilis Perſarum modò civitatis Epiſcopus, unus ex numero ſub Maximino perſecutore Confeſſorum fuit, &c.* tametſi rectiùs in editis legitur *Maximino*, ſicut in Martyrologiis Uſuardi & Adonis, quàm *Maximiano*, ut in codice Corbeïenſi & in Martyrologio Romano.

Ceterùm quid interſit inter vulgatum Hieronymi de viris illuſtribus librum, & exemplar Corbeïenſe, mihi ad alia feſtinanti advertere integrum non fuit. Suſpicor tamen multum eſſe diſcriminis, conjecturam faciens ex ejus libri capite ultimo, quod de Hieronymo inſcriptum eſt. In eo enim, ubi habent editi libri, *in Ezechielem homiliæ Origenis* XXVIII, Corbeïenſis codex habet, XXXVIII. Tum paullo infrà hæc verba, *in epiſtolam ad Epheſios Commentariorum libros tres*, quæ Marianus Victorinus ex Sophronio & Florentinis codicibus repoſuit, deſunt in exemplari Corbeïenſi, uti & poſtrema iſtius capitis verba, *adverſus Iovinianum libros duos, & apologeticum, & epitaphium.* Ad hæc ſub finem hæc verba, *Vitam Malci captivi Monachi & vitam beati Hilarionis*, reſtituit codex noſter, quæ in editis ſuppreſſo *Malci* nomine habentur. Hæc ſatis ad acuendum Lectoris ſtudium.

TESTAMENTUM
SANCTI AREDII ABBATIS
ATTANENSIS.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus
ſancti, ſub die pridie Kal. Novembr.
a anno VII X° [a] regni domini noſtri Sigi-
berti Regis, ego AREDIUS Preſbyter
b & PELAGIA [b], ſana mente integroque
conſilio, judices & arbitros rerum no-
ſtrarum, metuentes caſus fragilitatis hu-
manæ, ne nos ſubitò repentina mortis
præveniat occaſio, reſidentes teſtamen-
tum noſtrum condidimus, quod ego
ipſe Aredius manu propria ſcripſi, &
teſtibus numero competenti tradidi-
mus ſubſcribendum. Quod teſtamen-
tum noſtrum, ſi caſu, jure civili, aut
prætorio, aut cujuſlibet legis novellæ
conſcriptione vel veteris valere non po-
tuerit, in vicem codicillorum & om-
nium ſcripturarum, quæ firmiter conſi-
ſtunt, valere jubemus. Ut id fiat, detur,
præſtetur, illibatum in omnibus tenea-
tur, ſecundùm tenorem infrà ſcriptum,
quem

quem Christo Domino adjuvante constituimus.

Itaque te, sancte Martine [c] Turonensis, judicantes instituimus ita ut per Præpositum sanctæ ordinetur tuæ basilicæ . . . . Quod verò tibi, vel quidquid unicuique donavimus, aut quod fieri rogavimus, hæc omnia potestate & sancta dominatione tua post obitum nostrum ut fiant & permaneant supplicamus. Ideoque donamus tibi, sancte Martine, per hujus testamenti paginam medietatem Griciensis: aliam verò medietatem cum ædificiis, vel cum omni jure suo, ut Attano [d] consistentes Monachi nostri in perpetuum te, sancte Martine, defensante possideant: ea videlicet ratione, quod Monasterium quod Domino inspirante & adjuvante nos fecimus, & Monachos quos ibi Deus per nos peccatores esse ordinavit, aut inantea Deus ordinare jusserit, id est tam de ingenuis, quàm de servis nostris, tibi, domne Martine, fecimus, ordinandos commendamus: ita ut si exinde, quod absit, quisque abstrahere de potestate vestra voluerit, quæ tibi, sancte Martine, ad loca sancta amore

Christi, & in tuo honore vel Sanctorum ædificata sunt, aliquo malo atque iniquo ingenio (quod Deus avertat) quem regendum gubernandumque dignus haberetur, absque procuratione sanctæ vestræ basilicæ ordinare aut subdere neglexerit, sit per virtutes tuas anathema.

Portionem nostram de agro Sisciacensi, hoc est domus & oratorium cum reliquis ædificiis, agris, silvis, pratis, pascuis & areolis, cum omni jure suo, sicut à nobis præsenti tempore possidetur, tua sancta basilica, domne Martine, sed & commendati Monachi Attanenses, quos sub tuo patrocinio vivere sancimus: & qualiter dominium proprium * habeatis, & mancipiola vobis ex ipso fundo Sisciacum tibi, domne Martine, atque tuis Monachis condonavimus, quod est ad partem basilicæ tuæ, aratores III, Parminium, Talasium & Claudium, seu & reliqua mancipia nostra, vel quæcumque nobis debita servitute debentur, exceptis illis qui jam liberi sunt, Clara scilicet & Marcia, Ursacium cum uxore & filiis similiter tibi ad servitutem donamus, ea

* al. Deum propitium

verò conditione, ut quaternos aripennos vineæ colant.

Cellam quoque nostram in honore sancti Medardi [c] dedicatam, quæ sub GAUDOMARO sita esse videtur, & vulgo Exidolium [f] appellatur, cum omnibus suis pertinentiis Monachi Attanenses, te, domne Martine, defensante possideant. Memacum [g] domum nostram cum ædificiis, vineis, silvis, pratis & pascuis, vel cum omni jure suo, similiter & Luciaco, Marcomonte, cum vineis vel omni jure suo, secundùm quod à nobis est Deo propicio possessum, Monachi nostri Attanenses ut per té, sancte Martine, habeant volumus, & te defensante ut possideant rogamus, cum mancipiis his nominibus, Parminium cum uxore & filiis, Leomere cum uxore & filiis, Armedium cum uxore & filiis, Rusticum, Claudium, Silvium, cum uxore & filiis. Hi enim similiter quaternos aripennos vineæ Monachis colant, uxores verò eorum decenos argenteos singulis annis Monachis suprà scriptis nostris Attanensibus persolvant, & nihil amplius ab eis ullus ullo tempore exigere præsumat. Peculiaria verò eorum,

campellos & vineolas nullo inquietante possideant, ea verò conditione, ut nec vendere, nec alienare præsumant. Cauriniacum verò domum nostram, quæ portio nostra dicitur*, præter id quod dedimus, vel id quod vendidimus, cum vineis, pratis, silvis & pascuis, medietatem basilica tua, domne Martine, habeat, [sicut] instituto hoc recolitur*, & medietatem Monachi nostri Attanenses per te ut habeant, humili supplicatione deposcimus. Eufrasium & Meroalidum vinitores vineæ tuæ deputavimus, domne Martine; ea verò conditione, ut vineæ & ipsi quatuor arpennos colant & deligant.

* *al.* debetur

* *al.* hæres instituta recolat

Valentinianum pariter Monachis suprà scriptis deputamus, ut & ipse IV arpennos vineæ colat Monachis, & nihil amplius. Uxor sua Subfronia, & filios si habuerint, in libertate permaneant. Basilicæ sancti Martini dedimus portionem nostram ex fundo Rosiaco, domum nomine Viliaco cum omni jure suo. Similiter & dono Genuliacum cum ædificiis, pratis, silvis & pascuis, vel omni jure suo, sancto Martiali volumus esse donatum. Et de Scauriniaco vineæ

cultæ arpennos quinque, quos Provincianus Leo vinitor colit, sancto Martiali pro oblata nostra donamus, ut servientes sancto Martiali vel matriculæ suæ per sanctum heredem nostrum accipiant. Area cum domo nostra intramuranea Lemovicinæ civitatis cum ingressu & regressu ejus, basilica tua, sancte Martine, & Monachi nostri Attanenses æquali successione possideant. Similiter in Issandone [h] castro aream intramuraneam cum domo nostra simili æquitate possideant. h

Eustriaco possessionem nostram Florentiæ portionem & filiis suis volumus esse donatam, ut liberi nostri, quorum nomina sunt inferiùs comprehensa, sub defensione tua, sancte [i] domne Martine, consistant, id est Castorium cum uxore sua Limphasia, Octardum cum uxore sua Exsuperia, Aquilico & Pascentio, cum uxoribus eorum & filiis, Malloste cum uxore sua, Antedia cum filio suo, Leoienardum cum uxore sua Gaudiosa, Garitbardum cum uxore sua, Faustinum cum uxore sua Ermactaria, Johannem cum uxore sua & filiis, Marometum cum uxore sua Sanctonidia, i

Faustinum cum uxore sua & filiis Antoniæ, Nimasius cum uxore sua Maria, Maidrianum cum uxore sua Gerontia, Leonium cum uxore sua Bajola, Basulum cum uxore sua Avencia, Mauricium cum uxore sua Margaudia, Sanieldum cum uxore sua, Marcellum, Leontium cum uxoribus suis Cumina, Ursecia, Lucia, quam redemimus captivam, Romanam cum filiis, filios Burgoneri, Frantasium cum filiis, Hildernodum cum uxore & filiis, liberos esse jubemus cum campellis & vincolis eorum, vel quantumcumque peculiaria habent aut habere potuerint inantea, volumus esse concessum, ea tamen conditione, ut de campellis vel vineis vendere nec donare habeant potestatem. Proculam & Macedoniam similiter ibidem deservire jubemus, necnon & mancipiola hæc & agnitio[k] eorum inferiùs comprehensâ decernere servos nostros jubemus, Solemium cum uxore sua & filiis, Maurencianum cum uxore sua Valeriana, Aligium cum uxore sua Basilia, Aliasonium cum uxore sua Florentiana, Speeia cum uxore sua Eugenia, Lupicinum cum uxore sua Hocto-

recia cum filiis, Francardum cum uxore sua Orogia cum filiis, Amarcium cum uxore Sauvia, Frangomere cum uxore sua Mariosa, Ranulfum cum uxore sua Animia & filiis. Agnitionem eorum duximus, sed & aliquos ex ipsis liberos fecimus: hi verò cum campellis eorum & vineolis, vel quidquid habere videntur, aut adhuc habere potuerint & possidere, decernimus, ita ut
singulis annis terna pondo carræ [l] in- l
ferant nostro, & singulis mensibus eulogias vicissim ad Missas nostras revocent, & inferant in altario quinos argenteos, & donent ex æquo secundùm quod paupertas eorum parere potuerit: nihil amplius ab eis aut à basilica sancti Martini, aut à Monachis nostris requiratur, quàm quod scriptum est implere debeant.

Et istos liberos nostros & liberas nostras, quos nobis bonæ memoriæ geni-
tor noster JOCUNDUS [m] per testamen- m
tum suum confirmavit; similiter & illos quos pro remedio [animæ] bonæ
memoriæ fratris nostri EUSTADII [n] li- n
beros fecimus, tibi, sancte Martine, defendendos commendamus. Et si quis

cis amplius præter hoc, quod eis injunctum est, in quolibet inquietare aut dominari voluerit, tu, sancte Martine, defendas. Nam & mulieres istas quas inferiùs adscripsimus, id est Lividonidia cum filiis suis, Abenda, Allovera, Fraterna, Amasonia, Artemia, Susanna, Proba, Probatia, Frontania, ut singulis annis singulos trientes Monachis nostris persolvant, & nullus ab eis magis requirere præsumat, ne incurrat quod suprà comprehensum est. Caballos & jumenticula nostra, seu vaccas, oves & boves & porcos, lecturia, utensilia per domos, vel quidquid per cellaria aut areas nostras post obitum nostrum invenietur, ordinator sancti Martini medietatem pauperibus eroget, & aliam medietatem Monachi nostri suprà scripti percipiant.

Addimus etiam mancipia, quæ colonaria [o] appellantur, & nobis tributaria esse perhibentur, medietas ad basilicam tuam, domne Martine, & alia medietas Monachis nostris proficiat, & reddant omnes singulis annis trientes. Hi sunt Eulodius cum filiis qui nobis debentur, Lanceardus cum filiis, Friar-

dus cum filiis, Amanda cum filiis, Gundemero cum filiis, Dominica cum filia. Idcirco præfata mancipia his ſanctis locis donavimus, ut ipſorum merces nos peccatores [liberet.]

Quod unuſquiſque locus ſanctus conſtitutus ibi habeat miniſterium p declaratum, rectum duximus inſerendum; id eſt turres IIII, coperturiolos oloſyricos III, calices argenteos IIII, duo anſati, comparati ſolidis xxx, alius ſolidis xvi, tertius ſolidis xv, quartus ſolidis XLV. duo ex ipſis auro ſunt fabricati. Item coopertorium lineum valentem ſolidis IIII, pallas corporales IIII, .·. LV, minores v, & tribuna q valentia ſolidis XII, & alia cotidiana valentia ſolidis VI, & alia cotidiana. quæ ſunt ante altare, valentia ſolid. v, & multa alia pretioſa ornamenta. Hæc omnia ornamenta Sanctorum, vel quidquid ſuper ſepulcra .·. & Martini Attanenſis ſanctorum .·. conſtituimus, id eſt Scipionem Diaconum & Aventiolum, quos inſtituimus ipſis cuſtodiendum & ſtudendum ante Sanctos & domino Nobil .·.·. Mecio Diacono ſancti Martini conſignavimus, ſimul & de Siſciaco ora-

p q

torio tribunalia duo valentia solidos IV, vela ad hostia III valentia solidos VI, turres, calices, pallas & coopertoria prædictis martyrariis [r] ad custodiendum tradidimus.

Nam & adhuc adjuramus Præpositum sancti Martini & Monachos nostros Attanenses per corpus & sanguinem Domini nostri JESU-CHRISTI & merita omnium Sanctorum, ut in oratorio sancti Hilarii, in cella mea, quinta feria omni tempore maturiùs Matutina & Missa [f] sanctorum Domnorum à Monachis ibidem revocetur. Et tectos Sanctorum reparari cùm necesse fuerit jubeatis, hoc est Attano & Sisciaco, admonentes & Monachos, & liberos & servos & accolas nostros, ut ipsa loca sancta omni tempore sint munita, sicut mos est, hoc videlicet compositum sicut relinquerimus, sic etiam conservetur ut oportet in domno JESU-CHRISTO. Illi verò qui nobis vel Monasterio atque congregationi nostræ deservire noluerint, à rebus omnibus nostris tam nobis superstitibus, quàm post obitum nostrum habeantur extranei.

Attanenses si, nobis vivis, Monachis

Vosidensibus [c] solatia, sicut placuerit, praebuerint, Fexitoialo portionem nostram & centum arpennos terrae in Sisciaco prona voluntate donamus: sin verò renuerint solatia praebere; quod eis à nobis donatum est, basilicae tuae, sancte Martine, & Monachi Attanenses tibi commendata omnia revoces in perpetuum possidendum.

c

Quidquid verò in hoc testamento nostro fortasse non comprehensum est, aut ut poni debuit, excessit, si terrula aut aliqua res mobilis inventa fuerit, ab herede nostro domno Martino omnia sibi vindicanda revocet. Si mancipiola remanserint, & inventa fuerint foris testamentum, tam qui chartulas libertatis extenderint *, quàm qui non habuerint, defensante sancto Martino in libertate permaneant. Et quidquid per chartulas manus nostrae subscriptione firmatas dedimus, omnino valere praecepimus. Si quis autem contra hoc testamentum nostrum venire voluerit, aut aliud quàm quod deliberatione nostra illa geritur, ire tentaverit, & hîc & in aeternum per virtutes sancti & beati domni Martini sit excommunica-

* ostenderint

tus & anathematizatus, & veniat illi ista maledictio, quam Psalmus continet in Judam Scariotis CVIII[us].

AREDIUS in Christi nomine peccator Presbyter testamentum nostrum scripsi, relegi, & subnotavi die & anno quo suprà.

u ALSTIDIUS [u] rogante domino meo Aredio & Pelagia testamentum nostrum confirmavi.

PELAGIA testamentum relegi & subscripsi die & anno quo suprà.

CALPURNIUS rogante domino meo Aredio & Pelagia testamentum hoc confirmavi die & anno quo suprà.

LEO rogatus à domno Aredio & Pelagia testamentum hoc confirmavi die & anno quo suprà.

NECTARIUS hoc testamentum confirmavi rogante domno Aredio & Pelagia.

Signum ADELFII Subdiaconi.
Signum NECTARII testis.

ADNOTATIONES.

SUPERIUS testamentum ex pervetusto codice Attanensi eruit noster Claudius Stephanotius, contulitque cum Vosidensi seu Vosiensi & aliis exemplaribus. Ejus testamenti aliquot versus retulere Sancta-Marthani in Gallia Christiana, ubi de Monasterio Attanensi; & Philippus Labbeus in Miscellaneis curiosis. Aredius testamenti auctor, genere & sanctitate clarus, patriâ Lemovix, Presbyter & Abbas fuit à Gregorio Turonensi Episcopo sæpius laudatus, cujus vitam retuli in primo Sæculo Benedictino.

a ANNO VIIXO REGNI DOMINI SIGIBERTI. Præferenda lectio codicis Vosidensis, in quo legitur *anno* XI *regni Sigiberti*. Nam Sigibertus Austrasiorum Rex, Chlotharii magni filius, solidos annos dumtaxat quatuordecim regnavit. Hîc suboritur duplex difficultas. Prima est, cur Aredius Lemovix tempus conditi testamenti designet per annos Sigiberti Austrasiorum Regis? an tum indiscriminatim numerabantur tempora per annos cujusvis è Tetrarchis, qui Gallicanum Imperium inter se divisum regebant? an Lemovices Austrasiorum Regibus parebant? Certe Brunechildis, Sigiberti uxor, *Lemovicam* civitatem aliasque à Gailesuinda germana sua, *superstitibus Chilperico & Sigiberto Regibus*, acquisiisse dicitur in exemplari pactionis, relato apud Gregorium

Turonensem Episcopum in Historiæ Francicæ lib. 9 cap. 20. Et Aredius ipse in aula Theodeberti Austrasiorum Regis educatus est, in quo palatina officia exercuit. Altera difficultas petitur ex tempore conditi testamenti. quippe Aredius referente eodem Gregorio in lib. 10 cap. 29, paullo ante obitum suum, qui anno Childeberti sexto-decimo, Christi DXCI contigit, edidit testamentum, mox ut è Turonica urbe reversus est. Gregorii hæc verba sunt: *Cumque ad cellulam suam accessisset, testamento condito, ordinatis omnibus, ac sancto Martino, Hilarioque Antistitibus heredibus constitutis, ægrotare cœpit, ac dysenteriæ morbo gravari: sexta quoque ægrotationis die .·. beatus vir spiritum tradidit.* Atqui jam tum ab obitu Sigiberti anni sexdecim effluxerant. Verùm facile est solvere hunc nodum. Aredius enim ex aula Theodeberti reversus, ut se totum rebus divinis traderet, rerum suarum curam in Pelagiam matrem rejecit, *ne* sibi *aliquod accideret impedimentum, quo ab oratione cessaret, unum sibi tantum privilegium vindicans, ut ad ecclesias ædificandas praeesset*, inquit Gregorius in loco mox citato. Postea construendo Attanensi Cœnobio manum admovit: tumque simul cum Pelagia matre dotando Monasterio testamentum conscripsit: quod postea sub vitæ exitum ratum esse jussit. Itaque duo testamenta scripsit Aredius, sive potiùs unum idemque testamentum bis edidit. Primum anno XI Sigiberti, Christi DLXXI, vivente ac comprobante Pela-

gia ipſius matre, ut ſcilicet Monaſterio Attanenſi, quod tum conſtruebat, res ſuas omnes conferret. Secundum Childeberti Auſtraſiorum Regis anno XVI, Chriſti DXCI, paullo ante obitum ſuum, quo primo teſtamento robur accederet. de ſolo poſteriori loquitur Gregorius. Sic Widradus Abbas duo teſtamenta diverſo tempore ſcripſit in gratiam Flaviniacenſis Monaſterii, cujus conditor fuit.

b PELAGIA. Sic Aredii matrem vocat Gregorius tum in hiſtoriæ lib. 10 cap. 29, tum in lib. de gloria Confeſſorum cap. 104. Quæ abhinc verba ſequuntur in teſtamento, eadem fere legas apud Marculfum in Formularum lib. 2 cap. 17.

c SANCTE MARTINE. Attanenſe Monaſterium, reſque ſuas omnes ſancto Martino Aredius & Pelagia ipſius mater ſubjecere. Hinc hodie quoque collegium Attanenſium Canonicorum ſubjacet Turonicæ baſilicæ S. Martini.

d ATTANO. Poſtea locus iſte ab auctore ſuo dictus eſt ſancti Aredii Monaſterium, vulgò *Saint Irier de la Perche*, ſitum in finibus pagi Lemovicenſis verſus Petrocorios. De hujus Cœnobii conditione ſic loquitur Gregorius in lib. 10 cap. 29. *Ex familia propria tonſuratos inſtituit Monachos, Cœnobiumque fundavit, in quo non modò Caſſiani verùm etiam Baſilii & reliquorum Abbatum, qui monaſterialem vitam inſtituerunt, celebrantur Regulæ.* Num etiam ſancti Benedicti? Nunc Cœnobium iſtud Decanum habet cum collegio ſæcularium Canoni-

corum, & circumposito opido sancti Aredii nomen ac originem dedit.

e In honore S. Medardi. Mirum est jam tum oratoria & ecclesias fuisse conditas in honorem sancti Medardi, qui vix ante annos xxv ad superos abierat.

f Exidolium. Vulgo *Exideuil*, haud procul à Cœnobio Attanensi. *Exidolium castrum* sæpe memorat in Chronico Gaufredus Prior Vosiensis.

g Memacum. Indigenis *Meimac*, ad Viseram fluviolum, nunc Cœnobio Ordinis sancti Benedicti ornatum.

h In Issandone castro. Situm est secus fluvium Viseram, vulgo *Issaudon*, ut observat eruditus vir Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum.

i Sancte domne Martine. Sic *sanctissimum domnum Martinum* vocat B. Odo Abbas Cluniacensis in lib 2 de vita sancti Geraldi Comitis Auriliacensis cap. 22. qui Geraldus ex stirpe sancti Aredii Abbatis originem ducebat, testante eodem auctore.

k Agnitio, id est agnatio, quæ vox eodem sensu reperitur in lege Wisigothorum, ut me monuit vir multigenæ eruditionis Carolus Fresnius Cangii dominus.

l Terna pondo carræ inferant nostro. Locus mendosus. In nonnullis exemplaribus legitur *carta*. fortean legendum; *terna pondo ceræ inferant Monasterio*. an, *terna pondo cameræ inferant Monasterii*. Et paullo infrà

infrà, *singulas eulogias*. quidam codices habent *eudonias*, alii *condemas*. at procul dubio legendum *eulogias*. Similem huic locum mihi jam laudatus Fresnius indicavit ex libro de vita sancti Frontonii in vitis Patrum. *Omnibus medium proposuit onus, velut eulogias revocans Domino rerum.*

m GENITOR NOSTER JOCUNDUS. Sic Aredii patrem appellat vetus auctor, qui libellum de vita ipsius Aredii composuit. at Gregorius Turonensis Episcopus RINOSCINDUM vocat in lib. 2 de miraculis sancti Martini cap. 39. An fortè binominis erat? an Rinoscindus veteri Gallica lingua, idem est ac Jocundus Latina? an Jocundus mendosè pro Rinoscindus scriptum?

n FRATRIS NOSTRI EUSTADII. Alii codices habent *filii nostri*. at præferendum *fratris*. Nam Aredius semper cælebs fuit.

o MANCIPIA QUÆ COLONARIA APPELLANTUR. Itaque colonaria mancipia erant seu servi, qui colonicas seu colonias, hoc est unius coloni villulas, excolebant.

p MINISTERIUM DECLARATUM. Ministerii nomine intelligitur sacra supellex, id est calix, vasa sacra, &c. uti probavi in Dissertatione de Azymo cap. 8. quo nomine patenam & urceum appellat Gregorius sæpe laudatus in lib. 2 de gloria Martyrum cap. 8. Hic verò Aredius declarat quid *ministerii* vocabulo intelligat, nempe *turres*, *&c*. Porro turres erant thecæ sacræ in modum turriculæ fabrefactæ, in quibus Eucharistia sacra pro viatico asservaba-

tur. qua de re legendum Venantii Fortunati carmen 23 lib. 3 ad Felicem Episcopum Biturigensem, *scriptum in turrem ejus.*

q TRIBUNA. Infrà, *tribunalia.* quid sint *tribuna* seu *tribunalia*, fateor me nescire.

r MARTYRARIIS, id est custodibus sacrarum Reliquiarum & supellectilis ecclesiæ.

s MISSA REVOCETUR. Notandus hic locus de Matutina & Missa in honorem Sanctorum singulis feriis quintis revocanda, id est celebranda. qua voce etiam hoc sensu usi sunt Fortunatus in vita sancti Germani Episcopi Parisiensis, & Gregorius Turonensis in lib. 1 de gloria Martyrum cap. 51.

t MONACHIS VOSIDENSIBUS. Vosidense seu Vosiense Monasterium, vernaculè *Vigeois*, quod olim Abbatiæ titulo gaudebat, jam ab annis bene multis Prioratus est ecclesiæ sancti Martialis subjectus in diœcesi Lemovicensi ad Viseram, cui præfuit Gaufredus Prior, idemque Chronographus, ante annos quingentos. Hoc in loco testamenti exemplar in chartario Vosidensi variat in hunc modum: *Ego Aredius .·.·. & mater Pelagia cedimus & condonamus Deo & sancto Petro Apostolo ad Monasterium Vosidense apud Lemovicas Monasterium sancti Michaëlis, & ecclesiam S. Petri de Naves, & ecclesiam S. Martini Spartiniaco, & ecclesiam sancti Galli, & ecclesiam de Camboliva & ecclesiam de Baissiaco. Si autem Monachi Vosidensis Monasterii nobis solatia præbuerint, damus Fexitoialo portionem nostram, & centum aripentos vinearum, &*

curtim de Sisciaco, & mansum de Columbes de Vultuziaco, & mansum de Faorgiis de Alaciaco. Istas res denominatas sana mente & integro consilio, judices certiores rerum nostrarum metuentes casus fragilitatis humanæ, ne nos subito mors prævenire incautos valeat, condonamus atque concedimus Deo & sancto Petro Apostolo pro salute animarum nostrarum, omniumque parentum nostrorum. Facta sunt hæc sub pridie Kal. Novemb. XI. *anno regni Domni nostri Segeberti Regis. Quicumque autem dona ista, quæ de rebus propriis sub testamento fecimus, sibi violenter vindicaverit, excommunicatus sit & anathematizatus.*

u ALSTIDIUS. Astedius vocatur in libello de vita sancti Aredii, à nobis edito: ubi Aredius Abbas morti proximus nobili cuidam ac religioso viro nomine Astedio significasse dicitur, ut ad se quantocius venire properaret; quatenus post suum obitum ipse pastoralem Artanensis Cœnobii curam susciperet. Consentiunt membranæ Vosienses, in quibus hæc leguntur: *Hoc Monasterium sancti Petri, quod* VOSIAS *appellatur, post mortem* SEBASTIANI *Abbatis beatus Aredius destructum restauravit, & innumeris beneficiis celeberrimè ditavit. Prædictus verò Sebastianus ipsum beatum Aredium in pueritia litteris imbuerat: post cujus discessum, restaurato Monasterio, Monachis* XII *ibi collectis nepotem suum* ASTIDIUM *virum illustrem Abbatem præfecit. Dedit etiam huic Monasterio alias ecclesias aliaque prædia, sicut in præceptis beati Martini Turonensis plenissimè invenitur.* Erat ergo

Aſtidius, ſeu Alſtidius, ſi non fallunt membranæ Voſienſes, Aredii nepos, & Sebaſtiani Abbatis in Voſienſi regimine ſucceſſor, demumque poſt Aredium Abbas Attanenſis.

TAIONIS EPISCOPI CÆSARAUGUSTANI PRÆFATIO

Ad Quiricum Barcinonenſem Antiſtitem,

In quinque libros Sententiarum à ſe collectos ex operibus S. Gregorii Papæ.

DOMNO venerabili ſanctiſſimoque viro QUIRICO Epiſcopo, TAIUS indignus Cæſarauguſtanæ urbis Epiſcopus, cognomento SAMUHEL. Memor veſtræ benigniſſimæ petitionis, noſtræquedevotiſſimæ promiſſionis, hujus textum libelli comtis ſentent arum titulis prænotatum veſtræ ſanctitati malui dirigendum, ut ſicut unius ſanctæ caritatis vinculo nectimur, ita quoque laboris ac lectionis gratiâ merito participemur. Ordo namque rationis expoſcit, ut priùs cauſas originum, immo potiùs calamitatum, qualiter edi-

tus, vel in quibus ſit anxietatibus diſfloratus atque conſcriptus, brevitate qua poſſum, veſtris auditibus pandam, & ita demum ad reliqua orationis ſermo percurrat.

Optimè novit beatitudo veſtra tempus illud, quo tortuoſus anguis ore peſtifero in quorumdam mentibus virulenta ſeminum ſuorum ſparſerat zizania, fraudulentaque deceptione à tramite recti itineris greſſum removerat mentium perditarum. in quo quidam homo peſtifer atque inſani capitis FROJA tyrannidem ſumens, adſumptis ſceleris ſui perverſis fautoribus, adverſus orthodoxum magnumque Dei cultorem RECESUINTHUM Principem fraudulenta prætendens molimina, ſuperbo adniſu Chriſtianam debellaturus adgreditur patriam. Hujus itaque ſceleris causâ gens effera Vaſconum Pyrinæis montibus promota, diverſis vaſtationibus Hiberiæ patriam populando craſſatur. Heu prô dolor! dicendi ſtudium calamitatis intercipit magnitudo. Sed tandem veniendum eſt ad id, quod formidat oratio. Innoxius quippe multorum Chriſtianorum ſanguis effunditur:

alii jugulis, nonnulli missilibus, plerique diversis jaculis sauciantur: innumerabilis multitudo captivorum abducitur, immensa spolia subtrahuntur. Templis Dei infaustum bellum infertur, sacra altaria destruuntur; plerique ex clericatus officio ensibus obtruncantur, atque inhumata canibus avibusque multorum exponuntur cadavera occisorum: ita ut septuagesimi octavi Psalmi non immeritò illi calamitati congrua videatur inscriptio.

Cùm nos hujuscemodi causâ Cæsaraugustanæ urbis circumsæptus murorum ambitus contineret, adventumque suprà taxati Principis præstularemur; omnipotentis Domini misericordiam promptissimè exorantes efflagitabamus, ut tyrannicæ jugum dominationis nequaquam cervicibus nostris sineret imponi, auxiliumque dexteræ suæ piissimo Principi contra impiissimum hostem quantocius impertiret. Sed orationes pauperum & deprecationem misericordissimi Principis protinus exaudivit Dominus. Misso igitur cælitus propugnatore fortissimo, hunc auxilio omnipotentiæ suæ sublevat; illum verò tyran-

nicæ ſuperſtitionis auctorem repentino casu condemnat: iſti tribuens palmam victoriæ copioſam, illi verò inferens atrociſſimæ mortis ignominiam. Deſtruxit eum dexterâ ſuâ Deus, & evellit de tabernaculo ſuo, & radicem ejus de terra viventium, ut rite Domino pſalleremus: *Dextera tua, Domine, percuſſit inimicum, & per multitudinem virtutis tuæ contriviſti adverſarios noſtros.*

In hoc igitur ſuprà taxatæ tempeſtatis turbine, licèt diebus continuis periculis circumquaque ſævientibus minimè quippiam agere liceret, nec uſpiam progrediendi, aut alicujus ruris libera eſſet facultas excolendi; noctium tamen otia laborum ſpiritalium incrementis congeſſimus, ac de ſacris voluminibus, ſcilicet ſancti Papæ Gregorii Romenſis, ſententiarum capitula in quinque libellis diſcreta, uno codicis textu concluſa, auxiliante Domino, colligendo decerpſimus, atque in amaris diebus dulcium ciborum lacrymando dapes collegimus, memores Pſalmiſtæ teſtimonii dicentis: *Qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metunt. Euntes ibant, & flebant, mittentes ſemina ſua: venientes au-*

tem veniunt cum exſultatione portantes manipulos ſuos. Sumentes igitur exordium ab omnipotentis Domini incommutabilis eſſentiæ Trinitate, atque ab origine mundi hominumque plaſmatione uſque ad hujus ſæculi conſummationem, quaſi cujuſdam longiſſimi funiculi ſtudiosè liniamenta torquentes, opitulante gratia Chriſti, ingenio quo valuimus, diſcretis liniamentorum ordinibus ſententiarum, ut prædiximus, titulos adnotando præſtrinximus. Sed quia quorumdam titulorum capitula in ejuſdem ſancti Papæ opuſculis ad ſupplementum rei reperire minimè potuimus; ex libris ſancti Aguſtini Epiſcopi pauca congerere curavimus, & quaſi ſuaviſſimis dapibus aromatica quædam bene olentium pigmentorum venuſtiſſima floſcula ſuperſparſimus: quatinus ſtudioſi lectoris animus, dum utrarumque rerum congeſtione depaſcitur, utrobique promptior efficiatur. Ab ipſa igitur protoplaſti plaſmatione, Hieruſalem ac Babyloniæ cives, electos ſcilicet ac reprobos, virtutibus ac vitiis deditos, liber iſte diſcreto rationis ordine profert. Hieruſalem quippe viſio pacis; Baby-

lonia verò confusio interpretatur. Qui namque ad visionem pacis, vel qui ad confusionis ignominiam per hujus itinera mundi decurrant, providus lector facillima investigatione poterit prævidere. Nemo quippe prudentium dubitat Christianorum, quod cælestis Judex terribilis adveniens dicturus est sanctis: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* & è contra reprobis: *Discedite à me, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis ejus. Et ibunt hii in supplicium æternum: justi verò in vitam æternam.* Ecce ad quos finium terminos harum duarum civitatum populi perveniunt, ut hii sempiternæ remunerationis præmia cum sanctis angelis potiantur; illi verò cum diabolo & angelis ejus æternorum suppliciorum incendiis mancipentur.

Fastidiosus itaque, quem multa legere piget, aut certè quisque studiosus, qui fortasse legere mavult, & habere multorum voluminum copiam minimè potest, hujus operulæ nostræ laborem parvipendere non dignetur, & manualis hujus libelli textum legendo per-

currere non moretur. Ibi namque reperiet, in quibus tenaciùs hærere debeat, & à quibus quantocius discedere studeat: quatenus ad cælestium consortia civium, sempiternarum potiturus præmia rerum, Christo Domino largiente, perveniat. Te quoque, mi venerabilis Domine, deprecor, omnesque sacratissimi fontis undâ delibutos, quibus lectio hujus libelli placuerit, obsecro per sanctæ Catholicæ Ecclesiæ unitatem, quæ Christo Domino sponso suo conjungitur fidei sanctitate, ut pro meorum abluendis cumulis delictorum ejus non gravemini poscere pietatem: quatinus infernorum ignium caream suppliciis, & in mansionibus, quamvis exiguis, æternis solari merear refrigeriis.

EPIGRAMMA OPERIS SUBSEQUENTIS.

QUisquis amas sacram, lector, addiscere legem,
Hunc nostri studii librum percurre legendo:
Repperies facilè quidquid cognoscere mallis.

Florea cuncta gerit, [tum] prata virentia gestat:
Pascit amantis oves, sincera animalia, Christi.
Ostendit patriam celsam, regnumque potentem,
Tartareos ignes, & tristia non finienda.
En tibi Christus adest regnum conferre beatis,
Impiis è contra horrenda supplicia confert.
Sublimis anima, conscende ad regia cæli;
Impiger adcurre, careas ne præmia tanta,
Et picei fontis horrendas despice flammas.

INCIPIT
LIBER SENTENTIARUM PRIMUS.

Quòd Deus incommutabilis, summus, & æternus exsistat.

SOLUS Deus in semetipso incommutabilis est, quia solus habet immortalitatem, &c.

QUIRICI EPISCOPI

Responsio

Ad Taionem Episcopum.

DOMNO verè sanctissimo & unanimo atque speciali TAIONI Episcopo, QUIRICUS servulus vester. En, beatissime virorum, sancti Spiritus intentione, qua in hujus operis labore fructuoso sudasti ingenio, ut qualiter cunctorum fomenta vitiorum aut præcaveantur, ne incidatur in eis, seu etiam post lapsum surgatur ab eis; qualiterque virtutum dona appetantur, nec tamen superbiatur de eis; præmissum laboris vestri fructum patenter & perlucidè cunctis se dinoscentibus indicavit. Nam multos per vos sancti Spiritus gratia à lascivia revocavit, multos ab ira compescuit, alios etiam à superbiæ fastu removit: nonnullos à gastrimargiæ vitio abstulit: alios etenim à philargyriæ concupiscentiis removit; &, ut specialiter loquar, omnes liberè imbuit, fluxa & caduca spernenda, certa

& æterna omni ſubtilitatis ingenio requirenda. Pro cujus operis fructu in primis refert mater communis catholica Eccleſia grates inmenſas: poſt quam ego & hii, qui mei ſunt ſimiles, per incentiva vitiorum in noctis obſcuritate dormientes, quique etiam poſt tenebras ad lucem erupimus, multas ſimulque infinitas primùm Domino, cujus inſpiratione id effectui contradidiſtis; deinde vobis gratias referimus. O verè terræ ſal, quo præcordia noſtra, ne poſſent ſæculi errore vaneſcere, condiuntur! ô lucerna ſuper candelabrum poſita Eccleſiæ, quæ lumine veritatis irradians multos à caligine nubili erroris ſplendifico ſermone enubilas! Nam rite vobis aptatur illud teſtimonium, quod quidam prudens dixit: *Ecce docuiſti plurimos, & vacillantes confortaverunt manus tuæ*. Reddat igitur Dominus pro hujus operis ſtudio ſanctæ animæ veſtræ cunctorum indulgentiam delictorum, & ſocietatem poſt procurſum vitæ præſentis tribuat omnium habere Sanctorum. Ego denique ideo ad dirigendum eumdem codicem veſtrum piger exſtiti, quia eum per me offerre cu-

pivi, ſimulque ut voce & lacrymis referrem gratias, quantum valerem. pro quo quia minùs utilis exſtiti, ut agnoſcenti culpam piè omittere digneris ſuggero. Nam & per meum puerulum eumdem codicem vobis volueram dirigere: ſed quia devinxiſtis me adjuratione divini nominis, ut ſine ulla retardatione eum tranſmitterem, ideo per præſentem direxi. De cetero ſalutem tam humillimam quàm ſinceram, ſive etiam abundantiâ caritatis refertam domino meo perſolvo: & ut pro ſervo tuo pia ſollicitudine Domino ſupplicare digneris, precor propter ornatum ſcilicet eccleſiæ veſtræ: quod Deus providere juſſerit, ſpero per me veſtris adjutus orationibus exhibiturum. EXPLICIT.

ADNOTATIONES.

DE Taione ſeu Taio Cæſarauguſtano Epiſcopo agitur tum in appendice ad VII Concilium Toletanum, tum apud Rudericum Toletanum Epiſcopum in lib. 2 de rebus Hiſpaniæ cap. 20, tum apud Baronium in Annalibus ad annum 649, tum denique (ut ceteros prætercam) apud Marianam in lib. 6 rerum

Hiſpanicarum cap. 8. Hi omnes ex vetuſtis monumentis commemorant, Taionem juſſu Chindaſuinthi Veſigothorum Regis Romam profectum, ut Gregorii Magni partem Moralium, quæ in Hiſpania deſiderabatur, ex Romana Bibliotheca recuperaret. Martinus Papa ſcrinii Romani ſchedas omnes & tabularia excutere longum eſſe cauſatus, diem ex die ducebat, atque aliam ex alia cauſam nectebat: cùm Taio precibus fuſis ad ſepulcrum beati Petri, cæleſti monitu quo in loco eſſent hi libri, edoctus eſt; tandemque curæ & votis ſuis fecit ſatis. Hîc mirari ſubit pii Principis religionem, qui non ſolùm primam & ſecundam partem Moralium, quas Gregorius Leandro Epiſcopo non miſerat, ut notat Baronius, legatione Romam directa recuperare ſategit; ſed etiam *alios libros ſanctorum Patrum diligenter fecit perquiri*, ut ex Hildefonſo ſcribit Lucas Tudenſis in Chronico. Ad hanc verò legationem Taionem elegit, litteris apprime *imbutum* & *amicum ſcripturarum*, (ſic in vetuſto monumento legimus) atque tum in Gregorium Magnum, tum in Auguſtinum, quorum *libros ſemper ab ipſis cunabilis legere amaverat*, impensè affectum. Id verò perſpicuum eſt ex quinque libris ſententiarum, quorum maximam partem ex meris Gregorii centonibus Taio conflavit, ſupplemento ex Auguſtini libris petito. Hæc de rebus theologicis ſententiarum collectio facta ex Patribus prima mihi videtur, ad cujus fere exemplum Petrus Lom-

bardus, aliique alias condiderunt. In primo siquidem libro Taio agit de Deo divinisque attributis: in secundo de Incarnatione Christi & prædicatione Evangelii, deque Pastoribus & subditis: in tertio de diversis Ecclesiæ ordinibus, & de virtutibus: in quarto de divinis judiciis, tentationibus & peccatis: in quinto de reprobis & de judicio ac resurrectione. Hanc collectionem inveni in egregio codice Bibliothecæ Thuaneæ ante annos DCCC descripto, ex quo fragmentum Taionis epistolæ, quæ superiùs edita est, retuli in Præfatione secundi Sæculi Benedictini. Integram verò in his Analectis referre visum est cum responsione Quirici Barcinonensis Episcopi, cui Taio libros suos nuncupavit. Ex hac porro epistola seu præfatione intelligimus, ejus defectionis, quam Vascones contra Reccesuinthum Regem suscepisse legimus apud Rudericum Toletanum Pontificem, aliosque rerum Hispanicarum scriptores; signiferum ac ducem fuisse FROJAM quemdam, *hominem pestiferum*, qui tyrannidem usurpare tentabat. Hinc multus Christianorum sanguis effusus, captivi abducti, spoliata templa, eversa altaria, Clerici ensibus obtruncati. quæ omnia uno fere verbo exprimunt prædicti Scriptores, apud quos nulla Frojæ, si bene memini, mentio occurrit. Rem totam ita perstringit Rudericus Toletanus in lib. 2. cap. 22, agens de Reccesuintho. *Hujus temporibus, eclipsi solis stellis meridie apparentibus, omnis Hispania territatur, atque incursationem Vasconum*

Vasconum non cum modico exercitu repulit sine damno. Quapropter superior Taionis epistola non solùm ecclesiasticis, sed & Hispanicis rebus illustrandis non parum conducet. Quod attinet ad Quiricum seu Quiricium Barcinonensem Episcopum, cui Taio sententiarum libros nuncupavit, is ipse est, ad quem etiam Hildefonsus Toletanus Episcopus librum de perpetua B. Mariæ virginitate transmisit, ut patet ex reciprocis Hildefonsi & Quiricii litteris, editis in Spicilegii tomo 1.

HAGANONIS EPISCOPI

EPISTOLA

Ad RAMPERTUM Episcopum Brixiensem,

De MAGINARDO *Monacho in Abbatem ordinando.*

DILECTISSIMO & reverentissimo fratri atque Coepiscopo Ramperto, servus servorum Dei Haganò æternam in Domino salutem. Sanctitatis tuæ erga divinum cultum vigil piaque devotio cùm apud Ecclesiam Brixianam religionem augere contenderet, Monasterium studuit aptissimo loco extra muros præfatæ urbis, quo

beatiſſimi Martyris Fauſtini corpus requieſcit, conditum iri. His itaque piis æmulationibus tuis, fratrum quoque & Coepiſcoporum favor comitatus, ſuffragia oportuna non abnuit: inter quæ noſtram quoque humilitatem convenire voluiſti, rogans ut Preſbyterum atque Monachum noſtrum, virum honorabilem, & adprime officiis monaſticis inſtitutum, MAGINARDUM nomine, concederemus, quatinus eum in prædicto Monaſterio Abbatem ordinares. Licèt difficile, quia ejus collegio non modicè delectabamur; tamen apoſtolicâ moti ſententiâ, qua dicit, *Caritas non quærit quæ ſua ſunt*; ad tantam utilitatem tuæ ſanctitati remiſimus, & ut in præfato ſancto loco à te Pater Monaſterii conſecrari deberet, conceſſimus. Hunc ergo à nobis abſolutum, tuæque ſanctitati commiſſum, profuſis jam hunc precibus commendamus, ut in veſtra eccleſia divini famulatus veſtrum Sacerdotumque veſtrorum ſuffragium mereatur, & cooperante gratia Dei, Abbatis officium, ad quod exercendum eumdem vobis conceſſimus, ſtrenuè valeat exhibere, com-

muni omnium auxilio fultus & manu sua. Deus te incolumem custodiat, frater. Amen.

ADNOTATIO.

CUM Rampertus Brixiensis Episcopus extremos Pontificatus annos ageret, Bergomensis ecclesiæ sedem iniit Hagano, uterque sub metropoli Mediolanensi, cui tum præerat Archiepiscopus Angilbertus. Brixiensi cathedræ impositus est Rampertus anno DCCCXIV, idemque anno DCCCXL sanctorum Faustini & Jovitæ ecclesiam, in qua sacra neglecta erant, restitutam Monachis commisit, quos ad severioris vitæ normam per Leutgarium Abbatem & Hildemarum Monachum, ambos ex Franciæ partibus Mediolanum profectos, & ad se ab Angilberto Archiepiscopo transmissos, erudivit. Exstat hujusce rei egregium Ramperti monumentum in Bullarii Casinensis tomo 2, ex quo quæ ad rem nostram faciunt, huc transscribo. *Denique cùm nostrorum fidelium, & maximè Sacerdotum, ad hoc multorum saluti profuturum provocaremur opus, petere à sanctissimo viro domino Angelberto Archiepiscopo fratres curavimus, quibus hujus officii curam nostra committere posset sagacitas. Ipse verò, ut vir doctissimus, multorum affatim illustratione desideratis*, [lege *illustrationem desiderans*] *& non sua, sed quæ sunt* JESU CHRISTI, *per omnia quærens, concessit nobis fratres ex Fran-*

cia partibus advenientes, quosque ob illuminationem suæ ecclesiæ insolubili sibi sociaverat vinculo, Leutgarium *videlicet Abbatem, &* Hildemarum *Monachum: quatenus ita nobis præstarent adjutorium, quemadmodum illi nunc præstant & semper præstabunt. quorum vitâ atque doctrinâ plurimi hoc in regno illustrati esse noscuntur.* Insignis est hic locus ad commendationem Leutgarii & Hildemari, qui ex quo Franciæ Monasterio in Italiam profecti sint, fateor me nondum assequi potuisse. Hinc verò Leutgarium sancti Faustini Monasterio alligatum non fuisse colligimus, ne videlicet uni loco intentus, alia istius regionis loca illustrare desineret. Quapropter Rampertus novo Monasterio Abbatem adoptavit Maginardum Presbyterum ac Monachum ex diœcesi Hagaonis, Bergomensis (ut quidem puto) Episcopi, ejusdem forsan qui Ebonis Remorum Pontificis restitutioni cum Ramperto, haud dubiè Brixiensi Episcopo, subscripsit anno DCCCXL. Ut potiùs Bergomensi tribuam, suadet vicinitas locorum. Hæc porro Haganonis epistola inter alias Formatas epistolas reperitur in veterrimo Commentario Regulæ sancti Benedicti, qui commentarius ab annis sexcentis Paulo Diacono adscriptus est primùm à Leone Marsicano Cardinale in Chronici Casinensis lib. I cap. 15, tum à Petro Diacono & Bernardo Abbate Casinensi, postea Cardinale, & aliis. tametsi viri docti nostri temporis, Benedictus Haëftenus, & Angelus

de Nuce Abbas Casinensis, istud opus Paulo Diacono meritò abjudicarunt. Hanc verò lucubrationem Hildemaro Monacho postliminio restituit optimæ notæ codex ex Bibliotheca Monasterii sancti Benigni apud Divionem, ante annos septingentos scriptus hoc titulo apposito: INCIPIT TRADITIO SUPER REGULAM SANCTI BENEDICTI, QUAM MAGISTER HILDEMARUS MONACHUS TRADIDIT, ET DOCUIT DISCIPULIS SUIS. *Quocirca obsecro, cùm aliquid incompositum, sive inhonestum ibi inventum fuerit, non magistro, sed discipulis imputetur.* Qui titulus cùm non à recentiori quodam scriptore, sed ab ipsis Hildemari (ut legenti patet) discipulis, qui ex ore loquentis magistri hunc commentarium exceperant, appositus sit; de vero ac legitimo hujus commentarii auctore non sinit nos dubitare. Hunc autem Hildemarum non alium esse, quàm Monachum illum Francum, qui à Ramperto mox laudatus est, duo mihi persuadent argumenta, tùm ex ætate hujus Hildemari, tum ex loco ubi vixit, petita. Primum est, quòd Commentator in Regulæ cap. 14 de Sanctorum festis diebus agens, in exemplum adducit festa peculiaria diœcesis Mediolanensis, in qua sub Angelberto floruit Hildemarus à Ramperto commendatus. Alterum est, quòd Commentatoris discipuli ad caput 38 Regulæ de hebdomadario Lectore adducunt Hildemari præceptoris sui epistolam, quam Urso Beneventano Episcopo du

recta legendi ratione ſcripſerat. qui Urſus ad eam ſedem promotus eſt Sicardi principatu, ſub annum DCCC XXXIII, ex Italiæ ſacræ tomo 8. quod tempus prædicto Hildemaro apprime convenit. Verùm hæc fuſiùs aliàs, quando hunc Commentarium cum aliis in lucem proferemus.

THEUDOINI PRÆPOSITI CATALAUNENSIS Epiſtola Ad ALMANNUM Monachum Altivillarenſem,

De ſcribenda vita ſancti Memmii Epiſcopi Catalaunenſis primi.

DILECTISSIMO fratri ALMANNO, Monacho profeſſione, & per gratiam Dei Hiereo. In lege Domini die ac nocte meditari, non cedit incaſſum in oculis divinæ majeſtatis. Ideoque operæ pretium duxi tuam commonefacere caritatem, ut quoniam ab ineunte ætate in loco religioſo nutritus, in hoc maximè operam dediſti, ut in nullo expers grammatos, etiam vel hoc proficeres, ut nullatenus eſſes imperitus graphidos; dimittas nemus Angi-

tiæ, & totum te cum auxilio divino transferas in vineis Engaddi. Certè nosti & vineam Sorech; audisti & patrem-familias, qui exiit primo mane, & per divisas horas, tamen præfixas, conducere operarios in vineam suam. Re vera & in hoc mea sunt vota, ut vocatus vocatione secundùm propositum Dei facta, etiam juxta pusillitatem alicujus igniculi tui laborare in Ecclesia Domini Sabaoth sine ulla interpolatione neque moreris, neque ulla dilatione graveris. Est enim nobis mors velocissima, licèt sit nobis nimium sapientia tanta. Ergo accelera in quibuscumque fultus præsidio veritatis, & in domo Domini aliquod vasculum [elabora.] Sunt enim in ea non solùm vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, in sancta videlicet Ecclesia, quæ juxta Prophetam Osee desponsata est tripliciter, primò ante legem in Abraham, secundò sub lege per Moysen, tertiò autem sub gratia, ipso Domino veniente, & in utero virginali carnem virgineam assumente, de qua processit, tamquam sponsus de thalamo suo. Didicisti etiam quòd cum

bestiis agri & cum volatilibus cæli & cum reptilibus terræ disposuerit Dominus pactum inire; & quòd etiam per pastores Thecuæ consulat Dominus vineæ suæ. Atque ut manifestius fiat quod aimus, noveris quòd non absque occulta divinæ dispositionis providentia accidit, ablato mausoleo & aggere terræ semoto, perlustrasse nos beati Memmii sepulcrum in quadrangula & cæmentaria pretiosi corporis fossa: & hoc est factum jussu Regis CAROLI anno ab Incarnatione Domini DCCC LXVIII, Indict. I, VIII Kal. Aprilis, quæ fuit quarta feria ante mediam Quadragesimam: ejusque sanctum sepulcrum est inventum minimè ex ulla parte hærere ad terram; sed virtute omnipotentis Dei, apud quem merita tanti patroni refulgent, in ipsa fossa veluti libratum in aëra pendere quatuor digitis à terra. quo miraculo stupefacta mortalium corda depromunt dicentes: O quàm magno pietatis studio cælestis vitæ se conformem reddidit, dum vixit in terra, cujus nunc tanta est gloria in cælo, ut ejus sepulcrum, nedum corpus tan-

gere, indignam se fateatur terra. Ejus sanctissimi viri vitam à tua devotione quærimus innovandam: quæ diuturna vetustate & negligentia, velut in pittaciis, habetur pæne consumta. Ergo age, pro viribus nostræ petitioni favens esto: quatenus de tanto intercessore ad perpetuam salutem possis in cælo gaudere.

ALMANNI RESCRIPTUM ad THEUDOÏNUM Præpositum.

VEnerabili Præposito THEUDOÏNO, ALMANNUS peccator. Præcipis mihi caritate cælitus infusa cordibus electorum per Spiritum-sanctum qui datus est nobis, ut vitam sancti Memmii Catalaunensis primi Pontificis, vetustate neglectam & imperitiâ corruptam, haud secus ac si ex cineribus effossam, innovare contendam, peritiâ corrigam; & quidquid videtur deesse, moliar supplere studio veritatis impressus. Sed multa sunt, quibus facilè tanto me possum excusare negotio. Primum, quòd disputatio neoterica non congruit tantæ gravitatis &

ſanctitatis viro. Secundum, quòd ipſe teſtis ignorantiæ meæ, nullius teſtimonio nititur conſcientia mea, ut me profitear ſapientem, cùm ſim inſipiens. ideoque minus convenit, ut præſumam ultra vires aggredi negotium. Tertium & maximum illud eſt, quòd peccatorum meorum luctuoſa recordatio, dum pro debito delictorum meorum me ſoli delegat amaritudini, terribilem mihi timorem incutit, illius geſta pangere ſtilo, cujus prædicationis apoſtolicæ & ſanctiſſimæ religionis numquam me, prô dolor! participem imitatoremque exhibui. Fateor ergo, debetur hoc opus vitæ merito, & caritatis ſcientia ſapienti, non mihi per omnia inſipienti, ne mihi veniat illa
Pſal. 49 vox juſtæ ſeveritatis, quæ dicat: *Quare tu enarras juſtitias meas, & aſſumis nomen meum per os tuum?* Sed quia te precante caritas jubet, te hortante Chriſtus imperat; quantulumcumque noſtrum fuerit munuſculum, non ſubterfugiam, quin quod Dominus dederit, pandam.
Pſal. 80 Novi etenim quod dicitur: *Aperi os tuum,*
Prov. 12, 11 *& implebo illud.* &, *Operare terram tuam, & ſatiaberis panibus.* Nec quæram altitudi-

nem verborum, cùm minimè umquam illam attigerim: ſed & ſimplex habens ab antiquitate materiam, verbis quidem ſimplicem, ſed factis limpidius ſole lucentem, & omnem mundanæ molis machinam potentiâ ſui & virtute divina tranſſcendentem; & ipſe velut potero, ſequens ero, ſuffragium à veſtris orationibus quærens, ut à quatuor ventis veniens ſpiritus mortua oſſa mea vivificet, & me talem facere dignetur, à quo non exigat debita uſque ad noviſſimum quadrantem; quin potiùs deleat & dimittat omnia delicta mea uſque ad noviſſimum quadrantem. In quo S. Memmius nobis pius interceſſor exſiſtat, cui devotionis noſtræ ſervitium offerre conamur, licèt exiguum, tamen quantum noſtræ parvitatis igniculus & veritatis materia cum auxilio divino contulit nobis. Atque in hoc communi opuſculo tuum erit eligere quem ſortiamur judicem. Etenim cùm in omnibus rebus ſit utilis probatio, Apoſtolo dicente, *Omnia probate, quæ bona ſunt tenete*; maximè in his neceſſaria habentur, quæ veritatis lucem juſtæ examinationis efficacia ſpe- 1 Thes. 5 21

ctant : & hoc vel solum maximum est, cur exspectamus judicium sapientiæ. Etenim ipsas Grammaticæ cautelas, quibus à barbarismo aut solœcismo censet ipsa cavendum, aut nihil aut parum curamus in hujus rei moderatione : cùm quæratur veritas, & debeat facessere vanitas, & optemus fugere contrarium, cùm insistamus gravitati * pro viribus mentis. Neque hoc dicimus, ut Grammaticam reputemus in vitio, cùm sit ipsa sola, vel maxima virtus scientiæ : sed quia veritati operam dantibus obscurantur alia, velut à sole sidera. Unde dictum est : Tenebras non amabo, cùm solem videro. Denique quantam in hoc patiar verecundiam, effari aut vix, aut minimè possum, veritus ne fiam fabula sapientibus, qui in hac re volui consulere legentibus : ubi succurreret modestiæ latebra, si fieri posset, ut absque exaratoris nomine maneret scriptura in opere. Et hæc arbitrio tuo pariter derelinquo. Potens est enim Deus auferre opprobrium nostrum, quod & faciet, ut in misericordia ejus veraciter confidimus, intercedente beato Memmio, qui nos

* l. veritati

cælitus oculis respicit benignis; te per devotionem mentis hortantem, me pro debita fidelitate & capacitate cordis scribentem. Opto itaque vobis hujus facti non modicam manere mercedem: cui cùm omnia debeam, tam arduam rem negare non potui. Opto vos quàm bene valere, & esse felicem usque ad supernæ gloriæ contemplationem.

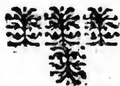
ADNOTATIONES.

QUANTUM utilitatis reipublicæ, non solùm Christianæ, sed etiam litterariæ, ex actis Sanctorum accedat, argumento est in primis Dagoberti Austrasiorum Regis in regnum restitutio, non aliunde asserta, quàm ex auctoribus, qui Sanctorum gesta in litteras retulerunt. Hæc enim Dagoberti restitutio, quem mortuo Sigiberto Patre in Hiberniam jussu Grimoaldi relegatum fuisse, nullà reversionis mentione facta, memorant veteres Francorum Annales, duobus primùm probata est testimoniis, quorum unum suppeditavit liber de vita sanctæ Salabergæ Abbatissæ Laudunensis; alterum Willelmus Malmesburiensis Monachus in actis sancti Wilfridi Eboracensis Episcopi. His duobus postea tertium accessit ex vita sancti Memmii Catalaunensis Pontificis primi: ac demum alia duo ex Fridegodo Poëta & Eadmero Monacho in actis sancti Wil-

fridi superiùs laudati : quos duos auctores in tertio Sæculo Benedictino publici juris feci.

Quis auctor veterem illum libellum de vita sancti Memmii scripserit, incertum est. Almannus quidem, Altivillarensis prope Remos Monachus, rogatu Theudoïni Præpositi Catalaunensis veterem ac propè detritam de sancto Memmio scriptionem novo stilo scribere aggressus est sub annum DCCC LXVIII, quo anno, testante Theudoïni epistola præmissa, sancti Memmii corporis illatio seu elevatio facta est. At non videtur is esse auctor istius Memmianæ vitæ, ex qua pro Dagoberti restitutione argumentum desumtum est. Nam in codice Catalaunensis ecclesiæ, post duas superiores epistolas quas inde exscriptas habuimus, interjectis foliis non paucis habetur liber de vita sancti Memmii, qui in Galliam à sancto Clemente missus scribitur. Eadem, ut puto, Vita legitur in mss. codice Altivillarensi, incipiens ab his verbis : *Igitur cùm beatus Clemens discipulos ad diversas provincias, &c.* quo in codice nulla mentio de Regis Dagoberti restitutione. At verò in exemplari Herovallino, ex quo V. Cl. Hadrianus Valesius tertium argumentum pro sententia sua de restituto Dagoberto accepit, sancti Memmii in Gallias missio per sanctum Petrum facta dicitur. Hinc persuasum habeo, Altivillarensis codicis scriptionem de sancto Memmio tribuendam esse Almanno ejusdem Cœnobii Monacho, qui Memmii missionem sancto Clementi potiùs, quàm sancto Petro ad-

ſcribendam eſſe judicavit. Qua in re veterem correxit auctorem, qui paullo poſt reſtitutum Dagoberto regnum ſcripſit, ut ſatis indicat agendo de ipſo Dagoberto, his verbis: *Poſtquàm tantis effulſit virtutibus & miraculis Deus per ſervos ſuos claruitque, noviſſimo tempore in anno ſecundo ſub imperio Dagoberti Regis, (ipſe eſt qui poſt longam preſſuram reverſus eſt ad propria regna) in menſe quinto, in quinta die menſis, ſecundâ vigiliâ noctis, cùm ei nocturnos fratres celebrantes adſtarent, &c.* Hæc verba auctorem ejus temporis æqualem ſatis deſignant, non Almannum Monachum, qui annis ducentis à principatu Dagoberti remotus fuit. Alterius proinde libelli ſcriptor eſt Almannus, tametſi in Necrologio Altivillarenſi nulla iſtius operis mentio diſertè fiat ad diem 22 Julii, quo die ejus obitus ita conſignatur: *Commemoratio domni Almanni noſtræ Congregationis Monachi, qui Franciam ſuo tempore à Normannis devaſtatam exemplo Hieremiæ quadruplici planxit alphabeto. Scripſit etiam vitas ſanctorum Nivardi Archiepiſcopi Remenſis, Syndulfi Presbyteri ſolitarii, beatæ Helenæ Imperatricis, ejuſdemque corporis ab urbe Roma ad Monaſterium Altivillarenſe tranſlationem, & alia opera.*

SUPPLEMENTUM

Ad librum IV AMALARII de officiis divinis.

CAPUT XLVIII.

De Regula SANCTI BENEDICTI *præcipui Abbatis.*

QUod sanctus BENEDICTUS aliter constituerit, quàm Cleri officia dicuntur; nec hoc vacat à mysterio. Constat enim hunc sanctissimum Doctorem omni generis virtute claruisse, intantum,ut sublimioris propositi Ordinis institutor exstiterit, qui non solùm à novi, sed etiam à veteris instrumenti Patribus arreptus est. Ut enim ita dicam, à sancto Moyse regularis vitæ trames, & ut à sancto Hieronymo, qui hujus Ordinis merito excelluit, attestatur, à sancto Helia & Heliseo; & in novæ gratiæ diebus à Johanne Baptista hic Ordo originem cepit: cujus sectatores Paulus & Antonius, cæterique innumeri usque in summos Apostolicos

ſtolicos Pontifices Romanos, ſanctum hoc propoſitum propugnaverunt.

Nam, ut de cæteris ſileam, poſt beatum Papam Sixtum, qui ſub Decio martyrio coronatus eſt, DIONYSIUS ex Monacho; itemque GREGORIUS excellentiſſimus memoriâ, gradum apoſtolici culminis ſortiti ſunt: quorum Gregorius inter cætera, quibus provexit Eccleſiam, clericalis officii maximus enituit inſtitutor. Cujus auctoritas tanta fertur veriſſima relatione, ut in ſpecie columbæ Spiritus Dei ei inſidere frequentiùs ſit viſus: cujuſque facundia & ſcripta inter cæterorum dicta, ut aurum puriſſimum reſplendent. Cujus memorati ſancti Benedicti geſta, ſicut nullus Pontifex ſummus alicujuſcumque, niſi rariſſimè: ſic ipſe, palmam doctrinæ poſt Petrum in Eccleſia Dei conſecutus Gregorius, claro ſtilo proſequutus eſt. de quo perhibet teſtimonium, dicens, quia vir ille Domini Benedictus ſpiritu juſtorum omnium plenus fuit. Item teſtimonium perhibens Regulæ Monachorum, dicit: Nam "
ſcripſit Monachorum Regulam ſermone "
luculentam, diſcretione præcipuam. "

Non ergo credendi ſunt plerique, putantes hunc ſanctum Doctorem populi Eccleſiam ſpreviſſe, & ideo aliter de ordine Pſalmorum ſcripſiſſe. Quia tantæ auctoritatis Doctor, Spiritu-ſancto diſponente, eadem ordinavit, & populi conventibus conſuluiſſe videtur. Quomodo enim non de frequentia populi creditur ſimul dixiſſe, *Regula cap. 47* » Cantare autem & legere non præſumat, niſi qui poteſt officium ipſum implere, ut ædificentur audientes; qui de reverentia pſallendi & cantandi præcipuo monitu ſcribit?

Nequaquam itaque fatendum eſt, hunc talem Patrem abſque myſterio cuncta diſpoſuiſſe: & ſicut clericale officium monaſtico non præjudicat; ita reciproco actu monaſticum clericale comprobat. Hinc eſt quod varietates anni, ſicut eſt in Paſſione, in Paſcha, in Pentecoſten, & in quibuſque cæteris, clericalem ſequuntur ordinem; & Clerus in aliquibus Monachorum. Certum autem eſſe probatur quodammodo ipſe ſanctus Benedictus conſuetum morem ſancti Ambroſii in nonnullis eccleſiaſticis elegiſſe, verbi gratiâ de Hym-

nis, quos Ambrosianos appellat; & de *Alleluia*, quod usque in Dominica prima Quadragesimæ ab ea consuetudine recitatur. Providisse etiam infirmorum fragilitati in plerisque, ut de una Lectione in tempore æstatis, ac de Psalmis directaneis sine Antiphona dicendis, sed & Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, quam repletus ipse spiritu divino per eumdem spiritum divinum institutam fuisse & futuram esse non ignorabat, nequaquam contempsisse, dum dicit: « Hoc præcipuè commonemus, ut si cui « forte hæc distributio Psalmorum displi- « cuerit, ordinet, si melius aliter judica- « verit: dummodo omnimodis id atten- « datur, ut omni hebdomada Psalterium « ex integro numero CL Psalmorum psal- « latur, & in dominico die semper à ca- « pite repetantur ad Vigilias. Quamvis enim à prædecessoribus sui temporis Romanis Pontificibus quædam jam constituta forent; necdum tamen tum temporis totus ordo psallentium in Psalterio & Antiphonario ad liquidum in ordinem redactum fuerat: quod postea Gregorius Papa excellentissimus, sanctæque memoriæ ejusdem sancti Benedicti

cap. 18

a ſtrenuus regularis obſervator [a], & monaſticæ perfectionis imitator, ſtudioſiſſimè ordinavit inſtitutione ſancti Spiritus.

Itaque in provinciis, quibus ordo Romanus excolitur, ab antiquis Patribus ejus ſancti Ordinis ſectatoribus, præcipueque à ſanctiſſimo domno Gregorio Papa, ut de quibuſque per annum varietates Officiorum communiter obſerventur, decretum eſt. Nam beatus AUGUSTINUS Monachus, primus Anglorum Epiſcopus, ab eodem domno Gregorio ibi directus; itemque (ut de reliquis ejuſdem provinciæ magnis & perfectiſſimis Doctoribus ſanctæ Eccleſiæ Monachis reticeam) domnus BEDA, à pueritia ipſa in Monaſterio Monachus converſatus, eaſdem Romanas diligenter, & poſteriores ejus hodieque conſervant inſtitutiones: quia in Septuageſima nobiſcum *Alleluia* dimittunt. In Paſſione Domini, quindecim videlicet dies ante Paſcha, in Reſponſoriis *Gloria Patri* non dicunt, & in Cæna Domini & Paraſceve ac Sabbato ſancto novem tantùm Lectiones, novem Pſalmos recitant,
b ſimilique modo nobiſcum [b] in omnibus,

totam Paſchæ hebdomadam per tres Lectiones & tria Reſponſoria in dominica Reſurrectionis, & per tres baptiſmales Pſalmos feſtivam obſervant.

In quibuſdam verò locis non ignoro in Paſſione Domini tribus noctibus duodecim Pſalmos & XII Lectiones cum Reſponſoriis agi: ubi prætermittuntur Hymni & Cantici, quippe qui pertinent ad lætitiam: ut in prima Nocturna quatuor Pſalmi in ſolito more dicantur, & in ſecunda itidem quatuor, in tertia quoque quatuor: officia tamen inchoationis ac tertium amittunt Pſalmum; itemque Invitatorium, ſicut & in Theophania non recitant. item in Vigiliis dominici diei ſanctæ Reſurrectionis duodecim Lectiones & Reſponſoria cum tribus Canticis in tertia Nocturna, & duodecim Pſalmos totaque hebdomada celebrant. Baptiſmales tamen Pſalmos, qui ad diem pertinent, in numero aſſumunt, ut noſtræ puſillitati videtur: nec vituperandi ſunt, ſed potiùs laudandi, qui Gregorianum tenent morem. Ad quid enim hæc valeat obſervatio, dicit idem domnus Gregorius his verbis: Hanc ſollemnitatem rectè ſollemni- « Homil. 22

„ tatis nobilitatem dicimus, quia sollemni-
„ tates cæteras antecedit. Sicut enim in sa-
„ cro eloquio Sancta sanctorum, vel Canti-
„ ca canticorum sui magnitudine dicun-
„ tur: ita hæc festivitas rectè dici potest
„ sollemnitas sollemnitatum. Denique manifestum est, quòd in hac sollemnitate, non solùm quæ sunt, sed etiam quæ futura sunt, recolimus. Itaque non vacat à mysterio, quòd in eo die duas amittimus Nocturnas, quæ vetera designant tempora, videlicet ante legem & in lege; solamque tertiam celebramus, quæ novum tempus, & per hoc resurrectionis futuræ nova gaudia denuntiat. Unde sanctus Benedictus jubet, ut in tertia Nocturna semper de novo testamento legantur Lectiones. Sic enim secundùm Apostolum expurgare præfiguramus à nobis vetus fermentum, ut simus nova consperſio: ut ad futuram resurrectionem accendamus animum nostrum, & per ipsam lætitiam recalescat fides nostra in eo quod credit. Quo fit, ut cæteros dies dominicos per annum iste dies, quo resurrectio Domini nostri proprio gaudio; & alter quo sancti Spiritus adventus recolitur, cele-

cap. 11

bratur, lætitiâ festivitatis antecedat. Nam dominica in qua donum Spiritus-sancti memoratur, planè similem habet lætitiam; & ideo simili observantia habetur.

Nec item reprehendendi, quin immo sunt laudandi, qui eumdem morem in eam, quam solent per continuos dominicos dies observare, transmittunt. Fortasse enim illud sanctæ Regulæ offendere timent, ubi præcipitur ut num- « *cap.* 10
quam minùs à duodecim Psalmorum «
quantitate ad Vigilias nocturnas dican- «
tur, exceptis tertio & nonagesimo quar- «
to. itemque illud: In Sanctorum festivi- «
tatibus vel omnibus sollemnitatibus, si- « *cap.* 14
cut diximus dominico die agendum, ita «
agatur. Sollemnitates enim intelligun- «
tur hîc esse appellatæ, quæ propriè de Domino celebrantur; sicut est Natale Domini, Octavæ ejusdem; Epiphania Domini, & Octavæ; Hypapanti Domini, Adnuntiatio Domini, sanctum Pascha, Octavæ ejusdem; Asscensio Domini, Octavæ ejus; Pentecosten, Octavæ ejus. At vero Psalmos, aut Antiphonas, vel Lectiones ad ipsum diem pertinentes instituit sanctus Benedictus re-

citari. unde ubi proprietas ſollemnitatis in ipſis dominicis diebus invenitur, ipſa attenditur, ut puta in dominicis per Adventum quinquageſimus cum *Alleluia* non dicitur, quia Antiphonæ ſunt pertinentes ad ipſum diem: Pſalmi etiam *Dominus regnavit* & *Iubilate* ad ipſum reſpiciunt tempus: quia (ut ſuprà dictum eſt) adventus Domini tripudium mundo denuntiat, non luctum afflictionis.

Quamvis ergo à more Romanæ Eccleſiæ in nonnullis ſanctiſſimi Benedicti conſtitutio diſcrepet; abſit à noſtris mentibus, ut in aliquo à fide ſanctæ atque apoſtolicæ Eccleſiæ eum diſſentire credamus. Hic enim ſanctus Domini Benedictus in omnibus ſanctorum Apoſtolorum veſtigia ſubtiliùs eſt imitatus. Cernens enim apoſtolicam doctrinam, quæ in initio naſcentis Eccleſiæ viguit, ſuo tempore tantùm ſpecie tenus obſervari; auctore Deo, ut alter Moyſes, eamdem Apoſtolorum regulam roborare meruit. Unde in exordio Regulæ ex decretis pontificalibus ſancti Clementis Papæ & Martyris, Petri Apoſtoli ſucceſſoris, quædam neceſſaria [c], ut floſ-

culos miri odoris & jocundi coloris, decerpsit. Itaque omnia juxta morem Apostolorum in medio conferri jussit regulari præcepto, secundùm illud: *cap. 33* *Nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia: dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.* *Act. 1* Itemque Regulæ ejusdem æmulatores innormans ad nutum apostolicum, dicit: Quia tunc verè Monachi sunt, si labore manuum suarum vivunt, sicut & patres nostri, inquit, & Apostoli.

De Romana tamen ecclesiasticà consuetudine secundùm uniuscujusque provinciæ morem, de varietatibus quæ ad mysterium pertinent, quòd gratum habuerit imitatores suos observare omnia, in eo opusculo, quod FAUSTUS [d] venerabilis Monachus, ejusdem sanctissimi Benedicti alumnus, à se conscriptum de vita sancti Mauri obtulit beato Papæ BONIFACIO, quodque idem sanctus Papa omni laude dignum duxit, suaque sancta auctoritate roboravit; narrat ita de obitu sancti Benedicti dicens: Noctem illam, quæ XII Kal. Aprilis habebatur, & quadragesimum *

* al. sanctissimum

» Vigiliarum Paschæ illucescebat sabba-
» tum, tam beatissimus Maurus, ac nos
» qui cum eo ibamus, quàm sanctus Ro-
» manus cum aliquibus discipulis suis, je-
» juni pervigilem duximus, unusquis-
» que nostrûm secretò apud se, ut illis
» diebus in Ecclesia Romana mos erat,
» Psalmos & orationum preces devotè
» pro exitu ejusdem Patris nostri dilectis-
» simi Benedicti consummantes. Locus
» ubi hæc acta sunt, fuit in Gallia pagus
» Autisiodorensis, in Cœnobio, quod Fons
» Rogi nuncupabatur. Quibus verbis sanctum Maurum observasse Romanum morem, quem illo triduo observant, perspicitur: & quod de isto uno, sic de cæteris agendum puta.

De reverentia porro corporis ac sanguinis Domini in nullo dissentire credatur idem sanctus Benedictus à scriptis beati Papæ Clementis, quibus jubetur, ut discernatur à carnali spiritualis cibus communionis: ut si quis communicat horâ tertiâ, non statim indifferenter terrenum præsumat cibum, ob reverentiam mensæ cælestis: sed exspectare debeat horam sextam. qui circa verò sextam, sustinere curet nonam, ne gu-

Clement. pseud-epist. 2

ſtus cæleſtis ob terrenum vileſcat. Sanctus verò Benedictus Lectorem jubet *cap. 38*
cibari ante moram lectionis recitandæ,
propter, inquit, communionem san- «
ctam. quod apoſtolicis decretis contra- «
rium non eſt. Sæcularibus enim illa
ſunt juſſa, qui communibus cibis utuntur indifferenter, plerumque uſque ad
nauſeam: qui honeſtioribus ſcandalum
movere poſſunt in incuria accepti angelici panis. Et licèt panis ſancti altaris
animam reficiat ſpiritali ſagina: tamen
quia non ſine corporeo guſtu à nemine
accipitur; ab honeſtis, ut inhoneſtos
exemplo coerceant, per aliquot horas
dignum eſt in terrenis epulis guſtum
oris non miſceri. In hac horarum ſuſpenſione, credo, ſanctiſſimus Benedictus *cap. 48*
vacationem legendi ab hora diei quarta uſque ad horam ſextam, qua reficiunt Fratres, conſtituit, ut refecti cibo cæleſti, ab altari Chriſti mentes
ſtatim reficiant lectionis pane, & hac
mora corruptibile ab incorruptibili dicernatur alimento. Quin inſuper illis,
qui ſobrietati ſtudent, honeſtè videtur
poſſe concedi, non per eaſdem horarum moras, quibus inhoneſti prohiben-

tur, poſtquam communicaverint, non vetari: cùm propter juſtum lex non eſt poſita, ſecundùm Apoſtolum. Nec vacare à myſtico intellectu poteſt, quòd inchoationem Nocturnarum ab adjutorio divinæ invocationis voluit: cùm exordium quodcùmque non ſine adjutorio Domini rectè valeat caput ſumere. ubi adjungitur gloria ſanctæ Trinitatis: ut primus ad unitatem Trinitatis pertineat. deinde poſt gloriam ſanctæ Trinitatis in tribus veluti perſonis dicatur ſecundus * ter. denique tertius Pſalmus abſque evigilatione noſtra reſurrectionem Domini monſtrat, ac per hoc noſtram: quam ſequitur invitatorius. quia poſt Domini reſurrectionem ſancti Apoſtoli mundum ad Dominum invitaverunt. In diebus Paſſionis tamen tribus, & in Theophania ſimiliter, propter myſticam non dicitur, & propter invitationem Judæorum malignam, & Herodis fictam machinationem, qui fraudulenter adorare Dominum quærens ut occideret, omnes Principes Sacerdotum & Scribas populi invitans in concilium congregavit, ſciſcitans ab eis, ubi naſceretur Rex Judæorum. Primus

* I. verſus, *Domine, labia mea aperies.*

quippe Pſalmus in primo Nocturno *Afferte Domino*, invitationèm demonſtrat fidelium Magorum, ac per hoc gentium. qui prætermiſſus à ſolito ordine invitatorius in ſecunda dicitur Nocturna: quia Magi per ſtellam invitati nequaquam ſunt ad impium Herodis concilium reverſi: ſed per aliam invitationem angelicam, videlicet per alteram viam, reverſi ſunt in regionem ſuam, id eſt in paradiſum, ubi Chriſtus credentes remittit.

Tertius autem Pſalmus ſine modulatione Antiphonæ in directo dicitur, quia reſurrectionem Chriſti terræ motus magnus ſubſequutus eſt. Angelus enim Domini deſcendit de cælo, cujus adſpectus ut fulgur, veſtimenta autem ut nix. Sed & futura reſurrectio noſtra in terræ motu magno, videlicet in tuba Dei reſonante, &, ut Propheta ait, *Non ſolùm terram movebo*, ſed etiam complebitur. Terræ motus enim plus ad terrorem, quàm ad blandimentum pertinet: modulatio autem demulcere ſolet aures auditorum. Jure ergo ſine oblectamine modulationis dicitur. Sicut ſexageſimus ſextus, qui primus ma-

tutinali laude dicitur, qui primam Ecclesiam de circumcisione designat: qui timore compuncti, ut dicitur in Actibus Apostolorum, in Christum credentes præ terrore sibi divinitus, sicut & Saulus in terram prostratus, immisso, ad blandimentum Christianæ dulcedinis salubriter incorporati sunt. Invitatorium autem semper habet modulationem: quia oblectamento promissionum regni cælestis & miraculorum gaudiis Apostoli prædicarunt. Nec te moveat, quòd invitatorium æstivis diebus hebdomadalibus sine modulatione Antiphonæ solet dici: quia terroribus plagarum, terroribus futuri judicii, aliquando ex incredulis creduli effecti sunt.

Sequitur Hymnus, qui Christum credentes laudare Christum demonstrat. nam invitatus mundus ad Baptismum, lætitia, quæ designatur per Hymnum, plaudit, dum laudat Creatorem, quem antea ignorabat.

Duodecim Psalmi sequuntur, seni & seni per duas Nocturnas: quæ perfectionem veteris Legis sub Moyse & David demonstrant. In hac enim apostoli-

ca doctrina diffundenda, & quatuor Evangelia revelanda, & quatuor mundi partes inlustrandæ, quæ ostenduntur per quatuor Lectiones & quatuor Responsoria, in sensu interiori condita erat. unde & in mensa Domini, quasi in lege Mosaïca, duodecim panes propositionis, quasi duodecim Apostoli, inerant, seni altrinsecus positi: quia in caritate Dei & proximi perfecti sunt.

Tertia autem Nocturna, quæ tertium tempus novæ gratiæ indicat, tria Cantica de Prophetis habet, id est lætitia mundi de cognitione sanctæ Trinitatis, quam Prophetæ perspicuis prædicaverunt vocibus, & in novo tempore mundo revelata est. Unde & *Alleluia* diebus dominicis cani præcipitur, quia *Alleluia* ad gaudium & laudem pertinet.

Itaque per tres Nocturnas in quarto Responsorio *Gloria Patri & Filio & Spiritui-sancto* cantare instituitur: quia per tria tempora, ante legem, sub lege, sub gratia, in mysterio quatuor Evangelia fuerunt, & partes quatuor mundi Christum laudaturæ, quæ sanctæ Trinitati gloriam concinunt concordabiliter. So-

lent etiam dici cum una ſolum Antiphona tria Cantica : quia unitas in ſancta Trinitate intelligitur.

Dicitur *Te Deum laudamus* ante Evangelium, demonſtrans laudem cæleſtium in Incarnatione Chriſti. Unde & ipſo nato gratulantes laudibus concinuerunt dicentes: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

Dicitur *Te decet laus* poſt Evangelium, quod deſignat laudes terreſtrium poſt prædicationem Domini auditam, & ab errore gentili gentilitatem ereptam. Unde quaſi ante & poſt Evangelium, id eſt Chriſtum, turbæ præcedentes & ſubſequentes Regem exclamant: *Hoſanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini.* In nocte verò Nativitatis Domini ideo mos eſt poſt Evangelium Matthæi, quod declarat genealogiam Chriſti, recitari ab Abbate qui ipſum legit Evangelium, *Te Deum laudamus:* quia Evangelium nativitatem Chriſti narrat, quo nato Angeli laudibus prorumpunt : poſt quas angelicas laudes, paſtores adorantes Dominum, à præſepio glorificantes & laudantes Dominum in omnibus quæ audierant & viderant,

viderant, ſicut dictum eſt ab illos, reverſi ſunt. Propterea mox ab omnibus ſubſequitur *Te decet laus*, quaſi hoc ſit laus paſtorum. ubi ſine mora Miſſa incipitur: quia ut animalia munda Dominum noſtrum, qui erat inviſibilis apud Patrem, in præſepio quaſi intrapoſitum, de virgine natum viſibilem adorare debemus.

Præcipit Regula Abbatem Evangelium legere, quia prædicationem Chriſti meliores & perfectiores atripere debent: ut ex hoc admoneatur Abbas, quanta virtutis perfectione cæteros tranſſcendere debeat. Cum honore & timore ſtantes ammonet omnes: quia ſermonem Dei quiſque fidelis non in vacuum, non in contemptum ſuſcipere debet. quia verò corde creditur ad juſtitiam, & ore confitetur ad ſalutem; propter fidem evangelicam exprimendam in fine reſpondetur, *Amen*.

Porro quòd apud quaſdam eccleſias in Adventu dominico, necnon in Septuageſimalibus & Quadrageſimalibus diebus, à Clericis prætermittitur *Te Deum laudamus*, ſicut & ad Miſſas *Gloria in excelſis Deo*; nequaquam à monaſtico

Ordine hæc talis consuetudo observatur, sicut nec à quibusdam Canonicorum ecclesiis. Nam in Dominica, quæ
c Mediana [c] vocatur, quando in Responsoriis & Invitatorio prætermittitur *Gloria;* hymnus *Te Deum laudamus* non prætermittitur ante Evangelium, ubi divinitas Christi, antequam Abraham fieret, esse dicitur. ubi licèt Judæorum persecutio dicatur, qui tulerunt lapides ut jacerent in JESUM, necdum tamen completur Passio. Ubi enim completur Passio, *Gloria* in omnibus Psalmis & laus *Te Deum laudamus* prætermittitur. quod fit in tribus diebus ante Resurrectionem. Manifestum est enim in Passione Christi cælestes Virtutes & Discipulos Christi non gratulatos, sed mærentes fuisse, cùm sol dolore suos subtraxerit radios, mundique elementa in Domini sui humilitatem angustiarum horror obduxerit. In Dominica etiam Palmarum hymnus *Te Deum laudamus* non prætermittitur, cùm Evangelium resonet laudes turbarum clamantium Domino, *Hosanna in excelsis*. Dignum enim videtur, ut preces quæ ad Missas omnes dicuntur, in officiis diurnis & nocturnis non prætermittantur.

Nam in Adventu Evangelia, non tristitiam, sed gaudium nobis nuntiant. Unde propter ipsos triumphales lætitiæ venturæ Nativitatis dies, in laudibus matutinis *Dominus regnavit*, & qui à jubilatione incipit, Psalmi pertinent. De operariis enim vineæ à patrefamilias convocatis, deque seminum parabolis, ac de illuminato cæco, qui mundum à Redemtore illuminatum indicat, & de triumphato diabolo in tribus temtationibus à jejunante Christo; itemque de sanata filia fidelis Chananeæ, necnon & de ejecto dæmonio à muto & surdo homine obsesso; item de quinque millibus hominum quinque panibus & duobus refectis piscibus, Lectiones, quid aliud nisi Christi triumphos & gaudium Ecclesiæ denunciant? Sed & in natali Innocentum à quarumdam Ecclesiarum Clericis non dicitur *Gloria* in tertiis Responsoriis nec Hymnus suprà dictus. Monachis verò consonum videtur, & glorias & hymnum laudis non prætermittere. unde in duodecimo Responsorio, quod Hymnum antecedit, de triumpho laudis non ambigitur, dum dicitur: *Ideo regnant cum Deo & Agno*,

& Deus cum illis. item Pſalmi, à Domini regno & jubilo orſi, ipſis Matutinis inſeruntur. Item Antiphona dicitur, *Cantabant ſancti canticum novum.* Hinc & in authentico Gregoriano tantùm *Alleluia* & *Gloria* ad Miſſas tollitur, propter luctum matrum ſive Eccleſiæ, dicente Evangelio: *Vox in Rama audita eſt, ploratus & ululatus multus; Rachel plorans filios ſuos; & noluit conſolari, quia non ſunt.* Benedictio autem, quæ poſt Collectam, recitante Abbate Evangelium, dicitur, & ſic incipiunt Matutinos; oſtendit orationes noſtras debere, ut ſint acceptabilia Deo, quæ præmiſſa ſunt. Unde poſt duodecim Lectiones & duodecim Reſponſoria, quaſi cum XXIV ſenioribus habentibus *ſingulas citharas*, in quibus muſica modulatio quæritur; *& phialas aureas*, quæ recreare ſitientem, quaſi Lectiones, aſſolent; *plenas odoramentis, quæ ſunt*, inquit, *orationes Sanctorum*, quaſi duodecim Pſalmorum perfectione refertas; rectè Deo poſt Evangelium orationem offerimus. Unde & dicitur, *Cùm darent quatuor animalia*, quæ ſunt Evangelia, *gloriam & hono-*

rem & benedictionem sedenti super thronum, *procedebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno*, item *& cantabant canticum novum*, post oblatas citharas & plenas odoramentorum phialas. Unde & ipsa oratio post canticum Zachariæ solet repeti, ut præcedentia simili modo Deo commendet.

Porro etiam cùm in dominicis diebus alicujus Martyris, vel Sanctorum quorumdam, quibus recordationem volumus exhibere, sollemnitas fuerit, primores duas periochas ei, quod majus retinet proprietatis sive reverentiæ, videlicet diei dominico; tertiam verò periocham, quæ jam resonat novum Testamentum, cum laudibus matutinalibus commemorationi Sanctorum contradimus, rectè fieri videtur. Etenim in potiori potioribus occupamur laudibus, tam in Psalmis, quàm in Antiphonis, & in Lectionibus ac in Responsoriis. quæ tamen antecedentia prima per intervallum diapsalmatis & finem officii per orationem replicare, ac Deo commendare dignum est: ut à quo caput cœpit, extremitas recurrat.

Tali modo fit etiam, dum in uno die interveniunt Sanctorum sollemnitates, in quibus celebrandis electio secundùm quamque provinciam cuique provinciæ relinquitur. Quædam enim provinciæ alium alio sollemnitate præponunt, vel quia reliquias eorum continere videntur, sive famam celebriorem, sive vicinitatem : tamen in præcipuis Dominicis in quibus cantilenæ ac officia lectionis absque recordatione transigi non possunt, utputa per Adventum & Quadragesimam, si excellentissimorum advenerint sollemnitates Sanctorum, in procrastinatione observantur : videlicet, ut eodem datario, quo accidit, si non potest persolvi, crastino reddatur plenarium sollemne. Sic etiam in dedicationibus quarumque ecclesiarum, cùm sollemnitas dedicationis anniversaria non possit transmutari, sollemnitas Martyris in crastinum celebratur, quæ eo die foret celebranda, nisi interjectione inevitabilis celebritatis. Porro si festivitas templi per Dominicos Adventûs sive Septuagesimales acciderit, in crastinum reservatur aptissimè. nam & Hypopanti, si quando in Domi-

nico Septuagesimali incurrit, in secunda feria illucescente observatur, antequàm tantæ reverentiæ cultus intermittatur.

Præterea quia per privatos anni dominicales dies sanctus Benedictus Psalmum quinquagesimum *Miserere mei, Deus*, qui ad pænitentes pertinet, cum *Alleluia* instituit canere, cùm Romana Ecclesia per omnes semper Dominicas, exceptis Septuagesimalibus, *Dominus regnavit* moduletur; sciendum mysterio agi, ut spes & timor canentibus insit. Spes tendit ad regni gaudia promissa; quam designat *Alleluia*: timor mentem, ne incautè elevetur, deprimit, qui per pænitentialem innotescit Psalmum. Itaque in præsenti sæculo nec spes sine timore, nec timor sine spe fidelis mentem exerceat: sed timor deprimat, ne extollat; spes erigat, ne corruat. Post pænitentialem sequitur Psalmus confessionis, qui jam mentem à timore revocans, exsultandum præcipit & lætandum, dicens: *Hæc dies quam fecit Dominus, exsultemus & lætemur in ea*. Sicut autem una laus sanctæ Trinitati congruit, sic hos tres Psalmos cum modulatione unius

Alleluia solent rectè dicere. Conjunctionem verò populi Judaïci in fine mundi, quam demonstrant apud Clericos subsequentes duo Psalmi cum una *Gloria*, cum gentilitate conversa; Monachi in tribus solummodo Passionis noctibus recitant: quam tamen rectè semel in hebdomada comparant in officio vespertino secundæ feriæ, quasi in fine dici, cùm in persona Synagogæ, sub Antichristo calicem salutaris accepturæ, votaque sua in conspectu omnis populi Christiani in medio Hierusalem, quæ est Ecclesia præsens, Domino redditura in fine mundi, Psalmus à credulitate eorum incipiens, qua credituri sunt in prædicatione Enoch & Heliæ, non incongruè decantaretur; & in persona gentium credentium deputetur *Laudate Dominum omnes gentes* sub una *Gloria*. Nam in persona Synagogæ, quæ prima credidit, timore compuncta, directaneus sine Antiphonæ modulatione in inchoatione matutinalis officii dicitur, *Deus misereatur nostri*.

Ante Hymnum Zachariæ Ambrosiana laus cantatur, quæ columnas sanctæ Ecclesiæ, sanctos videlicet Patres,

designat, qui post laudes quas ab Apostolis didicerunt angelicas, ore proprio novos Hymnos in figura Israëlis mare rubrum exeuntis, qui carmen metricum Domino concinunt, depromere studuerunt ad laudandum auctorem, per quarum meritum laudum mane novo, id est veræ luci in æterna patria conjuncti, laudibus Prophetarum & Patriarcharum & cæterorum per novam gratiam cælo junctorum sunt adsciti. Post quas Ambrosianas odas ammonentur Monachi, ut de terrenis ad cælestia se transferant, dum per laudes, quas promunt in terra, pertingere sese non nesciant, ubi Psalmista flagrans canit: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Juxta finem officii congruenter ponuntur preces & Oratio dominica. Vir enim Domini Benedictus valde conjunctus Creatori, valde sitiens sui sectatores conjungendos Deo, hoc utile providit, ut Græcæ Litaniæ, more Ambrosiano & Orientalium, sicut in celebratione Missarum, post evangelicum hymnum ante Orationem dominicam recitentur: ut Fratres dividendi ab invi-

cem sese Deo precibus commendent; sive quod minùs perfectum in officio peracto pro humana fragilitate persolutum est, his precibus venia imploretur *. Clericis in diebus festivis hæc observatio non est: quia antiqua consuetudo Romana etiam ad Missam nequaquam recitabat ipsas preces, quæ sunt
f *Kyrie eleison*, donec domnus [f] Gregorius Papa ultimum hoc fieri judicans
g [g] instituto usus est. Itaque velut in omnibus ipsis sollemnibus ad Missas ante sacrificium *Kyrie eleison* proclamatur: sic congruentissimè à Monachis in vespertinali & matutinali non solùm, sed etiam in Horarum cæterarum votivo sacrificio profertur in ipsis etiam sollemnitatibus festis. Dominica Oratio
Cap. 13 post preces dicitur, sicut Regula scribit, propter scandalorum spinas. Ubi intelligitur, officia à sancto Benedicto ordinata tota esse spiritualia, tota Deo acceptabilia. Sic enim puto ante fractionem sacrificii ipsa dominica Oratio dicitur propter scandalorum spinas, ut conventi per ipsius sponsionis orationem, qui communicaturi sunt, purgent se ab hujuscemodi vitio, ut pacificati in pace

* *hic litura est in ms.*

Christi securiùs jungantur. quod Apostoli servarunt, & domnus excellentissimus Papa Gregorius fieri dignum statuit.

Porro per quinque Horas ternos Psalmos idem sanctus egregius Pater decantari voluit: ut quinque sensus nostri corporis tribus animæ virtutibus excellere ammoneantur, ut ex toto corde, tota anima, tota mente diligamus Deum. Vesperæ verò cum quatuor Psalmis modulantur, ut quatuor elementa corporis nostri sanctificationi animæ ammoneantur & rationis vigori subnecti. Dies denique dominica lætitiâ est triumphalis, & virtute Dei tota ornata: ideo ad Vigilias nocturnas Psalterium incipere voluit à Psalmo, qui virtutem & lætitiam pronuntiat, dicens: *Domine, in virtute tua lætabitur Rex.* Nec movere debet, quòd sequens Psalmus, qui de Passione propriè totus pæne scribitur, *Deus Deus meus, respice in me,* decantatur in die lætitiæ ad Vigilias, cùm apud Clericos ipso die ad Primam dicatur. Die tamen Paschæ prætermittitur & Pentecostes, & à Monachis ad Vigilias, & à Clericis ad Primam. Psal-

mi enim baptiſmales, ut jam fatum eſt, numero duodenario inſeruntur, quia ad diem pertinentes ſunt.

Ad Primam verò Monachorum *Beati immaculati*, & ad ſequentes tres Horas per quotque Hebraïcas Alphabeti inciſiones delegatur ob reſurrectionis tripudium. Hinc pedibus metricis hic Pſalmus apud Hebræos, referente Hieronymo, ſcanditur. Primâ verò dominici diei palmâ quadrifidæ Crucis myſterium exaltatur. unde quaſi per quatuor partes Crucis quatuor capitula memorati Pſalmi pſallunt: unde & in Paraſceve hic Pſalmus ad Crucem adorandam modificatur. Sed & quatuor ſequentium Horarum ternis continentur quantitates Pſalmis: quia tres virtutes animæ myſterio Crucis roborantur, quod eſt prudentia, juſtitia, fortitudo, ac temperantia. Terna ſequentia in ſecunda feria explicantur capitula; ut hoc modulamine ſequens primus in labore ſeptimanæ dies recordatione præteriti dominici mentibus dulceſcat. Hinc finis tranſacti dicit: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine! ſuper mel & favum ori meo.* Initium incipientis dicit:

Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis. Subsequentes jam quinque dies habent Cantica graduum. Et meritò; quia in sudore vultus nostri deputantur. Ad Dominum clamant auxilium : incolatum mundi deplorant ; & ut misereatur nostri Deus postulant; & ut convertatur captivitas nostra, sicut torrens in austro: ut qui seminamus in lacrymis, in exsultatione resurrectionis Domini & gaudio metamus.

Ad Primam secundæ feriæ Psalterii caput initiatur: ut intrantes in laborem sæculi ammoneamur non abire in concilio impiorum; & ut in lege Domini sit voluntas nostra assidua; & serviamus Domino in timore; & ut eripiatur anima nostra, dum laboramus in gemitu præsentis sæculi.

Tertia dies rogat justum adjutorium nostrum à Domino, cujus nomen admirabile est in universa terra, qui tangit minorationem Domini paullo minus ab Angelis; & ut sit adjutor in oportunitatibus, in tribulatione.

Quarta dies supplicat exsurgere Dominum ad judicandum pupillo & humili; prædicat oculos Domini in pau-

perem respicere; ne desperandum sit de divino adjutorio; & ut salvemur in defectione sanctitatis, & diminutione veritatis, quæ fit cotidie à filiis hominum.

Quinta postulat feria, ut respiciat & exaudiat nos Dominus, prædicans Dominum prospicere super filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum. Et quis est qui non commovebitur in æternum, ut præsentiam Dei præ oculis habeamus, & sine macula ingrediamur.

Rogat sexta conservare nos, & intendere deprecationes nostras; indicat dilectionem Creatoris, ut liberetur creatura. Hi etiam tres Psalmi Passionem & mortem Domini, quæ eo die celebrata est, tangunt, sicut est, *Non derelinques animam meam in inferno.* & item, *Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam.* itemque, *Circumdederunt me dolores mortis.*

Jam septima proponit spem resurgendi, nam dicit: *Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine.* item, *Super excelsa statuens me.* &, *Exaltetur Deus salutis meæ.* item, *In sole posuit tabernaculum suum.*

itemque, *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Tertius canit: *Lætabimur in salutari tuo.* & item, *Nos autem surreximus & erecti sumus.* Finis Psalmi desinit in Dominum regem nostrum; & caput sequentis in crastino ad Vigilias Psalmi orditur à Domino rege nostro. Est enim in Sabbato ultimus versus: *Domine, salvum fac Regem.* est primus in Dominica versus, *Domine, in virtute tua lætabitur Rex.*

Jam vespertinales primalibus concinunt Psalmis per hebdomadam. Pronuntiatur enim in Dominica ad Primam beatitudo eorum, qui ambulant in lege Domini. Pronuntiatur in Vespera beatitudo eorum, qui timent Dominum, & in mandatis ejus cupiunt nimis. In secunda feria resurrectio justorum ad Primam tenetur: *Non resurgunt impii in judicio, neque peccatores in concilio justorum, quoniam novit Dominus viam,* id est *resurrectionem mortuorum.* Dicit Vespertinus: *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum: sed nos qui vivimus, benedicimus Domino.* Modulatur Rex constitutus à patre: modulatur Israël potestas ejus.

Tertia pronuntiat dies, *Dominus justus, fortis & patiens; numquid irascetur per singulos dies?* Respondet vespertinalis: *Si iniquitates observaveris, Domine; Domine, quis sustinebit?* Laus & confessio Domini jam quartâ vespertinâ resonat, cùm primalis vituperamenta Anti-Christi & callida machinamenta non taceat. Dicit Prima regnum Domini & regnum reproborum: *Dominus regnabit in æternum & in sæculum sæculi, peribitis gentes de terra illius.* Similia modulatur Vespera, *Quia magnus est Dominus, & Deus noster præ omnibus diis*, Percussionem Regum, occisionem Pharaonis & Ægyptiorum, id est reproborum. Dicit Prima: *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, Transmigra in montem sicut passer.* Resonat Vespera dissensum electorum à reprobis: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Rogat quinta Primâ, inluminari oculos nostros; ne obdormiamus in morte: patefacit Vespera, noctem ut diem inluminari; & sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus, id est in præsentibus tenebris sæculi à scientiæ lumine Christi nos inluminari. Describit pravorum perversitates, qui

qui dicunt insipientes in corde suo, *Non est Deus*, secundus Primæ: sicut vesperalis homines malos, viros iniquos, qui cogitant supplantare gressus piorum. Narratur in tertio lucis qualitas habitatoris tabernaculi auctoris, qui non commovetur in æternum. Respondet quartus noctis studium ejus declinantis in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem, qui singulariter est inter reprobos cadentes in retiaculum laquei, donec ipsos pertranseat laqueos. Sexta mortem Domini & Passionem innuens ait Prima: *Providebam Domi num, quoniam à dextris est mihi.* Designat similiter Vespera: *Considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognosceret me.* Illud, quia divinitas non defuit humanitati: hoc autem, quia Judæi unanimes in Passione Christo insultaverunt, quasi ignoto. Dicit secundus de impiis: *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum, saturati sunt filiis, & diviserunt reliquias suas parvulis suis.* dicit de Electis: *Ego autem apparebo conspectui tuo, satiabor dum apparuerit gloria tua.* Respondet de impiis vespertinalis:

Quorum filii sicut novellæ plantationes. adnectit & de Electis : *Beatus populus, cujus est Dominus Deus ejus.* Dicit ad Primam: *Diligam te, Domine, fortitudo mea.* consonat Vespera: *Exaltabo te, Deus meus Rex.*

Septima delicias Resurrectionis inculcat : *Vivit Dominus & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ.* concordat cui Vespera Sabbati, dicens lætitiam & gloriam regni Dei, cujus regnum omnium sæculorum.

Simili modo ad Vigilias nocturnas diei secundi ab exsultatione justorum, sicut in Dominica à lætitia capitis incipit. Unde sicut in Dominica ad Primam beatitudo ; sic in secunda pari modo à beatitudine orditur. hinc etiam quæ remanent carminis incisiones ad Tertiam, Sextam & Nonam, eadem die reservantur. In Tertia Sabbati Dominus noster refugium & virtus invocatur in tribulationibus : sicuti ad Primam in tribulatione laborans proclamat, *Domine Deus meus, in te speravi, salvum me fac.* eodem ordine ad Tertiam vox tribulantis ad Dominum clamat Antichristi pro sævitia. Quarta Prima orat dicens : *Exsurge, Domine, non confortetur*

homo. proclamat nocturnalis dicens: *Deus repulisti nos & destruxisti nos.* quæ repulsio non ad temtationem, sed ad probationem Electis contra Antichristum & membra Antichristi conceditur, quibus & datur significatio, ut fugiant à facie arcus, id est dolosi Antichristi. Numquid quinta Sabbati nocturna cum Prima sua non facit concinere unâ harmoniâ? utriusque enim quasi una vox resonat, *Ut quid Deus repulisti in finem? elatus est furor tuus super oves pascuæ tuæ? Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? usquequo avertis faciem tuam à me?* Nonne sibi respondent in sexta feria, *Inclina, Domine, aurem tuam, & exaudi me. Conserva me, Domine, quoniam speravi in te.* Numquid non de Passione simul resonant, *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.* Item alter, *Non derelinques animam meam in inferno.* Dicit nocturnus, *Captabunt in animam justi, & sanguinem innocentem condemnabunt.* ait diurnus, *Inimici mei animam meam circumdederunt.* Dicit secunda Nocturna confusionem diaboli, regnum crucis, potestatem Christi: *Commoveatur à facie ejus universa terra, dicite in gen-*

tibus, quia Dominus regnavit. subauditur, à ligno crucis. Modulatur Prima: *Commota est, & contremuit terra; fundamenta montium conturbata sunt, quoniam iratus est eis.* De isto ac de cæteris septimanæ diebus, quomodo Psalmus Psalmo congruit, si tangere volo, modum scripturæ excedo. Sabbati Nocturnæ, sicut Psalmi Primæ, lætitiam venturi dominici diei nuntiant. Unde & quidam *Alleluia* titulo prænotantur; & quemadmodum ultimus versus Primæ, primo sequenti qui ad Vigilias in Dominico repetitur, concinit. Utrique enim de Rege qui intelligitur Christus, resonant. sic Sabbato: *Quia adstitit*, inquit, *à dextris pauperis, ut salvam faceret à persequentibus animam meam.* Continet sequens, qui crastina Vespera Dominica inscribitur: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Superiùs enim Christum pauperem pro nobis factum, pauperem ait propter humanitatem: hic autem Dominum nostrum, Dominum appellat propter divinitatem, æqualem Patri.

Dicendum de his qui post quinqua-

gesimum duobus per hebdomadam in matutinis laudibus fiunt Psalmis. quorum unus qui est, *Deus Deus meus, ad te de luce vigilo*, ante Canticum instituitur à sancto Benedicto. Numquid in secunda feria ambo de luce non resonant? alter enim habet, *Quoniam ad te orabo, Domine, mane exaudies vocem meam, mane adstabo tibi.* alter quoque dicit: *Et in lumine tuo videbimus lumen.*

Tertia continet feria, *Emitte lucem tuam & veritatem tuam.* & item, *Exsurge gloria mea, exsurge Psalterium in cithara, & exsurgam diluculo.* habet quarta, *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus*, qui lumen mundi est. & item, *Exitus matutini & vespere delectabis.* Inseritur quintæ, *Ego ad te, Domine, clamavi, & mane oratio mea præveniet te.* habet alter, *Sit splendor Domini Dei nostri super nos.* Sexta dicit feria, *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* item, *Cùm exsurgeret in judicio Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.* Reboat, *Ad adnuntiandum mane misericordiam tuam & veritatem tuam per noctem.* Dicit Psalmus Sabbati, qui est solus ante canticum Moysi: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam,*

quia in te speravi. quem sequitur, ***Audite cæli carmen***, per duas glorias divisum. quod credendum est sanctum Benedictum instituisse, ut in aliis fecit prolixioribus Psalmis, consulens tædio cantantium, quorum cordibus longitudo Psal-
c. 20 morum esse solet oneri. Unde in Conventibus breviandam esse memorat orationem, propter aliquorum imbecillitatis segnitiem, quæ mentes deprimere infirmorum solet. Tamen hæc incisio Psalmorum non inconvenienter potest accipi, ut gratior sit moderatio illorum, qui dividuntur, Psalmorum. Unde & diapsalma apud Hebræos in nonnullis interponitur, quod significat intervallum vocis distinguendæ. Hinc per alphabetum Hebraïcum carmen beatitudinis distinctum est: quod Dominicâ tantùm & secundâ feriâ Monachi, Clerici verò cotidie per quatuor Horas psallunt, per glorias plures, cùm unum sit, scinditur. Inter primam verò diem & secundam diapsalma tale unum est, interque tertiam & quartam alterum: inter sextam autem & septimam duo interponuntur, ut per has dierum tres contextiones anima nostra per suas tres partes,

irascibilem, concupiscibilem, rationabilem, convenienter conjungatur suo corpori. Hoc verò fit dum irascimùr vitiis, dum concupiscimus bona, dum ratione quæque agenda sunt agimus. Quæ divisio Psalmorum non debet esse in proprietatibus sollemnitatum: ut in Nativitate Domini, *Misericordias Domini in æternum cantabo*, per unam dicitur *Gloriam* apud Monachos, sicut apud Clericos. Item in Pentecostes, *Exsurgat Deus*, sub una *Gloria*. in vigilia Nativitatis Domini, *Audite cæli*, sub una *Gloria*; & in nonnullis Sanctorum festivitatibus, qui Psalmi ad ipsas de his pertinent, dicuntur sub una solùm *Gloria*. Sicut verò Monachis, qui in nostris provinciis sunt, mos est unanimiter nobiscum in Septuagesima *Alleluia* dimitti [h], & *ea die* tantùm nocte Responsoria cum *Alleluia* recitari, itemque Responsorio Natalis Domini, quod est *Benedictus qui venit in nomine Domini*; item in Theophania in Responsorio, *Omnes de Saba venient*, ubi mystico sensu *Alleluia* positum est, scilicet propter Nativitatis Domini gaudium, & lætitiam Magorum in figura gentium: sic nos eos

ſolemus imitari in Ambroſianis Hymnis. Ut enim Romana conſuetudo ſine Hymnis officia canit Horarum : apud quaſdam etiam eccleſias tempore æſtatis , diebus privatis , ſicut apud illos, una Lectio tantùm recitatur. In quibuſdam autem Monaſteriis Monachorum etiam propter conſuetudinem Romanam , ne penitus ab ea diſcrepent, ut hiſtoriam veteris Inſtrumenti pleniùs in eccleſia legant , æſtatis tempore feriâ tantùm ſecundâ , quartâ & ſextâ , tres Lectiones aguntur, & aliis tribus diebus, niſi Sancti alicujus memoria fuerit , propter obſervationem Regulæ ſancti Benedicti , unâ contentum eſt. Hanc autem inſtitutionem ſanctiſſimus Benedictus à Paſcha uſque ad ſollemnitatem omnium Sanctorum , videlicet Kalendas Novembres , agi decrevit : in nonnullis tamen Cœnobiis ab Octobrio menſe anticipantur. De quibus nihil eidem ſancto Benedicto diſplicere putatur , ſi in divino cultu plura , quàm ipſe inſtituit , accreſcere malunt. Nam propter imbecillam fragilitatem quorumdam , quibus ſomnolentiam faciliùs ſurrepit , ſicut de Invitatorio dire-

ctaneo, putandus est unam statuisse Lectionem.

Quòd verò per dies privatos non, sicut Clerici, duodecim Psalmos simul ante Lectiones, sed senos & senos, & in medio Lectiones recitant Monachi: adstruendum est sanctum Benedictum non ignorasse hoc Deo acceptum esse. Unde mystico sensu bene accipitur, quasi in tribus Lectionibus & tribus Responsoriis, gubernatio sanctæ Trinitatis in mundo: qui duodecim mensibus annum, duodecim horis diem, duodecim horis noctem, duodecim Apostolis regenratus habet. Idem venerabilis & sanctissimus Doctor Benedictus, qualiter Ecclesiasticos imitatores esse voluerit suos, indicat, dum jubetur ab ipso, ut nuntianda hora operis Dei die noctuque sit cura ipsius *cap.* 48
Abbatis, & ut nihil operi Dei præponatur. *cap.* 46
Terminus etiam noctium hiemis & æstatis, & super hæc dominico die maturiùs surgendum. Ubi sanctum Ambrosium secutus est, cui semper consuetudo fuit dominicis diebus ante horam noctis mediam surgere, quod *cap.* 11

Hymnus ejus demonſtrat, *Surgamus omnes ocius, & nocte quæramus pium.* Verſus etiam in Nocturna ſecunda dicit: *Media nocte ſurgebam.* Hymnus matutinalis, quaſi anticipante hora diluculum, canit: *Præco diei jam ſonat, noctis profundæ pervigil.* Unde & nocte Reſurrectionis dominicæ in Paſcha apoſtolica conſuetudo tradidit uſque ad mediam noctem populum in eccleſia exſpectare, nec ante mediam noctem aliquem dimittere. Figura nota eſt, quòd Angelus percutiens in Ægypto tranſierit media nocte ad interimendum Ægyptios. *Nullus*, inquit, *ex Iſrael egrediatur oſtium domus ſuæ, quæ ſanguine agni in liminaribus reſperſa erat.* Omnibus enim domi-
i nicis Reſurrectionis diebus [i] rectè à Monachis circa mediam noctem ſurgitur: ut imminente & tranſeunte media nocte in eccleſia, velut Iſrael in domibus incluſus, Dominum exſpectantes, ammoneantur ſe liberari à perſecutionibus malignorum ſpirituum, quibus ad nocendum viſibiliter & ſpiritualiter omnibus horis intendunt. Jam in

laudibus matutinis, quaſi in Vigilia matutina per columnam ignis & nubis, quod eſt lumen gratiæ Chriſti, ſubruatur per Chriſti gratiam exercitus vitiorum, ut evadentes poſt victoriam, in carmen horæ primæ prorumpentes, demum circa tertiam horam manna cæleſti à ſancto altari, videlicet pane Angelorum, reficiantur. Quo paſti ad terram promiſſionis, terram viventium, ubi hereditas Electis dividitur, prout quiſque in præſenti bono intendit operi, perveniant.

In omnibus igitur officiis tam Clerici, quàm Monachi perſolutis, orationem Domino rectè offerunt ultimam, quæ per Dominum noſtrum Jesum-Christum Deo Patri commendatur: ut Deo commendantes vota præcedentia modulandi, oratione ſacerdotali muniantur, quos disjungendos communiter ſalutans, reſalutatur poſtea à cunctis. Congruentiſſimè Dominum in fine benedicentes, & Deo gratias dicentes, aptiſſimè dicit Sacerdos, *Benedicamus Domino.* aptiſſimè

cuncti respondent, *Deo gratias.*

EXPLICIT LIBER SYMPHOSII AMALARII PRESBYTERI VENERABILIS de divinis officiis, quem misit ad LUDOVICUM & LOTHARIUM Reges, filios Caroli Magni Imperatoris: quem librum in hoc corpore transscribi curavit ADEMARUS indignus Monachus in honorem Dei & sancti BENEDICTI.

ADNOTATIONES.

EXSTAT in Bibliotheca collegiatæ ecclesiæ S. Martialis apud Lemovicas membraneus codex, curâ Ademari Monachi ex familia Cabannensi ante annos sexcentos exaratus, continens Amalarii libros quatuor de divinis officiis, hoc titulo præfixo: INCIPIT PRÆFATIO SYMPHOSII AMALARII CLERICI, *in libros de divinis officiis, ad* LUDOVICUM *Imperatorem.* Ex eo codice noster Petrus Trelius, tum sancti Augustini Abbatiæ apud Lemovicas Prior Claustralis, præmissum Amalarii supplementum ad librum quartum de divinis officiis, cum subjecta clausula rogatu meo descripsit. Hujus verò supplementi auctorem esse ipsum Amalarium, probat sti-

lius & scribendi forma isti auctori conveniens. Itaque hoc fragmentum vel Amalarius operi suo secundis curis adjecit, vel certè amanuenses nonnulli, quibus res monasticæ minùs cordi erant, superius additamentum pro arbitrio resecuere.

[a] S. BENEDICTI REGULARIS OBSERVATOR. fortè legendum *Regulæ observator.* Hîc disertè auctor Gregorium Papam primum, cognomento Magnum, familiæ sancti Benedicti adjungit, ante scriptam à Johanne Diacono sancti Pontificis vitam, in qua luculentum est hujus rei testimonium: cujus loci occasione hîc subjicere visum est Dissertationem, quam aliquando composui de hoc argumento.

[b] NOBISCUM... PER TRES LECTIONES. His verbis auctor se *Clericum* prodit. quo nomine afficitur in titulo mox relato codicis Lemovicensis: at in clausula *Presbyter* appellatur, tametsi Ademarus ipse, cujus studio scriptus est codex, Amalarium *Diaconum* vocat in Chronico. Verùm Amalarium ad sacerdotii gradum provectum fuisse constat ex ejus epistola ad Guntardum, vulgata in Spicilegii tomo 7. In nonnullis etiam codicibus mss. vocatur Abbas, immo & Chorepiscopus, uti notavit eruditus vir Stephanus Baluzius in Notis ad Agobardi librum adversus Amalarium. David Blondellus in Apologia pro Hieronymi sententia, eum esse censet Amalarium Episcopum, qui unà

cum Halitgario Cameracensi, à Patribus Synodi Parisiensis anno DCCCXXV ad Ludovicum Augustum legatus est. Quidquid id est, Amalarius sub annum DCCCXXVII, quo Romam ad Gregorium Papam IV, ut ipse scribit in prologo ad Antiphonarium, directus est à Ludovico Augusto, adhuc morabatur in Mettensi civitate. Denique apud Sigebertum in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 87, ATTULARIUS, rectiùs Amularius, *Monachus* fuisse dicitur, non alius forsan à *reverentissimo Christi famulo Amalhario*, cui Eginhardi epistola 3 inscripta est. In hac porro epistola Eginhardus Amalario mandat, ut *post sanctum Paschæ diem* ad Imperatoris palatium veniat cum suo comitatu. ubi *mandatis acceptis, & ratione legationis* suæ sibi *insinuata, sine mora iter aggredi valeat.* Quem locum de Amalarii Romana profectione interpretandum existimo.

[c] QUÆDAM NECESSARIA. Id est Regulæ caput 4 *de instrumentis bonorum operum*, quod sanctus Benedictus ex B. Clementis Papæ epistola prima desumsisse creditus est ab annis octingentis, id est post invectam pontificiarum pseudepistolarum farraginem in partes Gallicacanas. Verùm, non S. Benedictus ex Clemente, sed Clementis subornator ex S. Benedicto totum hoc caput accepit. Clementinæ istius ad Jacobum epistolæ partes sunt duæ. Prior desinit in hæc verba ex versione Rufini: *Sed & nunc jam exponere quæ præcepit, incipiam.* Poste-

rior ab eo loco in finem epistolæ extenditur. Et quidem prima pars antiqui est auctoris, quippe quam Rufinus è Græco vertit in Latinum. at pars secunda, quæ in Græco textu, & in versione Rufiniana deest, auctorem habet nugivendulum illum Isidorum Mercatorem: eaque partim ex Bibliorum emendata per Hieronymum versione, partim ex Recognitionum per Rufinum translatarum libris, partim ex Cyrilli Alexandrini adversus Theodorum Mopsuestenum scriptis, S. Benedicti Regulâ, Venantii Fortunati expositione in Symbolum, Gregorii Magni Pastorali, & Isidori sententiis conflata est, ut Blondellus observavit.

[d] IN EO OPUSCULO QUOD FAUSTUS. Odo Glanafoliensis Abbas libellum de vita S. Mauri à Fausto in Italia editum, at in Gallia ignotum, anno DCCC LXIII comparavit à quibusdam peregrinis Româ revertentibus; eumdemque libellum postea expolivit, & toti Galliæ publicavit. Amalarium ad id tempus pervenisse non puto. Alium proinde, quàm Odonis librum præ oculis habuit hoc loco, tametsi ipsissima verba refert, quæ apud Odonem reperiuntur. An Fausti libellum Amalarius Româ retulit?

[e] DOMINICA MEDIANA. Id est Dominica Passionis, uti explicat Ordo Romanus, & facilè ex hoc loco intelligi potest.

[f] DOMNUS GREGORIUS. Hæc vox, *dom-*

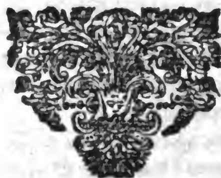
nus, Amalarii ſtilum ſapit, ſicut & aliæ plures, *in authentico*, &c.

g HOC FIERI JUDICANS. Id patet ex Gregorii epiſtola 64 lib. 7 Indictionis ſecundæ ad Johannem Syracuſanum Epiſcopum, cui facti ſui rationem reddit.

h NOBISCUM.·. ALLELUIA DIMITTI. Ita ſtatutum anno DCCC XVII in Synodo Aquiſgranenſi cap. 30, *ut Alleluia in Septuageſima dimittatur*. Quod ait Auctor, *nobiſcum*, ſe iterum Clericis adjungit.

i DOMINICIS RESURRECTIONIS DIEBUS. Hîc duæ res obſervandæ, nempe olim Benedictinos dominicis diebus circa mediam noctem ad Vigilias ſurgere ſolitos: & ſingulas anni Dominicas *Reſurrectionis* dies fuiſſe appellatas, uti aliàs notatum.

His obſervatis, Diſſertationem de ſancti Gregorii Monachatu, uti ſuperiùs pollicitus ſum, exhibere juvat.

AD

AD VIRUM CLARISSIMUM HADRIANUM VALESIUM, Historiographum Regium,

DISSERTATIO

De monastica vita GREGORII *Papæ primi, cognomento Magni.*

Mihi aliquando, Vir clarissime, cùm sermonem de Gregorii Papæ primi vita monastica inter nos haberemus, objecisti silentium Gregorii Turonensis Episcopi in libro decimo Historiæ Francicæ: ubi etsi præclaras res à Gregorio Papa gestas, Monasteria exstructa, fusas in egenos opes, vestes ante Diaconatum mutatas commemoret; nullam tamen de ejus monachatu monasticove habitu mentionem facit. Tum subintulisti, facilè te assensurum eis, qui Gregorium Papam familiæ sancti Benedicti adscribunt, si modò de ipsius religiosa vita constaret. Cùm verò ad hæc respondissem, id quod te non fugiebat, Gregorium Papam ea de re satis apertè loquutum initio libri primi Dialogorum, ac in præfatione ad Moralium libros; porrò æquius esse Gregorio de se id testanti, quàm alteri Gregorio tacenti fidem adhiberi: confessus es quidem ex

prædictis locis confici, Gregorium Papam in Monasterio (quod tamen Gregorius alter siluit) fuisse versatum; an verò mutata veste istic religiosam vitam amplexus sit, non satis tibi hactenus constitisse. Et quia tunc Gregorii scripta, quibus ad id probandum opus erat, in promtu non habebamus; pollicitus sum me alteram hanc partem, de qua controversiam injeceras, cum ipsius Pontificis verbis, tum aliunde petitis argumentis, uti postulabas, demonstraturum. Idipsum quod in me receperam, pro modulo præstare quàm primùm curavi; & ne dimidiatum opus viderer fecisse, demonstrato Gregorii monachatu, ad aliud controversiæ caput descendi, ut etiam eum Regulæ sancti Benedicti addictum fuisse ostenderem. Opellam hac de re meam tuo calculo ultrò comprobasti, Vir clarissime, mihique absque fuco, ut soles, contestatus es, te lectis argumentis meis omnem de Gregorii monachatu dubitationem abjecisse: tum ex præconcepto causæ nostræ præjudicio tibi non difficile persuaderi, Gregorium non aliûs, quàm sancti Benedicti institutis in Monasterio suo paruisse. Demum qui rei investigandæ mihi auctor fueras, etiam me verbis tuis hortatus es, ut scriptionem hac de re meam in lucem proferrem. Neque enim hæc controversia supervacanea tibi visa est, tum quia nihil insuper habendum est in magnis viris, tum quia hîc agitur de præcipuo Benedictinæ familiæ ornamento, quod nec inconsideratè usurpari, nec temere denegari par

est. In horum omnium fidem non alium, quàm te ipsum appellare mihi licuit, ne quis me in hanc controversiam intempestivè prosiliisse causaretur. Jam ad rem ipsam aggredior.

Etsi nulla temporis diuturnitas præscribit veritati; ea tamen apud cordatos homines viget æquitatis ratio, ut quæ longo temporum consensu firmata sunt ac probata, infirmari aut rejici non possint absque manifesta auctoritate. Ea verò fuit apud veteres persuasio de Gregorii Magni professione Benedictina, ut ante illustrissimum Cardinalem Baronium nemo, aut fere nemo, inventus sit, qui hoc in dubium revocarit.

Post vulgatam Baronii opinionem novam restitere plures, non nostrorum modò, sed etiam exterorum: quos inter Johannes Seldenus, vir doctus, sectæ Anglicanæ, Baronii conjecturas non magni ponderis esse judicavit, nec tales sanè, quales oportebat esse, ut recederetur à *receptissima* (ita ipse vocat) *vetustatis sententia*. Quidni receptissima dicatur atquè vetustissima? quam ab annis minimùm octingentis eruditorum hominum consensus probavit; quam manifestis indiciis & argumentis persuadent Gregorius ipse, tum Bonifacius Papa quartus, & sanctus Aldhelmus Schireburnensis Episcopus Gregorii ævo; quam disertè adfirmant Ambrosius Autpertus sæculo octavo; Amalarius & Johannes Ecclesiæ Romanæ Diaconus nono; undecimo Aimoinus Floriacensis Monachus; tertio-decimo sanctus

Thomas Aquinas; ſanctus Antoninus Antiſtes Florentinus quinto-decimo; Thomas Bozius, aliique ſæculo inſequenti, ut Johannem Trithemium, Paulum Langium, & alios è noſtris omittam. Hæc ſi vera ſunt, ut poſtea demonſtrabo, nemo ulteriùs, opinor, Baronii auctoritatem in præjudicium nobis objiciet, maximè cùm ejus conjecturis reſponſiones certas repoſuero.

Ut autem ordine totam hanc litem expediam, duo in præſenti demonſtranda ſuſcipio, nimirum Gregorium & Monachum fuiſſe, & Regulæ ſancti Benedicti addictum. quorum alterum hactenus fere pro conceſſo habitum, ac prætermiſſum; alterum non ſemel explicatum à noſtris, ita exponam, ut aliorum argumenta cum delectu adhibiturus ſim, novis aliunde copiis advectis.

PARS PRIMA.

I.

DE monaſtica Gregorii profeſſione dubitare non ſinit nos manifeſta ipſius Gregorii, adeoque Bonifacii Papæ quarti auctoritas. Quantum enim difficultatis paſſus ſit vir ſanctus in eo propoſito exſequendo, commemorat ipſe in epiſtola ad Leandrum Epiſcopum initio Moralium præfixa, his verbis: *Dudum te, Frater beatiſſime, in Conſtantinopolitana urbe cognoſcens, cùm me illic Sedis Apoſtolicæ reſponſa con-*

stringerent, & te illuc injuncta pro causis Fidei Vesigothorum legatio perduxisset, omne in tuis auribus quod mihi de me displicebat exposui: quoniam diu longeque conversionis gratiam distuli; & postquam cælesti sum desiderio afflatus, sæculari habitu contegi melius putavi. Aperiebatur enim mihi jam tunc de æternitatis amore quod quærerem: sed inolita me consuetudo devinxerat, ne exteriorem cultum mutarem. Cumque adhuc me cogeret animus præsenti mundo quasi specie tenus deservire, cœperunt multa contra me ex ejusdem mundi cura succrescere, ut in eo jam non specie, sed (quod est gravius) mente retinerer. Quæ tandem cuncta sollicitè fugiens, portum Monasterii petii; & relictis quæ mundi sunt, ut frustra tunc credidi, ex hujus mundi naufragio nudus evasi. Heic manifectè significat Gregorius, se concepto melioris vitæ proposito non statim adduci potuisse, ut sæcularem habitum deponeret in Monasterio: sed id demum præstitisse, ubi sub sæculari cultu mentem suam ab sæcularibus studiis revocari non posse intellexit. Tum *cuncta*, id est omnia retinacula, quibus ne *exteriorem cultum* seu *sæcularem habitum* mutaret, impediebatur, *sollicitè fugiens, portum Monasterii petiit, quæ mundi sunt, reliquit*; ac demum *ex hujus mundi naufragio nudus evasit*. Quo in loco Gregorius unam eamdemque rem tribus modis expressit in idem recidentibus. Quippe *portum Monasterii petere*, Gregoriano stilo idem est, ac Monachum fieri religiosa veste suscepta.

Huic rei probandæ aptiſſima eſt libri 10 epiſtola 39, qua Deſiderium Galliæ Epiſcopum monet, ut ne Pancratium ipſius quondam Clericum, qui ad Monaſterium confugerat, denuo ad eccleſiæ curam revocaret. Quam ob rem verò? *Vt qui quietis deſiderio portum Monaſterii appetiit, rurſum in eccleſiaſticarum curarum perturbationibus non implicaretur.* Atqui ſuperiùs præmiſerat Gregorius, eumdem Pancratium *gratiam monaſticæ converſationis appetiiſſe*, ejuſque *ſumſiſſe habitum*. Ex quibus manifeſtum eſt, Gregorio idem eſſe *portum Monaſterii petere*, ac religioſum habitum in Monaſterio ſuſcipere. Et certè quiſquis Monaſterii portum petit, prorſus abjicit animum ſæculi repetendi. Quod propoſitum is præ ſe non ferret, qui in Monaſterio ſæcularem habitum vellet retinere; eique accideret, quod ſibi Gregorius accidiſſe dicit, ut jam *non ſpecie tantùm*, ſed etiam *mente* ſæculum reſpiceret.

His accidit, quòd temporibus illis neminem, qui monaſtico habitu non eſſet inſignitus, in clauſtra Monachorum admitti, ibique permanere fas erat. Ad tempus quidem aliquando Clerici non mutata veſte iſtuc retrudebantur pænitentiæ cauſâ: at perpetua in clauſtris commoratio Monachis tantùm conceſſa erat. Hinc qui in Monaſteria perpetuo exſilio deportabantur, tonſuram ac religioſas veſtes ſuſcipiebant vel inviti. teſtis Leodegarius Æduenſis Epiſcopus, teſtis Ebroinus, teſtis etiam Childericus Francorum Rex, & alii permulti. Inſi-

gnis hac de re locus exstat apud Ekkehardum Monachum in lib. de casibus Monasterii S. Galli cap. 1, ubi Salomoni nobili adolescenti, qui inter ejus loci *Fratres conscriptos* adoptatus erat, claustri sancti-Gallensis aditus concessus est eo tantùm pacto, ut cucullam monachalem indueret statim ab ipso claustri ingressu, ac demum Monachum primo quoque tempore profiteretur. Homini verò instanti Tutilo Monachus respondit, in fraternitatem interdum & laïcos recipi: *quibus tamen in laïco habitu nequaquam*, inquit, *in claustro abutimur*. Hinc pueris scholaribus, qui ad Monachos studiorum causâ divertebant, deputatæ erant *scholæ exteriores*. Optimo certè consilio, ne Monachi semel admisso hominum sæcularium consortio, in claustra inducerent sæculi contagium. Jam verò Gregorius perpetuo voto se in Monasterium incluserat. Quapropter ad Pontificatum promotus, apud Theoctistam Imperatoris sororem conqueritur in libri 1 epistola 5, quòd *sub colore episcopatus ad sæculum sit reductus*. ubi *sæculum* opponit, non laïcæ (ut liquet) vitæ, sed monasticæ ac regulari, cui addictum se fuisse satis superque probat, cùm ait se se *in Monasterii portum recepisse*.

Rem ampliùs explicant sequentia Gregorii verba, quibus se *ea quæ mundi sunt, reliquisse, & ex hujus mundi naufragio nudum evasisse*, profitetur. Neque enim quis nudus ex hujus mundi naufragio evasisse dici potest, qui mundi solitum cultum, id est sæcularem vestem, non deponit.

Hunc Gregorii locum ita, uti præmisi, explicavit Venerabilis Beda in Historiæ suæ lib. 2, cap. 1, ita de Gregorio differens: *Nobilitatem verò illam, quam ad sæculum videbatur habere, totam ad nanciscendam supernæ gloriam dignitatis, divina gratia largiente, convertit. Nam mutato repentè sæculari habitu, Monasterium petiit: in quo tantâ perfectionis gratiâ cœpit conversari, ut, sicut ipse postea flendo attestari solebat, animo illius labentia cuncta subter essent*, &c. Bedæ succinit Paulus Diaconus in vita Gregoriana. *Mutato*, inquit, *repentè sæculi habitu, Monasterium petiit, & ex hujus mundi naufragio nudus evasit.* Certè adeo manifestus est hanc in rem Gregorii locus, ut aliter explicari non possit.

Idipsum quod in quæstione est, disertis verbis attestatur Bonifacius Papa IV in Concilio Romano, quod anno Christi DC X, qui à Gregorii obitu sextus erat, celebratum est. In eo siquidem Bonifacius reprehendens homines nonnullos, qui Monachos ab ecclesiasticis muniis arceri volebant, hæc inter alia effatur: *Si veteres æmuli vera prædicarent, Apostolicæ Sedis compar beatus Gregorius*, MONACHICO HABITU *pollens, ad summum apicem nullatenus conscenderet.* Ex quibus perspicuum est, Gregorium non tantùm vixisse in Monasterio, sed & monasticas vestes suscepisse. Nec verò id quisquam hactenus negavit, præter anonymum quemdam sæculi superioris, testante Paulo Langio, à quo is duobus libellis refutatus,

qui non exstant. Porro istius Romanæ Synodi mentionem facit Venerabilis Beda in Historiæ lib. 2 cap. 4, his verbis: *His temporibus venit Mellitus Londoniæ Episcopus Romam, de necessariis Ecclesiæ Anglorum caussis cum Apostolico Papa Bonefacio tractaturus. Et cùm idem Papa reverendissimus cogeret Synodum Episcoporum Italiæ, de vita Monachorum & quiete ordinaturus, & ipse Mellitus inter eos assedit, anno* VIII *imperii Focatis Principis, Indictione XIII*, III *die Kalendarum Martiarum.* quæ chronologicæ notæ anno DC X conveniunt, non anno DC XVIII, quo istud Concilium reposuit Sigebertus. Ergo anno DC X actum est Romæ in Synodo *de vita & quiete Monachorum*, eamque ob causam conditum est hoc decretum Clericos prohibens ab infestatione Monachorum; quibus ecclesiasticis muniis interdictum esse illi volebant. Hoc verò decretum integrum retulit Ivo, & post eum Gratianus partim; retulit etiam Urbanus Papa II in Synodo Nemausensi anno M XCVI, quæ Synodus in Spicilegii tomo 4 primùm typis edita est. Ex his omnibus liquidò conficitur, Gregorium non tantùm vixisse in Monasterio, sed etiam more sollemni monasticæ vitæ nomen dedisse, religiosa veste suscepta. Cujus rei argumentum coronidis loco nobis suggerit Johannes Diaconus, qui ex baltei forma & exilitate, qui in mortui Gregorii sepulcro post annos ab ejus obitu ducentos inventus est, ejus *propositum regulare* infert.

Tam perspicua, tamque necessaria, quæ hactenus pro Gregorii Monachatu protuli argumenta, nullatenus, ut tu ipse, Vir eruditissime, censes, unius Gregorii Turonensis Episcopi silentium elevare potest. Neque enim certis ac indubitatis argumentis, rem clarè ac disertè attestantibus, officit abnutivum argumentum, ab unius auctoris silentio petitum. Immo si attentè Gregorii Turonensis locum expendamus, hunc intentui nostro intelligemus non obscurè suffragari. Is quippe auctor initio libri x Historiæ suæ testatur, Gregorium Romanum ab adolescentia devotum Deo, ex rebus propriis sex in Sicilia ædificasse Monasteria, ac septimum intra urbis Romæ muros instituisse: *quibus*, inquit, *tantam delegavit terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret; reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogavit.* Quod quidem non nisi homini sæculo nuncium remittenti fere contingit. Et certè mox Gregorius Romanus Monasterium ingressus est, ut ex suo ipsius testimonio liquet: *& qui antè serico contextu ac gemmis micantibus*, uti subdit Gregorius Turonensis, *solitus erat per Urbem procedere trabeatus; nunc vili contectus vestitu ad altaris dominici ministerium consecratur*, &c. Ubi auctor ipse serico ac gemmis micanti ornamento opponit religiosam vestem, quam *vilis vestitus* nomine intelligit, monachalem dicturus, nisi aliter exegisset oppositorum lex. *Vilem* porro dixit eo fere modo, quo sanctus Benedictus ad Monacho-

rum vestem designat id panni genus, *quod vilius comparari potest*. Atque ut ampliùs videas id Gregorium Romanum relicto sæculo præstitisse; addit Gregorius Historicus, eum electioni suæ in Pontificem diu restitisse, *ne quod priùs abjecerat, rursum ei* IN SÆCULO *de adepto honore jactantia quadam subreperet*. Itaque ex mente Gregorii Turonensis Gregorius Romanus facultatibus in pauperes erogatis, *sæculum* & quæ sæculi sunt, abjecit, sericas item ac gemmantes vestes deposuit, *vilem vestitum* præferens, id est monasticum, quod hactenus demonstrandum suscepi.

II.

Quo in Monasterio vitæ monasticæ rudimenta didicerit Gregorius, signat ipse variis in locis, nimirum *in Monasterio*, inquit, *meo*, id est sancti Andreæ, quod Romæ construxerat. Sic enim scribit in libro quarto Dialogorum, capite vigesimo primo: *Vita namque venerabilis Valentius, qui pòst in hac Romana urbe mihi, sicut nosti, meo quoque Monasterio præfuit*, &c. & in capite 55: *Neque hoc silendum puto, quod actum in meo Monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam namque Monachus, Justus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem Monasterio constituto sedulè obsequi, atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueverat*. Clariùs Johannes Diaconus in ejus vitæ libro 1 capite 6, agens de Monasteriis à Gregorio constructis. *Septimum*, in-

quit, *intra Romanæ urbis mœnia sub honore sancti Andreæ Apostoli, juxta basilicam sanctorum Iohannis & Pauli, ad clivum Scauri, Monasterium in proprio domate fabricavit: in quo relictis sericis, auro gemmisque radiantibus togis, simulque supellectilibus reliquis in usum pauperum erogatis, ex hujus mundi naufragio nudus evasit; diuque desideratum monachicum capiens indumentum*, &c. Jam quantum moræ in Mosterio fecerit Gregorius noster, expendendum est.

III.

Duplicem Gregorii commorationem in Monasterio distinguere juvat, unam ante, alteram post susceptum Diaconatus gradum & legationis munus: quæ utraque annorum fere septem aut etiam octo fuit.

Ut plures primæ commorationis annos Gregorio tribuamus, illud exigit, quòd in Monasterio duobus minimùm Abbatibus paruit, Valentio scilicet, ex libri quarti Dialogorum capite vigesimo primo; & Maximiano, qui tum, cùm Gregorius Legatus factus est, Andreani Monasterii Pater erat, ex libri 3. capite 36. Deinde Merulus Monachus, quem Gregorii in Cœnobio socium ac discipulum fuisse ait Johannes Diaconus in lib. 1. de Gregorii vita cap. 19, ante annos quatuordecim quàm Gregorius Dialogos scriberet, id est ante annum DLXXX, è vivis abierat, auctore Gregorio in lib. 4 Dialogorum cap. 47. Ergo ante

eum annum Gregorius jam Monachum induerat. Accedit quòd jam tum adeo exquisitam hauserat rerum moralium intelligentiam, ut Constantinopoli rogatus à Leandro Hispalensi Episcopo, inchoaverit libros Moralium, in quibus admirabilem rerum divinarum cognitionem suspiciunt omnes. An verò fieri potuit (quod quidem factum esse necesse est, si exiguo temporis intervallo Monachus ante legationem fuit) ut Gregorius inter varias Romanæ Præfecturæ sollicitudines curasque tumultuantes, tam intimè res morales calluerit degustaveritque? Certè nemo rerum spiritalium peritus hoc sibi persuadere poterit, maximè si perpendat, quòd Gregorius se *inolita consuetudine devinctum ac mente in mundo retentum, diu conversionis gratiam*, qua divinitus ad vitam monasticam invitabatur, *distulisse* plangit in præfatione Moralium. Non ergo alibi quàm in Monasterio hunc sapientiæ apicem apprehenderat, ubi proinde ante plures annos, quàm Diaconus crearetur, vixisse dicendus est.

Breviorem hanc fuisse moram, id est vix integri biennii, censet Baronius, hoc adductus argumento, quòd urbanam Præfecturam adhuc gereret Gregorius anno octogesimo primo supra quingentesimum; tum Monachus factus, altero pòst anno accepta Diaconi Cardinalis dignitate, Constantinopolim directus sit à Pelagio Pontifice Romano. Ipsum enim anno suprà dicto etiam tum Prætorem Urbis subscripsisse cautioni seu litteris professionis à Lau-

Baron. an. 581 & 583

rentio Mediolanensi Pontifice initio sui episcopatus ad Papam pro more missis. Porro Laurentium sedisse annos duodecim, ex monumentis Ecclesiæ Mediolanensis, eique successisse Constantium anno quingentesimo nonagesimo tertio, restante Gregorio in epistolis ad Exarchum Italiæ, & ad Johannem Subdiaconum, datis Indictione undecima.

Constantii pontificatûs initium anno D XCIII cum Baronio admitto. sed nihil contra me. Tota enim ejus illationis moles nititur recentioribus Mediolanensium Pontificum indicibus, quos constat non ita esse accuratos, ut citra omnem dubitationem ex iis definiri possit spatium temporis, quo quisque sedem tenuit. Deinde, ut sint accurati, repono, Laurentium quidem forsan annos dumtaxat duodecim sedem habuisse tranquillam atque pacatam; sed annis minimùm septem antea fuisse electum. tametsi per Frontonis tyrannidem ei pacato esse non licuit usque ad annum D LXXXI, quo Fronto è medio sublatus est. Quippe post Honoratum Mediolanensis Ecclesiæ Antistitem anno D LXX, seu anno pòst tertio mortuum, Fronto seu Frontonius, aliis Junctus appellatus, malis artibus cathedram occupavit, haud inter legitimos ejus Ecclesiæ Præsules numerandus, inquit Ferdinandus Ughellus in Italiæ sacræ tomo quarto. Quis credat interim cives Mediolanenses æquo animo tulisse illum invasorem, nec de canonica electione cogitasse ad usque annum D LXXXI,

quo Fronto morte correptus creditur ? Quin potiùs veri ſimilius eſt, Honorato mortuo brevi pòſt intervallo ſubrogatum fuiſſe Laurentium, qui apud Ligures tum exſul, ſtatim ad Romanum Pontificem direxerit cautionem ſuam, cui Gregorius adhuc Prætor ſubſcripſit paullo poſt annum DLXX aut LXXIII. quamvis fortaſſe Laurentius ante Frontonis mortem tranquillus in ſede ſua conſiſtere non potuerit. Sic ergo Gregorius potuit recipere ſeſe in Monaſterium poſt unum aut alterum annum, quàm cautioni Laurentii ſubſcripſit: ubi ſuſcepto religioſo habitu privatus vixit ad annum DLXXXIII, quo Diaconus creatus, & Conſtantinopolim miſſus à Pelagio eſt. Huic ſententiæ accedunt Bollandiani operis continuatores, Henſchenius & Papebrochius, in §. 2 ad vitam ſancti Gregorii, ubi Honorato Mediolanenſi Epiſcopo Laurentium ſubſtituunt anno DLXX, ac paullo pòſt Gregorium monaſticam vitam amplexum eſſe ſentiunt.

IV.

Reverſus è legatione ſua Gregorius, rurſus in Monaſterii ſui portum confugit, ubi etiam Abbatis munus geſſit, ut ipſe declarat in Conſtituto pro Monachis apud Baronium edito, his verbis: *Gregorius Epiſcopus omnibus Epiſcopis. Quàm ſit neceſſarium Monaſteriorum quieti* **conſpicere, & de eorum perpetua ſecuritate tractare; anteactum nos officium, quod in regimine*

Baron. an. 601

* f. proſpicere.

Cœnobii exhibuimus, informat. Hinc est quòd Pretioso Præposito, quem Baronius Abbatem perperam vocat, præcipit, quid in Justum Monachum proprietatis (ut vocant) reum agendum sit, ex libri 4 Dialogorum capite 55, usus hoc in facto jure & potestate Abbatis. Baronius anno DLXXXVI primùm, dein revocatâ sententiâ in appendice tomi 12, anno DLXXXIV statuit Gregorii reditum Romam: ubi vir sanctus, quantum ecclesiasticæ res ferebant, in Monasterio suo vixit usque ad autumnum anni DXC, quo Pontifex creatus est. De primo capite hactenus.

PARS SECUNDA.

V.

QUÆ Regula, qualeve Monachorum institutum in Andreano Cœnobio viguerit, quum Gregorius istic religiosum suscepit habitum, jam secundo loco investigandum est. Benedictinam eo loci viguisse Regulam multa persuadent, nempe ipsius Regulæ observatio & auctoritas apud Monachos Andreanos; Gregorii singulare studium in eamdem Regulam ejusque auctorem; ipsiusmet Regulæ propagatio per Gregorii discipulos facta in Britannia; testimonia veterum, qui ab annis fere nongentis Gregorium sodalibus Benedictinis, nullo secus ante Baronium sentiente, adnumerant. Hæc paucis explicanda, postquam de libris Dialogorum nonnulla præmisero.

Libros

Libros quatuor Dialogorum genuinum Gregorii fetum esse, certis ac necessariis demonstravi argumentis in Præfatione primi Sæculi nostri, nimirum auctoritate ipsius Gregorii, Isidori, Hildefonsi, Aldhelmi Episcoporum, Bedæ & Pauli Diaconi: quibus adnumerandi Paterius Gregorii discipulus, & Taio Cæsaraugustanus Antistes sub medium sæculum septimum: qui in sua quisque collectione testimonia ex libris Dialogorum proferunt. adnumerandus etiam Paulus Diaconus Emeritensis in præfatione ad Vitas Patrum Emeritensium, aliique posteriores auctores. Dialogorum liber secundus, qui totus est de sancti Benedicti gestis, Gregorio manifestè adseritur testimoniis Paterii, Aldhelmi Episcopi Schireburnensis in Anglia, Bedæ & Pauli Diaconi, Monachi Casinensis, quæ hoc loco tetigisse necesse est, ut infitiatoribus omnis occasio præcludatur. Paterius in sua collectione, quam ex Gregorii operibus ipso vivente ac probante condidit, cùm sexdecim in locis laudet libros Dialogorum, quinquies ex libro secundo sententias producit, nempe capite 67 in Matthæum ex libri secundi Dialogorum capite 23, capite 55 in Lucam ex capite 3, capite 43 in Johannem ex capite 38, capite 27 in Acta ex capite 30, & capite 26 in epistolam ad Romanos ex capite 16. Præterea Aldhelmus, anno DCCIX mortuus, in libro metrico de virginitate Benedictum commendat his aliisque versibus:

Cujus præclaram pandens ab origine vitam,
Gregorius Præsul chartis descripserat olim.

Aldhelmo suffragatur Beda in libro de temporibus, sub Justino seniore. *Benedictus Abbas*, inquit, *virtutum gloriâ claruit, cujus vitam beatus Papa Gregorius in libro Dialogorum scripsit.* Denique ut ceteros omittam, idem tradit Paulus Warnefridi in libro primo de gestis Langobardorum capite 26, agens de sancto Benedicto: *cujus vitam*, ait, *sicut notum est, beatus Papa Gregorius in suis Dialogis suavi sermone composuit.* His ita constitutis, ad id cujus probandi gratiâ hæc adduxi, tandem regredior.

VI.

Lego duplicem in Gregorii scriptis locum, ubi mentionem facit Regulæ Monasterii sui, nimirum in responsione ad Augustinum, quem *Monasterii* utique sui *Regulis eruditum* dicit; & in libri quarti Dialogorum cap. 55. ubi agens de crimine peculii, quod Justus Andreani Cœnobii Monachus commiserat, hæc scribit: *Quod mox ut mihi nuntiatum est, tantum malum de Fratre, qui nobiscum communiter vixerat, æquanimiter ferre non valui. quippe quia ejusdem mei Monasterii semper Regula fuerat, ut cuncti Fratres ita communiter viverent, quatenus eis singulis nulla habere propria liceret.* Quæ fuerit hæc Regula, scripto, an usu tradita, non definit Gregorius. sed tamen ex verbis quibus utitur, colligere possumus, non aliam fuisse

quàm Regulam sancti Benedicti, cujus eadem ferè verba sunt in capite 33, in quo quærit, *Si quid debeant Monachi proprium habere?* Statuit verò, *ne quis præsumat aliquid habere proprium, nec quidquam liceat habere, quod Abbas non dederit aut permiserit: omniaque omnibus sint communia.* Eadem ferè utrubique verba, ita ut Gregorius Regulam Monasterii sui signare volens, respexisse videatur ad Regulam sancti Benedicti, cujus verbis heic usus est.

Deinde eadem Regula Monachis Andreanis à Gregorio imposita sine dubio est, quæ Monachis Siciliæ ab eo institutis. Atqui Gregorius Lucusiani in Sicilia Monasterii, cujus ipse auctor fuit, Monachum arguens, qui partem eulogiæ à Bono Monacho contentiosè postulaverat, ita scribit ad Urbicum Cœnobii sancti Hermetis Abbatem in libri 9 epistola 42: *Quod quanta amaritudine cordis descenderit, poterat tua dilectio scire, si Regulam Monachorum nosse*, id est attendere, *voluisset.* Quænam est illa, quæso, *Regula Monachorum*, nisi Regula sancti Benedicti? de quo ipse ita loquitur in libro secundo Dialogorum: *Scripsit Monachorum Regulam, &c.* Benedicti, inquam, qui à Bonifacio Papa quarto in Concilio Romano κατ' ἐξοχὴν dicitur *Monachorum præceptor*, quemadmodum Regula ejus à Gregorio appellatur *Regula Monachorum*, in cujus cap. 44 eulogias citra nutum Abbatis dare vel accipere Monachis prohibetur. Accedit quòd in ea epistola mentio fit de Præposito Abbati subjecto, ac de

Cellerario Monasterii : quæ nomina & munia sunt sancti Benedicti , non sancti Basilii Regulæ , de qua sola hîc controversia injici potest.

Præterea eam sine dubio Regulam Monachis suis præscripsit Gregorius , quam prætulit ceteris , & cujus auctorem præ aliis quos laudavit Patribus commendavit. Nullam verò aliam quàm Benedicti Regulam prædicat Doctor sanctus : qui cùm in libris Dialogorum virtutes seu miracula Sanctorum Italiæ describenda susceperit , nullius tamen vitam integram accuratè & ex ordine refert, nisi solius Benedicti : & qui in aliis laudandis unum aut alterum capitulum insumere solet , Benedicti rebus commemorandis totius libri secundi capita octo & triginta impendit. Neque hac diligentia contentus , cum iterum data occasione laudat in libri quarti capitibus septimo & octavo. Ut autem intelligant omnes, quo animo in Benedictum affectus sit , vitam ejus à principio ad exitum persequitur , ab ortu ad obitum : cujus singulas circumstantias (ut vocant) studiosè exponit. Ad hæc , oratorio more virum sanctum comparat cum veteris Testamenti magnis viris : & qui in aliis uno fere teste contentus est , in Benedicti factis probandis testes adhibet quatuor ejus discipulos , & ex nomine designat. Non ita est affectus in quemvis alium Sanctum , ne quidem in Æquitium , cujus elogium unico libri primi capite quarto complectitur. Neque putes heic

Gregorio materiam, non diligentiam ſtudiumve defuiſſe. ſiquidem Petrum interlocutorem, plura de Æquitio ſcire cupientem, ad Albinum Epiſcopum remittit his verbis : *Ne tamen vitæ ejus cognitione frauderis, bene hanc reverentiſſimus vir Albinus Reatinæ Antiſtes eccleſiæ cognovit, & adhuc ſuperſunt multi, qui ſcire potuerunt.* Poteratne luculentiùs Pontifex ſummus ſuum adverſus Benedictum præ ſancto Æquitio & aliis declarare ſtudium & amorem vere filialem?

Et attende quàm ſingulari elogio ejus Regulam celebret in libri ſecundi Dialogorum capite trigeſimo-ſexto, ubi eam vocat *Regulam Monachorum, diſcretione præcipuam, ſermone luculentam.* Quiſquis hæc legit, facilè in animum inducet, Gregorium, ſi amplectendæ aut eligendæ Regulæ poteſtatem habuit, aliis prætuliſſe Regulam iſtam, quam tanti faciebat. Atqui ipſi integrum fuit, Romano ſancti Andreæ Monaſterio ſexque aliis in Sicilia ab ſe ædificatis quam vellet Regulam præſcribere : nec aliam ſine dubio voluit præter eam ipſam, quam unicè commendavit.

Dices, id quidem ita videri, ſi conſtaret, Gregorium ita de ſancto Benedicto ejuſque Regula ſenſiſſe, priuſquam Monachus, aut certe Pontifex factus eſſet : rem verò forſan aliter ſe habuiſſe, ſi eo ſolùm tempore, quo libros Dialogorum ſcripſit, (nam ſcripſiſſe anno tertio pontificatus ſui) eam ſancti Benedicti ejuſque Regulæ notitiam acceperit.

At certè accepit etiam antè, quàm Monasteria sua conderet. Quæ enim de sancto Benedicto commemorat, *quatuor illius discipulis referentibus* didicit, CONSTANTINO *scilicet, qui ei in Monasterii* Casinensis *regimine successit;* SIMPLICIO *quoque, qui congregationem illius post eum tertius rexit*, &c. Porro eorum primus ad annum D LX, alter ad D LXX vix pervenit: quandoquidem clades Casinensis per Langobardos, quæ sub Bonito Casinensi Abbate quinto contigit, ante annum ejusdem sæculi octogesimum accidit, ut in Sæculo primo demonstravi in Notis ad vitam sancti Benedicti. Constantino proinde atque Simplicio referentibus Gregorius Benedicti egregia facta noverat ante aliquot annos, quàm sancti Andreæ Monasterium ædificaret. nam istud Monasterium ante Langobardorum adventum non fuisse conditum, inferiùs dicam.

Quid? quòd Gregorius Papa sancti Benedicti Regulam in Concilio Romano laudasse, atque omnibus Latini orbis Monachis approbasse, & imposuisse memoratur. In cujus rei fidem affero non tantùm vulgatum ipsius privilegium pro Sublacensi Monasterio, sed maximè auctoritatem Patrum Concilii Duziacensis secundi, quod anno DCCC LXXIV celebratum est, ex capite 7 in hæc verba: *Eadem Regula*, nempe sancti Benedicti, *sancto Spiritu promulgata, & laudis auctoritate beati Papæ Gregorii inter canonicas scripturas & catholicorum Doctorum scripta teneri decreta est.* Hic lo-

cus, ne quid dissimulem, duplicem pati sensum potest. Primus est, Gregorium sancti Benedicti Regulam in frequenti Episcoporum cœtu laudasse, & *inter canonicas scripturas & catholicorum Doctorum scripta* communi decreto retulisse. Alter sensus esse potest, eam Regulam à Gregorio fuisse commendatam in libro 2 Dialogorum: qua ex commendatione inter canonica scripta referri meruerit. Utrolibet modo hunc locum intelligas, æquè facit pro causa nostra. Præferenda tamen videtur interpretatio prior. Cùm enim in Synodo Romana anno DCX, hoc est à Gregorii obitu anno sexto, inter Clericos ac Monachos controversia de ecclesiasticis muniis mota fuisset; litem diremit Bonifacius Papa Regulæ sancti Benedicti auctoritate, pronuntians ea Monachis licere. *Neque enim*, ait Pontifex, *Benedictus, Monachorum præceptor, hujus rei aliquo modo fuit interdictor.* Ergo jam tum hæc Regula inter canonica scripta Ecclesiæ statuto relata erat: cùm ex ejus præscripto Bonifacius & Patres Synodi Romanæ decretum suum condiderint. Non ergo alius Pontifex, quàm Gregorius, tantopere in Benedictum ejusque Regulam affectus, eam auctoritatem Regulæ nostræ conciliavit, ut inter canonicas scripturas haberetur. Nam inter Gregorium & Bonifacium duo tantùm sedere Pontifices, Sabinianus & Bonifacius III, quorum alter vix mensibus octo, alter verò sex, nulla re memorabili gesta decesserunt. Verùm fac superiorem Du-

ziacensis Concilii locum posteriori sensu intelligendum esse. non minùs certè hoc modo causæ nostræ favet. Si enim tantum apud alios omnes Gregorii Regulam nostram laudantis auctoritas valere potuit, ut ab omnibus Latini orbis Monachis reciperetur: quanto magis ejus Regulæ opinio, quam Gregorius altè defixam animo gerebat, apud ipsum Gregorium obtinere debuit, ut eam Andreanis Monachis imponeret, ac demum ipse eamdem profiteretur? In summa, etiamsi Duziacensis Synodi posterior interpretatio absolutè prævalere concedatur; nihilo minus firma & integra manet vis argumenti, quod ex Romani Concilii decreto per Bonifacium deduxi, ad probandum intentum, nimirum Regulæ nostræ approbationem & auctoritatem in Ecclesia emanasse ex Gregorii sententia, qui eam proinde in suo Monasterio fuerat amplexus.

Denique modò constet, Commentarios in librum primum Regum Gregorio tribuendos esse, ineluctabile habebimus causæ nostræ præsidium. Auctorem namque Monachum fuisse patet ex libri 1 capite 1, his verbis: *Qui abrenuntiantes sæculo remotioris vitæ secretum petivimus, Monachi vocamur.* Abbatem etiam fuisse constat, & quidem instituti Benedictini, ex libri quarti capite 4: *Qui artissimam conversionis viam imperant, noviter accedentibus facilè aditum non impendant. Quare & ejusdem artissimæ vitæ Magister optimus, summæ Veritatis discipulus eruditus, præcepit dicens: Probate*

ſpiritus ſi ex Deo ſunt. & *item : Nuntientur ei* «
dura & *aſpera, per quæ itur ad Deum, ut ſciat* «
ad quid intrat. Quæ verba deſumta ſunt ex «
Regulæ noſtræ capite 58. Et infrà idem Commentator: *Hoc namque Novitiorum noſtrorum mentes audiant* & *expaveſcant, quia videlicet quod nobis dicunt, in auribus Domini loquimur. Nam quod coram Deo nobis promittunt, Deo offerimus, ut ipſe jam de manibus noſtris teneat quod exquirat,* &c. Abbatis porro eſt ex Regulæ noſtræ præſcripto, Monachorum profeſſionem excipere, Deoque offerre. quod totidem fere verbis præſcribit ſanctus Benedictus loco mox citato, ubi etiam *Novitii* nomine utitur.

VII.

Hæc, inquam, manifeſtè probant, Gregorium Regulæ Benedictinæ ſervantem fuiſſe, modò nobis conſtet, ipſum horum Commentariorum eſſe auctorem. Et certè multa huc faciunt. primò ſtilus & modus explicandi res planè Gregorianus: tum libri 10 epiſtola 22 à Gregorio ſcripta ad Johannem Ravennæ Diaconum. *Præterea*, inquit, *quia idem cariſſimus quondam filius meus Claudius aliqua me loquente de Proverbiis, de Canticis canticorum, de Prophetis,* & DE LIBRIS QUOQUE REGUM, & *de Heptateucho audierat, quæ ego ſcripto tradere præ infirmitate non potui; ipſe ea ſuo ſenſu* & *ſtilo dictavit, ne oblivione deperirent, ut apto tempore hæc eadem mihi inferret,* & *emendatiùs di-*

ctarentur. Quæ cùm mihi legisset, inveni dictorum meorum sensum valde in multis inutiliùs fuisse permutatum. Vnde necesse est, ut tua experientia omni excusatione atque mora cessante ad ejus Monasterium accedat, convenire Fratres faciat, & sub omni veritate quantascumque de diversis Scripturæ chartas detulit, ad medium deducant. quas tu suscipe, & mihi celerrimè transmitte. Ex his Gregorii verbis intelligimus, Gregorium aliqua dictasse in libros Regum, eaque à Claudio Abbate non satis accuratè descripta, postmodum à Gregorio emendata fuisse, cùm Claudius ea ipsi relegit: sed tamen exemplaria quædam ad Gregorii sensum non fuisse correcta, quæ ipse ad se transmitti præcipit *mense Februarii, Indictione quinta*, id est anno Christi sexcentesimo, quo jam Claudius obierat. Ex quibus conjicio, prædictos Commentarios in superiori epistola commemoratos, in Andreano Monasterio dictatos à Gregorio fuisse, & ex ore loquentis exceptos à Claudio, quem suum ipsius filium vocat, hoc est discipulum & ejusdem Monasterii Monachum: nec proinde mirum esse, quòd Gregorius se Abbatem in Commentariis illis dicat: cùm eos scripserit Abbas (nam Abbatem eum fuisse superiùs probatum est.) ante susceptum pontificatum. Id quod satis suadet mors Claudii exscriptoris, quæ initio anni sexcentesimi contigit post administratam aliquamdiu Classitani Monasterii abbatialem dignitatem: qua accepta, recesserat à Gregorio, ut in Monasterio suo prope Ravennam consi-

fteret. Ceterùm Ratherius Veronensis Episcopus hos Commentarios legit, & Gregorio tribuit in parte prima de contemtu canonum, ita scribens : *Quid tamen inde proveniat, non à me discere quivis expostulet. Gregorium audiat. Causa, inquit, ruinæ populi, Sacerdotes mali.* quæ totidem verba leguntur in istorum Commentariorum libro secundo, capite itidem secundo; tametsi eo loci ex Osea Propheta citantur, petita haud dubiè ex versu octavo capitis noni, qui sic habetur in vulgata editione : *Propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus.* Ergo ante annos septingentos in Ratherii manus venit scriptus codex, in quo isti Commentarii Gregorii nomen præferebant. Et fortasse quidem Ratherius, cùm in Italia versaretur, utpote Veronensis Episcopus, hos Commentarios, quorum in partibus nostris rarissima sunt exemplaria, recuperavit, legitque; ac præmissam Scripturæ sententiam, quam in vulgata editione non invenit apud Oseam, sub Gregorii nomine retulit. Porro vel ex hac una istius Commentarii citatione liquet, ejus conditorem non semper vulgata usum versione fuisse, quod etiam probatur ex lib. 1 cap. 2, ubi locum ex Propheta Habacuc refert ex versione LXX Interpretum. Gregorius verò aliquando novam, aliquando veterem adhibebat, ex Præfatione Moralium, in qua hæc verba : *Nunc novam, nunc veterem per testimonia assumo : ut quia Sedes Apostolica, cui Deo auctore præsideo, utraque utitur, mei quoque labor studii ex utraque*

Spicilegii tomo 2 p. 185

fulciatur: Non ergo mirum, si in Commentario Regum quidam Scripturæ versus paullulum aliter, quàm in aliis Gregorii libris referantur: maximè cùm ea diversitas Claudio Abbati imputari possit.

Ceterùm hoc loco dissimulare non possum, mihi subortam aliquando suspicionem, num iste Commentarius esset adscribendus sancto Odoni Abbati Cluniacensi, qui, ut ipse præfatur in abbreviatione sua ad libros Moralium, *ante biennium*, quàm eam scriberet, *in Regnorum libro, aggregatis omnibus Patrum sententiis, maximè autem sanctissimi Patris Gregorii, unum* condiderat *libellum*, id est opusculum. sic enim veteres non raro loquuntur. Illud augebat suspicionem, quòd eodem fere modo Commentator Regum Sacerdotes luxuriæ deditos, ac Odo in lib. 2 Collationum, exagitat. Verùm hanc mihi dubitationem sustulit primò stili dissimilitudo, quæ in isto Commentario & in Odonis Collationibus apparet. Deinde quòd Commentator Sacerdotes carnis vitio deditos depositioni; Odo verò tantùm pænitentiæ addicit. Demum quòd Ratherius Odonis æqualis hunc Commentarium Gregorio adjudicavit: cujus unius sententia oppositas, non magni sanè momenti, conjecturas refellit. Hæc per excessum dicta ad illustrandum hujusce commentationis auctorem, dum certiora hac de re suppetant instrumenta.

VIII.

Post argumenta ex Gregorii scriptis petita, quibus Ordini sancti Benedicti non obscurè vindicatur; nunc aliud prævalidum atque necessarium proponendum est ex propagatione Regulæ nostræ apud Britannos facta per Gregorii discipulos, Augustinum, aliosque ejus sodales.

Augustinum in eodem quo Gregorius Monasterio vixisse Monachum, ipsiusque Gregorii discipulum fuisse, constat tum ex libri 7 epist. 30 Indict. I ad Eulogium Episcopum Alexandrinum, qua in epistola Augustinum *Monasterii mei Monachum*; tum ex ejusdem lib. ep. 114 ad Syagrium Augustodunensem Episcopum, ubi *Augustinum quondam Monasterii mei Præpositum* vocat; tum ex epistola Bonifacii ad Ethelbertum Cantuariorum Regem, ex Concilii Cloveshoviensis capite 17, aliisque testimoniis, in quibus Augustinus *Gregorii discipulus* nuncupatur. Augustini sodales ejusdem instituti fuisse, patet ex eo, quòd Abbatem eis constituit Augustinum Gregorius, ex epistola à Beda relata in historiæ lib. 1 cap. 23. Augustinus in Britanniam missus Indictione XIV, seu anno Christi D XCVI, instauratâ Cantuariæ sancti Salvatoris ecclesiâ, *fecit Monasterium non longè ab ipsa civitate ad Orientem*, ibique *ecclesiam construxit* in honorem *Apostolorum Petri & Pauli*, teste Beda in libri primi capite 33. *Quam tamen ecclesiam non ipse Augustinus, sed*

successor ejus Laurentius consecravit. Primus autem ejusdem Monasterii Abbas Petrus Presbyter fuit. Mellitus Augustini successor, in Monasterio Dorobornensi, *quod Augustinus, beatæ memoriæ Gregorii discipulus, sancti Salvatoris nomini consecravit*, Monachos constituit, concedente Bonifacio Papa quarto in epistola ad Ethelbertum, ubi apostolica auctoritate decernit, *ut ipsi vestri prædicatores Monachi Monachorum gregem sibi adsocient, & eorum vitam sanctitatum moribus exornent*, id est sanctis moribus & institutis, quæ ipsi profitebantur. secus attentare ausis Pontifex graves pœnas interminatur. Derivata est subinde Religio ex Cantuariensibus Monasteriis in alia Britanniæ Monasteria sæculo septimo, aliisque sequentibus. Ut enim in septimo consistamus, idem institutum accepere Glastoniense, Nutscellense, Maildunense seu Malmesburiense, Lindisfarnense, Eliense, Wiremuthense & Girwense, aliaque non pauca. Jam quænam in illis Monasteriis viguerit Regula, expendendum.

Benedictinam viguisse constat vel unico sancti Aldhelmi testimonio. Is ab Hadriano Abbate Monasterii sancti Petri apud Cantuariam primùm eruditus, dein Monachus & Abbas in Cœnobio Maildunensi apud West-Saxones, ac demum Schireburnensis Episcopus, mortuus anno septingentesimo nono, scripsit teste Beda librum metricum de virginitate, in quo Benedictum laudans ita canit:

*Primus * qui nostræ statuit certamina vitæ,* *al. Primò
Qualiter optatam teneant Cœnobia normam:
Quoque modo properet directo tramite sanctus
Ad superos, scandens cælorum culmina cultor:
Cujus præclaram pandens ab origine vitam,
Gregorius Præsul chartis descripserat olim,
Donec æthralem felix migraret in arcem.

Heic Aldhelmus, Monachus & Abbas Anglicanus, manifestè docet, suæ, hoc est monasticæ vitæ, modum primitus à sancto Benedicto, cujus Vitam scripserat Gregorius Papa primus, institutum fuisse, & ab eodem traditam normam, qualem suo tempore, id est sub finem sæculi septimi & sub initium octavi, tenebant Anglicana Cœnobia. Illud præterea consideratione dignum, quòd Auctor iste in duobus libris, uno strictæ, altero solutæ orationis, quos de virginitate scripsit, S. Benedictum in utroque à virginitate commendat, prætermisso Æquitio, in quo tamen eam virtutem laudat Gregorius Papa. An verò Æquitium omissurus fuisset Aldhelmus, si Augustinus & Augustini socii fuissent Æquitiani instituti, aut Æquitii normam Anglicanis Monachis tradidissent?

Sed ne consideratione generali fucum veritati facere videar, descendamus paullisper ad ea quæ superiùs commemoravi Monasteria. In Glastoniensi, ubi primum Cœnobiorum Ægypti institutum viguisse dicitur, Regula S. Benedicti *cœpit exerceri*, (Glastoniensis Chronici verbis utor) ubi primùm cathedralis ecclesia

Cantuariensis, ac suburbanum sancti Petri Cœnobium, aliæque sedes episcopales & Monasteria, per Augustinum ejusque discipulos construi cœperunt, *secundùm beati Patris Benedicti Regulam Deo militatura.* Eamdem servabat Nutscellense, in quo Bonifacius adolescens, futurus postea Germanorum Apostolus, *labori manuum cotidiano & discip'inali officiorum administrationi incessanter secundùm præfinitam beati Patris* BENEDICTI *rectæ constitutionis formam insistebat*, testante Willibaldo ejus discipulo. De Maildunensi etiam explorata res est ex superiori Aldhelmi ejus loci Monachi & Abbatis auctoritate. In Lindisfarnensi Wilfridus Eboracensis Episcopus, ejectis Scottis, qui Romanos admittere nolebant ritus, Monachos substituit ad normam aliorum popularium viventes, qui Regulam sancti Benedicti servabant, uti memoriæ prodidit anonymus loci Monachus in libro tertio de vita sancti Cuthberti Episcopi Lindisfarnensis, æqualis sui. In Eliensi idem institutum servavit Ethildrita, eodem Wilfrido consulente, qui apud Willelmum Malmesburiensem Monachum gloriatur, quòd apud Northumbros *primus verum Pascha Scottis ejectis docuerit, & sanctissimi* BENEDICTI *Regulam observari jusserit.* Augustinus enim ipsiusque socii Scottorum contumaciam non omnino perfringere potuerant. In Wiremuthensi denique & in Girwensi Benedictus, cognomento Biscopus, qui priùs in suburbano Cantuariæ Monasterio sancti Petri Abbas fuerat;

acce-

acceptam inde Benedictinæ Regulæ formam instituit, scribente Beda in libro primo historiæ Monasterii utriusque, Biscopum Abbatem morti proximum discipulis suis præcepisse, *ut juxta Regulam magni quondam Abbatis* BENEDICTI *& juxta privilegii sui decreta* probum successorem eligerent; idemque postea Ceolfridum monuisse. Unde Alcuinus in epistola quadragesima nona Wirenses & Girwenses Monachos hortatur, *ut regularis vitæ observationem à Benedicto & Ceolfrido statutam diligentissimè custodiant.* quam observationem? *Regula,* inquit, *sancti* BENEDICTI *in conventu Fratrum propriâ exponatur linguâ, ut intelligi possit ab omnibus.* Hæc est ergo illa Regula, quam hauserat Biscopus in Cantuariensi sancti Petri Monasterio, ubi priùs Abbas fuerat, nimirum ante annum DCLXXIV, quo Wiremuthense Monasterium ædificavit. Hæc, inquam, Regula, quæ in Anglicana Cœnobia per Augustinum ejusque socios ac discipulos inducta est, non alia sanè quàm ea ipsa, cujus observationem in Andreano Monasterio didicerant Gregorio magistro & institutore. Jusserat quippe Bonifacius Papa quartus, sicuti superiùs vidimus, ut in Cantuariensi Monasterio sancti Petri (quod etiam alibi observatum) prædicatores isti Monachorum gregem sibi adsociarent, & eorum vitam *sanctitatum moribus,* hoc est sanctis moribus & institutis suis, non aliunde acceptis exornarent. Tradidissent proinde, ut fit, Æquitii normam, non Bene-

dicti, si ipsi Æquitiani fuissent. Atqui non Æquitii, sed Benedicti mores in Monasteriis ab se institutis tradidisse, ex superioribus manifestum est: ac proinde constat, eos in Andreano Cœnobio sub Gregorio Benedictinos fuisse, utique & Gregorium; non Æquitianos. Hinc est, quòd in Britanniæ insulæ Monasteriis numquam Æquitii, sed Benedicti nomen celebre fuit. Certè in veterrimis Litaniis Anglicanis ad usum Monachorum ante nongentos annos conditis, (nam in istis nulli Sancti octavi sæculi commemorantur) Remis in Remigiana Bibliotheca adservatis, proximè post sanctos Gregorium, Augustinum & Hieronymum nominatur SANCTUS BENEDICTUS, ac deinde plures sancti Monachi; nusquam sanctus Æquitius, cujus memoriam, si Gregorius, Augustinus, ejusque sodales Æquitiani fuissent, aut prætermissam, aut jam neglectam fuisse, veri simile non est. Denique, ut de his finem dicendi faciam, cùm Concilii Cloveshoviensis Patres anno DCCXLVII Anglicanos Monachos aliquantum prolapsos ad primarium institutum revocare vellent, sancivere inter alia, capitulo XXIV, ut vitæ monasticæ candidati accuratè probarentur (quod caput est reformandæ in melius reipublicæ regularis) *secundùm monasticæ Regulæ definitionem*, præcipientis, *probari spiritus, an ex Deo sint.* quod de Benedictina Regula intelligendum esse inferiùs demonstrabo. Non ergo dubium esse potest, eamdem Regulam primi-

tus ab Augustino ejusque sociis præscriptam fuisse Anglicanis Monachis: cùm eorum posteros ad ipsammet revocaverint Concilii Cloveshoviensis Patres. Et quidem Regulam sancti Benedicti Anglicanis Cœnobiis ab Augustino traditam præceptamque fuisse, veterum fuit sententia. Aimoinus quippe Floriacensis Monachus rationes reddens, cur Angli Monachos ex Cœnobio Floriacensi petierint ad instaurandam in insula sua religiosæ vitæ disciplinam, primam hanc refert: *quia beatus Papa Gregorius, missis ad eam gentem convertendam Fidei Christi prædicatoribus, ejusdem dilecti Benedicti Regulam observandam specialiùs inculcavit*, in libro de vita sancti Abonis Floriacensis Abbatis. Eodem tempore, hoc est ineunte sæculo undecimo, Ethelredus Anglorum Rex in privilegio ecclesiæ Cantuariensi concesso Christi anno millesimo sexto, causam exponens, cur in eam ecclesiam Benedictinos sodales restituerit: *Hoc ideo*, inquit, *feci*, ET MONACHOS EJUSDEM ORDINIS, QUEM HUC ATTULIT SANCTUS AUGUSTINUS, *in ecclesia posui, Ordinis scilicet, quem ille ex præcepto sancti Gregorii, & ex magni Regis Ethelberti constitutione & auxilio in terram hanc intulit*. Ambobus præivit Johannes Diaconus, qui eamdem sententiam disertè probat, ut postea videbimus.

IX.

His quæ de Regulæ nostræ in Anglia per Au-

gustinum propagatione hactenus dixi, adversatur Johannes Mareshamus in Propylæo ad Monasticum Anglicanum, ubi etsi scribit sancti Benedicti Regulam, postea quàm à Zacharia Papa non modò in Italia instaurata, sed etiam ultra Alpes propagata fuit, tantam demum obtinuisse perfectionis suæ existimationem, ut nullum fere non esset in Occidente Cœnobium, àd normam Benedicti vel primitus institutum, veldenuo formatum: in hoc tamen à ceteris fere Anglicis scriptoribus dissentit, quòd existimet, eamdem Regulam in Concilio Wintoniensi anno DCCCCLXV sub Dunstano Archiepiscopo Cantuariensi ab omnibus primùm in Anglia receptam fuisse. Tunc primùm, inquit, Monachis præscripta fuit constitutio generalis, tam ex Benedicti Regula, quàm ex veteribus consuetudinibus contexta, quæ dicta est Regularis Concordia Anglicæ nationis. Et infrà: Bellenses Monachi instituti sunt ad Benedicti Regulam, cujus maxima fuit apud nos ab Eadgari tempore reverentia. Verùm cùm omnino nulla sit in Concilio Cloveshoviæ Benedictinæ Regulæ mentio, licèt aptissima esset illius commemorandæ occasio, & altissimum sit ea de re apud Bedam silentium; videamus quo modo, quove tempore Regula illa Ecclesiæ Occidentali increbuit.

Tria ergo hoc in locò dispungenda sunt. 1. Num ante Eadgarum Regem & Dunstanum Episcopum sancti Benedicti Regula in Anglia non viguerit. 2. An nulla istius Regulæ in

Concilio Cloveshoviæ mentio. 3. An altissimum de ea apud Bedam silentium. quibus nonnulla pro causa nostra subjiciemus argumenta.

Johannes Diaconus in Vita sancti Gregorii à se scripta, præter alia quibus utitur ad Gregorium Ordini Benedictino asserendum, hoc momentum proponit. *Quòd verò Monachi qui à Gregorio in Saxoniam*, id est Transmarinam Saxoniam seu Angliam, *missi sunt*, S. BENEDICTI REGULÆ *fuerint mancipati, inter alia etiam illud ostendit, quòd ex ipsius discipulis vix potest in illis partibus Monachus aliquis inveniri, à quo non observetur tam in proposito, quàm in habitu* REGULA BENEDICTI. Quid clarius aut validius adversus Mareshamum proferri potest? Johannes Diaconus suam lucubrationem dedicavit Johanni VIII, qui ab anno DCCCLXXII ad decennium Romanæ sedi præfuit. Pressius, Johannes Diaconus Gregorii vitam scribebat tempore Johannis Papæ VIII, Indictione VIII, (ut notat in lib. 3 cap. 58) quæ Indictio anno DCCCLXXV respondet. quo tempore Regula Benedictina ita apud Anglos invaluerat, ut *vix posset in illis partibus Monachus aliquis inveniri, à quo non observaretur tam in proposito, quàm in habitu Regula Benedicti.* Longè ergo ante annum DCCCCLXV in Angliam inducta est Regula ista, immo longè ante Johannis Diaconi ætatem: cùm ab omni memoria post Augustini prædicationem illic eam

viguisse, homines noni sæculi persuasum habuerint.

Neque proinde necesse fuit, sancti Benedicti Regulam in Concilio Cloveshoviæ anno DCC XLVII commemorari: sed satis fuit Monachos ad communis ac receptæ Regulæ normam revocare. At certè si Mareshamus Concilium istud cum Benedictina Regula attentè comparasset, hanc non obscurè expressam advertisset cap. 24 in hæc verba: *Vicesimo quarto sancitum est capitulo, ut si quis sæcularium sanctæ professionis famulatum subire desiderat, non antea tonsuræ habitum suscipiat, quàm illius conversatio ac morum qualitas* SECUNDÙM MONASTICÆ REGULÆ *definitionem manifestiùs probetur juxta apostolicum præceptum: Probate spiritus si ex Deo sunt. nisi aliqua rationabilis causa, ut antè suscipiantur in congregationem, rite persuadeat.* Quænam est, rogo, illa MONASTICA REGULA, nisi Benedictina? cujus verba cap. 58 Concilii verbis omnino respondent: *Noviter veniens quis ad conversionem, non ei facilis tribuatur ingressus: sed, sicut ait Apostolus, probate spiritus si ex Deo sunt.* Deinde membrum illud, *suscipiatur in congregationem*, ex eodem Regulæ nostræ capite desumtum est. Cùm igitur Concilium monasticam interponens Regulam, B. Benedicti locutione utatur; nullus justæ dubitationi superest locus, Regulæ monasticæ nomine Benedictinam à Concilii Patribus, uti sæpe aliàs, fuisse intellectam. Nec enim in aliis Regulis

antiquioribus quidquam reperitur, quod prædicti Concilii dictioni disertè conveniat, ut ex Codice Regularum & ex earumdem Concordia cap. 65 evidenter colligitur. Hinc conficimus validissimum & gravissimum argumentum. Regula Benedictina Patribus Concilii Cloveshoviensis, anno DCC XLVII celebrati, absolutè REGULA MONASTICA appellatur. Non alia itaque Regula tum temporis apud Anglos vulgata erat. Sed parcendum Mareshamo, viro quidem docto, qui licèt res monasticas non segniter versaverit, monasticam tamen, hoc est Benedictinam, Regulam memoriâ tenere non debuit: nec indignè ferendum, quòd nobis Venerabilis Bedæ silentium opponat, qui Bedæ aliquot opuscula recèns edita non legerat.

Historiam Abbatum Monasterii sui duobus libris à se exaratam fuisse testatur Beda in fine Epitomes historiæ Anglorum, ubi operum suorum indicem texuit: eamque diu desideratam nuper tandem edidit Jacobus Waræus, cum duabus Bedæ epistolis atque Egberti Eboracensis Episcopi Dialogo. In libro I ipsius Historiæ, quæ *Historia Abbatum Vviremutensium & Girvviensium* inscribitur, legimus Biscopum, cognomento Benedictum, Egfrido Rege Transhumbranæ regionis prædia largiente, Monasterium construxisse *anno ab incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo quarto, Indictione II, anno autem quarto imperii Egfridi Regis.* Deinde quibusdam interjectis, quar-

tam profectionem Romam aggressus dicitur Biscopus, *post compositum juxta Regulam Monasterium.* Celebrem fatearis necesse est ac vulgatissimam Regulam illam, quæ nullo adjuncto discrimine REGULA vocatur. Sub eadem Regula Biscopus *post annum Monasterium B. Pauli construxit, præposito Abbate ac Presbytero Ceolfrido.* Ne verò pro arbitrio quænam sit illa Regula interpreteris, tandem sub finem libri I proprio eam nomine designat Biscopus in oratione extrema ad discipulos habita. *Multum cavetote, Fratres*, inquit, *ne de foris aliunde vobis Patrem quæratis: sed juxta quod* REGULA MAGNI QUONDAM ABBATIS BENEDICTI, *juxta quod privilegii vestri continent decreta, in conventu vestræ congregationis communi consilio perquiratis, qui secundùm vitæ meritum & sapientiæ doctrinam aptior ad tale ministerium perficiendum dignior que probetur*, &c. Idipsum Ceolfridus Abbas, Biscopi successor, mare transmissurus in lib. 2 inculcasse dicitur. *Vtilius decrevit*, inquit Beda, *dato Fratribus præcepto, ut juxta sui statuta privilegii*, JUXTAQUE REGULAM S. ABBATIS BENEDICTI, *de suis ipsi Patrem qui aptior esset, eligerent.* Nihil interprete opus est. Desinent nunc tandem adversarii, opinor, Bedæ nobis opponere silentium de Regula S. Benedicti, agnoscent vocem hactenus ignotam: nec nobis ultra Biscopum & Bedam, sed nec Augustinum, atque adeo Gregorium eorum ducem ac parentem denegabunt.

Neque verò dici potest, Biscopum auctorem fuisse, ut Regula Benedictina primùm in Angliam inveheretur. Eamdem quippe Regulam discipulis suis *contradidit*, quam in *decem & septem Monasteriis* à se perlustratis invenerat, ut loquitur Beda in Historiæ Wiremuthensis lib. 1. At ex illis septemdecim Monasteriis unum fuit Cantuariense sancti Petri Cœnobium, quod *duobus annis* regendum suscepit, eodem auctore testante, antequam Wiremuthense Monasterium conderet. In isto ergo sancti Petri Cœnobio, quod Augustinus instituerat, sancti Benedicti Regula vigebat ante medium sæculum VII, eadem certè, quam Monachis hujus loci Augustinus imposuerat. Hæc fere ex mea ad Sæculum primum Benedictinum præfatione retuli hoc loco, ne quis nobis ulteriùs Mareshami argumenta, uti nuperi quidam Scriptores, quasi non jam refutata obtrudat. Certè Bollandiani socii, viso Bedæ venerabilis duplici libello de Abbatibus Monasterii superiùs laudato, longè aliter atque aliàs de antiquitate Regulæ Benedictinæ in Anglia sentire se profitentur in Commentario prævio ad vitam sancti Elfegi Episcopi, tomo 2 sui Aprilis.

Ex his infero cum Johanne Seldeno sub finem adnotationum in Eadmeri historiam novorum, Cœnobii sancti Salvatoris Cantuariæ « incolas (ut de aliis interim sileam) Benedicti- « næ familiæ, etiam ab ipsis incunabulis, semper « fuisse habitos: nihil contrà occurrere in vetu- «

,, ſtis monumentis , in quibus nullum novatio-
,, nis veſtigium apparet. (immo Bedam , Aldhel-
,, mum , alioſque ſubpares Auctores huic ſen-
,, tentiæ apertè ſuffragari.) At verò ſi primis ini-
,, tiis Benedictinum eſſet Cœnobium Cantua-
,, rienſe , eamdem ipſam argumentationem , qua
,, in conjecturis ſuis de Gregorio uſus eſt Baro-
,, nius , Auguſtinum , ac proinde Gregorium, Benedictinæ fuiſſe familiæ demonſtrare , & quidem longe efficaciùs , cùm Auguſtinum Gregorii in Monaſterio fuiſſe diſcipulum conſtet , & in ejuſdem regulari inſtituto perſeveraſſe : ſecus de Valentio , ut inferiùs oſtendam. Jam tempus eſt , ut alia veterum Scriptorum momenta pro Gregorii Benedictina profeſſione expendamus.

X.

Bonifacius Papa quartus cauſæ noſtræ non obſcurè ſuffragatur. Is anno Chriſti ſexcenteſimo decimo Romæ coegit Concilium Epiſcoporum , *de vita & quiete Monachorum ordinaturus* , inquit Beda in Hiſtoriæ libro ſecundo , capite quarto. quo in Concilio Pontifex nonnullos arguit obloquentes, *Monachos , quia mundo mortui ſunt , & Deo vivunt , ſacerdotali officio indignos , neque Chriſtianitatem ſeu abſolutionem largiri poſſe per ſacerdotalis officii injunctam gratiam. Sed omnino falluntur* , inquit. *Nam ſi ex hac cauſa veteres æmuli vera prædicarent , Apoſtolicæ Sedis compar beatus* GREGORIUS, *monachico habitu pollens , ad ſummum apicem nullatenus conſcenderet , cui ſolvendi li-*

gandique potestas concessa est. Augustinus quoque, ejusdem sanctissimi Gregorii discipulus, Anglorum prædicator egregius, & Pannoniensis Martinus, (Dumiensis scilicet Episcopus, qui paullo antè obierat) *aliique plurimi viri sanctissimi, pretiosorum Monachorum habitu fulgentes, nequaquam anulo subarrarentur. Neque enim* BENEDICTUS, *Monachorum præceptor, hujus rei aliquo modo fuit interdictor.* Sanè si licuit Gregorio & Augustino Monachis ad pontificatus apicem conscendere, quia Benedictus Monachorum præceptor id suis non interdixit; consequens videtur, utrumque ejus Regulæ paruisse, ex cujus præscripto quid ipsis licitum fuerit, expenditur.

Bonifacio succedat Ambrosius Autpertus, natione Gallus, in Italia Monachus & Abbas Monasterii S. Vincentii ad Vulturnum, Ordinis S. Benedicti, qui absolutè Gregorium *nostrum*, id est Benedictinæ familiæ sodalem vocat in fine libri decimi super Apocalypsin, his verbis: *Quantum itaque ad Fidei attinet rectitudinem, ita in singulis sententiis cauta servatur expositio, ut si fortè me voluerit in his reprehendere, reprehendat etiam (ut de multis paucos commemorem) Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, atque* NOSTRUM GREGORIUM. Sic legitur in libris cùm editis, tum manu exaratis. Quæ sanè verba non usurpasset Autpertus, nisi majorum certa traditione rescisset, Gregorium sodalitii sui, id est Benedictini, participem fuisse. Autpertus enim, quem alii corruptè

Ansbertum vocant, vir non minùs ſanctus quàm doctus fuit, ſinceri verique perquam amantiſſimus, uti ejus ſcripta teſtantur; nec tam remotus à Gregorii ævo, quin id certa majorum relatione diſcere potuerit. ſiquidem ad ſuperos migravit anno Chriſti DCC LXXVIII, ut in Sæculo noſtro tertio demonſtratum eſt.

His teſtibus adjungo Amalarium, qui in fragmento ſuperiùs edito, Gregorium Papam *excellentiſſimum ſancti Benedicti regularem*, ſeu *Regulæ, obſervatorem & imitatorem*; & in conſequentibus *ejus ſancti Ordinis ſectatorem* appellat. Quod quidem teſtimonium eo majoris auctoritatis cenſeri debet, quòd ab homine erudito, nequidem tum Monacho, ſed Clerico, profectum ſit, ex communi (ut credere par eſt) doctorum illius temporis hominum perſuaſione, utpote ante ſcriptam Gregorii à Johanne Diacono Vitam, in qua luculentiſſimum hujus rei teſtimonium habetur.

Nemo quippe veterum eam quam propugno ſententiam, aut expreſſiùs adfirmavit, aut validiùs probavit, quàm Johannes Diaconus. Is ſiquidem auctor in libro quarto de vita Gregorii Magni, quam hortante ac probante Johanne Papa octavo in uſum Eccleſiæ Romanæ conſcripſit anno DCCC LXXV, Benedictinam Gregorii profeſſionem duobus argumentis adſtruit. Primum argumentum ſumit à forma baltei, qui in detectione corporis ſancti Gregorii, Gregorio quarto Pontifice facta, conſpectus à Romanis eſt ante an-

nos fere quadraginta, quàm Johannes vitam Gregorii scriberet. Sic autem explicat istud argumentum in libri 4 cap. 80. *Porro in exilitate baltei, quæ unius pollicis mensuram numquam excedit, speciem propositi regularis olim à sancto Benedicto statuti, cujus ipse vitam describens in Dialogo, Regulam quoque laudaverat, eum servasse luce clariùs manifestat* *. Non hærentis aut dubitantis, sed fidentis scientisque hæc verba sunt. ac proinde ea baltei seu cinguli forma tam certò Benedictinis competere per illa tempora censebatur, ut ex illa Benedictinum Gregorii institutum *luce clariùs* deduci adserat Johannes testis rerum oculatus.

* f. manifestatur

Alterum Johannis argumentum procedit ex eo, quòd Gregorius *sui Monasterii Monachos*, BENEDICTI *utique Regulis mancipatos, in Saxoniam* Britannicam *destinarit*. Id verò cap. 82 itidem probat hoc argumento, quòd *ex ipsius* Gregorii *discipulis vix potest in illis partibus Monachus aliquis inveniri, à quo non observetur tam in proposito, quàm in habitu Regula* BENEDICTI. Porro hoc utrumque argumentum optimum est ad internoscendam cujusque professionem religiosam: cùm nemo meliùs quàm ex habitu suo & vitæ genere discipulorum ab aliis distinguatur.

Audio quosdam opponere, non esse tanti momenti Johannis auctoritatem, ut ipsi incunctanter fidem adhibere debeamus. quandoquidem lapsus est in multis, de quibus eum arguit Baronius. Verùm etsi in aliquibus mi-

nutiis erravit, non tamen continuò rejiciendà in aliis est ejus auctoritas. Nam libri quatuor quos de vita Gregorii composuit, & magno judicio scripti sunt, & cum optimo delectu ex ejus scriptis (quod antea fecerat nemo, & multi hodie viri eruditi imitantur) accuratè confecti sunt, & magnam semper tum in Romana Ecclesia, in qua publicè in officiis divinis quotannis legebantur, tum in aliis Ecclesiis auctoritatem obtinuerunt, teste Guitmundo Aversano Episcopo in libro tertio de sacramento altaris. *Eam vitam*, inquit, *tot sanctissimi Romanique Pontifices nullo dissonante hactenus probaverunt: eorumque auctoritatem secutæ tot Ecclesiæ, cuncto populo Christiano consonante, nuncusque susceperunt.* Verùm etsi in rebus ceteris nulla esset Johannis auctoritas, omnino tamen prævalere deberet in hac causa: modò constet, (ut certè constat) eum pravè affectum non fuisse, sed sincerum & ab omni mentiendi fallendive libidine immunem. Ejus enim argumenta duo ejusmodi sunt, ut non pendeant ex rerum veterum peritia, sed ex oculorum experientia: quibus constat de forma habitus, & vitæ genere cujusque, dum conspicitur. Prius enim argumentum ducitur à forma baltei Gregoriani, qui Johannis tempore conspectus est, immo ab ipso Johanne, ut ex ejus verbis colligitur; & à forma cinguli Benedictini, quam & peculiarem fuisse, & Gregorianæ similem ipse oculis probabat. Posterius petitur ex vitæ gene.e quod Johannis

tempore profitebantur Monachi Anglicani. qua de re facilè certior fieri Johannes potuit.

Opponit Baronius ad primum argumentum, non rectè ex eo probari Gregorii institutum: cùm occidentales omnes Monachi ejusmodi cinguli genere uterentur. testari quippe sanctum Fulgentium Episcopum Ruspensem, consuevisse Monachos pelliceo uti cingulo, etiam in Africa. sed & Cassianum tradere, non Monachorum tantùm, sed apostolicorum quoque virorum fuisse consuetudinem ejusmodi uti cinguli genere. At hæc nullatenus officiunt Johannis argumento, qui non à materia, sed ab exilitate & forma baltei probat, Gregorium sodalitii fuisse Benedictini, in quo cinguli materia cum aliis forsan communis erat, sed forma diversa. Certè hactenus & Benedictini sodales, & Augustiniani Eremitæ pelliceis utuntur cingulis: sed angustis illi, hi latioribus. adeo ut diligens quilibet inspector vel hoc solo alios ab aliis facilè distinguere possit. De aliis Baronii objectis mox viderimus.

Baron. an. 827

Johannem secuti sunt quotquot de Gregorii monastica distinctione scripserunt Auctores recentiores. Aimoinus quippe Floriacensis Monachus initio sæculi undecimi, Gregorium Benedictinæ *Regulæ subditum disciplinis* fuisse scribit in prologo de miraculis sancti Benedicti, iterumque probat in libro de vita sancti Abonis Floriacensis Abbatis. Idem adserit sanctus Thomas Aquinas in Opusculi septimi-decimi capite sexto-decimo, Gregorium scilicet

Monasteria construxisse secundùm Regulam à beato Benedicto institutam. & apud sanctum Antoninum Florentinum Antistitem in partis secundæ titulo quinto-decimo, articulo ultimo, Gregorius sancti Benedicti *vitam hausisse, ac Monachus & Abbas sub dicta Regula militasse* perhibetur.

Et quidem ea videtur fuisse mens Patrum Concilii Tridentini, qui sanctum Gregorium laudatoria oratione honoraturi, id munus detulerunt Augustino Loscosio Abbati Ordinis, ut præfertur, Casinensis: non aliam sanè ob causam, quàm ut Gregorius à Monacho instituti sui laudaretur. Ipse verò Abbas in contextu orationis suæ coram Patribus Tridentinis asseruit, Gregorium *divi Benedicti habitum induisse*. Habetur hæc oratio cum aliis in Concilio Tridentino habitis in editione Lovaniensi anni M D LXVII.

Ejusdem fuere sententiæ Thomas Bozius Oratorii Romani Presbyter, in libro nono de signis Ecclesiæ, capite quarto; & Anonymus ille, qui Alulfi Tornacensis Monachi Gregorianas exceptiones typis mandari curavit initio sæculi proximè elapsi. Post Baronium Franciscus Suarezius, Societatis Jesu doctissimus Theologus, epistolam ad Antonium Yepezium; Gregorius Lopezius in libello de veritate Reliquiarum Granatensium insignem locum in Chronico Benedictino relatum; & Johannes Seldenus Anglus Apologiam scripsit contra Baronii opinionem. Rochus Pirrus etiam

in

in Siciliæ ſacræ tomo quarto aliquot argumenta conjecit in eamdem. Ut verò iſti Auctores Baronium impugnarent, non privata movit affectio, ſed ſola veritatis cauſa: nec dubito, quin eodem modo affecti futuri ſint in poſterum eruditi quique veritatis amantes, ſi paullulum expendant, ſicut iſti, quàm levia ſint in oppoſitum argumenta Baronii, quæ modò examinanda ſunt.

X I.

Rationes quibus commotus eſt illuſtriſſimus Annalium conditor, ut contra receptiſſimam veterum ſententiam Gregorium non Benedictini, ſed Æquitiani fuiſſe instituti contenderet, explicat ipſe ad annum 581, num. 9, & in addendis poſt tomum nonum. Summa rationum ejus hæc eſt. nimirum quòd Gregorius inſtituto à ſe in Urbe ſancti Andreæ Monaſterio, non ex proximè poſitis Caſinatibus Monachis, quibus Longobardos fugientibus apud Lateranenſem baſilicam datum fuerat Monaſterium; ſed ex provincia Valeria, Monaſterio ſancti Æquitii, in quo vigebant monaſtica inſtituta, petitus ſit Abbas primus, nomine Valentinus. Quod verò ex ipſo ſancti Æquitii Monaſterio arceſſitus ſit Andreani Cœnobii Abbas primus, exinde probat, quia nullum aliud celebre eo tempore in provincia Valeria Monaſterium fuiſſe reperitur, quàm ſancti Æquitii, ex quo primus petendus eſſet Abbas Monaſterii ab ipſo in Urbe

» erecti : à quo & habitum ipse Gregorius mo-
» nasticæ conversationis accepit, & ab eo Mo-
» nachorum institutus est regulis. Denique bea-
» tum Æquitium ante sanctum Benedictum in
» dicta provincia Monasterium erexisse, & Mo-
» nachis in eo positis præfuisse. immo non unius
» tantùm Monasterii, sed multorum Abbatem
» fuisse. Ex quibus aliisque infert Baronius, Mo-
» nasterium sancti Æquitii non fuisse unum ex
» illis duodecim, quæ sanctus Benedictus in vi-
» cina provincia erexit.

Hæc est Baronianæ inductionis tota moles ac vis; hæc illius argumenta & conjecturæ, quæ an adeo certa atque explorata sint, ut negari aut refutari non possint; an verò ita necessaria, ut etiam si pleraque concedantur, id quod Baronius contendit, efficiant, dispiciendum est.

XII.

Ut clariùs procedat res, ab incertis & dubiis certa & probabilia secernere juvat. Incertum est primò, an eo tempore, quo Gregorius sancti Andreæ Monasterium condebat, Casinates Monachi jam Lateranensem basilicam insederint. immo forsan priùs Andreanum Cœnobium conditum est, quàm Casinates à Langobardis fugati in Urbem receperint sese. Valentius enim cujusdam in Valeria provincia Monasterii Abbas, à Langobardis vexatus confugit Romam, acceptusque à Gregorio est in Andreanum Monasterium. atqui priùs Valeria Langobardis obvia fuit, quàm ager

Casinensis. ac proinde Valentius jam tum in sancti Andreæ Monasterio hospitabatur, cùm Casinatibus à Pontifice concessa est sedes basilicæ Lateranensis. Secundò incertum est, an Gregoriani Monasterii primus Abbas fuerit Valentius seu Valentio. (nam utroque modò in veteribus membranis pingitur, non Valentinus, Zachariæ Βαλέντιος.) Etsi enim Gregorius ipsum sibi ac Monasterio suo præfuisse dicat in libro quarto Dialogorum, capite vigesimo primo; nusquam tamen eum Abbatem primum fuisse adfirmat. Tertiò incertum, immo (quod pace illustrissimi viri dixerim) falsum est, Valentium ex primario sancti Æquitii Monasterio arcessitum à Gregorio fuisse. Nam Gregorius in libri primi Dialogorum capite quarto scribit, Cœnobii Æquitiani Monachos omnes ad ipsius Æquitii tumulum ereptos fuisse de manibus Langobardorum. contrà verò in Valentii Monasterio duos Monachos à Langobardis necatos tradit in libri quarti capite vigesimo primo. Gregorii verba expendenda sunt. *Vità namque venerabilis*, inquit, *Valentius, qui pòst in hac Romana urbe mihi, sicut nosti, meo quoque Monasterio præfuit, priùs in Valeria provincia Monasterium suum rexit.* Monasterium *suum*, inquit, hoc est à Valentio ædificatum, secundùm phrasim Gregorii, qui Monasterium *meum* vocat passim, quod ab ipso conditum est. Quarto proinde loco dicendum est, Valentium non solùm non ex primario sancti Æquitii Monasterio, sed nequidem ex aliquo

alio Æquitii Monasterio eductum fuisse, sed ex suo, quod in Valeria Valentius ipse construxerat. Quinto denique incertum est, an Valeria provincia Gregorio diversa fuerit ab Æquicolis, in quibus Sublacus & duodecim sita erant Monasteria, quæ sanctus Benedictus instituit. Etenim Paulus Diaconus in libro secundo de gestis Langobardorum, ubi provincias Italiæ pro sui temporis usu describit, nullam rationem habuit Æquicolorum, quos Valeriæ attribuisse videtur. Siquidem Carseolos seu Carsilim, opidum Æquicolorum ex Ptolemæo, Valeriæ adscribit in capite vigesimo primo. Et certè Æquicolorum tractus exiguus Valeriam contingit, ut facilè cum ea confundi possit.

His præmissis ac constitutis, tota Baronii machina eò spectat, ut probet Valentium, non ex Lateranensi Casinatium Monasterio proximo, (quod forsan nondum erat, ex dictis) sed ex ipso Æquitii Monasterio evocatum fuisse ad regendum sancti Andreæ Monasterium. Quod postremum si negem, ut certè constanter nego, nescio quorsum evasurus sit totus ille argumentorum apparatus. Nam si Valentius ex ipso sancti Æquitii Monasterio eductus non est, ut constat ex dictis, jam corruit tota Baronii machina. In id enim incumbit Baronius, ut probet, Valentium ideo ex Æquitii primario Monasterio adsumtum fuisse, *quia*, inquit, *nullum aliud celebre eo tempore in provincia Valeria Monasterium fuisse reperitur, nisi sancti Æquitii, ex quo petendus esset Abbas Monaste-*

rii Andreani. Cùm ergo constet, Valentium ex alio quàm Æquitii Monasterio petitum fuisse; non est quòd ultrà curemus de Baronii argumentis.

At demus aliquid Baronio. fac eum voluisse, Valentium aut ex primario, aut ex aliquo alio sancti Æquitii Monasterio Valeriæ accitum fuisse. Nec sic tamen quidquam obtinebit adversum nos vir illustrissimus. Non enim ex aliquo Æquitiano, sed ex suo ipsius Monasterio, id est ab se, non ab Æquitio condito, eductus est Valentius, ut superiùs probatum est.

Atqui, inquis, omnia Valeriæ Monasteria, etiam ipsum quod condidit Valentius, Æquitiani erant instituti. At unde hoc habes, ô bone? Æquitius quidem in illa provincia *multorum Monasteriorum Pater* exstitit, teste Gregorio: sed non omnium, maximè ejus, quod ipso mortuo condidit Valentius. Certè contra Gregorii sensum esse videtur, quòd Æquitius dicatur omnium in Valeria Monasteriorum Pater: nec officit ejus sententiæ, si quædam alia Benedictini etiam instituti ea in provincia fuisse dicantur: maximè si Æquicoli, apud quos Benedictus duodecim erexerat in Sublaco Monasteria, Valeriæ attribuantur, ut certè eos attribuisse videtur Paulus Diaconus. Deinde si ab Æquicolis Valeria distinguatur; quo argumento constat duodecim illa sancti Benedicti Cœnobia intra eremi Sublacensis angustos sinus ita contenta fuisse, ut ne unum

quidem in Valeria, quæ provincia Sublaco finitima est ac contigua, situm fuerit? An vel Benedicti discipuli post discessum pii Patris uni aut alteri Cœnobio in Valeria condendo impares fuere?

Verùm age, nullum Benedictus, nullum ipsius discipuli Monasterium in Valeria condiderint: fuerint à prima conditione instituti Æquitiani omnia: fuerit etiam hoc ipsum, quod in ea provincia regebat Valentius ab Æquitio constructum. quid dicere vetat, aut ea omnia, aut saltem aliqua, Æquitio mortuo in sancti Benedicti leges concessisse? Æquitius enim Benedicto (ut contendit Baronius) ætate superior, ante annum quingentesimum quadragesimum excesserat è vivis. Ab eo tempore usquedum Gregorius condendo sancti Andreæ Monasterio admoveret manum, anni ampliùs triginta elapsi erant. Denique nullam Æquitius Regulam scriptam reliquerat, viventis vox pro lege erat. eo mortuo defecit lex, non Monasteria, quæ pro nutu Abbatis successoris facilè Regulam sancti Benedicti amplecti potuerunt. Et re quidem ipsa id factum esse intelligitur ex quadam Fundani Abbatis epistola ad Simplicium Casini tertium Abbatem, in qua B. Abbas Fundanus scribit, jam tum apud omnes statutum esse, *ut omnia Monasteria Campaniæ, Samniæ,* VALERIÆ, *Tusciæ, Liguriæ, & aliarum provinciarum Italiæ, certam & rectam Regulam vivendi, quam sanctissimus & Deo acceptus* BENEDICTUS

instituit, servarent. seque ejus rei gratiâ *Hugonem & Paulum Fratres suos juxta prædictam sanctam Regulam in Casinensi congregatione instruendos* ad Simplicium mittere, ut fusiùs legitur in epistolæ contextu apud Angelum de Nuce in Notis ad Chronicon Casinense, & in Præfatione primi Sæculi nostri. Ergo Simplicio Casini Abbate, circiter annum quingentesimum sexagesimum, ante adventum Langobardorum, ac proinde ante cladem Casinensem & accessum Valentii Abbatis in Andreanum Monasterium; ante illud, inquam, tempus, Valeriæ & aliarum provinciarum Italiæ Monasteria Ordini sancti Benedicti accesserant: ac proinde aut omnia, aut aliqua saltem ex iis, quæ sanctus Æquitius in Valeria construxerat.

Et ne quis cum Gallonio Baronii propugnatore opponat, suspectam videri epistolam prædictam ob Bernardi & Hugonis nomina eo tempore apud Italos inusitata: repono incertum esse, an Abbas Fundanus vocatus sit Bernardus, an Bartholomæus, aut alio nomine ab eadem littera B incipiente, cùm decurtatum dumtaxat ejus nomen in ea epistola reperiatur. Et occurrit sæculo septimo Bernardus inter Episcopos Cremonenses apud Ughellum in Italiæ tomo quarto. Porro Hugonis nomen, tametsi ævo illo nondum ita frequens, haud sufficit elevandæ epistolæ auctoritati: cujus epistolæ vetus exemplum, Casini adservatum in membrana, Lucas Holstenius, vir earum rerum peritissimus, suo calculo probavit, præ-

ſente ac teſtante Angelo de Nuce Caſinenſi tum Abbate in prædictis notis.

Hanc epiſtolam confirmant verſus quidam, qui in veterrimis Regulæ noſtræ codicibus præmittuntur, quibus Simplicius Abbas Magiſtri ſui Regulam in omnia Italiæ Monaſteria propagaſſe memoratur. Horum verſuum editionem primam debemus Antonio Gallonio Baronianæ ſententiæ defenſori, qui eos è Vaticano codice mſ. produxit in lucem. Verſus duos huc referre ſufficiat: *Hoc* BENEDICTUS *Pater conſtituit ſacrum volumen, ſuiſque mandavit hæc ſervanda alumnis.* SIMPLICIUS *Chriſti miniſter Magiſtri latens opus propagavit in omnes.* Tria hîc inveſtiganda, nempe quanta hujus inſcriptionis antiquitas: quis Simplicius in ea memoratus: quiſve horum verſuum legitimus ſenſus.

Inſcriptionis antiquitatem probant in primis veteres codices mſſ. in quibus ea reperitur: tum priſci Auctores qui eam legerunt, nempe Sigebertus Gemblacenſis Monachus, ut patet ex lib. 1 de Scriptoribus eccleſiaſticis cap. 31, & Petrus Caſinenſis Diaconus inferiùs referendus, uterque ante annos quingentos. Eamdem quoque ante octingentos legiſſe videtur Candidus Monachus, qui de ſancti Benedicti Regula agens in libello de vita ſancti Eigilis Fuldenſis Abbatis, *Regulam Monachorum*, inquit, *Spiritu-ſancto plenus magna diſcretione conſcripſit, ſuiſque ſecum* OBSERVANDAM MANDAVIT ALUMNIS. quæ poſtre-

ma verba præmissæ inscriptioni respondent. Hæc itaque tunc temporis, id est principatu Caroli Magni, legebatur in scriptis Regulæ nostræ exemplaribus apud Fuldenses Monachos, qui tituli hujus copiam è Casinensi Monasterio per Sturmium Abbatem istuc à S. Bonifacio missum forsan acceperant.

Jam quis fuerit Simplicius in eodem titulo memoratus, expendendum est. Duo fuere ejus nominis sancti Benedicti discipuli: unus Abbas à Gregorio initio libri 2 Dialogorum laudatus: alter S. Mauri in Gallicana peregrinatione, ac demum Fausti in reditu Romam socius. De Simplicio Abbate sic loquitur Gregorius, testes producens quatuor, quorum relatu sancti Benedicti gesta rescierat. *Hujus*, inquit, *ego omnia gesta non didici, sed pauca quæ narro, quatuor discipulis illius referentibus agnovi*, CONSTANTINO *scilicet reverentissimo valde viro, qui ei in Monasterii regimine successit:* VALENTINIANO *quoque, qui annis multis Lateranensi Monasterio præfuit:* SIMPLICIO, *qui congregationem illius post eum tertius rexit:* HONORATO *etiam, qui nunc adhuc cellæ ejus, in qua priùs conversatus fuerat, præest.* Simplicium, qui tertio loco nominatur, non sancti Benedicti in Casinensi regimine, sed Valentiniani in Lateranensi successòrem tertium statuit Baronius, ratus pronomina relativa, *illius* & *eum*, ad Valentinianum referri. sed (pace illustrissimi viri) manifesto errore. Primo, quòd eodem modo intelligen-

dus sit Gregorii locus de Simplicio, ac de Honorato, *qui nunc adhuc cellæ ejus*, inquit Gregorius, *in qua prius conversatus fuerat, præest*. Atqui per *cellam ejus*, sine dubio Gregorius intelligit cellam sancti Benedicti, nempe Sublacensem, in qua vir sanctus primùm conversatus fuerat. Deinde quòd Zacharias Pontifex in versione Græca, Gregorii loca tam de Constantino & Honorato, quàm de Simplicio reddens, hæc pronomina, *illius*, *ejus*, & *ei*, utrubique vertit αὐτοῦ. quo S. Benedictum indicat æquè in Simplicio, ac in Constantino & Honorato. Præterea, quòd post Valentinianum in Lateranensi Monasterio Abbas tertius fuerit, non Simplicius, sed Theodorus: ut patet ex prologo Fausti Monachi in vitam sancti Mauri, quam scribere aggressus est compellente *religiosissimo ac cum honore nominando* THEODORO, *qui* TERTIUS *post sanctæ memoriæ Valentinianum, proliviore tempore Lateranensis Monasterii congregationem rexit*. Ad hæc, quòd Paulus Warnefridi Diaconus ac Monachus Casinensis S. Benedicti in Casinensi regimine successores enumerans, Simplicium hunc, de quo agit Gregorius, tertio loco statuit in lib. de gestis Langobardorum cap. 18 his verbis: *Ceterùm post beatum Benedictum Constantinus, post hunc* SIMPLICIUS, *post quem Vitalis, ad extremum Bonitus congregationem istam rexit, sub quo hæc destructio facta est*. Paulo suffragantur non solùm veteres indices Casinensium Abbatum, sed etiam Leo Marsicanus Cardina-

lis Ostiensis in Chronici Casinensis lib. 1 cap. 2, & Aimoinus Floriacensis Monachus in Historiæ lib. 3 cap. 80. Ex quibus perspicuum est, Simplicium à Gregorio laudatum, non Lateranensis, sed Casinensis Monasterii tertium post S. Benedictum Abbatem fuisse. Cùm ergo Simplicius iste vix ad annum D LX pervenerit; si prædictos versus huic Simplicio tribuas, uti tribuendos esse postea demonstrabo, Regulæ S. Benedicti propagatio in omnia Italiæ Monasteria ante annum D LX facta necessaria consecutione dicenda est.

Iisdem argumentis evertitur Gallonii sententia, qui superiores versus Regulæ sancti Benedicti præfixos Simplicio B. Mauri in Gallicano itinere socio, ac post ipsius in Italiam redditum Abbati (ut putat) Lateranensi, accommodare nititur, sed irrito prorsus conatu. quippe cùm nullus eo nomine Abbas Lateranensi congregationi præfuerit, ut patet ex catalogo, quem Antonius Yepezius in Chronico Benedictino refert ad annum 529 cap. 4. Et verò Gallonius hunc suum ipsius errorem facilè emendasset, si attentè legisset præmissum Gregorii locum ex initio libri 2 Dialogorum. Ibi enim de Simplicio agit Gregorius, ut de homine pridem è vivis sublato, *qui congregationem illius*, inquit, *post eum tertius rexit*. Ex quibus verbis intelligimus, Simplicium hunc anno D XCIII, quo libros Dialogorum scribebat Gregorius, jam olim vivere desiisse. Erat ergo alius à Simplicio beati Mauri socio, quem eo

anno superstitem, immo usque ad Bonifacii Papæ IV pontificatum, fuisse constat ex Vita S. Mauri ab eodem Pontifice approbata. Id porro evincit Petrus Diaconus ante annos quingentos Monachus Casinensis, qui in libro de viris illustribus Casinensibus duos distinguit Simplicios; unum Abbatem Casinensem tertium, de quo ita scribit in cap. 5. SIMPLICIUS, *sanctissimi Benedicti discipulus, ac posteum in Casino Abbas effectus, Regulam quam suus Magister ediderat, publicè legendam omnibus Monachis tradidit.* Hîc nullus tergiversationi locus, en Simplicius Abbas, non Lateranensis, sed Casinensis, sancti Benedicti Regulam omnibus Monachis tradidisse memoratur. Ergo id factum ante annum DLX, quo fere anno Simplicius Abbas Casinensis ad superos abiit, annis minimum viginti sex priùs, quàm Simplicius beati Mauri socius in Italiam repedaret.

Superest ut exponamus prædictæ inscriptionis hæc verba, quibus *Simplicius Magistri latens opus propagasse in omnes* perhibetur. Duplex in his sensus excogitari potest. Primus est, Regulam sancti Benedicti, quæ eatenus in Casinensi Monasterio latuerat, à Simplicio etiam aliis Monachis propositam fuisse. Alter sensus est, eamdem Regulam, quæ Monasteriis non ita multis usque ad id tempus nota & publicata fuerat, per Simplicium in omnia Italiæ Monasteria fuisse transfusam. Priorem sensum repudiare necesse est, tum quia hæc san-

ꝺta Regula per beatum Maurum in Galliam, & per S. Placidum in Siciliam antea penetraverat: tum quia in duodecim Sublacensis eremi Cœnobiis à sancto Patre constructis, & in Terracinensi observabatur. De posteriori explorata res est ex Gregorii testimonio in Dialogorum lib. 4 cap. 8, ubi Terracinensis Cœnobii Monachi duo, Speciosus & Gregorius, laudantur, qui *sancti Benedicti se Regulæ in sancta conversatione tradiderant*. Itaque præferendus est posterior sensus, eoque modo superior inscriptio interpretanda, ut Simplicius Casinensis Abbas tertius Regulam, quam S. Benedictus *suis alumnis*, hoc est Monasteriis ab se erectis, *servandam mandaverat*; in Benedictinis Cœnobiis *latentem*; *propagaverit in omnes*, id est in omnia saltem Italiæ Monasteria: ac proinde consequens est, etiam in Æquitianis Cœnobiis longè ante Gregorii monachatum eamdem Regulam fuisse receptam. Hinc est quòd eam Gregorius absolutè vocat *Regulam Monachorum* in libro secundo Dialogorum, & S. Benedictus Bonifacio quarto in Romano Concilio dicitur *Monachorum præceptor*: quod utrumque argumento est, istam Regulam ejusque auctorem eo tempore apud omnes, aut certè apud plerosque multum auctoritatis obtinuisse.

XIII.

Cur ergo tandem, inquis, Gregorius è Casinensi Monasterio Abbatem sibi non accersi-

vit? Nempe forsan quòd Gregorio notior ac probatior fuit Valentius Abbas, quàm quivis alius. Deinde quòd is à Langobardis fugatus Romam, Gregorii caritatem sollicitaret. Valentius quippe præsidebat illi Valeriæ Monasterio, in quo Monachos duos à Langobardis cæsos jam dixi. quapropter necessitate compulsus fugit Romam, à Gregorio acceptus cum suis in Monasterium, quod forsan eorum & aliorum ejusmodi miserorum causâ Gregorius in ædibus suis construxit. Uno verbo, Gregorius ideo Valentium Abbatem ceteris prætulit, quòd eum regendo Monasterio judicavit aptiorem. Sic enim ob eamdem causam Probum ex laïco repentè Monachum simulque Abbatem ordinari jussit, ut patet ex libri noni epistola vigesima secunda Indictionis quartæ: non quòd Monachos Cœnobii sui aspernaretur, sed quòd Probum ob egregias dotes digniorem existimaret. Ceterùm si quid valerent ejusmodi ratiunculæ, peterem ego, cur Gregorius, si Æquitianum institutum Monasterio suo præscribere volebat, non ex primario Æquitii Cœnobio, sed ex alio minùs celebri Valentium adsciverit? Sed relinquamus has nugas.

XIV.

At enim Gregorius ipse in libri octavi epistola vigesima tertia Indictionis tertiæ scripta Fortunato Neapolitano Episcopo, biennium exigit ad Novitiorum probationem his verbis: *Monasteriis omnibus Fraternitas vestra districtiùs*

interdicat, ut eos quos ad convertendum susceperint, priusquam biennium in conversatione compleant, nullo modo audeant tonsurare: sed hoc spatio vita moresque eorum sollicitè comprobentur, ne quis eorum aut non sit contentus quod voluit, aut ratum non habeat quod elegit. Atqui sanctus Benedictus non biennium, sed unum dumtaxat annum præscribit ad probandos Novitios.

Hæc objectio nullius prorsus videbitur momenti, si ejus temporis disciplina attentè expendatur. Varius fuit in Oriente & Occidente probandorum Novitiorum ritus. Pachomius Novitios non nisi post triennii probationem admittebat. Occidentales autem Regulæ omnes unum dumtaxat annum requirunt ad tirocinium, ut patet ex Cassiano, Cæsario, Ferreolo, Regula Ternatensi & aliis, quæ ævo sancti Benedicti conditæ sunt. Eamdem normam præscripsit sanctus Benedictus: quo vivente Justinianus Augustus Novellam quintam edidit, quâ Novitium *per triennium totum, sive liber, sive servus* sit, probari decernit capite secundo. Hoc sancitum Imperatoris *Normam regularem* vocat Gregorius in lib. 7 epistola 1 Indict. I, ubi Mauricio ægre ferenti, quòd contra ipsius interdictum milites in Monasteria exciperentur, Gregorius hoc pacto condescendit, ut non nisi *post triennium* admitterentur. Prædictæ Novellæ tantisper derogavit Justinianus Novellæ 123 capite 35, notante Contio, cùm homines ignotos non nisi post trien-

nium admitti vetat; notos verò *incontinenti*, (ut notat glossa) & schemate monastico indui, & ad professionem admitti sinit. In Occidente licebat Abbatibus ob fervorem candidatorum professionis tempus, quod uno anno definitum erat, pro judicio ac prudentia sua contrahere, ut patet ex Regulis Cæsarii ac Ferreoli. Hinc factum est, ut quidam Abbates occidentales, qui tum ex Regula propria, tum ex posteriori Justiniani Novella, contrahendi probationis spatii potestatem habebant, homines ex vita sæculari ad Monasterium accedentes absque legitima probatione admitterent. Cui malo ut aliquod remedium adhiberetur, Gregorius temperando normam orientalem, seu Justinianeam, & occidentalem, prudentissimè statuit, ut non nisi post biennium Novitii ad susceptionem habitus seu professionem admitterentur. Quod biennii tempus nullius occidentalis Regulæ constitutione præceptum est, sed solius Gregorii decreto inductum. Hujus rei argumento est, quòd nullius Regulæ auctoritatem in epistola sua Gregorius interponit.

Præterea non constat, an decretum illud universale fuerit pro toto Occidente, an particulare pro sola provincia Neapolitana. Immo ex c. 17, q. 2, c. *Gonsaldus*, liquet Gregorium probationem Novitiorum unius anni spatio definiisse. Id, inquam, liquet ex his Alexandri secundi verbis eo capite relatis: *Quapropter quia & beati Benedicti Regula, & præcipuè Patris*

tris & prædecessoris nostri sancti Gregorii Papæ canonica institutio interdicit, Monachum ante unius anni probationem effici; judicamus & auctoritate apostolica præcipimus, &c. Ita Pontifex, qui sine dubio sancti Gregorii hac de re decretum legerat, tametsi in Registro desideretur. Et quidem in sancti Andreæ Monasterio, ubi Gregorius Monachum induit, hoc biennalis probationis spatium non servabatur, aut certè non semper, ut constat exemplo Probi, qui ex sæculari repentè Monachus atque Abbas factus est, testante Gregorio in lib. 9 epist. 22 Indict. IV. Et Gregorius ipse in Monachorum cœtum admissus est, tametsi non integro biennio (si Baronio credimus) in Monasterio suo versatus sit ante impositam sibi legationem.

Denique unius anni probatio non ita est propria Regulæ sancti Benedicti, ut eo spatio vel contracto, vel ampliato judicari possit, an ea in aliquo Monasterio servata sit. Nam si hæc ratiocinandi forma probaretur, concludendum esset, Regulam sancti Benedicti non viguisse apud Cluniacenses tempore Petri Venerabilis: quo tempore ante solidi anni probationem Novitii passim recipiebantur. quam consuetudinem adversus Cisterciensium querelas propugnat idem Petrus Venerabilis libri primi epistola vigesima octava. Ad hæc, Grimlaïcus in Regula Solitariorum seu Reclusorum, cujus tota fere disciplina ex Regula sancti Benedicti constans, non nisi pro Monachis ejusdem Regulæ servantibus & ad reclusionem contenden-

tibus edita est, biennium exigitur ad probationem Reclusorum. Et porro hoc ipso tempore Fratres laïci, quos Conversos appellamus, biennio probantur apud nos ante professionem. Ex quibus intelligas, biennalem probationem nullatenus Benedictinæ Regulæ observationi præjudicare.

Hæc quidem, ni fallor, sufficiunt confutandis Baronii aliorumque objectis: aut saltem id obtinere debent apud omnes æqui amantes, ejus conjecturas non tanti esse ponderis, ut prævalere debeant contra receptissimam vetustatis sententiam, ut loquitur Seldenus. Quam ob rem integræ & intactæ remanebunt superiorum hominum auctoritates: quæ cùm Benedictinam Gregorii professionem apertè definiant, nemo rerum æquus æstimator in posterum (ut spero) volet refragari.

Nescio an aliquod operæ pretium sit referre hoc loco id, quod Rochus Pirrus, Historiographus Regius, in Siciliæ sacræ tom. 4 adducit ex Pucinello in Historia Hugonis Etruriæ Principis. nempe Baronium, sententiæ suæ de Æquitiana Gregorii professione pænitentem, in ultimo vitæ suæ flatu exclamasse: *Reddo divum Gregorium beato Patri Benedicto.* Quod cùm à nullo auctorum, qui Baronii res gestas litteris mandarunt, memoriæ proditum sit, in medio relinquere satius visum est, quàm pro indubitato asserere. Sanè quidquid sit de hac confessione, non multùm moror, dum æqua lance utrimque argumenta expendantur in hac

causa, quam solius veritatis gratiâ discutiendam suscepi.

Omitto prudens minutias quasdam, quæ nonnumquam objiciuntur à nonnullis, quòd Gregorius neque Benedictum suum ipsius Patrem, neque ejus Regulam disertè suam dicat usquam. Si enim ejusmodi argutiis staretur, Gregorius nullam Regulam, nullum speciale Monachorum institutum professus censendus esset: siquidem nullam Regulam, nullumve aut Æquitii, aut cujusvis aliûs institutum suum vocat. nimirum quòd ea partium studia procul aberant à moribus illius ætatis: & quòd Gregorius jam Pontifex summus & Patrum Pater erat, cùm Regulæ nostræ ejusque auctoris in Dialogis suis meminit. Quamquam satis superque studium affectumque suum in sanctum Benedictum, veluti in Patrem, testatum reliquit, dum ipsum ipsiusque Regulam tam singulari elogio laudat & approbat. Immo etiam *beatissimum Patrem* BENEDICTUM vocat in lib. 2 Dialogorum cap. 33. quo nihil signantius proferunt recentiores Benedictini ad exprimendam suam in S. Benedictum caritatem.

Hæc sunt quæ de præsentis controversiæ duplici capite mihi subsecivis horis venerunt in mentem, Vir clarissime. quæ cùm tibi non ingrata fuerint, etiam aliis (uti spero) non improbabuntur: fietque tandem, ut cùm ipse pro causa Ordinis sancti Benedicti suffragium tuleris, alii etiam homines eruditi adquiescant

receptissimæ veterum sententiæ : sicque vincat veritas, non privata affectio, ut Baronius optavit. Vale.

GERBERTI SCHOLASTICI

EPISTOLA

Ad CONSTANTINUM Monachum Floriacensem,

De Sphæræ constructione.

GERBERTUS CONSTANTINO.

SPHÆRA, mi Frater, de qua quæris ad cælestes circulos vel signa ostendenda, conponitur ex omni parte rotunda: quam dividit circumducta linea mediam, æqualiter in LX partibus divisa. Ubi itaque constituis caput lineæ, unum circini pedem fige, & alterum pedem è regione ibi constitue, ubi VI partes finiuntur de LX partibus prædictæ lineæ; & dum circinum circumduxeris, XII partes includis. Nam mutato primo pede, secundus pes extenditur usque ad locum, quo de prædicta linea undecima pars finitur; &

ita circumducitur, ut XII partes circomplectatur. Eodemque modo adhuc pes usque ad finem quintæ-decimæ partis prædictæ lineæ protenditur, & circumductione XXX partes habens media sphæra secatur. Tunc mutato circino in altera parte sphæræ, ubi primum pedem fixeras, adtendens, ut contra statuas, prædictam rationem mensuræ circumductionis & partium complexionis observabis. Nam V solummodo erunt circumductiones, quarum media æqualis est lineæ in LX partibus divisæ. Altero igitur istorum hemisphæriorum sumpto interiùs cavato, & ubi circini alterum pedem in prædicta linea ad circumducendum fixeras perfora, ut circumductio medium foraminis teneat. In capitibus quoque sphæræ, ubi primum pedem circini posuisti, singula foramina facis, ut medietas foraminum illorum terminet prædictum hemisphærium. Nam ita VII erunt foramina, in quibus singulis singulas semipedales fistulas constituis: eruntque duæ extremæ contra se positæ, ut per utrasque, tamquam per unam videas. Ne verò fistulæ hac illac titubent, ferreo semi-

circulo, ad modum præfati hemisphærii secundùm suam quantitatem mensurato & perforato, utere, quo superiores extremitates fistularum coherce: quæ hoc differunt à fistulis organicis, quòd per omnia æqualis sunt grossitudinis, ne quid offendat aciem per eas cælestes circulos contemplantis. Semicirculus verò duorum digitorum ferme latitudinis, ut omne hemisphærium xxx partes habet longitudinis, servans æqualem rationem divisionis, qua perforatus fistulas recipit. Notato itaque nostro boreo polo, descriptum hemisphærium taliter pone sub divo, ut per utrasque fistulas, quas diximus extremas, ipsum boreum polum libero intuitu cernas. Si autem de polo dubitas, unam fistulam tali loco constitue, ut non moveatur tota nocte; & per eam, stellam suspice, quam credis esse polum: & si polus est, eam tota nocte poteris suspicere; sin alia, mutando loca non occurrit visui paulò pòst per fistulam. Igitur prædicto modo locato hemisphærio, ut non moveatur ullo modo; priùs per inferiorem & superiorem primam fistulam boreum polum;

per ſecundam arcticum circulum, per tertiam æſtivum, per quartam æquinoctialem, per quintam hiemalem, per ſextam antarticulos circulos metiri poteris. Pro polo verò antarctico, quia ſub terra eſt, nihil cæli, ſed terra tantùm per utraſque fiſtulas intuenti occurrit.

ADNOTATIO.

HÆc Gerberti epiſtola, quæ deeſt in editis libris, eruitur ex mſ. codice Bibliothecæ noſtræ S. Germani à Pratis. Inſcripta eſt CONSTANTINO, Monacho ſcilicet ac Scholaſtico Floriacenſi, cui Gerbertus alias direxit epiſtolas, nimirum 87, 142 & 161. Ejuſdem etiam mentionem facit in epiſtola 92. Gerberto tribuendum exiſtimo libellum in quemdam Porphyrii locum, cujus libelli præfatio ad Ottonem III Imperatorem edita eſt in tomo I Analectorum. Opuſculum iſtud eſſe Gebehardi Auguſtenſis Epiſcopi conjectabar in notis ad eam Præfationem: at re maturiùs expenſa, id Gerberto adjudicare viſum eſt in addendis ad tomum I Analectorum. Ejuſdem auctoris eſt ſermo ſubſequens, quem ex mſ. codice Bibliothecæ S. Martialis apud Lemovicas rogatu meo deſcripſit noſter Petrus Trelius, à me jam laudatus. Exſtat ipſiuſmet Gerberti geometria & rythmomachia in Bibliothecæ

Thuaneæ mſ. codice, ſignato nº 283. Plura de Gerberto inferiùs ad Chronicon Auriliacenſe.

SERMO

GIRBERTI PHILOSOPHI,

Papæ urbis Romæ, qui cognominatus eſt Silvester,

De informatione Epiſcoporum.

SI quis, Fratres, oraculi reminiſcatur, quo frugi famulum de reſervata ſibi pecunia, quam prærogandam Luc. 19, 33. ſuſceperat, increpavit, dicens, *Tu dediſſes pecuniam meam, & ego veniens cum uſuris exigerem eam;* non jam ocioſus auditor collatam ſibi divini muneris gratiam ſuis tantùm uſibus reſervabit: ſed cunctis eam communicabilem faciens, copioſiùs prærogando ſecuriùs poſſidebit, ut ſibi per hæc & plurimis ædificationis exhibeat fructum; & velut decora arbor, pomis referta, non infructuoſa probatur occupare terram, dum vivit, cùm & ipſa ſuis pomis ornatur, & omnes qui ex ea fructum perceperint, ſaginantur, beato nos etiam

Apostolo ad hæc eadem invitante: *Nolite quærere quæ vestra sunt, sed quæ aliorum.* & alibi: *Non quæro quod mihi utile, sed quod multis, ut salvi fiant.* Idcirco nos quibus verbi Domini credita est dispensatio, & gregem Christi alendum nutriendumque suscepimus: non sine ingentis periculi noxa nos credimus evasuros, si non modò secundùm hæc vivamus, sed etiam si minimè prædicemus. Et licèt ad hæc prædicanda nos retardet vitæ improbitas, invitat tamen præcepti necessitas. Et ut væ mihi est, si minimè prædicavero, & si susceptum thesaurum in terra defossum in meo corde diu occultavero, & lucernam divini verbi compressam sub modio retentavero, & non super candelabrum propositam cunctorum oculis manifestavero: ita si claustra humanæ imperitiæ per claves illas regni cælorum, quas in beato Petro Apostolo cuncti suscepimus Sacerdotes, minimè reseravero, ut audire per hæc merear pro linguæ meæ modulo, *Euge serve bone & fidelis, quia in paucis fuisti fidelis, super multa te constituam.* Unde verens his increpationibus & suppliciis sub Dei timore pæne per-

1 Cor. 10, 24
Ibid. 33
Matth. 25, 21

culſus, & amore fraterno invitatus, non jam ad ſubditum loquar vulgum, quos jugiter monere ſoleo: ſed ad ipſos jam prædicatores vulgi mea convertam verba, & meis conſervis, velut obediens ſervus, id eſt Epiſcopus Sacerdotibus, audaciter prædicare ſalutis munia non retardabo. Nec prærogativam mihi conſcientiæ, ſi hæc meis conſacerdotibus caritatis intuitu prærogem, vindicavero; aut vitæ perfectæ me eſſe fateor, cùm de vita perfecta alios moneo: ſed potiùs cùm hæc ad illos loqui audeo, ſimul cum illis quæ loquor audiam.

Aggrediar jam, divina ope ſuffultus, facultate qua valeo, & eorum precibus adjutus, ad quos noſter reſpicit ſermo, deſideratum iter carpam, & quaſi cùm in gremio Sacerdotum poſitus ipſos alloquar Sacerdotes. Audite me, beatiſſimi Patres, &, ſi dignum ducitis, ſanctiſſimi Fratres: audite me, ſtirps Levitica, germen ſacerdotale, propago ſanctificata, duces & rectores gregis Chriſti: audite me rogantem pariter & timentem, & commodis communibus ſollicitè conſulentem, & honorem epi-

ſcopatus demonſtrare volentem : ut cùm honoris ejus prærogativam monſtravero , merita etiam congrua requiramus. Nec falli poſſumus in opere , qui cognoſcimus veritatem. Dignum eſt enim ut dignitas ſacerdotalis priùs noſcatur à nobis , & ſic deinde ſervetur à nobis , ut Pſalmographi ſententia repellatur à nobis : *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit. comparatus eſt jumentis inſipientibus , & ſimilis factus eſt illis.* *Pſal.* 148

Honor igitur, Fratres, & ſublimitas epiſcopalis nullis poterit comparationibus æquari. Si Regum compares infulas & Principum diademata , longè erit inferius, quaſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares. quippe cùm videas Regum colla & Principum genibus ſubmitti Sacerdotum ; & exoſculatis eorum decretis , orationibus eorum credant ſe communiri. Quid jam de plebis multitudine dixerim, cui non ſolùm præferri à Domino meruit , ſed ut eam quoque jure tueatur paterno, præceptis imperatum eſt evangelicis? Sic certè à Domino ad beatum Petrum dictum eſt : *Petre , amas me ?* & ille : *Tu ſcis, Domine , quia amo te.* & cùm hoc tertiò *Ioh.* 21

fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset subsecutus, repetitum est ei à Domino tertiò: *Pasce oves meas*. Quas oves, quem gregem, non solùm tunc beatus suscepit Apostolus, sed & nobiscum eas accepit, & cum illo eas suscipimus omnes. Unde regenda Sacerdotibus contraduntur, & meritò rectoribus suis subdi dicuntur. quia evangelico mandato coruscante, videmus nihilo minus esse præfixum: *Non est discipulus super magistrum, neque servus super dominum suum: sed sufficit discipulo ut sit sicut magister ejus, & servus sicut dominus ejus.*

Luc. 6, 40

Hæc verò cuncta, Fratres, ideo præmisisse nos debetis cognoscere, ut ostenderemus nihil esse in hoc sæculo excellentius Sacerdotibus, nihil sublimius Episcopis reperiri: ut cùm dignitatem Episcopatus demonstramus, Episcoporum oculis & digni noscamur quod sumus; & quod sumus professione, actione potiùs, quàm nomine demonstremus: ut nomen congruat actioni, & actio respondeat nomini: ne sit nomen inane, & crimen immane; ne sit honor sublimis, & vita pœnalis;

ne ſit deïfica profeſſio, & illicita actio; ne ſit religioſus amictus, & irreligioſus profectus; ne ſit gradus excelſus, & deformis exceſſus; ne habeatur in eccleſia cathedra ſublimior, & conſcientia Sacerdotis reperiatur multo humilior; ne locutionem ſimulemus columbinam, & mentem habeamus caninam; ne profeſſionem monſtremus ovinam, & feritatem habeamus lupinam: ut dignè nobis per Prophetam reſpondeatur à Domino: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* Quia, Fratres, ut Senatorem clamys monſtrat, agricultura ruſticum, barbarum arma, nautam remigii peritia, & ſingulos quoſque opifices operis ſui qualitas ipſos demonſtrat auctores: ſic Epiſcopum non niſi epiſcopalis opera ſignat, ut ex tempore magis quàm profeſſione noſcatur, meritis Epiſcopus quàm nomine vocitetur: quia ut nihil eſſe dicimus Epiſcopo excellentius, ſic nihil eſt miſerabilius, ſi de ſua vita Epiſcopus periclitetur, ſi Sacerdos in crimine teneatur, ſi Pontifex vitiorum maculis polluatur. Et ut levius eſt de plano corruere: ſic qui

Eſa. 29, 13

ex ſublimi ceciderit , grave incurrit exitium. Honor quidem coram hominibus epiſcopalis magnus : ſed poſt lapſum (quod abſit) dolor magnus. In Eccleſia gradus altus : ſed ſi exinde per negligentiam delabatur , à cunctis miſerabiliter denotatur. Magna ſublimitas magnam cautelam deſiderat ; honor grandior grandiori ſollicitudine indiget. Cui plus creditur , plus ab illo exigitur , & potentes potenter tormenta patientur ; & ſcienti legem & non facienti , peccatum eſt illi ; & ſervus qui novit voluntatem Domini , & non facit digna , plagis vapulabit multis.

Aliud enim ab Epiſcopo requirit Deus , & aliud à Preſbytero ; aliud à Diacono , & aliud à Clerico , atque aliud à laïco : & licèt cunctorum per ſingula requirat opus , plus tamen ab illo exigetur , cui major eſt cura commiſſa ; ampliores pœnas luet , cui numeroſior regendorum populorum , ſi neglecta credita eſt , diſpenſatio. Et ut ipſius Epiſcopatus modum & formulam noſtris conſacerdotibus depingamus , apoſtolica nobis eſt per omnia regula revolvenda : quia de eis per ſin-

gula episcopatus lineamenta distinguit. ne aliqui Sacerdotum garruli querelentur commentis se nostris in hoc opere increpatos magis, quàm apostolicis sententiis redargutos. Sic enim ad cunctos Episcopos beatus ait Apostolus: *Fidelis sermo.* ac si diceret: De quo sum locuturus, veraciter dico, ne quis me existimet fuisse mentitum. *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* hoc est: Episcopus esse cupis? Magnum est quod ambis: sed opus bonum simul, si amplecteris. Ceterùm Episcopus esse non poteris, si episcopales actus aspernari volueris. Et denuo infert, & ait: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse.* irreprehensibilem ait, nempe si reprehenderis, culpæ deformitati subderis. Et profectò culpa ad reatum trahit, reatui pœnæ subditus pœnæ servituti obnoxius erit, servituti obnoxius libertatem amittit. Ecce quæ evenit libertas episcopalis per hos gradus, quos diximus criminales. Sed ut reprehendi non possis, irreprehensibiles per omnia actus custodi. Post hæc addit: *Unius uxoris virum.* Si ad litteram respicias, bigamiam condemnat, ne se-

1 Tim. 3, 1

cundos noverit concubitus, qui episcopatus gradum consequi desiderat. Si verò allegoricis sentiatur sensibus, inhibet Episcopo duas habere uxores, id est, ne post catholicum dogma, sensum hæreticum sumat: sed Christianæ tantùm sinceritatis sibi associet fidem, ut unius uxoris tantùm, id est ecclesiæ, vir, Episcopus appelletur. Sequitur: *Sobrium*. Sobrium ait, hoc est non vino tantùm, sed moribus parcum, ut ne vino ampliùs indulgeat, & mente sobrius gaudeat. qui si hoc non facit, Episcopus non erit. Et adjungens sequentia ait: *Prudentem*. Prudentiam
1 Cor. 3, 19 quippe non mundialem, de qua dicitur, quòd stultitia sit apud Deum: sed spiritualem, id est, quæ & opere circumspecta sit, & verbo perita: ut sit astutus sicut serpens, & simplex sicut columba. qui si talis non est, Episcopus non est. Et denuo infert: *Ornatum*. Si ad superficiem tantùm litteræ attendamus, non aliud Sacerdotis, quàm amictum quæremus clariorem, verbi gratiâ, castorinas quæremus aut sericas vestes: & ille inter Episcopos se credet sanctiorem, qui indumentum * habue-

* i. vestem

habuerit clariorem. Sed ſanctus Apoſtolus taliter ſe intelligi non vult, qui non carne Epiſcopum, ſed mente ornare deſiderat, ut ille Sacerdos placeat Deo, qui animam habuerit compoſitam Deo. Qui verò hæc non facit, Epiſcopus non erit; & injuſti infamiam incurrit, qui ſanctum Apoſtolum contemnit. Et poſt hæc addit: *Hoſpitalem;* ut humanitatis intuitu hoſpitio recipiat non habentem hoſpitium, & egenum ſine tecto in domum inducat ſuam; nec ſolus conſumat dona Chriſti, quod ei largita eſt bonitas Chriſti. *Docibilem*, id eſt, ſi polleat ſapientiâ, ut non ſolùm creditum ſibi populum ſufficienter edoceat, ſed & cunctarum queat hæreſum contradictiones repellere: ne ſua imperitia imperitos minimè doceat, & hujuſmodi eveniat quod ſcriptum eſt: *Cæcus cæco ſi ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt.* Qui verò talem ſe, ut diximus, ignorat, ſacerdotium minimè appetat, ne locum alterius adimat, qui fulgore ſuæ ſapientiæ cunctos conluſtrare poterat. Item ait: *Non vinolentum*, hoc eſt non multo vino deditum, ut ſic potet Epiſcopus;

Matth. 15, 14

ut utrum biberit, ignoretur, ne post largam potationem muliebri delectetur libidine, quia per vinum, sicut ait Apostolus, omnis enutritur luxuria. Qui si hæc non potest, Episcopus esse non potest. Demum subsequitur dicens: *Non percussorem, sed modestum.* id est, manus improbas ad cædem non habeat, & suspicionibus pravis minimè percutiat conscientias aliorum: ne dum petulans invenitur, ad cædem athleta magis quàm Episcopus judicetur. sed è diverso illatas ab aliis patienter ferat injurias, ut mentis modestiam tranquillam monstret in firma patientia. Iterum dicit: *Non litigiosum.* id est, linguam ad convicium non relaxet, ut qui Dei laudes personat, & divina sacrificia libat, litium venena non proferat: quia non potest ex Sacerdotis ore benedici Deus, & homo maledici, qui imaginem Dei noscitur possidere: nec mala sibi & bona ullatenus poterunt convenire. Qui si hæc non agit, Episcopus non erit. Et subsequitur deinceps: *Non cupidum.* hoc est, ne lucri cupidine in aliquo Episcopus superetur, & turpis lucri gratiâ delicti factus obnoxius, ra-

dicem malorum omnium enutriat avaritiam, qui ſtipendiis tantùm contentus Eccleſiæ, penitus non ambiat quæ intelligit eſſe ſuperflua : ſed ea ipſa potiùs pauperibus Chriſti impertiens, cælorum ſibi comparet regna. Et connectit deinceps conſequentia, & ait : *Suæ domui bene præpoſitum, filios habentem ſubditos cum omni caſtitate.* Domui, inquit, ſuæ bene præeſſe, ſcilicet ut corporis ſui domum imperioſo jure contineat; nec ſubdatur ipſe à corpore, & in habenas luxuriæ infrenis nequaquam feratur & in præceps, ut ſuos poſſit filios caſtitatis exemplo ad pudicitiæ regulam gubernare. Qui ſi hæc non egerit, Epiſcopus dici non poterit. Deinde dicit: *Si quis domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* hoc eſt nempe quod ſuperiùs diximus, qui cordis ſui domum excolere non valet, quomodo plurimorum adhibebit diligentiam? & qui peccati trabem ex ſuo non poteſt eruere oculo, ex cujus oculo feſtucam ſummovebit? Qui hoc non agit, Epiſcopus non erit. Item ſequitur, & ait : *Non neophitum.* hoc eſt, qui nuper ad fidem ex gentilitate venit;

aut ex militia sæculi clericali officio est sociatus, non passim sacerdotii accipiat gradum: ne elatus *in superbiam & in laqueum incidat diaboli.* quia quod longo tempore minimè didicit, in parvo tempore servare minimè poterit: sed lapsus & inscius judicium suscipiet, quod meruit suscipere superbiens diabolus. Et concludens regulam & episcopalem formam, ad extremum incidit, dicens: *Oportet illum & testimonium habere bonum ab his qui foris sunt*, id est hæreticis & schismaticis, qui extra sanctam Ecclesiam conventicula profana faciunt, apud quos tamen Apostolus testimonium dicit habere bonum de immaculata & sancta vita Episcopum, .·. unde occasionem accipiant obtrectandi, & infamare incipiant religionis sanctæ catholicum dogma. Qui talis esse non poterit, Episcopus quomodo esse poterit?

Ut reor, in hoc opere nos à grandi fœnore persensimus liberatos, cùm nos non nostra contra Episcopos, sed Apostoli opposuimus testimonia, ne velut nubes ·. Cùm verò auctoritas nobis per singula sancti adriserit Apostoli, A-

postolum potiùs, si ausi sunt, quàm nos reprehendere audeant.

Coartet nos licèt libelli prolixitas properare ad finem, sollicitudo tamen fraterni retardat amoris, illorum præcipuè Sacerdotum, qui mentis torpore hebetati diffamant sacerdotalem honorem, & qui novam prodigaliter regulam hac tempestate reperisse deflentur: & Giezi leprosi & Simonis magi sectantes exemplum, gratiam Spiritussancti coëmerunt pretio, & distraxerunt, nequaquam timentes, cùm honorem coëmerint sacerdotii, à beato se Petro Apostolo cum Simone fuisse damnatos: *Pecunia tecum sit in perditionem, qui donum sancti Spiritus sperasti te pretio possidere.* & lepram cum Giezi à sancto se suscepisse Heliseo, cùm gradum item sacerdotii pretio æstimant distrahendum. Et si cum validioribus morbis capite vitiato reliquum necesse est corpus inundatione superioris morbi letaliter irrigari: ita & isti qui caput videntur esse Ecclesiæ, morbo pestifero fraternum vitiant corpus, ut nihil ex totius corporis compage insauciatum possit evadere, quod negligen- NOTA.

tum Sacerdotum vitiositatis non inficeret virus. Et videas in Ecclesia passim Sacerdotes, quos non merita, sed pecuniæ provexerunt; nugacem & indoctum, sacerdotalem arripuisse gradum: quos si percunctari fideliter velis, quis eos præfecerit Sacerdotes; respondent mox & dicunt: Ab Archiepiscopo sum nuper ordinatus Episcopus, centumque solidos dedi, ut episcopalem gradum mihi conferret. quos si minimè dedissem, hodie Episcopus non fuissem. Unde melius est mihi aurum de locello minuere, quàm tantum sacerdotium perdere. Aurum dedi, & Episcopatum accepi. quod tamen, si feliciter vivo, recepturum ilico non diffido. Ordino Presbyterum, & accipio aurum: facio Diaconem, & accipio argenti multitudinem; & de aliis nihilo minus Ordinibus singulis, & de Abbatibus benedicendis & ecclesiis, pecuniæ quæstus profligare confido. Ecce aurum quod dedi, in meo locello inlibatum habeo.

Respondeo ego: nempe hoc est quod de te doleo, quia Archiepiscopus carnaliter te Episcopum fecit. Pecuniâ spi-

ritualiter leprosum ordinavit: pecuniam dedisti, Dei gratiam comparare æstimasti, & per hoc lepram ipsam suscepisti. Item pecuniam accepisti, & Dei gratiam pretio distrahere non timuisti: simul etiam lepram tradidisti, & commercium miserabile in animarum exitio peregisti. Abbatem propter denarios super Monachos ordinasti, & leprosum hominem in mortem Monachorum exaltasti. Et nescii homines in Ordinationibus clamant vestris: *Dignus & justus est*. & conscientia misera clamat: Indignus & injustus est. Pronuntiat talis Episcopus, *Pax vobiscum*. & ipse interiùs pacem non habet secum. Oculis carnalibus videtur Episcopus magnus: & divinis obtutibus leprosus est maximus. Per pecuniam indebitum Ordinem adquisivit, & Deum in interiore homine perdidit. Caro dignitatem suscipit: & anima honestatem perdit. Caro ancilla facta est domina: & anima domina facta est famula. hæc minor dominatur populis: & illa superior servit dæmoniis. Carni sacerdotium comparavit: & animæ detrimentum paravit. Et quid proderit hujusmodi homini, si to-

tum mundum lucretur, & animæ suæ detrimentum patiatur? Quod dedisti, cùm ordinareris, aurum fuit: & quod perdidisti, anima fuit. Cùm ordinares alium, quod accepisti, pecunia fuit: & quod dedisti, lepra fuit. Hæc sunt mercimonia vestra, quæ egistis in pernicie vestra.

Interrogo tamen paulisper fratrem Coepiscopum, quia Episcopus sum, & cum Episcopo loquor. Dic mihi, frater Episcope, cùm dares pecuniam, quid accepisti? Quid? inquit. Gratiam episcopalem. Et hæc gratia cur tali vocabulo nuncupatur? Cur? inquit. Ut reor, ab eo quod gratìs datur, & ideo gratia vocitatur. Et si gratia gratìs datur, & auro æstimatur, cur à te pecuniâ comparatur? Sed non mihi, ais, daretur, si nummis non emeretur: nec Episcopus ordinarer, si minimè pecuniam darem. Ut apparet ex responsionibus tuis, gratiam, cùm ordinareris, non suscepisti, quia gratuitò eam non meruisti; & si gratiam, frater, non accepisti, quomodo Episcopus effici potuisti? Si ad Discipulos à Domino dicitur: *Gratìs accepistis,*
Matth. 10, 8 *gratìs date.* cur gratuitam gratiam æsti-

masti te pretio possidere? Ut video, & aurum, cùm dares, perdidisti, & sanctam gratiam minimè adquisisti.

Adhuc semel adjiciens, fratrem perquiro Episcopum, ne quid nos de approbamentis veridicis prætermisisse videamur. Quis dat, frater Episcope, gratiam episcopalem, Deus an homo? Sine dubio Deus, sed tamen per hominem. Homo imponit manum, & Deus largitur gratiam: Sacerdos Deo servit supplici dextra, Deus benedicit potenti dextera: Episcopus initiat Ordinem, & Deus tribuit dignitatem. O justitia! ô æquitas! si homini pecunia datur, qui nihil in Ordine plus operatur, nisi solum servitium quod ei conceditur; cur Deo totum negatur, qui ipsum Ordinem tibi largitur? Justumne tibi videtur, ut servus honoretur, Deus injuriam patiatur; & injustè Sacerdos accipiat pecuniam, & Deus patiatur ab homine injuriam? Sed quia pro concesso Ordine Deus à te nihil exspectat, cur à te Sacerdos pecuniam impudenter exspectat? Deus homini concedere voluit gratìs: & Episcopus rapax pecuniam ab homine expetit! Gratìs ei Deus

ut benignus donavit : Sacerdos ut malignus eum captivavit ! Quid enim habes quod non accepisti ? Si autem accecepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis ?

Ecce ad quæ mala devolvitur deïficus Ordo. Ecce ad quæ sunt probra prolapsi, qui audire meruerunt à Judi-
Matth. 5, 14 ce mundi : *Vos estis lux mundi.* Ecce quibus subjiciuntur gentes, quibus à Do-
Ibid. 13 mino dictum est : *Vos estis sal terræ.* Si lux es Ecclesiæ à Domino constitutus, ut imperitiæ tenebras prædicationis tuæ eloquio rutilante conscientiarum tenebras illumines ; cur ipse tenebris palpabilibus teneris obstrictus per suprà memoratos excessus ? Et non solùm quia hæc agis, ipse dignè peris : & insuper alios tecum indignè perdis. Salis etiam si meruisti possidere saporem, ut insipientium queas arva condire; cur infatuatus tali dedecore vitiorum inmundis te suibus conculcandum præbes, ut nec alios, nec teipsum post hæc condire possis ? Oculorum etiam in corpore officium, id est in Ecclesia, voluptuarius appetisti, ut reliquum per te corpus ducatum lucis haberet : & nunc,

quia lippitudine in caligine vitiorum obtenebratus, nec ipſe lucem præbes, & aliis lucem adimis. De quibus oculis in Evangelio dicitur: *Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.* id eſt, ſi Epiſcopus, qui lumen promeruit præeſſe in corpore, ſimplicitatis innocentiâ decoratur; omnis Eccleſia ſplendore radiabitur lucis. *Si autem oculus tuus nequam eſt, totum corpus tuum tenebroſum erit.* id eſt, ſi Epiſcopus, qui videbatur corpori ſubdito lucem præbere, obnubiletur nequitiæ cæcitate; quid cetera faciunt membra, quibus lux adempta eſt oculorum? id eſt, quid ſæcularis factura eſt multitudo, cùm voluptatibus illicitis & actionibus vetitis ad ſimilem facinorum voraginem Epiſcopus multitudinem provocaverit, ut nullum jam illicitum videatur, quod ab Epiſcopo quaſi licitum perpetratur? Sed ipſum credunt magis cuncti laudabile, quicquid Epiſcopus habuerit delectabile: nec quiſquam agere timeat, quod agere Pontifex minimè dubitat.

Nomen quo cenſeris, te ipſum arguit. Epiſcopus enim à cunctis indubitanter vocaris: & quid aliud Epiſcopus,

quàm Superinſpector exponitur ? Cùm in Eccleſiæ ſolio editiore cunctos merito reſpicis, & cunctorum in te reſpiciunt oculi, ut des illis eſcam in tempore opportuno: cur velut tætrum te ſpeculum univerſorum obtutibus monſtras, ne poſſint obſcuritate ſua te exornare?

Sufficiat huc uſque noſtris conſacerdotibus paululum dilataſſe ſermonem, in quo eorum excellentiam ſimul & caſum monſtravimus: ne confidentes in ſublimitate honorum, minimè requirerent perfectionem morum; & non crederent ſe Sacerdotes, ſi nomine tantum & non opere vocarentur. Et quamquam ſciam in hac diſcretione plurimos mihi Sacerdotes, qui hæc amplecti negligunt, infideliter detracturos; credo tamen pluriores qui hæc obnituntur aſſequi, fideliter oraturos. Sed ſicut lacerationibus obtrectatorum minimè prægravamur: ſic probatorum virorum orationibus adjuvamur. Age jam nunc, ſanctificus Spiritus, qui nos in hoc opere divinis inſpirationibus adjuvaſti, Sacerdotes cunctos adjuves, ut faciant quæ in hoc opuſculo ipſe juſſiſti: ut eis

meritò tribuas cælorum regna quæ promisisti, qui cum Patre & Filio unigenito in trinitate & unitate vivis & regnas Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

BREVE CHRONICON
AURILIACENSIS ABBATIÆ.

QUONIAM transacta tempora à majoribus neglecta & oblivioni sunt tradita, ut qui vel quales post beati GERALDI transitum, vel eodem vivente Auriliacensis Cœnobii Rectores sive Abbates fuerint; & qui vel ex his primi, & qui novissimi fuerint, pæne sunt incerti & non nisi paucis cogniti: quicquid ex his certis testimoniis comperimus, præsentibus & futuris pandere & describere curamus; ut quod hactenus fuerit ignotum, deinceps omnibus legentibus, & scire volentibus sit manifestum.

Illustris vir GERALDUS mittit ad CAROLUM Regem Franciæ, qui cunctam & sapienter & benignè regebat Galliam, & beato Geraldo familiaris-

ſimus & bene carus propter illius ſanctitatem & nobilitatem erat, videlicet propter privilegia & honorem Cœnobii, ut nulli ſubjiceretur, niſi ſancto Petro, id eſt ſummo Pontifici, ad cenſum duodécim [a] ſolidorum perſolvendorum quolibet anno : in reliquis eſſet in poteſtate & auctoritate Fundatoris, & VIERNÆ [b] ſororis ejus, & Monachorum illic Deo famulantium. Hoc jure impetrato, in proprium Legati remiſſi ſunt.

a

b

[c] ADALGIRUS vivente Geraldo Protopaſtor ſeu primus Abbas fuit, & ad dictum Regem miſſus Legatus à Geraldo, poſtea obiit, & ibidem ſepultus eſt. Paullo pòſt obiit Dei amicus Geraldus.

c

Primus, ut accepimus, poſt depoſitionem ſupradictam confeſſoris Chriſti Geraldi, Auriliacenſis Cœnobii exſtitit Abbas JOHANNES [d] nomine, qui duxit originem ex præclara ejuſdem Geraldi ſtirpe. Hic dum nobilitate & induſtria præpolleret, Romano Pontifici carus fuit, & ab eodem impetravit privilegium, ut Auriliaci Cœnobium ab omni dominatione eſſet abſolutum, niſi

d

sancti Petri & Romanæ Sedis, ad censum XII solidorum Turonensium. Hic dedit centum mansos Conventui, & roborata fuit donatio auctoritate summi Pontificis, qui tunc vivebat, JOHANNES nomine. Prædictus Johannes Abbas obiit Auriliaci, & ibi inhumatus est.

ODDO Venerabilis Abbas tertius Auriliacensis & Cluniacensis, rogatus à TURPIONE Lemovicensi Episcopo & ab Aimone Tutelensi Abbate, descripsit vitam beati Geraldi. Habuit Coabbatem ARNULFUM. Vixit tempore LEONIS Papæ successoris Johannis, & tempore RODOLFI Gallorum Regis, qui confirmavit libertatem loci. Moritur vir pius & religiosus Oddo, & ibidem sepultus [e] est. e

ADRALDUS Monachus Conchensis, ex pago Rodenico nobilibus parentibus natus, Abbas Cœnobii Auriliaci creatur. Hic prophetiam B. Geraldi composuit; & cùm basilica esset angusta propter affluentem populum, de novo fundatam ecclesiam ampliavit, & construxit aliud Monasterium ad Cadenacum.

GERALDUS de ſancto Sereno Abbas quintus, alumnus terræ de Caturcana, & caſtro de ſancto Sereno oriundus, perfecit ædificium baſilicæ à prædeceſſore ſuo incœptum: & vocatis Epiſcopis illud conſecravit, & dedicatio facta fuit anno dominicæ Incarnationis DCCCC LXXII, Indict. V, Papa JOHANNE feliciter ſedente in cathedra apoſtolica. In altum diverſa Sanctorum pignora ſunt recondita. Hic reædificavit ecf cleſiam beati Clementis [f], quam pater B. Geraldi olim fundaverat. Hic Romam viſitavit ac Hieruſalem. Sub hoc Reſpublica Monachorum valde augebatur, & metuens aliquos ſibi inſurrecturos, beneficio maluit alligare vicinos, quibus dereliquit decem millia manſos, præter oppida videlicet Comitibus Tureniensi, Carladenſi, & aliis ex Caturci partibus, & ex vicinis nog bilibus. [g] Hujus facti valde eum pænituit: & niſi virtus divina ſubveniſſet, redigebatur Cœnobium in pauperiem. Sed poſtea quotidie augmentatum fuit. Moritur Geraldus, & in baſilica ſepelitur ad lævam majoris portalis.

RAIMUNDUS Caturcenſis nobilis, ex

ex castro Saura nominato, Abbas eligitur. qui curat erudiendum GERLENTIUM [h], adolescentem obscuro loco natum: sed quia ingenio erat vafer, præclarus in litteris evasit. Hic impetratâ licentiâ propter aviditatem sapientiæ multa circumibat regna, & ad notitiam Imperatoris pervenit. qui eum Remis statuit Episcopum, deinde Ravennæ, postea in Summum Pontificem evexit. Hic multa bona contulit Cœnobio, & misit munera RAIMUNDO [i] sodali, videlicet libros Grammaticorum, & expositiones in Hieronymum & Ambrosium. Moritur Abbas, & ad dexteram portæ sub arcu lapideo sepelitur. h i

ADRALDUS, vir laudabilis, ex oppido quod dictum est sancti Christophori, matrem habuit prædivitem, quæ Abbati commendavit magnum pondus auri & argenti. Adraldus absente matre in ornamentum basilicæ omnia consumit. Imaginem ex pellucido auro B. Geraldo fabricavit: altare argenteum decoravit pluribus gemmis. Comitissa Narbonensis eodem tempore obtulit calicem crystallinum, plurimis lapidi-

k bus pretiosis ornatum. Leo [k] Abbas de Fundo & Episcopus Caietæ apud Fratres eum visitat. vir sanctus, qui vivens sub crypta quadam se reclusit de consensu Fratrum, & ibi moritur. Adraldus obiit xviii Kal. Novembris, juxta Raimundum sepultus.

Geraldus nobili loco satus, cognomento de Vaxia, prædecessorum religionem non secutus, sed fraudulentus, casu obiit. Cœnobii bona diripiuntur à Geraldo de Caturcia, nobili incola de Vaxia, & munita quoque Cœnobii occupat. Sepelitur Geraldus juxta sepulcrum Raimundi, habens pedes ponè parietem basilicæ.

Geraldus de Calcidia Abbatem se decrevit. Hic malè administravit Monasterium. Pudor est ejus acta recensere. Moritur paulo post xv Kal. Julii. sepelitur ad prædecessoris tumulum.

Geraldus, ab origine nobilis Caturcensis, felix, religiosus. difficile est enarrare, quomodo ipso vivente effulserit decoratum Monasterium multis divitiis. Monachos habuit discolos, non obedientes, quamvis vir pius esset & clarus. Obiit viii Kal. Maii, sepeli-

tur in prænominato loco paulisper supra tumulum Geraldi de Vaxia.

PETRUS de Limaniis bona prædecessoris sui prodigaliter dissipavit, expers laudis moritur, sepelitur eo loco, quo Geraldus de Vaxia & de Cilindia *. Iste, & alii Geraldus de Vaxia, & Cilindia, suis parentibus & voluptati operam dabant, neglecto Cœnobio & Fratribus. *suprà Calcidia

EMILIUS Abbas, profusor bonorum Cœnobii, tamen disciplinæ regularis observator, Fratribus jucundus & gratus, senex moritur. sepelitur ad Salvatoris templum, deinde translatum in Magdalenes ante portam.

PETRUS [1] Soliacensis Decanus, oriundus de castro Cisennii, nobilis, prudens, religionis amator, obediens, castus, humilis; quamdiu Monachus erat, Fratrum animos devinxit. Abbas ecclesiam bene administravit, reparavit ædificia, & plures ecclesias recuperavit. Hic URBANUM Papam post Claromontense Concilium Auriliacum devexit. Caturci moritur, Auriliacum deportatur: plangitur cum summo luctu à Clero & populo. Vir pius sepelitur in

arcu, qui ineſt parieti eccleſiæ B. Benedicti extrinſecus: cum ſummo honore ſepultus eſt anno Domini M C VII.

PETRUS de Roca, nobilis, oriundus Subalbero ſancti Geraldi in caſtro de Roca, diſtante per leucam ab Auriliaco, facie decorus, ingenio pollens, moribus ornatus, familiaritate acceptus, honeſtate præditus, clauſtra quæ priùs lignea fuerant, lapidea exſtruxit, marmorea altaria ædificavit. Cùm diverſa montanorum loca peragraſſet, invenit lapidem marmoreum longè ab Auriliaco, de quo geminas conchas fabricavit, unam in clauſtro, alteram ante domum Abbatialem. Plenus dierum moritur: ſepelitur in Magdalene extra portam ſeptemtrionalem, anno Domini M C XXVIIII.

ADNOTATIONES.

HUjus Chronici ſcriptorem vixiſſe ſæculo XII, intelligimus ex tempore in quo deſinit. Auctoris nomen mihi incompertum. Monachus certè fuit Cœnobii Auriliacenſis, olim Arvernenſis diœceſis, nunc ſancti Flori, quod ſæculo ſuperiori à regulari in ſæcularem ſtatum converſum eſt.

a XII SOLIDORUM. Sanctus Geraldus sæpius Romam adiit, *& beato Petro Aureliacum facto sollemniter testamento delegavit, cum tantis appendiciis, quæ Monachis quos ibidem congregare disposuerat, ad omne stipendium sufficere possent. Censum quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur.* Testis sanctus Odo Abbas Cluniacensis, itidemque Auriliacensis in lib. 2 de vita sancti Geraldi cap. 4. Censum fuisse decem solidorum, quem biennio quoque persolvebat, tradit idem auctor in ejusdem lib. cap. 17.

b VIERNÆ SORORIS EJUS. Avigernam vocat sanctus Odo in lib. 2 de vita sancti Geraldi cap. 28.

c ADALGIRUS. Adelgarius, sive Adalgarius, Adalbertusve appellatur in fusiori Gallia Christiana, ubi dicitur sancti Geraldi consanguineus & Monachus Vabrensis, nescio quo fundamento, nisi quòd sanctus Geraldus *nobiles quosdam pueros ad Vabrense Cœnobium direxit, sub norma regulari imbuendos*, ut scribit sanctus Odo in lib. 2 cap. 6.

d JOHANNES EX GERALDI STIRPE. Id patet ex litteris Raimundi Auriliàcensis, ac Bernardi Tutelensis Abbatum, quas eruditus vir Stephanus Balùzius refert in appendice Actorum veterum ad Reginonem, quibus litteris concordia initur inter Monachos Auriliacenses & Tutelenses de quibusdam ecclesiis & prædiis, quæ litis materiam utrisque præbebant. Has verò ecclesias atque possessiones

Johannes Abbas, qui propinquus beati Geraldi dinoscitur fuisse, tenuisse memoratur.

c IBIDEM SEPULTUS EST. Sanctus Odo mortuus est Turonis, ibidemque sepultus in ecclesia sancti Juliani, non verò Auriliaci.

f ECCLESIAM BEATI CLEMENTIS. Hanc ecclesiam à patre sancti Geraldi constructam fuisse, itidem perhibet sanctus Odo in lib. 2 cap. 5.

g COMITIBUS TURENIENSI. Sic S. Odo Abbas Godefredum *Comitem Torennensem* vocat in lib. 1 de vita sancti Geraldi cap. 37, tametsi nunc Vicecomites Torennenses appellantur.

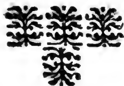
h GERLENTIUM ADOLESCENTEM. Is est Gerbertus Scholasticus, Monachus primùm Auriliacensis, tum Bobiensis Abbas; dein Remorum, postea Ravennæ Archiepiscopus, ac demum Pontifex maximus, Silvester appellatus, cui Gerlentii nomen nusquam alibi tributum lego.

Is Raimundum magistrum suum appellat in epistola 16. Raimundus verò is ipse videtur, qui postea Abbas fuit post Geraldum, & cui Gerberti epistola 45 inscripta est *Raimundo Monacho Auriliacensi*. Sanè si quis ambas epistolas, nempe 16 & 45, conferat, de eodem Raimundo utrubique agi facilè intelliget. Nam in epistola 16 Gerbertus à Geraldo Abbate studiorum suorum socium postulat, *Magistrum nostrum quondam*, inquit, *Raimundum:* idipsum verò à Raimundo Monacho petit in epistola 45.

i Raimundo sodali. Immo potiùs magiſtro ſeu præceptori, ut ſuperiùs probatum.

k Leo Abbas de Fundo. Id eſt Monaſterii Fundanæ civitatis in Latio. Leo iſte alius eſt à beato Leone Abbate Cavenſi, ſancti Alferii ſucceſſore: tametſi uterque eodem tempore florebat. Hic quidem tantùm Abbas, ille etiam Epiſcopus fuit Caietæ in Campania Romana. Is Concilio Romano interfuit anno M LIX ſub Nicolao ſecundo, itemque conſecrationi montis Caſini Alexandro II Pontifice anno M LXXI, referente Ughello in Italiæ ſacræ tomo I, ubi de ejus Monachatu & abbatiali dignitate nulla mentio.

l Petrus Soli.\censis Decanus. Non Sublacenſis, ut perperam legitur in Gallia Chriſtiana. Eſt autem Soliacum, *Soüillac*, Ordinis ſancti Benedicti Monaſterium in diœceſi Cadurcenſi.

INCIPIUNT CANONES DOMNI ABONIS ABBATIS,

Et Regis Hugonis, & Rotberti filii ejus Francorum Regis; Excerpti de aliis Canonibus.

Præfatio.

Dominis meis glorioſiſſimis Francorum Regibus, Hugoni, filioque Rotberto, ſpeciem gerenti dignam Imperio, humilis Floriacenſium Rector Abo, perpetuæ ſalutis munus in Chriſto. Poſtquam divina providente clementia Regni faſtigium ſuſcepiſtis; ad probationis emolumentum multa infortunia, occulto, ſed non injuſto Dei judicio, perpeſſi eſtis. Nec id ab externis gentibus, ſed à Regni primoribus [a], ut veſtri Imperii primordia fermentarentur. Sed quia de omnibus vos eripuit omnipotens Dominus, recordamini bonitatis & pietatis Dei; recordamini prædeceſſorum veſtrorum bonorum Regum; recorda-

mini judiciorum justorum : ac semper habetote in animo, parcere subjectis, & debellare superbos. Certè, serenissimi Domini, quia vos in nostrum Ordinem benevolos comperi, capitula inferiùs scripta ex canonum legumve libris, partim meis, partim aliorum sententiis, uno tenore digessi; & vestro nomini consecrans, postquam contra æmulos Apologetico [b] usus sum, uno tomo breviter collecta explicui: in quibus & vestri ministerii summam expressi; & qualiter vobis fidem servare debeant optimates Regni, non tacui. Ad defensionem quoque monastici Ordinis plura congessi: quia Monachorum senatum [c] semper salvum esse & volo, & volui, quorum etiam vos piissimi Defensores & Advocati [d] estis. Unde simul cum Monachis vestri Abonis misereminí, ut det vobis Deus suam invenire misericordiam hîc & in perpetuum cum Regibus sanctis. Valete.

b

c

d

Capitula.

I. *De honore ecclesiarum vel Monasteriorum.*

II. *De Defensoribus ecclesiarum.*
III. *De ministerio Regis.*
IV. *De fidelitate Regis.*
V. *De privilegiis Ecclesiæ & possessionum ejus.*
VI. *De præceptis regalibus vel imperialibus.*
VII. *De differentia testamentorum & precariis.*
VIII. *De eo quòd necessitas excludat leges & canones.*
IX. *De differentia legis & consuetudinis.*
X. *De eo quòd Sacerdotes mandatum ad gentem extraneam non mittant.*
XI. *De Clericis electis ab ædificatoribus ecclesiarum.*
XII. *De ordinatione vel degradatione Presbyterorum.*
XIII. *De eo quòd absque pecunia Episcopi debeant ordinari.*
XIV. *De electione Abbatis.*
XV. *De Ordinatione Abbatis, & de accessu Episcopi ad Monasterium.*
XVI. *De Abbate, quòd Sacerdos esse debeat.*
XVII. *De accusato Abbate quid agendum sit.*
XVIII. *De Monachis & Sanctimonialibus, ut regulariter vivant.*

XXXVI. *De injustè excommunicatis.*
XXXVII. *De ecclesiis & earum Presbyteris.*
XXXVIII. *De eo quòd Episcopus tertiam partem ecclesiæ potest dare cui voluerit.*
XXXIX. *De sanctitate vitæ Clericorum.*
XL. *De filiis Sacerdotum, vel ministrorum.*
XLI. *De rebus ecclesiæ dispensandis.*
XLII. *Ut nullus Episcopus sibi eligat successorem.*
XLIII. *De Eucharistia.*
XLIV. *De accusatoribus Sacerdotum.*
XLV. *De Episcopis in judicium testimonii causâ evocatis.*
XLVI. *De his qui contra Episcopum habent causam.*
XLVII. *De accusatis Episcopis.*
XLVIII. *De testimoniis Clericorum.*
XLIX. *De frequenti sacrificio.*
L. *De militantibus.*
LI. *De stipendiis militum.*
LII. *De militantibus Clericis.*

I.

De honore ecclesiarum & Monasteriorum.

ECCLESIA quæ est templum Dei vivi, quo honore habenda sit, testatur ipse Dominus in Evangelio quo dicit Petro: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Quia igitur ipsa est oratorium; de quo beatus Pater Benedictus dicit, " Oratorium hoc sit " quod dicitur, nec ibi quidquam aliud " agatur aut condatur; providendum est, ne cui Christus fundamentum est, in usus sæcularium transferatur propter rapinas suarum rerum. quia perhibentur Christiani intus vel foris violentiam ingerere atriis domus Dei. Unde Theodosius & Valentinianus Augusti libro nono legum, capitulo XXXIIII, Antiocho præposito: " Pateant, inquiunt, " summi Dei templa timentibus, nec so- " la altaria & oratorium templi circum- " jectum, quæ* ecclesias quadripertito in- " trinsecus parietum sæptu concludit, ad " tuitionem confugientium sancimus esse " proposita: sed usque ad extremas fores " ecclesiæ, quas oratum gestiens popu-

Matth. 16. 18

S. Bened. Reg. cap. 52

Cod. Theod. lib. 9. tit. 45.

* *al.* qui

„ lus primas ingreditur, confugientibus
„ aram salutis esse præcipimus; & adi-
„ tum pariter templi, quem parietum
„ descripsimus cinctu. Et post loca publi-
„ ca januas primas ecclesiæ quidquid fue-
„ rit interjacens, sive in cellulis, sive in
„ domibus, hortulis & balneis, areis at-
„ que porticibus, confugas interioris tem-
„ pli vice tueatur. Nec in extrahendo eos
„ conetur quisquam sacrilegas manus
„ immittere: neque* ausus sit, cùm discri-
„ men suum videat, ad expendendam o-
„ pem ipsi quoque confugiant. Hanc
„ autem spatii latitudinem ideo indulge-
„ mus, ne in ipso Dei templo & sacro-
„ sanctis altaribus confugientium quem-
„ quam mane vel vespere cubare vel per-
„ noctare liceat, ipsis hoc Clericis religio-
„ nis causâ vetantibus.

* *al.* ne qui hoc.

INTERPRETATIO. Ecclesiæ sunt loca Deo dicata. Et ideo reos, qui ibidem compulsi timore confugerint, ita tueantur, ut nullus locis sanctis ad direptionem rerum vim aut manus afferre præsumat: sed quidquid spatii vel in porticibus, vel in areis ad ecclesiam adjacentibus pertinet; velut interiora templi præcipimus custodiri,

ut reos timoris necessitas non constringat circa altaria manere, & loca venerabilia polluantur. Sanè si qui ad sancta loca confugerint, arma si qua secum portaverint, mox deponant: nec se æstiment magis armorum præsidio, quàm sanctorum locorum veneratione defendi. Quòd si deponere arma noluerint, & Sacerdoti vel Clericis non crediderint, sciant se armatorum viribus pertrahendos. Si verò aliquis extrahere de locis sanctis quemlibet reum quacumque ratione temptaverit, capitali supplicio esse damnandum.

II.

De Defensoribus ecclesiarum vel Monasteriorum.

DEFENSORES ecclesiarum qui dicuntur hodie, contra auctoritatem legum & canonum sibi defendunt quod fuerat juris ecclesiarum: sicque violentiam Clericis & Monachis ingerendo, res ecclesiarum seu Monasteriorum usufructuario diripiunt, colonos in paupertatem redigunt, possessiones ecclesiarum non augent, sed minuunt: &

quorum defensores esse debuerant, eos vastant. Patet rerum copia cunctis hostibus prædæ, nec parant saltem vel verbis obviam ut resistant. qui se putant non jam Advocatos, sed dominos: dum post abscessum hostium, consumunt quidquid fuerit residuum, juxta
Ioel. 1, 4 illud propheticum: *Residuum erucæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit locusta.* Denique idcirco videmus ecclesias destructas, Monasteria quædam diruta, quædam ad summam inopiam redacta, quæ bonorum virorum eleemosynâ aliquando floruerunt in magna gloria: quia multi se ultro offerentes sub advocationis obtentu, de possessionibus, de reditibus, de oblationibus maximam portionem intercipiunt, quam Ecclesiastici capere debuerant. Unde ut talis præsumptio cessaret, ita cautum est in Concilio Affricano capl.
„ LXIIII. Placuit etiam ut petant ex no-
„ mine provinciarum omnium legati per-
„ recturi, Vincentius & Fortunatius, à
„ gloriosissimis Imperatoribus, ut dent fa-
„ cultatem defensores constituendi scho-
„ lasticos, qui in actu sunt vel in mune-
„ re defensionis causarum: ut more Sa-
cerdotum

cerdotum provinciæ id ipsi, qui defen- «
sionem ecclesiarum susceperint, ha- «
beant facultatem pro negotiis ecclesia- «
rum, quoties necessitas flagitaverit, vel «
ad obsistendum obrepentibus, vel ad «
necessaria suggerenda ingredi judicum «
secretaria. «

III.

De ministerio Regis.

QUALE ministerium Regis sit, & ipse sui officii nomine prodit, & totius Regni suscepta cura innotescit: nec magis ulla sententia animum Regis ad bene agendum subrigit, quàm diversorum Principum clementia proposita sub exemplis. quia & CONSTANTINI Imperatoris mansuetudo laudatur inter dissidentes Episcopos, & MARCIANI pura fides inter hæreticos & orthodoxos. Sed de externis quid loquor, & loquendo immoror? cùm ad dispensationem Reipublicæ & utilitatem ecclesiarum tanta fuerit pietas ac prudentia CAROLI, & filii ejus HLUDOVICI. Certè utrique pro tempore ac ratione noverant parcere subjectis, & debella-

re superbos. Unde ex libris, qui ex Conciliis sui temporis effecti sunt cum subjectione Episcoporum, quanta facile est reperiri, expressum libro II cap. I. post aliqua. » Justitia Regis est, neminem injustè per potentiam opprimere; » sine acceptione personarum inter virum & proximum suum judicare; advenis & pupillis & viduis defensorem esse, furta cohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, impudicos & histriones non nutrire, impios de terra perdere, parricidas & pejerantes vivere non sinere, ecclesias defensare, pauperes eleemosynis alere; justos super Regni negotia constituere, senes & sapientes & sobrios consiliarios habere; magorum & ariolorum pythonissarumque superstitionibus non intendere; iracundiam differre, patriam fortiter & justè contra adversarios defendere; per omnia in Deo vivere; prosperitatibus non elevare animum, cuncta adversa patienter ferre; Fidem catholicam in Deum habere; filios suos non sinere impiè agere, certis horis orationibus insistere, ante horas congruas non gustare cibum. *Væ enim terræ, cujus Rex est*

Conc. Paris. VI lib. 2 c. I

Eccli. 10 16

puer, & cujus Principes mane comedunt. «
Hæc Regni proſperitatem in præſenti «
faciunt, & Regem ad cæleſtia regna «
meliora perducunt. «

IV.

De fidelitate Regis.

CUM Regis miniſterium ſit totius Regni penitus negotia diſcutere, ne quid in eis lateat injuſtitiæ; quo modo ad tanta poterit ſubſiſtere, niſi annuentibus Epiſcopis & primoribus regni? Et cùm Apoſtolus dicat, *Deum timete, Regem honorificate*; qua ratione ſui miniſterii vices exercebit in contumacium perfidia, ſi ei primores Regni auxilio & conſilio non exhibeant debitum honorem cum omni reverentia? Ipſe enim ſolus non ſufficit ad omnia Regni utilia. Idcirco partito in aliis onere, quos dignos credit honore, honorandus eſt & ipſe ſincera devotione, ne quis ei contradicat quomodocumque: quia *qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Siquidem ut melius eſt non vovere, quàm pòſt votum non reddere: ita melius eſt electioni Principis non ſubſcri-

1 Petr. 2, 17.

Rom. 13, 2.

bere, quàm post subscriptionem electum contemnere vel proscribere. quandoquidem in altero libertatis amor laudatur, in altero servilis contumacia probo datur. Tres namque electiones generales novimus, quarum una est Regis vel Imperatoris, altera Pontificis, tertia Abbatis. Et primam quidem facit concordia totius Regni, secundam verò unanimitas civium & Cleri; tertiam sanius consilium cœnobialis congregationis. Et unaquæque non pro sæcularis amicitiæ gratia vel pretio, sed ad suam professionem pro sapientia vel vitæ merito. Porro ordinatus Rex ab omnibus subditis fidem sibi sacramento exigit, ne in aliquibus Regni sui finibus discordia generari possit. Hinc habes scriptum in Concilio Tolerano cap.

Conc. Tolet. IV c. 75

„ LXXV. Post instituta quædam ecclesiastici „ ordinis vel decreta, quæ ad quorumdam „ pertinent disciplinam; postremò nobis „ cunctis Sacerdotibus sententia est pro „ robore nostrorum Regum & stabilita- „ te gentis, pontificale ultimum sibi Deo „ judice ferre decretum. Multarum quip- „ pe gentium, ut fama est, tanta exstat „ perfidia animorum, ut fidem sacramen-

co promissam Regibus suis servare con- "
temnant, & ore simulent juramenti "
professionem, dum retinent mente per- "
fidiæ impietatem. Jurant Regibus suis, "
& fidem quam pollicentur, prævaricant: "
nec metuunt volumen illud judicii "
Dei, per quod inducitur maledictio, "
multaque pœnarum comminatio super "
eos, qui jurant in nomine Domini men- "
daciter. Quæ igitur spes talibus popu- "
lis contra hostes laborantibus erit? quæ "
fides ultrà cum aliis gentibus in pace "
credenda? quod fœdus non violandum? "
quæ in hostibus jurata sponsio perma- "
nebit, quando nec ipsis propriis Regi- "
bus juratam fidem conservant? Quis e- "
nim adeo furiosus est, qui caput suum "
manu propria desecet? Illi, ut notum "
est, immemores salutis suæ, propria "
manu seipsos interimunt, in semetip- "
sos suosque Reges proprias converten- "
do vires. Et cùm Dominus dicat, *No-* "
lite tangere Christos meos; & David, *Quis*, " Ps. 104. 15
inquit, *extendet manum suam in Christum* " 1 Reg. 26
Domini, & innocens erit? illis nec vitare "
metus est perjurium, nec Regibus suis "
inferre exitium. Hostibus quippe fides "
pacti datur, nec violatur. id est si bello "

» fides valet, quanto magis in suis servan-
» da est? Sacrilegium quippe est, si viole-
» tur à gentibus Regum suorum promissa
» fides: quia non solùm in eis fit pacti
» transgressio, sed & in Deum qui-
» dem, in cujus nomine pollicetur ipsa
» promissio.

V.

De privilegiis.

ROMANÆ & Apostolicæ Sedis auctoritas Christo Domino propitiante refulget per universalem totius orbis Ecclesiam. nec mirum, cùm ejusdem sedis Pontifices beati Petri, qui Princeps est totius Ecclesiæ, videantur vices gerere. A Christianis quoque Imperatoribus hanc eamdem obtinuerunt singularitatis excellentiam, ut fundatis episcopalibus ecclesiis, virorum seu Sanctimonialium Monasteriis, legem quam semel sub excommunicationis anathemate imposuissent, numquam, nisi necessitas impediret, deinceps perderent. Unde ita habes scriptum in
» Concilio Nicæno capl. vi. Antiqua con-
» suetudo servetur per Ægyptum, Li-

byam, & Pentapolim, ita ut Alexan- "
drinus Episcopus horum omnium ha- "
beat potestatem: quia & urbis Romæ "
Episcopo parilis mos est. Similiter au- "
tem & apud Antiochiam cæterasque "
provincias suis privilegia serventur ec- "
clesiis. Item Gregorius Johanni Epi- " *Greg. lib. 7 ep. 33 Ind. 1*
scopo. Grave nimis & contra sacerdo- "
tale constat esse propositum, cujus- "
quam Monasterii privilegia olim indul- "
ta confundere, & ad irritum quæ sunt "
pro quiete disposita, niti deducere. "
Questi itaque sunt nobis Monachi tuæ "
diœceseos, quia suo Monasterio quæ- "
dam contra ea quæ à prædecessoribus "
vestris permissa, ac longa consuetudi- "
ne servata sunt, festinetis inducere, & "
antiquam ordinationem quadam præ- "
judicii novitate turbare. Proinde de his "
fraternitatem vestram hortamur affati- "
bus, ut, si ita est, ab ejus se molestia "
sine aliqua excusatione contineat, & "
quæ ei sunt diutius custodita, nullius "
occasionis temptet usurpatione convel- "
lere: sed cuncta illibatè & sine ulla stu- "
deat refragatione servare; & plus si- "
bi in eodem Monasterio, quàm præ- "
decessoribus suis licuit, noverit non "

» licere. Item in legibus capl. D X. Pos-
» sessiones ad religiosas domos pertinen-
» tes nullam descriptionem agnoscant,
» nisi ad constructionem viarum vel pon-
» tium ædificationes: ita tamen, si ha-
» buerint possessiones intra territorium
» constitutas illius civitatis, in qua desi-
» deratur descriptio. Habeant autem im-
» munitatem, sortitis muneribus extraor-
» dinariis, & lucrativorum descriptio-
» ne.

VI.

De præceptis regalibus vel imperialibus.

GLORIOSISSIMORUM Regum potentia stabile firmumque esse voluit, quidquid verbo vel opere præcipiendo constituit, maximè quod ad utilitatem Ecclesiæ suorum procerum suggestionibus ratum esse judicavit. Quapropter qui præceptis regalibus contradicit, se Regem non diligere, nec timere ostendit: præsertim cùm priscorum virorum fulcitur assertione, quam authenticam non ignorat esse. Nam Dominus dicit:
Joh. 14, 23 *Si quis diligit me, sermones meos servabit.*
Qui ergo Regem odit, odit præceptum

illius ; sermones etiam irreprehensibiles reprehendere quærit. Sed unde hoc contingit, nisi ex nimia mansuetudine Regis? Omnia enim nimia nocent. Propterea denique jubemur habere simplicitatem columbinam ac serpentinam astutiam: ne ad utramque partem sit vehementior animus, qui nescit servare modum plus æquo anxius. Siquidem non de imperiali præcepto, sed de indiculis epistolarum suarum hoc CAROLUS proposuit edictum in libro IV capitul. suorum. Si quis litteras nostras « despexerit, id est tractatoriam, quæ pro- « pter Missos recipiendos dirigitur ; aut « honores quos habet, amittat; aut in lo- « co in quo prædictos Missos suscipere « debuit, tamdiu resideat, & de suis re- « bus legationes illuc venientes susci- « piat, quo usque animo nostro satisfa- « ctum habeat. Qui verò epistolam no- « stram quocumque modo; jussu nostro ad « palatium veniat, & ad voluntatem no- « stram congruam stultitiæ suæ castiga- « tionem accipiat. Et si homo liber, id « est ministerialis Comitis, hoc fecerit, « honorem, qualemcumque habuerit, si- « ve beneficium, amittat: & si servus, «

» nudus ad palum vapulet, & caput ejus
» tondeatur.

VII.

De differentia testamentorum, & precariis.

QUONIAM testamentorum alia fiunt dotis nomine, alia hereditatis donatione, alia de rebus ecclesiæ, quas abalienari est difficile, & dicuntur precariæ. Exceptis his, sunt præcepta regalis, id est imperialis, jussionis auctoritate roborata, quibus consentiunt Romanorum Pontificum privilegia sub excommunicationis anathemate decreta. At verò precariæ, quæ ex conventione fiunt, & precibus obtinentur, aliæ sub quotlibet personis censualiter retinentur usu fructuario; aliæ per commutationis emphyteosim, id est contractum: quæ fit eo modo, quo habetur in libro Conciliorum tertio [c] capl. XXII.
» Precariæ à nemine de rebus ecclesiasti-
» cis fieri præsumantur, nisi quantum
» de qualitate conventi * datur ex pro-
» prio, duplum accipiatur ex rebus eccle-
» siæ, in suo tantùm qui dederit nomi-
» ne, si res proprias & ecclesiasticas usu

* al. convenienti

fructuario tenere voluerit. Si autem res proprias ad præsens dimiserit, ex rebus ecclesiasticis fructuario usu in suo tantùm quis nomine adsumat : quia sic eas quemcumque tueatur oportet, ut alienarum dispensatorem, non propriatum largitorem. Et à nulla potestate quis cogatur facere precariam de rebus Deo & Sanctis dicatis : cùm ratio & usus optineat, neminem qui non vult, contra utilitatem & rationem præstitum de proprio facere beneficium. Præcepta autem regalia super precariis ecclesiasticis fieri, nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit: quoniam præcepta in jure ecclesiastico firmare indignum judicet necesse est majestas regia, nisi ab ecclesiastico Rectore petantur. Isdem autem custos Ecclesiæ sollertissimè caveat, ne sui ordinis & ecclesiasticæ communionis fortè immemor, contra auctoritatem præceptum regium pro quacumque assentatione fieri petat. qui etsi fecerit, non audiatur: si autem & optinuerit, regia discretione & episcopali judicio idem rescindatur, & petitor injustus pro Principis injusta suggestione dignè corripiatur.

VIII.

De eo quòd necessitas excludit leges & canones.

ECCLESIASTICÆ regulæ, quas Græci canones vocant, à sanctis Patribus sunt inventæ idcircò, ut absque ullo erroris anfractu per justitiæ semitam gradiamur. Nec differt qua canonum institutione quis imbuatur ad competentem Christianæ fidei professionem, dum tamen inoffenso vestigio viam veritatis ingressus, per ducatum Evangelii non recedat à divinis oraculis. Non enim omnis inventio necessitatem comitatur, ut alio modo fieri impossibile sit, quod aliquis utilitèr invenit. Sicut in Concilio Affricano plura tractat Osius Cordubensis ad placitum, quæ libentèr suscipit Ecclesia pro verissima institutione canonum. Unde considerandus est terrarum situs, qualitas temporum, infirmitas hominum, & aliæ necessitates rerum, quæ solent mutare regulas diversarum provinciarum. Potestate etiam multa mutata sunt pro communi utilitate ecclesiarum, quæ

nemo reprehendit Fidelium. Et quid mirum? cùm nonnumquam inveniantur canones ſibi contradicentes: & quod in altero Concilio præcipitur, in altero prohibetur. nec enim id fruſtra factum exiſtimant, qui pro temporalis vitæ commodo numquam cupiunt declinare à virtute ad vitia, nec à veritate ad mendacium. Nam in decretis Pontificum eadem ratio exſiſtit, quorum tanta auctoritas eſt, ut ſententiæ plurimorum unius Romani Pontificis exſpectent judicium. Semper igitur in talibus præponderat utilitas & honeſtas, non illecebroſa, quam ſancti viri fugiunt, deſideriorum voluptas. Sed ne incaſſum talia dicere videamur, exempla proponimus. Tranſmigratio Epiſcoporum prohibita eſt in Nicæna & Calchedonenſi Synodo: neceſſitate vel utilitate conceſſa eſt in Antiocheno Concilio. Et neceſſitate quidem propter frigus ſcilicet, quod ejus debile corpus ferre non poterat, Silvanus ab Attico ex Philippopoleos in Trojam mutatus eſt. Poteſtate quoque Romani Pontificis Perigenes in Petris ordinatus eſt Epiſcopus, nec * receptus inthronizatus in *f. necnon

Corintho, defuncto ejus Episcopo. Nec de his mirandum, cùm odio habendam Christus docuit, quam Apostolus uxorem nos diligere præcepit. Gregorius quoque ab aliis Episcopis damnatos suæ auctoritatis privilegio pristinis gradibus reformabat, Episcopatus unibat, successores Episcopis dabat. Salonitanæ civitatis Episcopum, nomine Maximum, quia pecuniis ordinatus simoniacam hæresim incurrerat, Gregorius excommunicavit. qui excommunicatus Missas celebravit; tamen post VII annos pænitentiâ ductum suæ sedi restituit, & pallio donavit, accepto sacramento de interdictis super corpus sancti Apollinaris.

Greg. lib. 3 epist. 20

lib. 7 epist. 81 Ind. 11

IX.

De differentia legis & consuetudinis.

SICUT Rex à regendo dicitur, ita & lex à legendo. Quapropter legum promulgatio Regum edictis extenditur, & unusquisque infra sui Regni fines Imperium Christianum pietate exsequitur. Cui consuetudo paret: quæ si publicis utilitatibus non impeditur, ipsa pro

lege succedit. Nam Cicero in Rhetoricis harum similitudinem ac differentiam ita definitione pandere non supersedit. Consuetudinis jus esse putatur id, quod voluntate omnium sine lege vetustas comprobarit. Jura verò legitima ex legibus cognosci oportebit, & à vulgari intelligentia remotiora sunt: ad similitudinem verò aliquam, aut ad rem amplificandam sæpe sunt inferenda. Quocirca, si bene memini, lex & mos species sunt juris. Nam lex est Principum constitutio scripta: mos verò consuetudo vetustate probata, nec tamen scripta. An vetustas adeo sibi consensit in malo, ut morum disciplinam nullus vellet aliquando? Sed hoc nusquam gentium didicimus, omnibus hominibus bonum naturæ etiam malè agendo amantibus. Omnes igitur homines bonis legibus, aut bonis moribus utantur necesse est. Porro quosdam comperimus, qui nec bonis moribus per consuetudinem, nec ullis legibus se subditos arbitrentur: & qui sine lege vivunt, sine lege peribunt.

Cic. lib. 2. de invent.

X.

De eo quòd Sacerdotes mandatum ad gentem extraneam non mittant.

Conc. Tolet. IV c. 30

„ EX Toletano Concilio cap. xxx. Con-
„ finitimi hostium Sacerdotes, præter eos
„ qui regia potestate licentiam accepe-
„ runt, quodlibet ad gentem extraneam
„ mandatum occultè accipere vel dirige-
„ re non præsumant. Qui autem depre-
„ henditur atque convincitur, denuncia-
„ tus Principi apud Concilium, magna
„ animadversione & condigna multabi-
„ tur.

XI.

De Clericis electis ab ædificatoribus venerabilium locorum, vel heredibus eorum.

„ IN legibus cap. cccclvi. Si quis o-
„ ratoriam domum ædificaverit, & ipse
„ vel heredes ejus Clericos in ipsa domo
„ consecrare maluerint; sumptus admi-
„ nistrantes ejusdem domûs audiantur, si
„ dignos nominaverint Clericos: sin au-
„ tem illi tales sint, ut divinis canonibus
non

non comprobentur, ad Episcopum per-
tinebit alios Clericos idoneos eligere.

XII.

De ordinatione vel degradatione Presbyterorum.

EX Hispalensi Concilio cap. VI. * Ecclesiæ Presbyterum à Pontifice suo injustè olim dejectum, & innocentem exsilio condemnatum. quem rursus per subscriptionem nostram decrevimus, ut juxta priscorum Patrum synodalem sententiam nullus virorum sine Concilii examinatione dejiciendum quemlibet Presbyterum vel Diaconum audeat. Nam multi sunt qui indiscussos potestate tyrannica, non auctoritate canonica damnant; & sicut nonnullos gratiæ favore sublimant, ita quosdam odio invidiaque permoti humiliant, & ad levem opinionis auram condemnant, quorum crimina non approbant. Episcopus enim Sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, auferre non potest. Si enim hi qui in sæculo à dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis nexum non

Hispal. Conc. II c. 6

* *al.* Comperimus Fragitanũ Cordubensis Ecclesiæ

„ revolvuntur, nisi publicè apud proceres „ tribunali foro fuerint accusati: quanto magis his qui divinis altaribus consecrati honore ecclesiastico decorantur? Qui profectò nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui: sed præsentati synodali judicio, quod canon de illis præceperit definiri.

XIII.

f *Ut nullâ pecuniâ* [f] *datâ Episcopi ordinentur.*

g „ Ex libro legum [g] cap. cccc xxx. Ante omnia illud observari sancimus, ut nemo sub præstatione auri vel alterius rei Episcopus consecretur. Quòd si tale aliquid admissum fuerit, seipsos & suas animas perdunt hi qui pecunias accipiunt vel præstant; & mediatores eorum secundùm divinas regulas & sacros canones condemnationi subjiciuntur. Eapropter hoc & qui dat, & qui accipit, & qui mediator factus est, sacerdotio vel clericatûs honore removeatur. Quod pro ea causa datum est, ecclesiæ vindicetur illi, cujus voluit sacerdotium

emere. Si autem laïcus erit, qui pro « hac causa aliquid accepit, vel media- « tor rei factus est; ea quæ data sunt, in « duplum ab eo exigantur, ab ecclesia « vindicanda. Non solùm autem ea quæ « data sunt, vindicari præcipimus; sed « & omnem cautionem, & omnem aliam « qualemcumque actionem cessare sanci- « mus: ut ille qui promissionem accepit, « non solùm cautionem reddere, sed & « aliud tantum, quantum cautio conti- « net, conveniat Ecclesiæ dare. «

Item ex Concilio Calchedonensi cap. 11. Si quis Episcopus per pecuniam fece- « rit ordinationem, & sub pretio redegerit « gratiam quæ non potest vendi, ordinave- « ritque per pecunias Episcopum, aut Pre- « sbyterum, aut Diaconum, vel quemli- « bet ex his qui connumerantur in Clero, « aut promoverit per pecunias dispensato- « rem, vel quemquam qui subjectus est « regulæ; pro suo turpissimo lucri com- « modo, is qui hoc adtemptasse proba- « tus fuerit, proprii gradus periculo sub- « jacebit: & qui ordinatus est, nihil ex « hac ordinatione vel promotione, quæ « est per negotiationem facta, proficiat; « sed sit alienus à dignitate vel sollici- «

„ tudine, quam pecuniis quæſivit. Si quis
„ verò mediator tam turpibus & nefandis
„ datis, vel acceptis exſtiterit; ſiquidem
„ Clericus fuerit, proprio gradu decidat:
„ ſi verò laïcus aut Monachus, anathe-
„ matizetur.

XIV.

De electione Abbatis.

„ IN legibus cap. CCCC LXXX. Re-
„ ſtat ut de Monachis dicamus. Igitur
„ ſancimus, ut Abbas ſive Archimandrita
„ in ſingulis Monaſteriis præponatur, non
„ ſecundùm gradum Monachorum, ſed
„ quem cuncti Monachi, vel melioris
„ opinionis conſtituti elegerint: propo-
„ ſitis ſanctis Evangeliis dicentes, quòd
„ non propter amicitiam, vel gratiam,
„ ſed ſcientes eum fidei rectæ & vitæ ca-
„ ſtæ, & adminiſtratione dignum & po-
„ tentem ad Monachorum diſciplinam &
„ omnem Monaſterii ſtatum utiliter cu-
„ ſtodire, cum elegerint. Et ſi ſic electus
„ fuerit, modis omnibus confirmetur ab
„ Epiſcopo, cui Monaſterium ſubjectum
„ eſt. Quæ autem de Monaſteriis Mona-

chorum diximus, eadem teneant & in "
Monasteriis & Archisteriis mulierum. "

XV.

De Abbatis ordinatione, & de accessu Episcopi ad Monasterium.

GREGORIUS Mariniano Episcopo " *Greg. lib. 7 ep. 18 Indict. 1*
Ravennæ. Quàm sit necessarium Mona- "
steriorum quieti prospicere, & de eo- "
rum perpetua securitate tractare, antè "
actum vos officium, quod in regimi- "
ne Monasterii exhibuistis, informat. Et "
ideo quia Monasterium beatorum Jo- "
hannis & Stephani, quod in Clasita- "
na civitate est constitutum, cui com- "
munis filius CLAUDIUS Abbas præ- "
esse dignoscitur, multa à decessoribus "
vestris præjudicia atque gravamina per- "
tulisse cognovimus; oportet ut frater- "
nitatis vestræ provisio eorum de futura "
quiete salubri ordinatione disponat: "
quatenus conversantes illic in Dei ser- "
vitio, ipsius quoque gratia suffragan- "
te, mente libera perseverent. Sed ne "
ex ea quæ magis emendanda est, con- "
suetudine quisquam illic quolibet tem- "
pore quicquam molestiæ præsumat in- "

» ferre; necesse est ut hæc quæ inferiùs
» enumeranda curavimus, ita fraterni-
» tatis vestræ studio debeant custodiri,
» ut ex eis non possit ulteriùs inferendæ
» inquietudinis occasio reperiri. Nullus
» igitur ultrà audeat de reditibus, re-
» bus, vel chartis dicti Monasterii, vel de
» loco aliquo, qui ad eum pertinet, quo-
» cumque modo, qualibet excusatione
» minuere, nec immissiones dolosas ali-
» quas facere: sed si qua fortè causa in-
» ter Ravennatem Ecclesiam & præfatum
» Monasterium evenerit, & pacificè non
» potuerit ordinari; apud electos à parti-
» bus timentes Deum, sine voluntaria
» dilatione mediis sacrosanctis Evangeliis
» finiatur. Defuncto verò Abbate, non
» extraneus, nisi de eadem congrega-
» tione, quem sibi propria voluntate con-
» gregatio elegerit; & qui electus fue-
» rit, sine dolo vel venalitate aliqua or-
» dinetur. Neque venienti Abbati quæ-
» cumque persona qualibet occasione in
» suo Monasterio opponatur, nisi fortè
» exstantibus criminibus, (quod absit)
» quæ sacri canones punire monstrantur.
» Pariter autem custodiendum est, ut in-
» vito ejusdem Monasterii Abbate ad or-

dinanda alia Monasteria, aut ad Ordi- «
nes sacros vel ad Clericatus officium «
tolli exinde Monachi non debeant: sed «
si abundantes fuerint, qui ad celebran- «
das Deo laudes, vel utilitates Mona- «
steriorum complendas suffecerint, Ab- «
bas cum devotione de his qui super- «
sunt, offerat, quos dignos eorum puta- «
verit. Quòd si sufficienter habens da- «
re noluerit, tunc Ravennas Episco- «
pus ad ordinanda alia Monasteria de his «
qui supersunt, tollat: ad ecclesiasticum «
tamen officium nullus exinde produ- «
catur, nisi quem Abbas loci admoni- «
tus propria voluntate optulerit. Quis- «
quis autem ex prædicto Monasterio ad «
ecclesiasticum ordinem pervenerit, ul- «
teriùs illic nec potestatem aliquam, «
nec licentiam habeat habitandi. Ob- «
servandum est quoque, ut descriptio «
rerum aut chartarum ejusdem Mona- «
sterii ab Ecclesiasticis fieri non debeat, «
si quando res exigit: sed Abbas loci «
cum Abbatibus aliis rerum inventa- «
rium faciat. Quoties autem pro utili- «
tate sui Monasterii ad Pontificem Ro- «
manum Abbas venire vel transmitte- «
re fortè voluerit, ei modis omnibus li- «

» ceat. Præterea cùm Episcoporum ad-
» ventus desideranter à Monasteriis de-
» beat exspectari ; quia tamen hospitan-
» di occasione prædictum Monasterium
» temporibus decessoris vestri nobis fuis-
» se nunciatum est prægravatum : opor-
» tet , ut hoc sanctitas vestra decenter
» debeat temperare , ut visitandi exhor-
» tandique gratiâ ad Monasterium , quo-
» ties placuerit , ab ejusdem civitatis An-
» tistite accedatur ; sed sic caritatis offi-
» cium illic Episcopus impleat , ut gra-
» vamen aliquod Monasterium non in-
» currat. Vestram verò fraternitatem præ-
» dictus Abbas non metuit ad Monaste-
» rium frequenter accedere , sed etiam
» desiderabiliter concupiscit, sciens quòd
» per vos substantia Monasterii omnino
» gravari non possit.

Lib. 6. ep. 40 » Et rursus eidem in alia epistola post
» aliqua. Hortamur ut omni mora om-
» nique excusatione summota , ita Mo-
» nasteria Ravennæ à vestro vestrorum-
» que Clericorum studeatis gravamine
» relevare , quatenus nullam deinceps in
» eis Clerici, vel hi qui in sacro Ordine
» sunt constituti , ob aliud habeant , nisi
» orandi tantummodo causâ , accedendi

licentiam : aut si fortè ad peragenda « sacra Missarum fuerint invitati myste- « ria. Sed ne vel pro cujuslibet Mona- « chi aut Abbatis promotione onus ali- « quod fortasse sustineant, studendum « vobis est, ut si quispiam Abbatum aut « Monachorum ex quocumque Monaste- « rio ad Clericatus officium vel Ordinem « sacrum accesserit, non illic aliquam « (ut diximus) habeat ulteriùs potesta- « tem, ne Monasteria hujus occasionis « velamine, ea quæ prohibemus susti- « nere onera compellantur. Hæc itaque « omnia vigilanti cura emendare jam se- « cundò commonita sanctitas vestra non « differat. «

Item Gregorius Johanni Episcopo « *Lib.* 1 *ep.* 12
de Urbe vetere. Agapitus Abbas Mo- « nasterii sancti Georgii insinuavit nobis « plurima se à vestra sanctitate gravami- « na sustinere, & non solùm in his quæ « necessitatis tempore aliquod Monaste- « rio possint ferre subsidium, verùm et- « iam in eodem Monasterio Missas pro- « hibeatis celebrari : sepeliri etiam mor- « tuos interdicas. Quod si ita est, à tali « vos hortamur inhumanitate suspendi, & « sepeliri ibidem mortuos, vel celebrari «

„ Miſſas nulla ulteriùs habita contradi-
„ ctione permittas: ne denuo querelam
„ de his quæ dicta ſunt, prædictus vir ve-
„ nerabilis deponere compellatur.

XVI.

De eo quòd Abbas Sacerdos eſſe debet.

h Eugen. II. in Syn. Rom. c. 27

„ EUGENIUS Papa [h] cap. XXVII. Ab-
„ bates per Monaſteria tales ordinentur,
„ qui ſibi ſubjectos bene regere poſſint:
„ Sacerdotalem quoque ſint honorem a-
„ depti.

XVII.

De accuſato Abbate quid ſit agendum.

i Gregor. lib. 11 ep. 12

„ GREGORIUS Lupo [i] Abbati. Quo-
„ niam multæ occaſiones in deceptionem
„ religioſarum perſonarum à pravis illic,
„ ut dicitur, hominibus exquiruntur; Pre-
„ ſbyterum prædictæ Eccleſiæ nullo mo-
„ do privandum deponendumque cenſe-
„ mus, niſi cauſa ſpecialiter criminis exe-
„ gerit. Unde neceſſe eſt, ut ſi qua con-
„ tra eum hujuſmodi querela ſurrexit,
„ non ſolùm Epiſcopus civitatis cauſam
„ examinet, ſed adhibitis ſibi Coepiſco-

pis ſubtili hoc inveſtigatione perqui- « rat : quatinus cunctis concorditer judi- « cantibus judicio canonicæ diſtrictionis « cenſura aut reum ferire, aut innocen- « tem poſſit abſolvere.

XVIII.

De Monachis & Sanctimonialibus, ut regulariter vivant.

MONASTERIA tam virorum, quàm « puellarum, quæ contempſerint ſecun- « dùm ordinem regulariter vivere, ab « Epiſcopo in cujus parochia eſſe viden- « tur, emendentur. Quod ſi non potuerit « Epiſcopus emendare, Metropolitano in- « noteſcat. Quod ſi nec ipſe emendare « poterit, ad Synodum publicam exin- « de veniant : & ſi publicam Synodum « contempſerint, aut honorem ſuum per- « dant, aut excommunicentur ab omni- « bus Epiſcopis ; & talis in loco ejus in « ipſa Synodo conſtituatur voluntate do- « mini Regis, vel conſenſu ſervorum Dei, « qui regulariter ipſam congregationem « regat. «

Ex Conc. Vernenſi I c. 5

XIX.

De Abbate ad Regem pertinente.

Ibid. c. 20 „ EX Concilio Verni palatii. In alia Sy-
„ nodo nobis perdonaſtis, ut illa Mona-
„ ſteria, ubi Monachi, vel Monachæ vi-
„ vunt regulariter, eis res dimitterentur,
„ unde vivere poſſent. Exinde ſi regalis
„ eſſet locus, ad dominum Regem fe-
„ ciſſet rationes Abbas vel Abbatiſſa: ſi
„ epiſcopalis, ad illum Epiſcopum.

XX.

De Rectore Floriacenſi.

„ IN Concilio Tullenſi [k] cap. XII. Tan-
„ dem poſtulavit humiliter generalis Sy-
„ nodus ſe ad terram uſque proſternens
„ ante CAROLUM glorioſum Regem, &
„ RADULFUM Bituricum Archiepiſco-
„ pum, obſecrans & adjurans per cru-
„ cem & ſanguinem Chriſti, ut privile-
„ gium Monaſterii ſancti Benedicti, quod
„ annuente præfato Rege firmaverat,
„ quodque idem Radulfus ſubſcripſerat,
„ ratum & inconvulſum ſervare ſtude-

rent. Quòd si Abbas negligens, & sacris regulis non conveniens per directos Missos inventus fuerit, ab eadem paternitate removeatur, & alius qui dignus repertus fuerit, substituatur; & privilegii auctoritas in eodem Monasterio quacumque occasione non destituatur.

XXI.

De sacerdotio Monachi.

GREGORIUS Lucio * Episcopo. Filius noster Johannes Abbas Presbyterum sibi in Monasterio suo ex congregatione eadem petiit ordinandum. Ideoque fraternitatem vestram præsenti auctoritate duximus adhortandam, quatinus virum quem vobis de congregatione sua ad ordinationem obtulerit consecrandum, sicut est consuetudo, quæque sunt discutienda, subtiliter perquiratis: & si nihil in eo repertum fuerit quod ei possit obviare, canonicè, sicut mos est, consecretur. Nihil autem aliud ei privilegii concedentes, nisi ut in congregatione sua, quotiens opportunum fuerit, sacra Missarum debeat tantum-

Greg. lib. 10 ep. 54
* al. Lucido

„ modo celebrare mysteria. Et sanctus Benedictus in Regula sua, cap. LXII.
„ Ordinatus autem caveat elationem aut
„ superbiam, nec quidquam præsumat,
„ nisi quod ab Abbate suo ei præcipitur,
„ sciens se multo magis disciplinæ regu-
„ lari subditum, &c.

XXII.

De Monachis non servantibus propositum.

„ IN legib. cap. CCCCXC. Si quis Mona-
„ sterium suum reliquerit, aut ad aliud
„ Monasterium transierit; res ejus priori
„ Monasterio in quo antè intraverat com-
„ petant.

„ Item cap. XVI. Si quis in Monaste-
„ rio se collocaverit, & postquam ve-
„ stem religiosam vestitus est, è Monaste-
„ rio recesserit; omnia bona ipsius quæ
„ in Monasterium introduxit, ad ipsum
„ Monasterium pertineant. Idem est ex
„ alia constitutione: etsi non introdu-
„ xit. Omnes enim res cum ejus domi-
„ no Monasterii sunt.

„ Item cap. XVIII. Si quis introierit in
„ Monasterium, & post religiosam vestem
„ recesserit, vel militaverit, vel simpli-

citer laïcus factus fuerit ; ſpolietur « cingulo militari, & vitâ liberâ non po- « tiatur, ſed officio Præſidis provinciæ « ſervire cogatur. Subſtantia autem ejus « in Monaſterio maneat. «

Item exempla Siricii Papæ ad Himerium Epiſcopum Terraconenſem cap. VI. Præterea Monachorum quoſdam atque " Monacharum ſive Monialium abjecto " propoſito ſanctitatis in tantam proteſtaris demerſos eſſe laſciviam, ut priùs " clanculo, velut ſub Monaſteriorum prætextu, illicita ac ſacrilega ſe contagione miſcuerint : poſtea verò in abruptum " conſcientiæ deſperatione perducti, de " illicitis complexibus liberè filios procrearint. quod & publicæ leges, & ec- " cleſiaſtica jura condemnant. Has igitur " impudicas deteſtabileſque perſonas à " Monaſteriorum cœtu eccleſiarumque " conventibus eliminandas eſſe mandamus : quatinus retruſæ in ſuis ergaſtulis, " tantum facinus continua lamentatione " deflentes, purificatorio poſſint pænitudinis igne decoquere, ut eis vel ad mortem ſaltim ſolius miſericordiæ intuitu " per communionis gratiam poſſit indulgentia ſubvenire. "

XXIII.

1 *De Clericis qui Monachi volunt fieri, & de insolentia*[1] *Episcoporum in Monachos.*

Conc. Tolet. IV. c. 50 „ CAP. LII * ex Toletano Concilio. Clerici qui Monachorum propositum [m] appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eos ab Episcopo in Monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.

* *l.* I.

m

„ Item cap. LI. Nunciatum est præsenti Concilio, quòd Monachi episcopali imperio servili operi mancipentur, & jura Monasteriorum contra statuta canonum illicita præsumptione usurpentur: ita ut pæne omnis ex Cœnobio*, atque illustris portio Christi ad ignominiam servitutemque perveniat. Quapropter monemus eos, qui ecclesiis præsunt, ut ultra talia non præsumant: sed hoc tantùm sibi in Monasteriis vindicent Sacerdotes, quod præcipiunt canones, id est Monachos ad conversationem sanctam præmonere, Abbates ad aliqua *officia instituere, atque

* *al.* pæne ex Cœnobio possessio fiat, atque

* *al.* Abbates, aliaque

que extra regulam facta corrigere. «
Quòd si aliquid in Monachos canonibus interdictum præsumpserint, aut usurpare quippiam de Monasterii rebus temptaverint; non deerit ab illis sententia excommunicationis, qui se deinceps nequaquam sustulerint ab illicitis. «

XXIV.

De Clericis, qui propter vanitatem efficiuntur Monachi.

EX Concilio Cæsaraugustano cap. VI. « Si quis de Clericis propter luxum vanitatemque præsumtam de officio sponte discesserit, ac se, velut observatorem legis, Monachum se videri maluerit esse, quàm Clericum; ita de ecclesia repellendum, ut nisi rogando & obsecrando plurimis temporibus satisfecerit, non recipiatur. Ab universis Episcopis dictum est: Ita fiat. *Conc. Cæsar. sub Damas. cap. 6*

XXV.

De possessionibus ecclesiæ.

» EX alio Toletano Concilio cap. IV. » Si quis sanè Clericorum agellos vel vi- » neolas in terris ecclesiæ sibi fecisse pro- » batur sustentandæ vitæ causâ, usque » ad diem obitus sui possideat. Post suum » verò de hac vita discessum, juxta prio- » rum canonum institutiones jus suum » ecclesiæ restituat, nec testamentario » ac successorio jure cuiquam heredum » proheredumque relinquat, nisi forsi- » tan cui Episcopus pro servitiis hac præ- » statione ecclesiæ largiri voluerit.

Greg. lib. 7 ep. 33 Ind. 1

» Gregorius Johanni Episcopo. Questi » sunt Monachi tuæ diœceseos, te quæ- » dam de Monasterio sub exenii quasi » specie abstulisse. & ideo necesse est, ut » si quid indecenter recolis accepisse, si- » ne dilatione restituas: ne avaritiæ te » graviter culpa redarguat, quem largum » erga Monasteria sacerdotalis magis de- » buerat munificentia demonstrare. Que- » sti quoque sunt Monachi, Abbatem » suum terram tibi donationis concessis- » se sub prætextu fabricandæ ecclesiæ.

Et ideo præter id quod circumdant parietes ecclesiæ, volumus ut in jura Monasterii sine aliqua difficultate revertatur. quia nec mundanarum legum, nec sacrorum canonum statuta permittunt, res Monasterii de jure ejus quolibet titulo segregari. Quapropter donationem ejusdem terræ quæ contra rationem facta est, sine aliqua restitue contradictione.

Item in legibus cap. CCCCIV. Si quis mala fide res alienas possidens vendiderit eas, vel donaverit, vel alio modo alienaverit; is autem qui se dominum earum putat, sciens hoc testatione denunciaverit; ei qui res cepit intra decennium inter præsentes, vel inter absentes intra vicennium, res firmiter apud emptorem, vel qui donationem excepit, vel alio modo alienationes nactus est, permaneant. Quòd si ignorante domino mala fide possessor alienaverit, non aliter hoc præjudicet domino, nisi triginta annorum spatium transactum sit, quamvis is qui emit, vel alio modo alienationes nactus est, bonæ fidei possessor fuerit.

XXVI.

De Monacho, vel Sanctimoniali in jus vocata.

Novell. 79, c. 1 „ Ex Constitutione II, cap. LXXIV. „ Si quis cum Monachis vel Sanctimo- „ nialibus habeat litigium, non audeat „ eos ad civilem judicem accusare, vel „ trahere in archisterio vel Monasterio „ constitutos : sed magis adeat civitatis „ Episcopum. Ille enim æstimabit, utrum „ repræsentari principalis persona debeat; „ an per Defensorem, Egumenum vel A- „ pocrisiarum defendi cum omni scilicet „ honestate : ita ut Episcopus legibus „ & canonibus consentaneam sententiam „ proferat. De temeratoribus, cap. IV. „ Si quis hanc constitutionem violave- „ rit, in magistratu quidem positus x li- „ brarum auri pœnâ multabitur ; exsecu- „ tor autem litium constitutus, in deca- „ nicis ecclesiarum recludatur compe- „ tentes pœnas luiturus : & postea non „ concedatur officium exsecutoris ha- „ bere.

XXVII.

De his quæ à fidelibus in basilicis offeruntur.

EX Concilio Aureliacensi cap. XI. De his quæ parochiis in terris, vineis, mancipiis, atque peculiis quicumque fideles obtulerint, antiquorum canonum statuta serventur, & omnia in Episcopi potestate consistant. De his tamen quæ in altario accesserint, tertia fideliter Episcopis deferatur.

Conc. Aurel. I. cap. 15

XXVIII.

De Episcopis invasoribus prætermissa Synodo.

EX Concilio Carthaginis, cap. LXVI. Placuit ut Episcopi quascumque Ecclesias vel plebes, quas ad suam Cathedram existimant pertinere, non ita repetierint, ut causas suas Episcopis judicantibus agant; sed alio retinente irruerint, sive volentibus, sive nolentibus plebibus, causæ suæ detrimentum patiantur. Et quicumque jam hoc fecerint, si nondum est inter Episcopos finita

Conc. Afric. seu Carthag. c. 87. sub Bonif. I & Calest. I

„ contentio, sed adhuc contendunt; il-
„ le inde discedat, quem constiterit præ-
„ termissis judicibus ecclesiasticis inva-
„ sisse. Nec sibi quisquam blandiatur, si
„ à Primate, ut retineat litteras, postula-
* al. impetrarit. „ rit *. Sed sive habeat litteras, sive non
„ habeat; conveniat eum qui tenet, &
„ ejus litteras accipiat; ut appareat pa-
„ cificè tenuisse ecclesiam ad se perti-
„ nentem. Si autem ille aliquam quæ-
„ stionem retulerit, per Episcopos judi-
„ ces causa finiatur, sive quos eis Pri-
„ mates dederint, sive quos ipsi vicinos
* al. ex consensu delegerint. „ cum consulto Primatus * elegerint.
„

XXIX.

De tricennali præscriptione.

Concil. Calched. c. 17 „ EX Concilio Calchedonensi cap. XVII.
„ Singularum ecclesiarum rusticas parœ-
„ chias, vel in possessionibus manere de-
„ bere inconcussas illis Episcopis, qui eas
„ retinere noscuntur, & maximè si per
„ tricennium eas absque vi obtinentes,
„ sub dispensatione rexerunt. Quòd si
„ intra tricennium facta fuerit de his, vel
„ fiat altercatio; licere eis qui se læsos
„ asserunt, ad sanctam Synodum pro-

vinciæ certare. Quòd si quis à Metro- «
politano læditur, apud Primatem diœ- «
ceseos aut apud Constantinopolitanam «
sedem judicetur, sicut superiùs dictum «
est. Si qua verò civitas potestate im- «
periali novata est, aut si protinus in- «
novetur; civiles dispositiones & publi- «
cas ecclesiasticarum parœchiarum quo- «
que ordinationes subsequantur. «

XXX.

De dote ecclesiarum.

Ex Concilio Toletano cap. XIX. « *Conc.Tolet. III c. 19*
Multi contra canonum constituta sic «
ecclesias quas ædificaverint, postulant «
consecrari, ut dotem ejus ecclesiæ cen- «
seant ad Episcopi ordinationem non «
pertinere. quod factum & in præteri- «
tum displicet, & in futurum prohibe- «
tur: sed omnia secundùm constitutio- «
nem antiquam ad Episcopi ordinatio- «
nem & potestatem pertineant. «

XXXI.

De Episcopo quid debeat habere de ecclesia.

Conc. Bracar. III cap. 2. » EX Concil. quo suprà cap. 11. Placuit ut nullus Episcoporum suas diœceses perambulans, præter honorem Cathedræ suæ, id est duos solidos, aliquid aliud per ecclesias tollat, neque tertiam partem ex quacumque oblatione populi in ecclesiis parœchialibus requirat. sed illa tertia pars pro luminaribus ecclesiæ, vel recuperatione servetur: & singulis annis Episcopo exinde ratio fiat. Nam si tertiam partem illam Episcopus tollat, lumen & sarta tecta abstulit ecclesiæ. Similiter & ut parœchiales Clerici servili more in aliquibus operibus Episcopis servire non
1 Petr. 5, 3. » cogantur. Quia scriptum est: *Neque vi dominantes in Clero.*

XXXII.

De rebus ecclesiæ, & de proximis fundatorum ejus.

EX Concilii Toletani cap. 1. Omnis « itaque rei ecclesiasticæ quantitas, sicut « remedium veniæ tribuit conferenti, ita « damnum rite præparat fraudatori. Et « ideo nullus Sacerdotum vel Ministrorum « ex rebus ecclesiæ, quæ in quibuscumque « locis à fidelibus largiuntur, « aliquid auferat; vel juri suo, aut Cathedræ « propriæ utilitati convertat. Devotio « enim uniuscujusque, sicut gratanter « votum contulit Domino, ita definivit, « quòd plenitudo votorum conservaretur « in loco: in quo velut si conlata « tenentur, manet gratia offerentis; « ita si frustrantur, imminet pernicies defraudantis. « Verùm ut rei hujus potior « soliditas habeatur, condignis filiis vel « nepotibus honestioribusque propinquis « ejus qui construxit vel ditavit ecclesiam, « licitum sit hanc bonæ intentionis « habere sollertiam, ut si Sacerdotem « vel Ministrum aliquid ex conlatis « rebus providerint defraudare; aut «

Conc. Tolet. IX c. 1

» commonitionis honesta conventione » compescant, aut talia Episcopo vel ju» dici corrigenda denuncient. Quòd si ta» lia Episcopus agere temptet, Metropo» litano ejus hæc insinuare procurent. Si » autem Metropolitanus talia gerat, Re» gis hæc auditibus intimare non diffe» rant. Ipsis tamen heredibus in eisdem » rebus non liceat quasi juris proprii po» testatem præferre; non rapinam, non » fraudem ingerere, non violentiam » quamcumque præsumere: sed solùm » in eo salutarem sollicitudinem adhibe» re, quòd in nullam noxam operatio» nis attingat, aut vel in multam, vel » in aliquam partem salutaris merces ad» sumat. Si quis autem deinceps hæc mo» nita temerare voluerit; & malè rapta » cum confusione restituat, & excommu» nicationis annuæ sustinebit sententiam.

Ibid. c. 2 » Item cap. 11. Cùm sæpe sit solitum » etiam illa quæ non debentur, prece sup» plicationis, & vi quodammodo extor» quere doloris: quanto magis jam sine » obstaculo non cedi debent exquisita » simul & ordine juris & dolore compas» sionis? Quia ergo fieri plerumque cog» noscitur, ut ecclesiæ parœchiales vel sa-

cra Monasteria ita quorumdam Episcoporum vel insolentiâ, vel incuriâ horrendam incidant in ruinam, ut gravior exoriatur ædificantibus mæror, quàm in struentibus * gaudii exstiterat labor. Unde * pia compassione decernimus, ut quamdiu earumdem fundatores ecclesiarum in hac vita superstites exstiterint, pro eisdem locis curam permittantur habere sollicitam, & sollicitudinem ferre præcipuam, atque rectores præcipuos vel idoneos in eisdem basilicis iidem ipsi offerant Episcopis ordinandos.

* al. construendo

* al. Ideo

In legibus cap. CCCCLVI. Si quis oratoriam domum ædificaverit, & ipse vel heredes ejus Clericos in ipsa domo consecrare maluerint, sumptus administrantes ejusdem domus; audiantur, si dignos nominaverint Clericos. Sin autem illi tales sint, ut divinis canonibus non comprobentur, ad Episcopum pertinebit alios Clericos idoneos eligere.

XXXIII.

De provisione suffragii Episcoporum.

Conc. Tolet. IV c. 37 „ CAP. XXXVII. Quicumque Episcopi „ suffragio cujuslibet aliquid ecclesiastici„ cæ utilitatis providerint, & pro eo quod„ cumque modicum in remuneratione „ promiserint; promissi solutionem eos ex„ solvere oportebit, ita ut id ad Conci„ lium comprovinciale deductum eorum „ conniventia confirmetur. quia, sicut „ Apostolus Paulus ait, mercedem suam *1 Cor. 3, 8* „ accipient.

XXXIV.

De indigentia eorum, qui res suas contulerunt ecclesiæ.

ibid. c. 38 „ CAP. XXXVIII. Præbendum est à „ Sacerdotibus vitæ solatium indigenti„ bus, & maximè his, quibus restituen„ da vicissitudo est. Quicumque ergo Fi„ delium de facultatibus suis ecclesiæ a„ liquid devotione propria contulerint; „ si fortè ipsi aut filii eorum redacti fue„ rint ad inopiam, de eadem ecclesia suf„ fragium vitæ pro temporis usu perci-

piant. Si enim Clericis, vel Monachis, " ſeu peregrinis, aut quibuſlibet neceſſitatem patientibus pro ſolo religionis intuitu in uſum res eccleſiaſticæ largiuntur; quanto magis his conſulendum eſt, quibus retributio juſta debetur? "

XXXV.

De avaritia Sacerdotum.

CAP. XXXIII. Avaritia radix cunctorum eſt malorum: cujus ſitis etiam Sacerdotum mentes obtinet. Multi enim Fidelium in amorem Chriſti & Martyrum in parœchiis Epiſcoporum baſilicas conſtruunt, oblationeſque conſcribunt: Sacerdotes autem auferunt, & in uſus ſuos convertunt. Inde eſt quòd cultores ſacrorum deficiunt, dum ſtipendia ſua perdunt. Inde labentium ædificia baſilicarum non reparantur: quia avaritia ſacerdotali omnia auferuntur. Pro qua re conſtitutum eſt à præſenti Concilio, Epiſcopos, ita dioeceſes ſuas regere, ut nihil ex earum jure præſumant auferre: ſed juxta priorum auctoritatem Conciliorum tam de oblationibus, quàm de tributis ac fru- *ibid. c. 33*

» ctibus tertiam consequantur. Quòd si
» amplius ab eis præsumptum exstiterit,
» per Concilium restauretur, appellanti-
» bus aut ipsis conditoribus, aut certè
» propinquis eorum, si jam illi à sæculo
» decesserunt. Noverint tamen condito-
» res basilicarum, in rebus quas eidem
» ecclesiæ conferunt, nullam potestatem
» habere: sed juxta canonum instituta,
» sicut ecclesiam, ita & dotem ejus ad
» ordinationem Episcopi pertinere.

Greg. l. 7. ep. 8 Ind. 1 » Gregorius Leoni Episcopo. Volumus
» ut quidquid ecclesiæ tuæ ex reditu vel
» quolibet alio titulo fortassis accesserit,
» quartam exinde portionem sine dimi-
» nutione aliqua debeas segregare, atque
» eam secundùm Dei timorem Presbyte-
» ris, Diaconibus ac Clero, ut tibi visum
» fuerit, discretè dividere, & unicuique,
» ut meritum laboris exegerit.

Gelasii Decr. c. 27 » Quòd quatuor fieri debeant portio-
» nes de rebus ecclesiæ, Gelasius in De-
» cretalibus cap. XXVII. Quatuor autem,
» inquit, tam de reditu, quàm de obla-
» tione Fidelium, prout cujuslibet facul-
» tas ecclesiæ permittit, sicut dudum est
» rationabiliter decretum, convenit fieri
» portiones: quarum sit una Pontificis,

altera Clericorum, tertia pauperum, «
quarta fabricis applicanda ecclesiæ. «

Simplicius Episcopus Florentino, « *Simpl. Papa Decr. c. 2*
Equitio, & Severo Episcopis. De redi- «
tibus ecclesiarum vel oblationibus Fi- «
delium quid deceat, nescienti nihil li- «
cere permittat: sed sola & ex his quar- «
ta portio remittatur, duæ ecclesiasticis «
fabricis & erogationi peregrinorum «
& pauperum profuturæ à Bonagro «
Presbytero sub periculo sui Ordinis mi- «
nistrentur. Ultima inter se Clericis pro «
singulorum meritis dividatur. «

XXXVI.

De injustè excommunicatis.

EX Concilio Affricano [n] cap. c. Quam- « [n]
diu excommunicato communicaverit «
suus Episcopus, eidem Episcopo ab «
aliis non communicetur Episcopis, ut «
magis caveat Episcopus, ne dicat in «
quemquam, quod aliis documentis con- «
vincere non potest. «

Item ex Concilio Coloniæ [o] cap. LVI. « [o]
Ut nemo Episcoporum quemlibet sine «
certa & manifesta peccati causa, com- «
munione privet ecclesiastica. Anathe- «

» ma autem sine consensu Archiepiscopi
» & Episcoporum prælata etiam evange-
» lica ammonitione nulli imponat, nisi
» unde canonica doceat auctoritas. quia
» anathema æternæ mortis est damnatio;
» & non nisi pro mortali debet imponi
» crimine; & illi qui aliter non potuerit
» corrigi.

» Item in legibus cap. CCCCXLI. Ne-
» mo Episcopus, nemo Presbyter excom-
» municet aliquem, antequam causa pro-
» betur, propter quam ecclesiastici cano-
» nes hoc fieri jubent. Si quis autem ad-
» versus eum excommunicaverit aliquem,
» ille quidem qui excommunicatus est,
» majoris Sacerdotis auctoritate ad gra-
» tiam sanctæ communionis redeat: is au-
» tem qui non legitimè excommunica-
» vit, in tantum abstineat à sacra com-
» munione tempus, quantum majori Sa-
» cerdoti visum fuerit: ut id quod inju-
» stè fecit, ipse justè patiatur.

XXXVII.

De ecclesiis & earum Presbyteris.

Conc. Tolet. III c. 20

» EX Concilio Tolet. cap. XX. Multo-
» rum querela hanc constitutionem exe-
git,

git, qua cognovimus Episcopos per "
parœchias suas non sacerdotaliter, sed "
crudeliter desævire: &, dum scriptum "
sit, *Forma estote gregi, neque vi quasi do-* " 1 Petr. 5
minantes in Clero, ex. tiones diœcesis "
suæ vel damna infligant. Ideoque cen- "
semus, excepto quod veterum constitu- "
tiones à parœchiis habere jubent Epi- "
scopos, ut illis alia quæ hucusque præ- "
sumpta sunt, denegentur. Hoc est, ne- "
que in angariis Presbyteros, aut Dia- "
conos, neque in aliquibus fatigent in- "
dictionibus, ne videantur in Ecclesia "
Dei exactores potiùs, quàm Dei Pon- "
tifices nominari. Hi verò Clerici tam "
locales, quàm diœcesani, qui se ab Epi- "
scopo gravari cognoverint, querelas "
suas ad Metropolitanum deferre non "
differant: qui Metropolitanus non mo- "
retur ejusmodi præsumptiones coercere. "

Eugenius Papa, cap. XXI. Monaste- " *Synodus Rom. sub Eugen. II c. 21*
rium vel oratorium constructum cano- "
nicè, à dominio constructoris invito "
non auferatur: liceatque illi Presbyte- "
ro cui voluerit, cum consensu sui Epi- "
scopi, ne malus sit, commendare; ita ut "
ad placitum Episcopi Sacerdos obedien- "
ter recurrat. "

» Item cap. xxiv. Episcopi in pro-
» priis suis ecclesiis Presbyteros ordinent.
» Quòd si quilibet alius homo in sua ba-
» silica infra trium mensium spatium, ab
» Episcopo monitus, Presbyterum non
» miserit, Episcopus Principi suggerat,
» ut hoc emendet.

» Item cap. xxv. Si destructæ ecclesiæ
» de propriis rebus reædificari non po-
» tuerint, à populo plebis auxilientur.

» Item cap. xxvi. Nullus Episcopus à
» nullo sibi subjecto Clerico donationes
» ultra statuta Patrum exigat nec anga-
» rias.

XXXVIII.

De eo quòd Episcopus habeat tertiam partem ecclesiæ, & potest dare cui voluerit.

ex alio Concilio » CAP. vi. Opportunè duximus decer-
» nendum, ut Episcopus tertiam, quam
» de rebus ecclesiæ sanctione Patrum de-
» bitam sibi novit, aut ipsi ecclesiæ cu-
» jus res esse patebit, aut alteri ecclesiæ,
» cui elegit, conferre decreverit, ut lici-
» tum maneat, & irrevocabile robur ejus
» sententia ferat.

Conc. Tolet. III c. 3 » Item ex Toletano Concil. cap. iii.

"Nulli Episcoporum liceat res alienare ecclesiæ, quoniam & antiquioribus canonibus hoc prohibetur. Si quid verò quod utilitatem non gravet ecclesiæ, pro suffragio Monachorum vel ecclesiarum ad suam parœchiam pertinentium dederint, firmum maneat: peregrinorum verò vel Clericorum & egenorum necessitati salvo jure ecclesiæ præstare permittuntur pro tempore quæ potuerint."

XXXIX.

De sanctitate vitæ Clericorum.

SIRICIUS Papa in epistola cap. VII. "Plurimos Sacerdotes Christi atque Levitas post longa consecrationis suæ tempora, tam de conjugibus propriis, quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri testamento Sacerdotibus ac Ministris generandi facultas legitur attributa. Sed illi per successionem generis eligebantur de sola tribu Levi, quibus Deus dicit: *Sancti estote, quia ego sanctus sum.* Unde & procul à suis domibus anno

Siric. Decret. c. 7

Levit. 19, 2

„ vicis suæ in templo habitare jussi sunt,
„ ne cum uxoribus possint carnale exer-
„ cere commercium. Nos verò omnes
„ Sacerdotes atque Levitæ insolubili le-
„ ge constringimur, ut à die ordinatio-
„ nis nostræ sobrietati ac pudicitiæ & cor-
„ da nostra mancipemus & corpora: dum-
„ modo per omnia Deo nostro in his quæ
„ cotidie offerimus, sacrificiis placeamus.
„ Qui ergo ignorantiâ lapsos se esse de-
„ flent, his hac conditione misericordiam
„ dicimus non negandam, ut sine ullo
„ honoris augmento in hoc, quo detecti
„ sunt, quamdiu vixerint, officio perseve-
„ rent: si tamen post hæc continentes se
„ studuerint exhibere. Qui verò exemplo
„ veteris sacerdotii quasi licito conjugio
„ utuntur, noverint se ab omni ecclesia-
„ stico honore, quo indigni usi sunt, A-
„ postolicæ Sedis auctoritate dejectos, nec
„ umquam posse divina attrectare myste-
„ ria deinceps ullâ nostrâ indulgentiâ,
„ sive sit Episcopus, sive Presbyter, sive
„ Diaconus.

XL.

De filiis Presbyterorum, vel Episcoporum, vel Diaconorum.

EX Conc. Tolet. cap. x. Quicumque verò Clericorum ab Episcopo usque ad Subdiaconum deinceps vel ex ancillæ, vel ex ingenuæ detestando connubio, in honore constituti filios procrearint; illi quidem ex quibus geniti probantur, canonicâ censurâ damnentur: proles autem alienata * pollutione non solùm parentum hereditatem numquam accipiet, sed etiam in servitutem ejus ecclesiæ, de cujus Sacerdotis vel Ministri ignominia nati sunt, jure perenni permanebunt. *Filii autem Sacerdotum, qui ante sacerdotium nati sunt, spectacula sæcularia non exhibeant; sed nec spectent, licèt hoc Christianis omnibus interdictum sit: & ubi blasphemiæ sunt, non accedant, sicut habes in Concilio Carthaginensi, cap. xv.

Conc. Tolet. IX c. 10

** al.* tali nata

ex Conc. Carthag.

XLI.

De rebus ecclesiæ dispensandis.

» EX Concilio Orientalium Episcopo-
» rum cap. XIV, de præsumptione Epi-
» scopi in rebus ecclesiæ. Si quis Episco-
» pus nulla ecclesiasticæ rationis neces-
» sitate compulsus, in suo Clero, aut ubi
» fortè non est Presbyter, de rebus ec-
» clesiasticis aliquid præsumpserit vende-
» re; res ipsas ecclesiæ propriæ restaura-
» re cogatur, & in judicio Episcoporum
» dejiciatur inauditus, & tamquam furti
» aut latrocinii reus à suo honore prive-
» tur.

» Item cap. XVI. Episcopus habeat po-
» testatem in rebus ecclesiæ, ut dispen-
» set necessitatem patientibus cum omni
» reverentia & timore Dei: participare
» eum oportet quæ necessaria sunt: si ta-
» men ipse, aut qui cum eo sunt fratres,
» indiguerint aliquid, aut necessitatem ul-
» lo modo patiantur, secundùm sanctum
1 Tim. 6, 8 » Apostolum dicentem: *Habentes victum*
» *& tegumentum, his contenti simus.* Si au-
» tem res ecclesiasticas Episcopus in suas
» voluntates usurpare voluerit, & lucra

ecclesiæ & fructus agrorum non cum « Presbyterorum vel Diaconorum consilio « intaminaverit, aut fratribus vel filiis vel « quibuscumque propinquis suis dederit « potestatem, ut per eos res lædantur « latenter; hunc oportet obnoxium esse « Concilio. Similiter Presbyteros & Dia- « conos, si eadem faciant, corripi opor- « tet.

XLII.

Ut nullus eligat sibi Episcopum successorem.

Ex Concil. Antioch. cap. xxv. Epi- « scopo non licere pro se alterum suc- « cessorem sibi constituere, licèt ad exi- « tum vitæ perveniat. Quòd si tale ali- « quid factum fuerit, irritum esse hujus- « modi constitutum. Servetur autem jus « ecclesiasticum id continens, oportere « non aliter fieri, nisi cum Synodo & ju- « dicio Episcoporum, qui post obitum « quiescentis potestatem habent eum qui « dignus exstiterit, promovere. «

Conc. Antioch. sub Iulio P. I c. 23.

Item Gregorius Anatolio Constanti- « nopolitano Subdiacono. Nusquam cano- « nes præcipiunt, ut pro ægritudine Epi- «

Gregor. lib. 9 ep. 41

» ſcopo ſuccedatur. Et omnino injuſtum
» eſt, ut ſi moleſtia corporis irruit, ho-
» nore ſuo privetur ægrotus: atque ideo
» hoc per nos fieri nullatenus poteſt, ne
» peccatum in anima mea ex ejus depoſi-
» tione veniat. Sed ſuggerendum eſt,
» ut ſi is qui eſt in regimine, ægrotat,
» diſpenſator illi talis requiratur, qui poſ-
» ſit ejus curam omnem agere, & locum
» ejus in regimine eccleſiæ, ipſo non de-
» poſito, ac in cuſtodia civitatis implere;
» ut neque Deus omnipotens offenda-
» tur, neque civitas inveniatur eſſe ne-
» glecta. Si verò iſdem reverentiſſimus
» Johannes fortaſſe pro moleſtia ſua pe-
» tierit, ut ab Epiſcopatus honore de-
» beat vacare; eo petitionem ſcripto dan-
» te concedendum eſt. Aliter autem nos
» id facere pro omnipotentis Dei timore
» omnimodo non valemus. Quòd ſi hoc
» petere noluerit; quod piiſſimo Impera-
» tori complacet, quidquid jubet face-
» re, in ejus eſt poteſtate. Sicut novit,
» ipſe provideat: nos tantummodo in de-
» poſitione non faciat permiſceri. Quod
» verò ipſe Imperator fecerit, ſi canoni-
» cum eſt, ſequimur: ſi verò canonicum
» non eſt, in quantum ſine peccato noſtro
» poſſumus, portamus.

XLIII.

De Communione.

Augustinus in ecclesiasticis regulis q cap. xxiii. Cotidie Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec vitupero. Omnibus tamen diebus dominicis communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi non sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi gravari magis dico Eucharistiæ perceptione, quàm purgari. Et ideo quamvis quis peccato mordeatur, peccandi de cætero non habeat voluntatem; & communicaturus satisfaciat lacrymis & orationibus. Hæc cùm fecerit, confidens de Domini miseratione, qui peccata piæ confessioni donare consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia peccata non gravant. Nam quem mortalia post baptismum commissa premunt, hortor primùm publicâ pænitentiâ satisfacere, & ita Sacerdotis judicio reconciliatum Communioni sociari, si vult non ad judicium vel condemnationem Eucharistiam per-

q *Auctor de dogmat. eccl. c. 53*

» cipere. Sed & secreta satisfactione sol-
» vi mortalia crimina non negamus, sed
» mutato prius sæculari habitu: ut reli-
» gionis studio per vitæ correctionem, &
» jugem, immo perpetuum luctum, mise-
» rante Deo, veniam consequatur, ita
» dumtaxat ut contraria pro his quæ pæ-
*al. deest non » nitet, non * agat, & Eucharistiam omni-
» bus Dominicis supplex usque ad mor-
» tem percipiat.

Greg. in resp. 10 ad interrog. Augustini » Gregorius. Sanctæ Communionis my-
» sterium mulier percipere menstruo
» tempore non debet prohiberi. Si autem
» ex veneratione magna non præsumit
» percipere, laudanda est. Sed si perce-
» perit, non judicanda. Bonarum quippe
» mentium est, ibi aliquo modo culpas
» suas agnoscere, ubi culpa non est: quia
» sæpe sine culpa agitur, quod venit ex
» culpa. Unde etiam cùm esurimus, sine
» culpa comedimus, quibus ex culpa primi
» hominis actum est ut esuriamus. Men-
» strua enim consuetudo mulieribus non
» aliqua culpa est, videlicet quæ natura-
» liter accidit: sed tamen quòd natura
» ipsa vitiata est, ut etiam sine volunta-
» tis studio videatur esse polluta, ex cul-
» pa venit vitium, in quo seipsam, qualis

per judicium facta sit humana natura, «
cognoscit : ut homo qui culpam sponte perpetravit, reatum culpæ portet invitus. Atque ideo feminæ seipsas considerent, & si in menstrua consuetudine ad Sacramentum dominici corporis & sanguinis accedere non præsumant; de sua recta consideratione laudandæ sunt : dum verò ad percipiendum ex religiosæ vitæ consuetudine ejusdem mysterii amore rapiuntur, reprimendæ (sicut prædiximus) non sunt. Et infrà. Vigilanti verò mente pensandum est, quòd in monte Sina Dominus loquuturus populo, priùs eumdem populum abstinere à mulieribus præcepit. Et si illic ubi Dominus per creaturam subditam hominibus loquebatur, tanta provisione est munditia corporis requisita, ut qui verba Dei reciperent, mulieribus mixti non essent : quanto magis mulieres, quæ corpus omnipotentis Dei accipiunt, custodire in se munditiam carnis debent, ne ipsa inæstimabilis mysterii magnitudine graventur? Hinc etiam ad David de pueris suis per Sacerdotem dicitur, ut si à mulieribus mundi essent, panes propositionis acci-

„ perent, quos omnino non acciperent, „ nisi eos David mundos esse fateretur. „ Tunc autem vir post admixtionem con- „ jugis, si aquâ lotus fuerit, etiam sacræ „ Communionis mysterium valet accipe- „ re, cùm ei juxta præfinitam sententiam
resp. 11 „ etiam ecclesiam licuerit introire. Item „ de pollutione somnii. Hunc quidem te- „ stamentum veteris legis pollutum di- „ cit, & nisi lotum aquâ, usque ad vespe- „ ram intrare ecclesiam non concedit. „ Quod tamen aliter populus spiritualis „ intelligens, sub eodem intellectu acci- „ pit: quia quasi per somnium illuditur, „ qui tentatus immunditia vanis imagini- „ bus in cogitatione inquinatur. Sed la- „ vandus est aquâ, ut culpas cogitatio- „ nis lacrymis abluat, & nisi priùs ignis „ temptationis recedat, reum se quasi ad „ vesperam recognoscat. Sed est in eadem „ illusione valde necessaria discretio, „ quam subtiliter pensare debeas, ex qua „ re accidat menti dormientis. Aliquando „ enim ex crapula, aliquando ex naturæ „ superfluitate vel infirmitate, aliquando „ ex cogitatione contingit. Et quidem cùm „ ex naturæ superfluitate vel infirmitate „ evenerit, omnino hæc illusio non est ti-

menda, quia hanc animus nesciens per- «
tulisse magis dolendus est, quàm fe- «
cisse. Cùm verò appetitus gulæ ultra «
modum in sumendis alimentis rapitur, «
atque idcirco humorum receptacula «
gravantur; habet exinde animus ali- «
quem reatum, non tamen usque ad «
prohibitionem percipiendi sancti my- «
sterii, vel Missarum sollemnia celebran- «
di, cùm fortasse aut festus dies exigit, «
aut exhiberi mysterium, pro eo quòd Sa- «
cerdos alius in loco deest, ipsa neces- «
sitas compellit. Nam si adsunt alii qui «
implere ministerium valeant, illusio per «
crapulam facta à perceptione sacri my- «
sterii prohibere non debet: sed ab immo- «
latione sacri mysterii abstinere, ut ar- «
bitror, humiliter debet, si tamen dor- «
mientis mentem turpis imaginatio non «
concusserit. Nam sunt quibus ita ple- «
rumque illusio nascitur, ut eorum ani- «
mus etiam in somno corporis positus «
turpi imaginatione non fœdetur. Qua in «
re unum ibi ostenditur, quòd ipsa mens «
rea non sit tunc, sed suo judicio libera, «
cùm se, etsi dormienti corpore, nihil me- «
minit vidisse, tamen in vigiliis corporis «
meminit in ingluviem cecidisse. Sin ve- «

„ rò ex turpi cogitatione vigilantis oritur
„ illusio dormientis, patet animo reatus
„ suus. Videt enim à qua radice inqui-
„ natio illa processerit, qui quod cogitavit
„ sciens, hoc pertulit nesciens.

„ Quando Monachi & alii pænitentes
„ communicare debent, manifestat san-
r „ ctus Eucherius [r]. Detur pænitentia sæ-
„ culari, cujus adhuc cervix sub jugo
„ dependet sæculi, & huic pro immani-
„ tate peccati sive delicti terminetur tem-
„ pus, qui adhuc tempori servit. Cæte-
„ rùm abrenuncians sæculo & ejus mili-
„ tiæ, spondensque se cunctis diebus servi-
„ turum Deo; cur pænitentiam moretur,
„ quilibet effectus velut onager secta-
Iob 39, 8 „ tur eremi vastitatem? sicut ait Iob: *Quis*
„ *dimisit onagrum liberum in deserto? à leone*
„ *fortiter caveat, & arentibus herbis poculo*
„ *exiguo alatur in eremo.* Erigat in aëra ca-
„ put, & sic flagrantem nimium sitis ar-
„ dorem sancti Spiritus aura restingat;
„ ne dum valde desiderat amœna viren-
„ tia, nimiis deliciis præpeditus pericu-
„ lum salutis incurrat. Igitur abrenun-
„ cianti pænitentia publica non est ne-
„ cessaria: quia conversus ingemuit, &
„ cum Deo æterno pactum iniit. Ex illo

igitur die non memorantur ejus deli- »
cta quæ gessit in sæculo, ex quo factu- «
rum justitiam de reliquo promiserit «
Deo. Ergo chirographum, de quo se «
Monachus debitum ex tota fide pro- «
miserit implere, etsi fidelis factus pec- «
cavit in sæculo, post abrenunciationem «
suam iterum factam, dominicum corpus «
non dubitet accipere, nec occasione «
humilitatis nimiæ prolongetur à corpo- «
re ejus & sanguine, cui se junxit, ut «
unum corpus efficeret. Communicare «
ergo non desinat, qui peccare quie- «
vit: tantùm ne de reliquo peccet. Nam «
sicut ignis ille visibilis duas in se quas- «
dam efficacias habet, id est combure- «
re fragilia, & illuminare tenebrosa: «
ita ignitum illud dominicum corpus, «
quando cum metu & reverentia grandi «
fuerit sumptum, corporis quidem de- «
licta consumit, animæ verò sensum il- «
luminat. Et idcirco communicare fre- «
quentiùs debet. Si verò fuerit, sicut «
scriptum est, lepra in pelle, immunda «
erit, id est peccatum in Monacho, quia «
pellem esse Monachum Scriptura signi- «
ficat, mortificantem membra sua super «
terram. Cinis ossibus adhæsit, caroque »

„ immutatur propter oleum, & jejunio
„ infirmatur, & genua velut fenum arescunt. Ergo si in hac pelle visa fuerit
„ lepra, immunda erit, & nisi fuerit hyacinthina, aut rubra pura, ad ornatum tabernaculi non erit apta.

Hæ sunt sanctorum Patrum sententiæ, discretionis plenæ, quibus monentur viri ac feminæ, quando, vel quales debent accedere ad communionem Eucharistiæ. Peccatorum enim quibus abstinere jubemur ab Eucharistia, alia nos trahunt naturæ vitio etiam invitos, alia voluntarios. Nam invitus lege peccati ducebatur, qui ingemiscens
Rom. 7, 2 querebatur: *Video utique aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Unde Gregorius discretionis & eloquentiæ singulariter magnificus, indulgendo infirmitati humanæ, accessum ecclesiæ & communionem Eucharistiæ talibus tribuens, dolentem consolatur: quia aliquando invitus & vir polluitur nocturno somnio, & mulier suo menstruo. cujus auctoritate discimus, quòd solus sibi conscius in peccati opere, solus sibi erit judex,

judex, etiam post confessionem, in percipienda corporis & sanguinis Christi communione. Qui verò peccati lege voluntarius rapitur, hunc peccatorum recordatio non tantum contristat, quantum delectat: quia ex consensu peccare deliberat. Ac idcirco sicut Augustinus dicit: Communione Eucharistiæ « magis credendum est gravari, quàm « purgari. quandoquidem totus in affe- « ctu peccandi consistit. Omne enim peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Sciendum itaque est de eo, qui vel in se, vel in alterum peccat libenter, quòd à Communione arceri debet, ne videamur margaritas nostras ante porcos ponere, & esse participes perditionis alienæ. Attamen Christi exemplum occurrit, qui Judæ proditori intinctum panem porrexit, de quo scriptum est, quia *post buccellam introivit in eum satanas*. Sed ille, ut secretorum non ignarus, ad ostensionem perditi Discipuli panem porrexit: nos verò peccatorum nostrorum conscii, non ad ostensionem, sed ob commemorationem Christi, Eucharistiam præbea-

Aug. tract. 61 in Ioh. » mus fratri. Unde Augustinus: Quid miraris, si datus est Judæ panis Christi, per quem mancipatetur diabolo, cùm videas è contrario datum Paulo angelum diaboli, per quem perficeretur in Christo? Ita & malo bonum obfuit, & bono malum profuit. Scriptum est: 1 Cor. 11, 27 *Quicumque manducaverit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Hic igitur si corripitur qui non dijudicat, hoc est non discernit à cæteris cibis dominicum corpus: quomodo damnatur, qui ad ejus mensam, fingens se amicum, accedit inimicus? Si reprehensione tangitur negligentia convivantis: qua pœna percutitur venditor invitantis? Quid autem erat panis traditori datus, nisi demonstratio, cujus gratiæ fuisset ingratus? Intravit ergo post hunc panem satanas in Domini traditorem, ut sibi jam traditum pleniùs possideret, in quem priùs intraverat ut deciperet.

XLIV.

Qualiter Sacerdotum accusatores examinandi sint, vel si scriptis inter partes sententia recitata est.

GREGORIUS Johanni Defensori inter cætera. Quia igitur Stephanus Episcopus in odio suo quædam ficta, & de falsis se capitulis queritur accusatum, neque aliquid ordinabiliter factum, sed injustè se asserit condemnatum; diligenter quærendum est, primùm, si judicium ordinabiliter est habitum, aut si alii accusatores & alii testes fuerint. Deinde causarum qualitas est examinanda, si digna exsilio vel depositione fuit; aut si eo præsente jurejurando contra eum testimonium dictum est, seu scriptis actum est, vel si ipse licentiam respondendi & defendendi se habuit. Sed & de personis accusantium & testificantium subtiliter quærendum est, cujus conditionis cujusve opinionis, aut ne inopes sint, aut ne fortè aliquas contra Episcopum inimicitias habuissent: & utrum testimonium ex auditu dixerint, aut certè specialiter se scire testati sint: *a Greg. lib. 11 ep. 52*

» vel si scriptis judicatum est, & partibus præsentibus sententia recitata est. » Quòd si fortè hæc sollemniter acta non » sunt, neque causa probata est, quæ ex» silio vel depositione digna sit, in eccle» siam suam modis omnibus revocetur: hi » verò qui eum contra Dei timorem & » statuta canonum condemnaverunt, ex» communicati in Monasterium ad agen» dam pænitentiam in sex mensibus sunt » mittendi, ita sanè, ut si cui eorum mor» tis contigerit imminere discrimen, Via» tici benedictio non negetur. Ipse au» tem qui eo vivente locum ejus teme» rariè ambiit, privatus sacerdotio ab » omni ministerio ecclesiastico repella» tur, atque eidem dilectissimo fratri & » Coepiscopo nostro tradatur, ut eum » ecclesiastico judicio aut ipse ad nos » transmittat, aut apud se in custodiam » habeat. Episcopi verò qui eum ordina» re præsumpserunt, vel perversæ ordina» tioni ipsius præbuere consensum; com» munione privati in sex mensibus ad a» gendam pænitentiam in Monasterio de» putentur. Si autem Episcopi in præju» dicio condemnationis vel depositionis » memorati Stephani se metu judicis

consensisse, ac talia fecisse non sua sponte professi fuerint; tempus eis abbreviandum est, & modus pænitentiæ temperandus.

Item de quodam Episcopo in crimine accusato, & utrum noceat, si sit extorta confessio, Gregorius Constantio Mediolanensi. *Lib. 8 ep. 30* Relectis epistolis quas ad nos per Marianum latorem præsentium transmisistis, gratam nobis sollicitudinem vestram fuisse rescripsimus, quòd ea quæ ad vos de fratre & Coepiscopo nostro Pompeio, qui adhuc ita nominandus est, pervenerit, dissimulare minimè pertulistis. Sed si qualis fuit in requisitione cura, talis fuisset in discussione subtilitas, nihil ex hoc quod de eo dictum est, fuisset ambiguum: sed utrum verum, an esset compositum, patuisset: quia jam contra ipsum dudum in Sicilia apud reverendæ memoriæ fratrem nostrum Maximianum talis quæstio, ut cognovimus, mota est. Sed quia causa ipsius subtili omnino investigatione quæsita est, inventus est innocens, qui fuerat accusatus in crimine. Nunc igitur quoniam illa, quæ contra eum dicta sunt, non sub illa

„ quæ decuit districtione quæsita sunt ;
„ & gesta quæ exinde apud fraternita-
„ tem vestram confecta sunt , neque ad
„ condemnationem , neque ad absolu-
„ tionem ejus probantur posse sufficere ;
„ non levis res agitur , ut incautè vel in
„ transcursu debeat definiri. Nam grave
„ est satis & indecens , ut in re dubia
„ certa dicatur sententia. Et hæc quidem
„ gesta esse poterant ad definiendum ido-
„ nea , si accusati ea confessio sequere-
„ tur. Si tamen eamdem confessionem
„ subtilitas examinationis ex occultis eli-
„ ceret , & non afflictio vehemens extor-
„ queret : quæ frequenter hoc agit, ut no-
„ xios se fateri cogantur etiam innoxii.
„ Nam postquam præfatus Episcopus, ut
„ dicitur , cruciari custodiâ cremarique
„ fame se asserit , scire debetis , si ita est,
„ utrum noceat, si sic fuerit extorta con-
„ fessio. Numquid quando sententiam
„ tales causæ suscipiunt, & ad Sedem A-
„ postolicam appellatur ; nonne & persona
„ quæ judicatur , præsens est ; & distri-
„ ctissimè atque ab omni latere veritas
„ quæritur , ut tunc si debeat manere sen-
„ tentia , decernatur ? Necnon & si prædi-
„ ctus Episcopus ad Sedem Apostolicam

appellare voluerit, causa ipsius interiùs & cum omni diligentia est perscrutanda. Et ideo postquam & persona absens est, & gesta quæ ad nos transmisisti, nobis, sicut præfati sumus, idoneè satisfacere non videntur; temere aliquid de Episcopi persona decernere non debemus, nec possumus: ne (quod absit) reprehensibiles inveniamur in nostris; quibus aliorum jure competit retractare sententias.

Item de Episcopo quem redarguit, quòd non utiles viros in causam suam miserit, & quòd sacramento præstito in gratiam rediit, Gregorius Maximo Episcopo Salonitano. Alia quidem scripta ad fraternitatem tuam antea feceramus: sed & tempore quo homines tuos quos ad nos misisti, relaxare voluimus, scripsisse te quibusdam nostris comperio, quod Veteranum Presbyterum, atque Optatum Defensorem tunc minimè in causa transmiseris; & idcirco ea quæ cum ipsis acta sunt, non debere subsistere. Sed Thomas, ecclesiæ tuæ Defensor, non hoc verbum à te dictum perhibuit. Ex qua re jam nec præsentium portitoribus judicamus esse *Lib. 11 ep. 13.*

» credendum, ne de ipsis quoque post
» hos similiter diceretur. Quia ergo hæc
» nos valde fecit ambigere, & cautos es-
» se debere præmonuit; si causam vul-
» tis dicere instructam de cetero, perso-
» nam cum mandato legaliter facto tua
» ac Presbyterorum seu Diaconorum &
» testium subscriptionibus roborato, ge-
» stisque ex more indito transmittite: ut
» quidquid pro te actum fuerit, possit
» jure subsistere. Nam nos non solùm ti-
» bi, sed etiam omnibus quod justum
» legitimumque fuerit, parati sumus,
» Deo juvante, per omnia custodire. tan-
» tùm, ut tu quod lege præcipitur, fa-
» cere non omittas.

Lib. 7 ep. 81 Ind. 11

Item Gregorius Castorio Notario &
» Chartulario Ravennæ. Quantum credi
» tibi à nobis, & necessarias vides cau-
» sas injungi; tanto te magis strenuum
» debes & sollicitum exhibere. Proinde
» si Maximus Salonitanus præstito sacra-
» mento firmaverit se simoniaca hæresi non
» teneri; aque de aliis ante corpus sancti
» Apollinaris tantummodò requisitus, in-
» noxium se responderit, & de inobedien-
» tia sua pænitentiam, sicut deputavi-
» mus, egerit: volumus ut ad consolan-

dum eum epiſtolam, quam ad eum ſcripſimus, ubi ei & gratiam noſtram & communionem nos reddidiſſe ſignavimus, experientia tua dare debeat: quia ſicut in contumacia perſiſtentibus ſeveros eſſe nos convenit, ſic iterum humiliatis & pænitentibus negare locum veniæ non debemus.

Quidam Epiſcopus per ſacramentum purgavit ſe crimine ante corpus beati Petri. Gregorius ad Juſtinianum *. Proprium hoc habet antiqui hoſtis invidia, ut quos in pravorum perpetratione Deo ſibi reſiſtente decipere non valet, opiniones eorum falſa ad præſens ſimulando dilaceret. Quoniam igitur quædam contra ſacerdotale propoſitum de Leone fratre & Coepiſcopo noſtro ſiniſter rumor adſperſerat, utrum vera eſſent, diſtricta diutius fecimus inquiſitione perquirere; & nullam in eo de his quæ dicta fuerant, culpam invenimus. Sed ne quid videretur omiſſum, quod noſtro potuiſſet cordi dubium remanere; ad beati Petri ſacratiſſimum corpus fecimus ſacramenta præbere: quibus præſtitis magna ſumus exſultatione gaviſi, quòd hujuſcemodi experimento inno-

lib. 2 ep. 23

** al.* Juſtinum

» centia ejus evidenter enituit. Pro qua
» re gloria vestra prædictum virum cum
» omni caritate suscipiat, ac reverentiam
» ei, qualem Sacerdoti decet, exhi-
» beat, nec quædam cordi remaneat de
» his, quæ purgata sunt, dubietas: sed ita
» suprascripto vos Episcopo devotissimè o-
» portet adhærere in omnibus, ut co· ruè
» decenterque Deum in ejus persona vi-
» deamini, cujus minister est, honorare.

XLV.

De Episcopis in judicium testimonii causâ evocatis.

» EX Constitutione cap. IX. Nullus E-
» piscopus cogatur ad judicium venire
» dicendi testimonii causâ: sed judex ad
» Episcopum mittat ministros suos, ut
» propositis sanctis Evangeliis, quod scit
» Episcopus, dicat secundùm hoc quod
» Sacerdotibus honestum est.

XLVI.

De accusatis Episcopis.

» CAP. X. Nullus Episcopus neque pro
» civili, neque pro criminali causa apud

quemvis judicem, ſive civilem; ſive militarem, perducatur vel exhibeatur, niſi imperialis juſſio proceſſerit. Magiſtratus enim qui hoc jubere auſus fuerit, amiſſione cinguli & xx librarum auri condemnatione plectatur, ut iſtæ xx libræ eccleſiæ addicantur, cujus Epiſcopus produci vel exhiberi juſſus eſt. Litis autem exſecutor poſt cinguli amiſſionem, tormentis ſubjiciatur, & in exſilium mittatur.

XLVII.

De his qui contra Epiſcopum habent cauſam.

CAP. XXXVII. Si Clericus, vel ſi quis alius contra Epiſcopum propter qualemcumque cauſam audiri maluerit; priùs Metropolitanus eorum ſecundùm ſanctas regulas & noſtras leges diſcernat: & ſi quis judicatis contradixerit, ad Patriarcham illius regionis res referatur, & ille ſecundùm canones & legem finem ei præbeat. Si contrà Metropolitanum adire quiſpiam velit, regionis illius Patriarcha diſcernat negotium. Quicumque Epiſcopus apud

» quemvis judicem accuſatur, omnino
» nullam fidejuſſionem neque promiſſio-
» nem pro litigio facere compellatur. ſic
» tamen ut operam det intenſiones &
» cauſas actoris diſſolvere.

XLVIII.

De teſtimoniis Clericorum.

» CAP. XXXIII. Preſbyter & Diaconus
» in cauſa pecuniaria ſi falſum teſtimo-
» nium dixerint, in tormentis non ſub-
» jiciantur: ſed per tres annos ſeparen-
» tur à divino miniſterio, & Monaſterio
» tradantur. Pro criminalibus cauſis ſi
» falſum teſtimonium dixerint, clerica-
» tus honore nudati legitimis pœnis ſub-
» jiciantur. Cæteri autem in minore gra-
» du Clerici, pro quocumque falſo teſti-
» monio, ordine eccleſiaſtico nudati, le-
» gitimis coercitionibus ſubjiciantur. Si
» quis contra Clericum, vel Monachum,
» vel Diaconiſſam, vel Monaſterium, vel
» archiſterium habeat aliquam actio-
» nem, adeat priùs religioſiſſimum Epi-
» ſcopum, cui eorum unuſquiſque ſubje-
» ctus eſt: ille autem rem in ipſos decer-
» nat. Quòd ſi unus ex litigatoribus con-

tradixerit judicatis, & ex imperiali vel « judiciali jussione Episcopus videat, ad « Imperatorem vel ad judicem qui jussit, « referatur. Si de judicio ecclesiastico « idem canonica causa emerserit, non « Magistratus, sed religiosus Episcopus se- « cundùm sacros canones imponat nego- « tio finem. «.

XLIX.

Quantum prosit frequens oblatio sacrificii.

GREGORIUS in homelia Evangeliorum xxxvii. Pensate, fratres, quàm « benignum sit, quòd is qui adventu suo « valet opprimere, tardat venire. Mitta- « mus ad hunc legationem nostram flen- « do, tribuendo, sacras hostias offeren- « do. Singulariter namque ad absolutio- « nem nostram oblata cum lacrymis & « benignitate mentis sacri altaris hostia « suffragatur: quia is qui in se surgens à « mortuis jam non moritur, adhuc per « hanc in suo mysterio pro nobis iterum « patitur. Nam quoties ei hostiam suæ « passionis offerimus, toties nobis ad ab- « solutionem nostram passionem illius re- « paramus. Cujus rei exemplum idem Do-

ctor ſubintulit, cùm de quodam in captivitate vincto, quoties ſolveretur, expreſſit. Ejus, inquit, uxor putans eum eſſe mortuum, ſingulis hebdomadibus pro eo offerebat ſacrificium: &, ut ipſe domum reverſus poſt modum agnovit, toties ſolvebatur, quoties pro ipſo ſalutaris hoſtia offerebatur.

L.

De militantibus.

AUGUSTINUS de verbis Domini homelia XIX. Militare non eſt delictum: ſed propter prædam militare, peccatum eſt. Nec rempublicam gerere criminoſum eſt: ſed ideo agere rempublicam, ut rem familiarem potiùs augeas, videtur eſſe damnabile. Propterea autem providentia quadam militantibus ſunt ſtipendia conſtituta, ne dum ſumptus quæritur, præda graſſetur. Illud autem quale eſt, cùm ob errorem aliquem à ſenioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis, cur ebrius fuerit, cur res alienas pervaſerit, cædem cur turbulentus admiſerit; ſtatim reſpondeat: Quid habebam facere homo ſæcularis

« & miles? Numquid Monachum sum professus aut Clericum? Quasi omnis qui Clericus non est, aut Monachus, possit ei licere quod non licet. «

LI.

De stipendiis militum.

Dicitur secundùm Evangelium, interrogaverunt Johannem & milites: *Quid faciemus & nos?* ait illis Johannes: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: sed contenti estote stipendiis vestris.* *Luc. 3, 24* Hic jam cognoscere se debet qui militat. Non enim tantùm de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur: sed quisquis militiæ suæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles adscribitur. Atque hæc sententia potest dici verbi gratiâ militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus. Quicumque enim stipendia sibi publicè decreta consequitur, si ampliùs quærit, tamquam calumniator & concussor Johannis sententiâ condemnatur. Usque adeo autem hoc insolevit malum, ut jam quasi ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur jura, senten-

tia ipsa venalis sit: & nulla jam causa possit esse sine causa.

LII.

De militantibus Clericis, & eorum stipendiis.

HÆc sententia, quæ ad milites loquitur, potest etiam ad Clericos retorqueri: quia etiamsi non militare videantur sæculo, tamen Deo militant, sicut ait Apostolus: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Videmur, inquam, non militare remissis ac fluentibus tunicis: sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimoniæ interiora constringamus. De quo cingulo Dominus ait: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Nam & catholicus Clericus hac sententia retinetur. Si enim non contentus stipendiis fuerit, quæ de altario Domino jubente consequitur; sed exercet mercimonium [f], intercessiones ad Dominum vendit, viduarum munera libenter amplectitur; hic negotiator magis potest videri, quàm Clericus. Nec discere possumus: Nemo nos invasores arguit violentiæ,

2 Tim. 2, 4

Luc. 12, 35

f

lentiæ, nullus accusat. Quasi non interdum majorem prædam viduis blandimenta eliciant, quàm tormenta. Nec interest apud Dominum, utrum vi, an circumventione quis res alienas occupet, dummodo quoquo pacto teneat alienum.

ADNOTATIONES

In Canones Abonis Abbatis.

ABo, seu Abbo, Floriacensis Abbas, præmissæ canonum collectionis auctor, qualis quantusque fuerit, docet Aimoinus ejus Monachus in libro de ipsius vita: quo in libro ejus necem anno M IV contigisse memorat. Varias Abonis lucubrationes recenset is auctor; nempe de compoto, deque solis, lunæ, ac planetarum cursu; Collectaneum defensionis contra Episcopum Aurelianensem, Apologeticum ad Hugonem & Rotbertum Reges, metricam epistolam ad Ottonem Imperatorem, libellum super calculum Victorii, alium item libellum de capitulis evangelicis ad Odilonem Abbatem Cluniacensem; ad hæc complures epistolas. quibus commemoratis subdit Aimoinus in cap. 13. *Exsistunt & alia ad alios hujus sancti Patris scripta, quæ ne lectori fastidium generent, nunc interim tegantur per silentium.* In his omnibus nullam superioris collectionis mentionem fa-

cit; neque etiam Sigebertus Monachus, de Abone ita loquens in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 139. *Abbo Abbas Floriacensis, quantum valuerit in utraque scientia, ostendit, cùm super calculum Victorii commentatus est.* Præter canonum collectionem, omisere etiam ambo isti auctores librum de vita S. Eadmundi Anglorum Regis, cujus tamen libri, uti & prædictæ collectionis, parentem esse Abonem indubium est.

Liber canonum superiùs editus, quem ex Bibliotheca collegiatæ apud Lemovicas S. Martialis ecclesiæ noster Petrus Trelius eruit, mihi visus est luce haud indignus: tum quia ad restituendas veterum canonum lectiones & lacunas non parum conducere potest: tum quia quo in statu Francica Respublica eo tempore esset, ex his canonibus facilè elicitur, quos medendis Regni malis ac infortuniis collegit Abo, & Hugoni Regi, atque Rotberto ejus filio cum patre regnanti obtulit ante annum DCCCCXCVII, qui Hugonis supremus fuit. Accedit, quòd nullas è suppositiciis Romanorum Pontificum epistolis collector adducat, tametsi per id tempus ejusmodi subditiciæ litteræ cæca religione admitterentur. Hæc canonum collectio inter Capitularia Regum Francorum non immeritò censeri potest: cujus inscriptio, quam ex membraneo codice fideliter exhibui, rectiùs instituenda videtur hoc modo: INCIPIUNT CANONES ABONIS ABBATIS AD HUGONEM ET ROTBER-

TUM EJUS FILIUM, FRANCORUM REGES.

In Præfationem.

[a] REGNI PRIMORIBUS. De his primoribus, qui Rotberto Regnum ineunti infesti fuere, agit Glaber Rodulfus in Historiarum lib. 3 cap. 2.

[b] APOLOGETICO USUS SUM. Istius apologetici fragmenta refert Aimoinus in cap. 8 & 9 de Abonis vita, & Baronius initio XI tomi Annalium. In hoc opere purgat se auctor ab æmulorum calumniis, qui etiam ejus vitæ insidiabantur: ipsumque opus nuncupavit Hugoni & Rotberto Regibus, quos ad hæreticam pravitatem, maximè simoniam, è regno suo propellendam cohortatur. *Ad ultimum*, inquit Aimoinus, *sua non ignorans multis displicere scripta, Regibus se se commendat, præcipuè Domno Rotberto, quem scientem litterarum, ac idcirco diligentem fore noverat studiosorum, scribens in hæc verba: Præterea Dominos meos cùm « familiariter alloquens bona suadeo, multorum « animos scio contra me concito, juxta illud Comi- « ci*, Obsequium amicos, veritas odium parit. « *De quorum animositate non multum moveor,* « *dulce decus meum* ROTBERTE, *quem atavis* « *Regibus editum divina pietas perduxit ad Regni* « *fastigium*, &c. Ubi Abo Horatium imitatus, « Rotbertum *atavis editum Regibus* prædicat: quòd Glaber Rodulfus explicat in lib. 1 cap. 2 & sequentibus, ac initio lib. 2. fusiùs V. Cl.

Hadrianus Valesius in notis ad Carmen Adalberonis Episcopi Laudunensis. Ad hæc Carolus, cognomento Simplex, in litteris Uticensi Monasterio concessis, Hugonem Comitem, qui Rotberti avus fuit, *consanguineum* suum vocat. Ceterùm etsi Rotberto Regi tantopere acceptus erat Abo, eum tamen ob illicitam cum Berta copulam increpare non dubitavit, testante Helgaldo Monacho in libro de vita Rotberti: nec ea libertas piissimi Principis animum ad iracundiam, sed ad pænitentiam provocavit.

[c] MONACHORUM SENATUM SALVUM ESSE VOLO. Hinc traducendi vexandique Abonis materiam arripuere conjurati Monachorum ejus temporis osores, uti Abo ipse in Apologetico conqueritur apud Aimoinum. *Corrodit, me*, inquit, *canino dente æmulorum supplantatrix calliditas, circumlatrat adversariorum frequens acerbitas: nec aliud contra me immurmurant, nisi quòd Monachorum senatum salvum esse velim. Nostræ Reipublicæ augmentum quæsivi, ac cavillationi insidiantium auctoritate qua valui contradixi. Nec abscondi omnino misericordiam & veritatem à consilio multo. Pro hujusmodi malis meo insidiantur sanguini, me succenturiatis insequuntur odiis, adeo ut nec regia majestas eos deterreat, quin me clanculum trucident, si eis locus tempusve arrideat.* Rem facto probat Aimoini liber de Abonis vita cap. 8.

[d] DEFENSORES ET ADVOCATI ESTIS. Quanto studio in S. Benedictum ejusque Or-

dinem affectus fuerit Hugo Rotberti pater, testatur Helgaldus Monachus, qui morientis Hugonis extrema ad Rotbertum filium verba refert, *specialiter inculcantis, ut nullo pacto ducem omnium Patrem Benedictum à se divelli pateretur.* Propensam hanc in S. Benedictum voluntatem testatus est Hugo, cùm non solùm pleraque Monasteria, pridem à sæcularibus occupata Canonicis, restituit Monachis; sed etiam liberam eligendorum Abbatum potestatem. Hugonis studium imitatus est Rotbertus, qui *Patri Benedicto & suis semper totis adhæsit præcordiis*, inquit Helgaldus. adeo ut Adalbero Laudunensis Episcopus, poëtica usus licentia, id Regi exprobraverit.

In caput VII.

c In libro Conc. tertio. Id habetur in cap. 22 Concilii Meldensis anno DCCC XLV habiti, quod decretum ex capitulis Synodi Belvacensis desumtum est, relatum à Reginone in lib. 1 de ecclesiasticis disciplinis cap. 363, à Burchardo item & Gratiano. Cùm verò ex libro Conciliorum tertio id citet Abo, innuit fortasse Concilium Meldense suo tempore in codicibus mss. habuisse rationem libri tertii inter Concilia, quæ à Caroli Calvi principatu ad eum annum celebrata fuerant.

In caput XIII.

[f] Ut nulla pecunia. Graſſabatur per id tempus ſimoniæ crimen, in quod ſtilum exſeruere Abo ipſe ad Bernardum Abbatem Bellilocenſem apud Aimoinum in ipſius vita cap. 10, & Glaber Rodulfus in Hiſtoriarum lib. 2 cap. 6, aliique eorum temporum auctores: quibus prævivit Gerbertus in ſermone ſuperius edito, ubi malum hoc ſuo ævo revixiſſe, hoc eſt invaluiſſe, conqueritur. Lege Liutprandum Ticinenſem Diaconum in Hiſtoria ſui temporis.

[g] Ex lib. legum. Harum legum nomine Abo intelligit librum Novellarum: is verò locus habetur in Novell. 6 cap. 8, & Novel. 123 cap. 1.

In caput XVI.

[h] Eugenius Papa. Nempe in Synodo Romana anno DCCC XXVI celebrata: cujus Synodi verba ad amuſſim non refert Abo, ſed contracta, tum in hoc capite, tum in capite 37. Hinc verò patet Abonis tempore quoſdam Ordinis noſtri Abbates ſacerdotii expertes fuiſſe. quales erant Nicolaus de Nortmannia Cœnobii S. Audoëni apud Rotomagum Abbas ſub finem ſæculi XI, qui tantùm Diaconus erat, uti & Goffridus Abbas Vindocinenſis, qui non niſi poſt adeptam Cardinalatus digni-

tatem Presbyter ordinatus est. Lege sis observationem XXXIII in Præfatione prima Sæculi tertii Benedictini.

In caput XVII.

i Greg. Lupo Abbati. In editis *Luponi Presbytero & Abbati*, nempe Monasterii S. Martini in suburbio Augustodunensi. Eamdem epistolam laudat etiam vetus auctor, qui libellum de vita S. Hugonis ejusdem loci Monachi edidit: tametsi ejus epistolæ auctoritas à nonnullis impetitur, uti & duarum præcedentium, propterea quòd in eis pœnas quasdam Regibus, Episcopis & aliis auctor interminetur, quas à Gregorii mente alienas esse putant. Frodoardus tamen, uno fere sæculo Abone superior, in historiæ Remensis lib. 3 cap. 27, laudat Xenodochii Augustodunensis privilegium, ad cujus formam epistola, quæ Luponi inscribitur, dictata est.

In caput XX.

k In Conc. Tullensi. Nempe apud Saponarias, qui locus est Tullo Leucorum suburbanus. In hujus Synodi cap. 11, quod Aboni duodecimum est, hoc decretum habetur, cujus verba quædam perimit Abo de more. nam canones de verbo plerumque non adducit.

In caput XXIII.

[l] DE INSOLENTIA EPISC. Durior videri posset hæc inscriptio, nisi Toletani Patres in Concilii Toletani IX cap. 2, in eodem argumento priùs usi fuissent *insolentia* vocabulo, quorum exemplo forsan adductus Abo, qui eumdem locum inferiùs refert in cap. 32, eamdem vocem adhibuisse videtur. quamquam titulum rectiùs temperasset hoc modo: *De insolentia quorumdam Episcoporum in Monachos.* Certè Regino in prima appendice collectionis canonum cap. 33, ubi idem Concilii Toletani IV caput 51 adducit, hunc titulum apposuit: *De discretione potestatis Episcoporum, quam in Monasteriis habere possunt.*

[m] CLERICI QUI MONACHORUM PROPOSITUM. Hunc Toletanæ Synodi locum si præ manibus habuisset Lupus Abbas Ferrariensis, opportunè admodum eo usus fuisset in epistola 29 ad Guenilonem Senonensem Episcopum, qui duos parochiæ suæ Presbyteros à monastica professione retrahere conabatur, negans eis copiam relinquendi *suos Titulos*, nisi Lupus id *absque vitio fieri posse*, auctoritate comprobaret. Quod aggressus est Lupus, tametsi id numquam in controversiam vocatum, vel audisse se, vel legisse fateatur. Ejusdem fere argumenti est Gregorii Magni epistola 39 lib. 10 ad Desiderium in Gallia Episcopum, qui cùm Pancratium Clericum olim

ſuum, poſtea Monachum factum, in eccleſiam, cui mancipatus antea fuerat, revocare vellet; ut ne id tentare pergeret, admonitus à Gregorio eſt. Inſignis etiam ea de re epiſtola exſtat Petri Venerabilis Abbatis Cluniacenſis ad Attonem Epiſcopum Trecenſem in lib. 2 epiſtola 50.

In caput XXXVI.

n Ex Conc. Africano cap. c. Deeſt hoc caput in editis Concilii Africani ſeu Carthaginenſis, quæ collectio eſt diverſorum capitulorum numero centum ex Conciliis Africanæ provinciæ, quibus capitulis alia quinque ſubduntur de nonnullis Epiſcoporum epiſtolis. In noviſſima Conciliorum editione pro capitulo centeſimo adducitur concluſio Concilii ex ſententia Aurelii Epiſcopi ſic loquentis: *Iuxta ſtatuta totius Concilii congregati, & mea mediocritatis ſententiam, placet facere rerum omnium concluſionem, &c.* quod nullo modo reſpondet lemmati capituli centeſimi, quod initio Concilii præmittitur: *Vt non temere quemquam communione privet Epiſcopus.* Optimè verò lemmati quadrat caput iſtud apud Abonem, hoc ex loco in editis ſupplendum.

o Ex Conc. Coloniæ cap. lvi. Non habetur hic locus in editis. Videtur autem eſſe decretum Concilii Colonienſis, quod anno DCCC LXX in cauſa eccleſiaſticæ diſciplinæ celebratum eſt. Hinc verò colligimus multa fuiſſe

ejus Concilii decreta, cujus caput 56 Abo producit.

In caput XLII.

p PRO ÆGRITUDINE. Plura ejus rei statuta refert Burchardus in Decretorum lib. I cap. 188 & sequentibus. Huc spectant Concilia Meldense anni DCCC can. 47, Suessionense II anni DCCCLIII can. 2, & epistola Nicolai Papæ I ad Wenilonem Senonensem Archiepiscopum de Herimanni Episcopi Nivernensis infirmitate.

In caput XLIII.

q AUGUSTINUS IN ECCLES. REGULIS. Librum de dogmatibus ecclesiasticis intelligit auctor, qui liber sæculo nono ineunte à nonnullis Augustino falsò adscriptus, eidem protinus abrogatus est à viris doctis, maximè à Clero Lugdunensi de Gothescalci causa scribente adversus Johannem Scottum, qui hujus libri, quasi esset Augustini, auctoritate abutebatur.

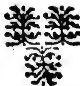
r SANCTUS EUCHERIUS. Non reperi hunc locum in editis Eucherii Lugdunensis Episcopi scriptis, neque in sermonibus nomine Eusebii Emysseni vulgatis, quos Eucherio Lugdunensi tribuendos esse non immeritò viri docti arbitrantur. Eucherius hoc loco discrimen statuit inter eos qui monasticam vitam arripiunt; & alios pænitentes: quòd ab his pæni-

tentia exigenda sit ante Communionem, non ab illis. Nimirum *abrenuntianti sæculo*, inquit, *pœnitentia publica non est necessaria, quia conversus ingemuit, & cum Deo æterno pactum iniit.* Cùm enim ad hoc potissimùm instituta sit pænitentia ante Communionem, ut pænitentis probetur voluntas, an scilicet à peccandi affectu aliena sit; nullum ejus rei dubium relinquitur in illis, qui sæculo nuntium remittentes, ardua vitæ monasticæ exercitia ex animo profitentur in probatis Cœnobiis. Sic namque *cum Deo æterno pactum ineunt* divinæ justitiæ faciendi satis per totum vitæ suæ decursum. *Ex illo igitur die*, ait Eucherius, *non memorantur ejus delicta quæ gessit in sæculo, ex quo facturum justitiam de reliquo promiserit Deo.* Hujus loci occasione recurrit in mentem id, quod legere memini apud Petrum Damiani in Opusculi XIII cap. 6 & 7, adversus nonnullos Monasteriorum Rectores, *qui plus tribuentes monasticæ Regulæ, quàm expediat, quibuslibet à sæculo venientibus, etiamsi graviter lapsi sint, aliam pœnitentiam non imponunt, nisi ut communem Monasterii ordinem servent.* quod quidem Petrus improbat hac ratione, quòd *murmurare possint & justè conqueri, tam ii qui in puerili ætate, quàm qui à gravibus custoditi ad conversionem veniunt, si eumdem vivendi modum tenere cum his qui criminibus gravati sunt, compelluntur.* Attamen huic doctrinæ adversatur factum sancti Bernardi Abbatis Claræ-vallensis, qui homini reo, extremis pœnis ab

ſe liberato, non aliam pœnitentiam impoſuit, quàm vitæ monaſticæ in Claravalle profeſſionem. Et ſanè ſi omnibus Monaſteriis ita eſſet vita inſtituta, quemadmodum eo tempore apud Claravallenſes; quibuſvis pœnitentibus, quantumvis graviter lapſis, juſtus eſſet is pœnitentiæ modus. Neque verò alia quondam à Sacerdotibus aliiſque perſonis in graviora crimina lapſis pœnitentia exigebatur, quàm in Monaſterium retruſio. Etſi enim alii nocentes ſint in Cœnobiis, alii innocentes; utriſque tamen idem pœnitentiæ modus competere poteſt: ſiquidem quod illi ex debito, hi præſtant ex ſolo amore juſtitiæ.

In caput L I I.

[f] Exercet mercimonium Similia ferè habet Hieronymus in epiſtola ad Nepotianum contra Clericos negotiatores atque avaritiæ deditos, & contra eos, qui propudioſis obſequiis viduarum hereditati inſidiabantur.

HUGONIS ARCHIDIACONI TURONENSIS DIALOGUS

Ad FULBERTUM amicum suum,

De quodam miraculo, quod contigit in translatione sancti Martini.

FULBERTO, amico ex dilectis singulariter dilecto, HUGO, divina miseratione Archidiaconus. Arduæ discretionis observantiam inculpabiliter retinere speciosa morum disciplina est, mi Frater, ut ipse nosti. Omnia cum consilio fieri, non sine observatione aliquid loqui, & quem ex meriti singularis privilegio aliquando festivè laudaveris, ne hunc postmodum levitatis vitio superatus mordacis linguæ pulsasse videaris injuria. Verùm quemlibet de vulgo verbis inconditis aliquando exasperare, ignosci utcumque potest: de sanctis verò & electis Dei indignè aliquid & irreverenter loqui,

perniciosi erroris est, quia nimirum illatam sanctis contumeliam constat in auctorem summæ majestatis refundi. De virtutibus sanctorum Patrum nobis antehac invicem colloquentibus, aut eorum aliquod miraculum attentiùs commirantibus, tu semper ad MARTINUM tuum recurrere consueveras, & de numerosis signis operum illius tale unum in medium proferebas; quod & magnitudine & dignitate sui hoc ipsum in quo tenebamur attenti, totum (ut ita dicam) absorbere videbatur. Quinimmò ea ipsa quæ aliorum nova signa videbantur atque singularia, tu Martini cotidiana fatebaris atque communia: quæ autem Martini nova forent aut singularia, tu aliis ardua exponebas & intractabilia. Non locum aut tempus spectabat officiosa sedulitas: sed ubicumque se occasio infuderat, in privato, in publico Martinum cunctis mortalibus præferebas: totus in Martino consistens; Martinum singulariter atque sollemniter prædicabas, tamquam ex propositi debito Martino juratam militiam jurasses.

FULBERTUS. Martinus non adeo inops, non adeo indigus aliquando

fuit, ut operum magnitudo suorum de nostro favore crementa quæsisset. nisi fortè existimes diem propriæ lucis candorem de nocte sibi mutuasse, quamvis lux ipsa matutina de vicinis umbris clariùs splendescere videatur, quæ minùs grata fortasse fuerat, si continuam lucem mortales semper haberent. Sed ut ad Martinumus recurram, habet & ipse virtutum suarum egregios interpretes, licèt & has ipse occultare maluerit. Habet, inquam, PAULINUM, virum Apostolicum; FORTUNATUM, SEVERUM, & GALLUM: qui isti Martinum usque sub extremos mundi cardines, velut evangelici testes, diffuderunt. Habet præter hos GREGORIUM Turonensem Episcopum, qui mira de Martino post obitum narrat miracula. Horum ego non surdus auditor, quamquam Martino id minus præstiterit, ipsum illum quantulacumque laude, quoad vivam, prædicare non desistam. Sed hæc mihi objecta memorare te, quæ causa sit, addubito: quia, ut ipse Comicus ait, istæc commemoratio quasi exprobratio immemoris est propositi. videlicet ut quem studiosiùs antè per-

Terent. in Andria.

colueram, nunc contra hunc ipsum evomuisse aliquid indignum videar. Sed absit à me, ut quamdiu rationis capax, vitales auras attraxero, singularem patronum meum in aliquo derogasse comperiar. Verùm quandoquidem ex ipsis tuis verbis suspectum tibi me de Martino intelligo, quicquid illud est quod tua intentat oratio, aperire ne differas, nec me suspensum diutius teneas. Pœnalis certè cruciatus satis est homini suspicione torqueri.

HUGO. Nova relatione didicimus, te in virum Dei nimis mordaciter infremuisse, quòd videlicet in eo antiquæ virtutis potentia consenuerit, tamquam æmula vetustas prioris gratiæ prærogativam exhauserit: quòd nostris his temporibus ab antiquis miraculis penitus obdormuisset. quod unum mihi tui amore, frater unanimis, inconsolabilis est causa doloris, nisi fortè, quod malim, relatoris hæc ista confinxit invidia.

FULBERTUS. Si ego aliquid locutus sum, quod exagitatæ mentis impatientia subegit, aut victor zelus infudit amoris, & hoc æmula lingua derogandi

gandi ſtudio ad publicas aures diſſeminavit; tu qui mihi de Martino conſcius fueras, nequaquam ſuſtinere debueras notabilem amici fidelis infamiam, ſciens non ex veritate, ſed ex invidia prodiiſſe delationis amaritudinem. Denique ipſe mihi teſtis es, quàm ſæpe mihi inſinuaveris ipſum genus locutionis non uniformiter æſtimandum: quia aliud erat ex præmeditatione in culpam ruere, aliud præcipitatione mentis inſulſiùs deliquiſſe. Quo mihi genere ſi quid elapſum ab ore inconſideratè (ut opinor) amiſi, quamquam horum nihil mihi conſcius ſum; quidquid de Martino ſub hoc tempore memini me dixiſſe, ſedulus in medium profero: quod cujuſmodi fuerit, te judice examinandum committo.

Porro ordinationis ſimul & tranſlationis ipſius beati viri diem temporum ſors annua repræſentarat, quem ſollemni lætitia omnis Gallicana Eccleſia celebrare conſueverat. Igitur ſuperventuræ noctis vigilias acturi, dum quærimus quid ſpeciali memoria in nocturnis ſollemnibus legeremus; inter magna geſtorum volumina vix duo capi-

tula reperimus: ipſa tamen, prout copia fuit, ſupputatis particulis diſtinximus, non ſine aliqua derogatione Martini, quòd is qui omnem Syriam & Palæſtinam, Ægyptum quoque & ſupera regna Orientis, ſed & Illyricum ſinum, Germaniam etiam, & omnem Galliam uſque ſub occiduum ſolis orbem apoſtolicis ſignis illuſtraverat; quòd is, inquam, hunc ſibi ſollemnem diem raris, aut pæne nullis amplificavit miraculis, quæ in laudem conditoris & ſui memoriam ventura poſteritas annua celebritate replicaſſet. Unde non irrationabiliter neglegentiam ſcriptorum culpabilem dixerim, aut in Martinum, ſi qua ea eſt, culpam hanc, aut veriùs juſtitiam transfuderim, quòd ipſe aut hæc tempora noſtra exprobraverit, aut certè mundi gloriam vitans, virtutes ſuas, ne in hominum notitiam deveniſſent, occultas eſſe maluerit. Ecce unde nova relatione culpatum me aſſerebas, inde honeſtationem ſancti Dei jactantiùs intumuiſſe. Sed quia id peccati genus pœnâ plectendum cenſes, crucem voluntarius adeo, tortores nequaquam demoror; ſin autem, liber

absolvat. Nam quod ex occasione latentium causarum quidam mente captus Martinum anterioris potentiæ gratiâ privatum debachatur; testis mihi est ipse, qui solus est arbiter pectoris mei, Deus, quia æstimationem hanc nefandissimam numquam intra cordis penetralia concepi. Quis enim, nisi præcipitibus furiis agitatus, qui Martinum adhuc in corpore morantem cælestia signa audierat operantem, nunc corporeis vinculis absolutum, & cum Deo regnantem, nunc, inquam, gratiæ prioris auctoritate privatum, imbecillioris diceret esse potentiæ? Dicat quicumque ille est miser, infelix, qui sinistro errore depravatus extollere nititur in altum cornu suum, & loqui adversus Deum iniquitatem, dicat in Martinum quodcumque furiata mente conceperit: ego quod de illo sentio, constanter prædicabo, quia Martinus Prophetis & Apostolis non meritis inferior, non virtutibus est posterior: potens quondam in corpore, potentior jam nunc resolutus è corpore; adhuc tunc quantum ad corpus peregrinus à Deo, jam nunc regnans cum Christo.

HUGO. Multùm me, ô unice amice, de te falsa relatio dejecerat: sed multo magis refovet de te veritas declarata. Ideo non infructuosè te patior pulsatæ innocentiæ aperuisse veritatem. Nam ne Martinum, ut paulò antè dubitabas, nostra hæc credas tempora reprobasse, neve ob id nostris temporibus antiquæ virtutis suæ nulla æstimes signa comparuisse; unum de multis, quod non terrenum, sed cæleste & verè fatearis angelicum, tibi de eo expono miraculum, quo solo perpendere valebis, quia Martinus non usquequaque ociosus, non usquequaque obdormiens, nos vel tempora præsentia neglegat: sed apud internum Judicem redimendis animabus suorum fidelium constanter invigilat. Quod magnæ pietatis mysterium, licèt humanis spectaculis absconditum, ipse tamen auctor hominum non ex toto manere voluit incognitum, præordinans, non quoslibet de vulgo, sed raros & apostolicis meritis sublimes viros, per quos cælestium secretorum notitia mortalibus patuisset.

Res itaque quam narro, nostris qui-

dem temporibus facta, non tamen pluribus patuit revelata, nisi cuidam probatissimo seniori, cui de summis meritis concessum est videre in terris, quæ Martinus dux emeritus operabatur in cælis. Quam re vera, si fas fuisset, ad extrema usque tempora occultasset: sed surripiente occasione nescius aperuit, quod prudens studiosiùs celaverat. Nam causa accidit, qua vicinarum regionum Episcopi, Abbates, & Clericorum infinita turba Turonos convenerat. Siquidem Monasterium, quod in honorem beati Martini mirifico opere constructum fuerat, dedicandum erat, & eâ gratiâ pæne totius provinciæ populus eo confluxerat. Fundator Monasterii, vir sanctus ille, de quo paulo antè agebamus, exstiterat, HERVEUS nomine, vir præter ceteras virtutum dotes incredibilis abstinentiæ, patientiâ verò & humilitate tunc suo tempore nulli secundus. Huic juxta Monasterium parvula cellula quietis secretum præstabat, qua se vir sanctus, quia conventus vitabat humanos, per multos annos concluserat. Ibi jejuniis & orationibus continuis macerando, vivam Deo

hostiam se cotidie mactabat ; & quia ab hominibus visitari penitus fugiebat, angelica visitatione & familiari colloquio assiduabatur. Porro ubi ventum est ad dedicationis officium, voluit & ipse cum ceteris precedere. Sed attenuatus jejunio ne se quidem regere poterat : verùm famulorum sustentaculo adjutus, aliquamdiu consecrantibus interfuit. Debilitatem namque attenuati corporis roborabat fortitudo mentis. Erat Canonicis non incerta exspectatio, quòd Martinus aliquid magnum ea ipsa die operari debuisset : scilicet ut cui specialis sollemnitas numquam absque memorabili signo præterierat ; hanc multo magis sollemnem ecclesiæ suæ diem aliquo celeberrimo miraculo illustraret. Hac igitur exspectatione suspensi, dum nulla super ægros advertunt redivivæ comparuisse signa salutis ; Officium quidem, quantum diei supererat, ore percelebrant, sed alto intrinsecùs dolore tabescunt : adeo ut nec nox subsequens prævaluisset conceptum lenire dolorem.

Fulbertus. Quàm vereor ne in injuriam Martini vertatur pondus doloris !

Hugo. Haud longum eſt experiri. Jam dies craſtina illuxit: & ecce Fratres in auditorium collecti, & jam animis dejecti, triſti murmure Martinum incuſabant, dicentes impenſa ſibi ſuorum officia ingrata fore, quòd juxta ſuorum exſpectationem plebs de remotis terrarum partibus infuſa, nihil memoriale de eo poſſent referre: & ob hoc locum huc uſque celeberrimum, exteris gentibus contemptibilem videri. Erat inter alios diſſimilis quidem ratio, ſed non diſſimilis dolor: qui re vera aſſerebant ſibi nocturna fraude ſublatum Martinum, nec ultrà curare locum, quem ſemel deſeruiſſet. Interea præfatus vir Domini intra cellulam ſuam familiare contemplationis ſecretum tenebat, cui per ſpiritum de incommodis Fratrum cauſa innotuit. Mox ipſe, ægre licèt promovens, famulis ſuppeditantibus ad Fratres uſque progreditur. Quos, paulò immoratus, ut vidit triſte tenere ſilentium, diligenter cauſam ſciſcitatus requirit. Cui unus è Fratribus reſpondit, ſe ipſos non inani dolore cruciari, quos Martinus ex toto deſeruiſſet, quòd nec ſe quidem, nec in-

fusum populum nova signorum gratia aliqua in præsenti festo exhilarasset: & hoc satis experimento esse, quòd eos & locum sibi dicatum abhorruisset. Ad quam vocem Dei famulus mente consternatus, & totus in stupore & admiratione dissolutus, expavit fugitivam memoriam illorum, quos re vera conscios visionis æstimaverat. Permotus igitur vehementer in eos, tamquam oblivionis poculum degustassent, pia tamen eos increpatione coercuit, dicens: Parcat, vobis, Fratres carissimi, omnipotens Deus, quid tale vobis umquam surripere potuit? Ubi sensus, ubi oculos illos amisistis, quibus mecum inter hesterna sollemnia triumphalem Martini gloriam considerastis, non unius curatione ægroti, sed nova spoliatione inferni? Quid tantum fuit Martino duos cæcos aut paralyticos signo visibili curasse, quæ illi in vita familiaris erat potentia? Quid, inquam, tantum, quàm multorum millium captivas animas ab inferis ad supernam Hierusalem reportare? quod vobis ipsis mecum cernentibus novo post Redemptorem exemplo ipse die hesterna peregit. Martinus

planè, mundi adhuc habitator corporeus, salutem ægris infundebat corporibus: nunc triumphato sæculo cæli incola factus, cælestes ad superos reportat triumphos.

FULBERTUS. De Fratribus qui præsentes hæc ista audierant, quæ illis fuerat super his sententia, æstimare nescio: sed mihi præ gaudio cor trepidans nova exsultatione hilarescit. Sed quid ad hæc Fratres referebant, edissere.

HUGO. Quid illi dicerent? pars quidem obstupuit de inauditæ rei novitate: pars instat audire, quæ minùs adverterat. Et jam pæne fuerat, ut vir sanctus ignorantiam illorum intelligens, ab expositione visionis ora compescuisset; cùm unus altioris ingenii Frater, verbum viri sancti excipiens, tarditatem Fratrum & ipse objurgans, testem se atque conscium revelationis testatur: sed propter comprimentis turbæ inquietudinem maximam partem se amisisse fatetur. Et ideo optatam rei seriem quam minùs fuerat intuitus, repetita à principio narratione flagitabat sibi exponi. Erat sanè non nescius, Martinum non usquequaque ociosum

fuiſſe; ſed neque tam probatæ ſanctitatis virum phantaſtica deluſione falli potuiſſe: cui multa cæleſtium ſecretorum arcana comparuiſſe veris indiciis compererant. Ita vir ſanctus Fratris religioſa fraude captus, immo fraterno teſtimonio delectatus: Hac ipſa, inquit, quæ hanc præceſſerat noctem, de inſtantis Officii ſollemni apparatu longa meditatio me abſque ſomno uſque ſub heſterno perduxit diluculo. Cùm igitur membra debilia modico ſomno relevare voluiſſem, repentè extra memetipſum raptus, domnum Martinum ante conſpectum ſummi Judicis aſſiſtentem recognovi, humilem orantis ſpeciem præferentem: cui nondum causâ editâ Dominus ſic ait: Si eſt petitio tua, dilecte mi, ſuper languentibus curandis, fas eſt tibi non dubitare ſuper his quæ poſtulas. Nam tua magna fides ſic magna referre meretur. Donantur tibi cum multiplici ſalute, pro quibuſcumque poſtulas.

FULBERTUS. Quamquam & ego Martino indubitanter faveam in omnibus quæ narras; tamen locus hic dubietatis ſcrupulum mihi ingerit. Nam cùm

ab æterno non facta hominum solùm, verùm etiam corda, voluntates & consilia, atque etiam secreta omnia divina providentia considerat; quid illud esse dico, quod tamquam ignorans Dominus intentionem Martini, petitioni dubiæ optionem proponit?

Hugo. Multa in scripturis sanctis hujusmodi similia, mi frater, invenies, in quibus Dominus rerum causas, quasi nescius, requirit. ut est illud ad Moysen: *Quid clamas ad me?* & in Evangelio: *Quid vultis ut faciam vobis?* Hoc piæ dispensationis nobis, qui homines sumus, atque ideo secretorum nescii, proponens exemplum, ne ante tempus incerta atque indiscussa temere judicanda æstimemus. Non igitur ignorans Dominus, quæ Martinum causa sollicitarat, quippe qui mentium arcana considerat, causam quasi nescius exserit: sed ut cunctis manifestum fiat, quia in omnibus quæ Martinus optat, cælestis ei favet auctoritas.

Fulbertus. Refecisti me jucunda verbi præsentis expositione, quippe cui post Deum in Martino reposita est maxima portio sperandæ salutis.

Hugo. Haud vanam tibi aut alicui fideli ſpem in Martino conſtare, ſequentia facta monſtrabunt. Sed de eo quod ſequitur, ſedulus audi. Gratias, inquit Martinus, tibi ago, dominator Domine, quòd ſervum tuum de donis tuæ pietatis ſperare jubes. Licet interim de languentibus [illegible]luiſſe, quibus ipſorum ægritudo longè melior parit interioris animæ ſalutem: vel certè reformata corporum ſanitas redivivæ ægritudini conſtat obnoxia, dum & ipſa defuncta corpora ad vitam revocata in mortem iterum reſolvuntur. Una eſt, Rex indulgentiſſime, ſpecialis cauſa ſervi tui, de qua quæſo hodiernum Eccleſiæ tuæ natalem, tamquam dotali pietatis munere, in laudem tui nominis reddas glorioſum: ut quia hujus Monaſterii, cui te ordinante quondam præfueram, & adhuc te auctore invigilo; hujus, inquam, Monaſterii tres officiales Fratres pro culpa temeritatis locis pœnalibus tenentur conſtricti. qui tamen quoad vivebant, mei memoriam ſpeciali voto agere conſueverant. Hos tua pietas, Rex bone, hodie quæſo pœnis reddat abſolutos. Cui Dominus:

Quoniam non tam de ſalute corporum, quàm de redemtione poſtulas animarum; & hos de quibus intervenis, & quantos ad dedicationem hujus Oratorii tui hodie conſtat adveniſſe, tantorum animas concedo tibi hodie ab inferis reportare. Quo dicto, divina pietas promiſſa non diſtulit. Hæc erat animarum feſtiva exſultatio, quas Martino redditas & in ſublime eductas inter heſterna ſollemnia longa in cælum producere videbatis.

FULBERTUS. Mira ſunt valde quæ audio, & ſollemni exſultatione recolenda. Sed te iſta jam dudum ex verbis viri Dei exponente tacitus memoriæ ſubintroducuntur duæ captivæ gentis reſolutiones, quas nobis annales hiſtoriæ prodiderunt. Prima, in qua divina Dei potentia terribilibus plagis ſuperbiam Pharaonis perdomuit. altera, in qua robur Chaldæorum inaudito exemplo ſubnervavit. Utrumnam ſimilis huic fuit exſultatio, cùm ſpoliata Ægypto & demerſo hoſte Hebræorum populus ad promiſſa regna feſtinarat, vel cùm filii tranſmigrationis de ergaſtulo Babylonis ad natalem Hieruſalem repa-

triarant? utrum, inquam, fuit tanta exſultatio, quanta cùm Martino duce innumera milia de interna captivitate in ſupernam Hieruſalem reportata ſunt?

HUGO. Poſſumus non contradicere poſſe quidem in eis aliquam perpendi ſimilitudinem: ſed non ſimplex in eis lucet gratiæ diſſimilitudo. Fuerat, ſi advertis, in eis umbra, non veritas: ſed tamen umbra deſignat veritatis veſtigia. Habet enim umbra picturæ liniamenta, ſed non habet fulgorem. Nec enim ad ſummam perfecta eſt manum, ſed diligenter intuentibus futura exprimit: & ideo minùs delectat figura, quia plus allicit gratia. Unde placuit rerum Arbitro abolere vetera, nova condere: ut veritatem ſequerentur, qui per anguſtias infidelitatis imagines non ſequebantur. Fuerit licèt in eis quædam promiſſio, non tamen promiſſionis fructus in eis erat. Meritò ergo delectabilior hæc eſt æſtimanda, in quam non futurorum bonorum exſpectatio reſtat, ſed præſens beatæ felicitatis perceptio conſtat. Sequeſtra igitur magnitudinem myſterii: & in hac reſolutione Martino conceſſa majorem gratiæ dignitatem ſequen-

tià gesta monstrabunt. Nam Judæa plebs ad promissam terram emissa, primò quidem per Moysen & Josue, secundò per Zorobabel & Jesum Sacerdotem magnum; nec sic tamen duræ captivitatis ærumnas evasit, ut non, quoad viveret, vicinarum gentium assiduis incursionibus vexaretur: cui certè propter inevitabilem humanæ sortis jacturam miserabilior omni exsilio apud inferos restabat captivitas. Verùm illa felix, illa captivitatis festiva resolutio, quæ postmodum restitutæ libertatis non timet incurrere dispendia, cui ultrà nec sub hoste barbaro restat metus exsilii, nec intercipit corporeæ molestia passionis; quam nec de lege naturæ aut lapsu peccantis conscientiæ coartat pœnalis formido judicii; verè in hac parte ductor magnificus Martinus triumphalibus titulis est attollendus. non quia præfatis Hebræorum ductoribus in aliquo derogemus: quippe quos divina providentia, quæ fallere nescit, nec fallitur, peculiaris sibi populi patres præordinavit & judices: sed ut Martino nostro post numerosam signorum multitudinem, quæ quondam gesserat,

de hoc uno atque magnifico triumpho laus ſpecialis exhibeatur, cui poſt incomparabilem Redemtoris operationem datum eſt una die animarum multa milia de infernalibus clauſtris ad cæleſtem reportare Hieruſalem, ubi redivivæ captivitatis nulla jam ſuccedit calamitas, ſed abſtergit Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: ubi mors, ubi luctus, ubi clamor, ubi dolor ultrà non erunt, ſed æternæ beatitudinis jocunda felicitas.

FULBERTUS. Dubitationi meæ ſatisfactum eſſe fateor, nec eſt quod contradici poſſit apertæ rationi. Sed ad narrationem viri Dei & ad Fratres memoratos redi, obſecro.

HUGO. Cùm hæc vir Dei Fratribus quaſi nota omnibus retexeret, & ipſos in ſtuporem & novam lætitiam animadverteret hilareſcere; tunc primùm in ſe rediens, licèt ſerò, expavit tamen verbum ab ore prolapſum: volenſque illud, ſi fas fuiſſet, intra unius conſcientiæ ſuæ clauſtra revocare, cœpit damnare in ſe ventoſam & prodigam ſecretorum linguam, impatientem, & incontinentem. Fratres è contra Deum laudare,

dare, ac Martinum prædicare: & quem ſe deſeruiſſe paulò antè reclamaverant, jam multo magis ſibi affuturum recognoſcunt, ne debeant æternæ damnationis pœnas tanto Præſule formidare, qui ſummi Paſtoris exemplo nonaginta novem oves relinquens in deſerto, dum unam quæ perierat, requirit, multa milia reportat ad gregem. At vir ſanctus diffamatæ viſionis dolore ſaucius, in cellulam ſuam ſeſe recepit, ubi inconſolabili gemitu ſe cruciabat, percutiens pectus innocuum, tamquam ſacrilegi facinoris conſcium. Quod audientes Fratres, eligunt ex ſe reverendæ ætatis & ſanioris conſilii viros, qui ſanctum Dei, ſi poſſint, à tam irrationabili dolore compeſcant, ne debeat in ſemetipſo tam crudeliter punire, quod non ſine divina voluntate actum eſſe conſtabat, dum hoc ipſum in laudem Martini & ad fructum omnium Fratrum ſpectare videatur: ſcilicet ut norint omnes, quanto apud Regem ſuum Martinus conſtat honore, quem videmus in terris mira operantem, in mari præſentem, inferna ſpoliantem, capta ſpolia in cælos referentem. Sic vir ſan-

ctus fraterna consolatione recreatus, Postquam, inquit, verbum semel emissum irrevocabile constat, & vos non sine divino consilio actum esse testificamini, cui contraire non possumus; cedo voluntati vestræ. Verùm in præsenti facto agamus gratias Redemtori. De Martino autem nequaquam ultrà diffidentes, eum ipsum semper habeamus æmulandæ virtutis exemplum.

FULBERTUS. Non multum mihi displicet falsæ delationis invidia primò me laceratum fuisse, cùm ex occasione amicæ correctionis creverit fructus placidæ notionis.

HUGO. Illa, mi frater, patienter amplectenda est injuria, ex qua postmodum procedit uberior rerum gratia.

FULBERTUS. Ita est. sed quantum ex superioribus datur intelligi, non nobis vanum debet esse ipsius semper commemorationem speciali devotione peragere, quem impensam sibi temporaliter memoriam sic multiplici mercede audivimus recompensasse, ut paucorum fratrum expetita salvatio, multorum milium fructificaret redemtionem æternaliter.

ADNOTATIONES.

HIc Dialogus auctorem habet Hugonem Archidiaconum Turonensem, interlocutorem verò Fulbertum, Scholasticum (ut quidem puto) & Episcopum Carnutensem, cujus duabus epistolis ad Deodatum & Einardum scriptis præmittitur Hugonis Dialogus in codice Uticensi, quo usus sum. Dialogi argumentum est revelatio facta Herveo seu Heriveo, basilicæ S. Martini apud Turonos Archiclavo, id est Custodi seu Thesaurario, de peregrinorum conversione & salute per S. Martinum à Deo impetrata. Herveus iste multis dilaudatur apud Glabrum Rodulfum in Historiarum lib. 3 cap. 4, maximè ob instauratum S. Martini Monasterium, id est basilicam. Fuerat is *ex nobilibus Francorum*, liberalibus disciplinis apprime imbutus, cui per patrem Monacho esse non licuit. *Relictis*, inquit Glaber, *pompatica scientia studiis, ad quoddam Monasterium ingrediens, Monachum se fieri satis devotè postulavit. Sed quoniam, ut diximus, clari erat generis, idcirco parentum minas pertimescentes nullo modo acquievere fieri, quod poposcerat Fratres ejusdem Monasterii.* Id intelligendum puto de Cœnobio Floriacensi, in quo educatus fuit Herveus sub Abone Abbate, quem ejus *nutritorem* vocat Aimoinus in epistola præfixa libello de vita ipsius Abonis, eidem Herveo nuncupata. Postea Rotbertus Rex Herveum

beati Martini ecclesiæ Archiclavum esse præcepit, testante Glabro, *cupiens illum postmodum constituere Pontificem.* quod ipso renuente effectu caruit. *Suscepta ecclesiæ cura, vesteque alba tectus, interdum* (id est interim) *more canonico, mentem tamen & vitam pleniter possedit monachicam.* Dein mente concepit, ut ecclesiam, *cui custos adscitus fuerat*, ampliorem altioremque faceret. *Expleto opere, accercitisque plurimarum urbium Episcopis, opus prædictum Deo consecrari studuit: ipsoque die sanctum Martinum intro, sicut decebat, reposuit* IV *Nonas Julii*, qui dies veteris basilicæ dedicatio erat. Hæc pluribus apud Glabrum, qui postea subdit miraculum de animarum conversione & salute per sanctum Martinum Herivei rogatu cælitus obtenta, quod hujus Dialogi argumentum est.

Annum incœptæ per Heriveum basilicæ millesimum primum designat vetus Annalista Turonensis[f], quem ex codice ms. hîc describo. *Anno Ottonis* XIX, *& Roberti Regis* V, *incensa est ecclesia beati Martini Turonensis cum toto castro & viginti duabus ecclesiis. Quo facto sanctus* HERVEUS, *beati Martini Turonensis Thesaurarius, ecclesiam istam beati Martini totam reædificavit, destructa & combusta omni operatione sancti Perpetui Archiepiscopi Turonensis, quam super beatum Martinum ædificaverat. Quæ dum fierent, corpus beati Martini jacuit in parva ecclesia, quæ est extra claustrum: quo opere consummato sanctus Herveus, apud Deum & homines vitâ & conversatione lauda-*

bilis, in insula quæ nunc sancti Cosmæ dicitur, parvam ecclesiam ædificavit in honore sanctorum Cosmæ & Damiani: ubi die ac nocte aliquot annis à curis vacans sæcularibus, & à mortalium abstractus consortio, unius vel paucorum contentus mancipiorum consortio, oratione jugi & jejunio, necnon & lacrymis irremediabilibus Domini misericordiam implorabat. Sed Capitulum beati Martini carens ejus consilio & auxilio, illum postea revocavit, & ei cellulam juxta oratorium sancti Basilii tradidit: ubi positus, consilium & auxilium præbens, nec à priori sanctitatis religione degenerans, Domino serviebat. Illud oratorium erat juxta matriculam beati Martini, scilicet ecclesiam beatæ Mariæ de Scriniolo, ubi Moniales erant, quas idem Herveus apud Bellum-montem posuit, in quo loco tam de rebus propriis, quàm de rebus ecclesiæ beati Martini, Monasterium construxit. Confer Ademari Chronicon.

Hanc dedicationem quarto anno ante obitum Hervei refert Glaber. Porro Hervei obitus in Turonensi Chronico mss. anno M XII consignatur his verbis: *Sanctus Herveus beati Martini Turonensis Thesaurarius moritur.* Proinde consequens est eam dedicationem anno M VIII contigisse Hugone Archiepiscopo, cujus etiam pontificatu alia ejusdem ecclesiæ dedicatio nescio qua de causa facta est anno M XV, ut lego in eodem Chronico mss.

Ceterùm post Hervei obitum scriptus est hic Dialogus ab Hugone Archidiacono Turonensi

tempore Hugonis Archiepiſcopi & Fulberti Carnutenſis Epiſcopi. Dialogi ſcribendi occaſionem ſumit Hugo ex eo, quòd Fulbertus de raritate miraculorum S. Martini conqueſtus fuiſſet. Simile quid lego apud Fulbertum in epiſtola ad Abbonem Abbatem Floriacenſem. *Defuncta eſt*, inquit, *Dionyſii fortitudo: non comparet pietas Martini: tu quoque dereliquiſti nos, ſancte Pater Hilari*, &c. Hæc ſatis.

CHRONICON
MONASTERII S. MICHAELIS
in pago Virdunenſi.

CUM ad ædificandum olim teſtimonii tabernaculum, Domino per Moyſen jubente, alius offerret aurum, alius argentum, alius autem pilos caprarum; non præjudicabatur tenuitas pauperum comparatione divitum, quoniam cuncta erant neceſſaria ad ædificationis uſum. Legis quoque præcepto prohibebatur quiſque accedere vacua manu ad altare dominicum. Hæc autem omnia, quia indagationibus allegoricis ſunt perſcrutanda, ne litteræ mordacis acredinem imitans quiſque

vertatur in nauſeam; noverit difficillima obſervatione quæque Moſaïcæ legis amaricata, gratia Evangelii medulcata: nec crediderit non poſſe placari Deum, niſi cruore mugientium taurorum, oviumve balantum, ſeu caprarum: ſed qualicumque vili dumtaxat portiuncula, quod manus ejus invenerit, non odore uberrimo, ſed devotione intendat offerre humillima; memineritque illius evangelicæ viduæ duo æris minuta pluris pretii æſtimata, quàm cujuſpiam auri talenta immenſa.

His & ſimilibus divinæ clementiæ provocatus documentis, maximeque poſtulatus à Patribus Monaſterii ſancti Michaëlis, ampliùs autem à domino NANTERO Abbate ejuſdem loci, Patre meo, ſenectutis baculo, cujus ope utcumque ſuſtentor & amminiculor; ſtatui ſummatim ſuccinćteque de loci ejuſdem ſtructura à fundamento, veluti ſuperficiem tangendo, perſtringere: dehinc de Abbatibus uſque ad ipſum, quàm veriſſimè potero, paucis abſolvere: antiquiora verò à fidelibus viris narrata, vera vel veri ſimilia, idcirco decrevi abbrevianda, quia nullius eo-

rum, præter unius, dico autem SMARAGDI, ſcripto, vel viſu, vel auditu perceperim. De præſentis autem viri, ſcilicet Nanteri, actibus latiùs & veriùs diſſeri poterit, cùm ad id loci ventum fuerit: cum quo fere quinquennio commoror, & quem à pueritia, priuſquam pubeſceret, novi; cujus mores & diſciplinæ normam licebit dicere, minimè verò laudibus efferre, prohibente ſententia Salomonis: *Ne*
Eccl. 11, 30 *laudaveris*, inquit, *hominem in vita ſua. Omnis enim laus in fine probatur.* Obſecro autem eos qui hæc fortè lecturi ſunt, ne cauſentur propter ſolœciſmos aut metaciſmos, vel quid horum ſimile frequentiùs incurriſſe, ſeu hominis negligentiâ narrationis ſeriem vitiaſſe: ſed dictum prudentis meminerint, Omnia,
Virgilius Egl. 9 inquit, fert ætas, animum quoque. nec propter plumbeam fiſtulam, limpidiſſimam abjecerint aquam: ſed ſi quid negligentiùs dictum repererint, fraterna dilectione ſupportantes corrigant; ſi quid autem utile, tenaci glutino cordis trajiciant fundo, & ad ædificationem poſterorum hæc utcumque deſcripta pernoteſcant.

De noticia fundatoris nullum hactenus evidentius ſcriptum invenimus, præter quod in teſtamento ipſius de fundatione loci ipſe ita loquens introducitur: *Ego* WOLFANDUS *Comes, filius* GISLARANNI, *&* ADALSINDA *conjux mea, filia* ADALBERTI, &c. de tempore autem ita ibidem legitur: *Anno* XIIII *regni domini mei Childeberti.* & in altero teſtamento: *Anno* XV *domini mei Childeberti Regis.* item in alio teſtamento: *Anno* II *domini mei* THEODORICI. Quia igitur in nulla Chronica reperimus aliquem Childebertum, vel aliquem Theodoricum proximis inter ſe regnaſſe temporibus, præter Childebertum Brunichildis & Sigiſberti filium, & Theodoricum ipſius Childeberti filium; ideo ſub ipſorum temporibus prædictum Comitem Wolfandum fuiſſe cognoſcimus.

Ceterùm à ſenioribus noſtris traditum habemus, quòd ipſe Princeps Wolfandus orationis gratiâ Garganum montem in Apulia regione maris Adriatici aliquando adierit, & pignora reliquiarum inde ſumta detulerit, ſpondens in honore ſancti Michaëlis Archangeli ſe fabricaturum eccleſiam, & de pro-

prietate quibus affluebat rerum copiosè ditaturum. Reversus ergo in patriam cogitabat anxius, quonam in loco quod cupiebat & quod promiserat, fabricare posset.

Erant in confinio prædicti montis qui tunc CASTELLIO, nunc autem Vetus-Monasterium vocatur, prædia ejusdem Principis Wolfandi, unde frequentiùs solitus erat abrupta montium & concava petere vallium, peragrans lustra saltuum delectatione venatûs pro captione ferarum. Quocumque autem ibat, ferebantur secum pignora reliquiarum, ne qua negligentia careret thesauro haud parvo acquisito. Una igitur dierum jubet sibi in eodem monte Castellionis parari prandium, ut post exhilares venationis labores cum suis convescens, ab ardoribus solis defenderetur arborum umbris. Hora denique qua jusserat, ventum est ante Principem: non cum strepitu, sed reverenter assidentes recumbunt. Sacerdos reliquiarum portator eminus respiciens, in ramis cujusdam arbusculæ capsellam cum reliquiis suspendit, deinde fit conviva cum ceteris: tenebris sole fuga-

to mersoque in oceano, quique festini ad propria cum Comite redierunt. Sacerdos hac festinatione reliquiarum oblitus, domum perveniens, memor sui neglectûs, quantocius eò reversus, quod reliquerat invenit; capsellam pendentem in arbore, porrigens manum, dum cupit apprehendere, videt altiora petere. Conscendens igitur arborem, quanto altiùs protendit manus, tanto sibi conspicit fieri longiùs, desperans omnimodè jam de comprehensione. Reversus nuntiat Comiti & satellitibus factum mirabile: qui concito gradu eò regressi, divinam cernentes manifestè virtutem adorant: lætique Deo & Archangelo Michaëli grates agunt, quia ad exsequendum gloriosi Principis desiderium locum se elegisse talibus declarabat indiciis.

Celebratis igitur in Dei & Archangeli veneratione noctis illius excubiis, facto mane Comes ad incipiendum desideratum opus anhelans, sed de reliquiarum recuperatione dubitans, ne arborem succindens temeritatis culpam incurreret, ante ipsam devotus ad orandum prosternitur: surgensque, mirum di-

ctu! videt arborem ad eam se mensuram contraxisse, ut capsella facilè manu capi posset. Tunc præ gaudio lacrymis perfusus, cum multa reverentia accedit ad capsam: quam complexus diutius osculabatur, deinde lacrymis roratam Sacerdoti reddit. Mox ad sanctum opus religiosus operator accingitur, arborem succidit, & in gyrum ejus fundamentorum sarculo jaciendorum spatia designat, truncum scilicet includens, ut altari ibi postea superstructo & ipse cum ceteris reliquiis sepeliretur. Quod cùm postea ædificio expleto factum sit, ad conservandam tanti miraculi memoriam & ad repræsentandum divinæ virtutis indicium, ipse truncus ita sub altari sepultus adhuc usque hodie se vivere manifestat, dum per murum altari contiguum stipitem ex abdito foras emittens, ramomorum densitate murum extrinsecùs vestit, & in nuces annuatim fructificat, quæ ægris etiam multoties profuisse probantur.

Constructo itaque Monasterio, religiosus Comes Monachorum turmulam ibi aggregavit, & ad earum usus quid-

quid habebat, per testamenta donavit: quæ modò jam vetustate confecta, vix nisi rescriptorum amminiculo legi queunt. Deinde ne sæcularium frequentatio occasione orandi Deo vacantes postmodum inquietaret, haud longè ab ipso Monasterio, à latere meridiano ecclesiam in honorem beati Petri Apostoli construxit, in qua sibi suisque divina celebrarentur. Similiter & domina ejus conjux Adalsinda inter utramque illarum ecclesiarum capellam in honore Dei Genitricis constituit, in qua & ipsa secretiùs oraret, & divinum cultum exsequeretur: ubi etiam usque hodie sepulturæ unius cujusque & unius ipsorum infantuli conspiciuntur. Post decessum autem ipsorum Monasterium sub tuitione Regum, infra quorum regni terminos consistebat, conservatum est, & eorum largitionibus ampliatum, privilegiis roboratum: in quibus tantam loci libertatem confirmarunt, ut nemo penitus, neque ex parte Regum, neque ex parte Pontificum, neque ex judiciaria potestate, in terram, aut res ipsius Monasterii ingredi debeat, nec ad causas audien- NOTA

dum, nec ad homines distringendos, tam servos, quàm ingenuos; nec paratas aut mansiones faciendas: & si quid fisco debetur, nihil inde exigatur, nec de carris, nec de sagmariis Monachorum necessaria vehentibus: & si quid vendiderint, aut emerint, nihil solvant, nec teloneum, nec tranaticum, nec pulveraticum, nec pontaticum, nec portaticum, nec ullum occursum, nec de patellis eorum in Vico & in Marsallo aliquid requiratur.

Sequuntur nomina Abbatum.

De Abbatibus autem qui loco præfuerunt, ante tempora Caroli Magni nihil dictum reperimus. In privilegio autem quo prædictam libertatem confirmat, exemplo patris sui Pipini asserit se ERMENGAUDO Abbati ac Episcopo idem privilegium concedere. quem utique Ermengaudum illum esse credimus, qui in quodam ipsius ecclesiæ libello legitur in expeditionem cum Rege profectus, corpus beati Anatholii de Cadurcensi urbe detulisse. Is quoque Ermengaudus ordinavit, & præ-

cepto prædicti Caroli bullato confirmavit, quid Abbas, quid provisor panis & salis & sagiminis, quid provisor piscium, quid provisor vini, quid provisor luminarium, quid provisor pauperum, quid provisor hospitum habere deberent; & omnes inde Abbati responderent. Confirmavit etiam ipsius Regis præceptum, ut post se liberam potestatem haberent Fratres alium de ipsis idoneum eligere.

Post hunc SMARAGDUS Abbas claruit, ut ipsa præcepta declarant, quæ Ludovicus Pius, prædicti Caroli Magni filius, eidem Smaragdo contulit. qui Smaragdus re vera præsagio se sui nominis conformans, inter celebres sui temporis viros, ut pretiosa gemma, meritis & famâ resplenduit: de cujus laudibus & gloria nos aliud garrire superfluum est, cùm eas nobis tacentibus libri quos edidit, sufficienter eloquantur: in quibus luce clarius apparet, quàm perspicaci ingenio in divina & sæculari claruerit; præcipueque liber ille quem DIADEMA MONACHORUM intitulavit, religiositatem sanctitatemque ejus evidentissimè decla-

ret. Non enim tàm lucidam de virtutibus doctrinam dare posset, nisi ipsarum in sese naturam exercitiorum experientiâ persensisset. Linguis ergo tacentibus, miraculis cessantibus, ex suo doctrinæ speculo satis evidens ejus sanctitatis forma relucet. Neque enim credendus est aliter vixisse quàm docuit. Hic igitur, ut vir prudentiæ, vir discretionis, considerans prædicti montis habitationem humanis necessitatibus minùs congruentem, propter aquæ scilicet ac ceterarum rerum necessariarum laboriosam ad ardua devectionem, haud procul à prædicto monte, uno videlicet miliario Germanico, juxta ripam Mosæ Monasterium instituit, relinquens in superiora quot sibi de Fratribus visum fuit, qui Deo & beato Michaëli Archangelo quotidianum divini cultus officium celebrarent. Non enim videtur nobis vir prudens contra Archangeli voluntatem egisse, qui priorem sibi locum in monte delegit: quia angelica puritas, etsi alta venerationi suæ loca eligere soleat, ac se à terrenâ conversatione remotam significet; non tamen indignatur mortalibus, si competentia

petentia loca suæ conditioni requirant, dummodo angelica suffragia in altis sibi exspectanda cognoscant. Hinc Smaragdo Ludovicus Pius auctoritatis suæ præceptum contulit de prædicta loci libertate: contulit & aliud de libertate carrorum & summariorum, & patellarum in Vico & Marsallo, & navium; contulit & aliud, ut nonas & decimas ei persolvant, qui beneficia de eo tenent: contulit & aliud, ut liberam potestatem habeant Fratres de seipsis Abbatem eligendi secundùm Regulam. Hic venerandus vir viam patrum feliciter ingrediens, in superiore Monasterio se sepeliri præcepit, omniumque deinceps Fratrum sepulturam inibi haberi sub anathematis, ut fama est, interminatione mandavit, quod & hactenus inconcussum servari videmus.

Epitaphium SMARAGDI.

Cùm pius Imperii Ludovicus jura teneret,
SMARAGDUS viguit istius Abba loci.
Qui locus, humanis quòd erat minùs usibus aptus,
Haud procul hinc sedē trāstulit ille suā.

Cùm tamen ad regnum meruit cæleste vocari,
Reddidit antiquo membra ferenda loco.
Scorpio jam Phœbum duodena parte premebat,
Sidera Theologo cùm patuere viro.

Sanè post ipsum fuere & alii egregii viri, quorum providentiâ loci dignitas & conservata, & augmentata est: & qui palatia frequentantes apud religiosos Principes Monasterii sui utilia providerunt, & præceptis regalibus loci dignitatem communire studuerunt, bonamque sui memoriam ad posteros celebrandam transmiserunt. Omnes sanè, quorum industriâ præcepta regalia nobis provisa reperimus, nominatim hîc intitulare decrevimus.

Ermengaudus Abbas & Episcopus. Smaragdus Abbas, Hildoïnus Abbas, Rodulfus Abbas, Hadegaudus Abbas, Heinardus Cancellarius, Stephanus Episcopus Tungrensis.

Reges autem quorum præcepta ha-

bemus, CAROLUS Magnus, Pippini filius; LUDOVICUS Pius, filius Caroli Magni; LOTHARIUS Imperator, filius Ludovicii Pii; CAROLUS Rex Francorum, frater ipsius Lotharii; LUDOVICUS Rex, ZUENTIBOLDUS Rex. Ab his usque ad Henrici primi vel Ottonis primi tempora, nullum ad nos scriptum devenisse comperimus.

Circa horum autem tempora fuit quidam præpotens Dux Lotharingiæ FREDERICUS, qui videns prædictam Abbatiam terræ suæ contiguam, & à tutela regia longè remotam; dominio suo (quod sibi facile fuit) eam subjugavit, & dominium illud sub titulo defensionis ad posteros suos transmisit. Hic Fredericus propter frequentes Campanorum in Lotharingiam incursiones, in confinio Lotharingiæ & Campaniæ castrum exstruxit, quod Barrum, quasi barram, nominavit. Cumque in partibus illis terram non haberet, unde castrum illud casare posset; de tertia parte possessionum Abbatiæ illud casavit, dicens castrum illud totius Abbatiæ tutamen fore. Villam quoque quæ Bazunvilla dicitur, & alias plures ibi ad-

jacentes, quia sancti Stephani Tullensis erant, per concambium à sancto GERARDO obtinuit, data ei curia quadam in Theutonica terra, quæ *Berkem* nominatur, datis ei duabus Abbatiis, scilicet Medio-Monasterio & Galilæa, quæ dicitur Deodatus. Deinde BEATRICEM, sororem HUGONIS Marchionis, qui postea Francorum regnum obtinuit, conjugio sibi copulavit: cui Beatrici cùm frater ejus prædictus Hugo donasset quædam prædia sancto Dionysio Parisiensi contigua, cum Abbate sancti Dionysii commutationem inde fecerunt pro prædiis sancti Dionysii Barro adjacentibus, videlicet Novavilla, Ruviinaco, Laymonte. Hujus Frederici temporibus ODO Abbas prædicti Monasterii sancti Michaëlis dedit duobus fratribus, Widoni & Stephano, septem mansos & dimidium cum molendino in villa Ormariscurte super fluvium *Martz*, eo pacto, ut solvant singulis annis xv solidos Kal. Maii, aut xxx modios vini in festo sancti Remigii; & si motus fuerit aquæ, xxx anguillas in festo sancti Andreæ.

Ipsius Ducis tempore facta est com-

mutatio inter CAROWARDUM * Abbatem, & Valterum quemdam nobilem, dante Abbate quidquid erat sancti Michaëlis in villa Torralias, & Valtero dante quidquid habebat in villa de Losa, ita ut post decessum ejus utrumque esset juris ecclesiæ.

* al. Sarovardum

Ante hujus Frederici tempora, regnante scilicet Ludovico Arnulfi Imperatoris filio, prædecessore Henrici primi, quidam Comes ANSELMUS dedit sancto Michaëli in perpetuum quidquid habebat apud Saponerias: itaque STEPHANUS Abbas & Episcopus concessit ei & filio ejus Theutero tenere Harevillam in vita sua, ut post utriusque decessum emeliorata in jus Monasterii rediret.

Isto Frederico rebus humanis exempto, cùm filius ejus Theodoricus in principatu ei successisset, & super Abbatiam dignitate Advocati potiretur; ille cujus præcipuè causâ hoc opus insumsimus, ille, inquam, dilectus Deo & hominibus, cujus memoria in benedictione semper erit, domnus scilicet Abbas NANTERUS, inter celebres monasticæ religionis personas quasi stella

matutina gloriosus emicuit. Hæc de præfati Monasterii antiquitate, & de quorumdam Abbatum ejusdem loci vel Regum successione ab ipso fundationis exordio usque ad nostra tempora, sola ea, quæ scripto potiùs quàm relatu colligere potuimus, simpliciter & succinctè perstrinximus.

Nunc ad propositam nostræ narrationis seriem reflectamus articulum, & vitam & mores actusque domni NANTERI, quomodo prælatus honore, promotus ordine, qualiter cum ætatis augmento in annis juvenilibus augmentatus sit morum disciplinis, nihil falsi de nostro intromittentes velut adulationis garritu, exsequamur: quippe quoniam cum eo conversamur, & magis visa quàm audita narrabimus.

Hic igitur adhuc adolescentulus ab Abbate suo in discipulatu Capellani constitutus, frequenter cum eo ad palatium & per plura locorum habuit comitatum, & in tantum prudentiæ in brevi accrevit, ut Abbas velut fastidiens mundialis pompæ negotia, eum jam quasi consecretalem primorum existimaret, & cujus fidei possent com-

mitti quæ ſunt tacenda, præter quibus diriguntur, ſecreta legationum & conſiliorum. Denique Dux Theodoricus, cujus ditioni Abbatia ſubdita erat, eum jam bene cognitum ad quoſcumque Regni Principes dirigebat legatum, & maximè ad conſobrinum ſuum Regem Francorum: quoniam noverat eum in reſponſis acutiſſimum & linguæ Gallicæ peritiâ facundiſſimum.

Proceſſu verò temporis non modico evoluto, Abbas Cœnobii ejuſdem vitâ deceſſit: cum voto & applauſu ſanioris conſilii Fratrum præfatus Princeps Monachum ſibi dilectum, non ætatis juventam, ſed morum attendens induſtriam, honore donat prælationis, rerum adminiſtrationem concedit, Virdunenſe Pontifice præſente: à quo ſuſcipiens curam animarum, ſtatim benedictionis apice ad id officii congruente ſublimatus eſt. Adeptus ergo duplicis culmen honoris, terrenarum videlicet proviſionem rerum, ſalvandarum quoque (quod majus eſt) curam animarum, ſollicitabatur noctes dieſque, ne quid diſpendii ſub ſua cura reſtringeret. Utriuſque rei culpabatur à complu-

ribus priorum negligentiâ converſatio vitioſa : quod quia in propatulo eſt, ne cui adhæſerit animo, quid hujuſmodi referre pudet. Vir itaque ſtrenuus quod erat vitii quomodo reſecet, & quod virtutis inſerat anxius, quoniam per ſe ſolum id fieri non poſſe conſiderabat; prudentiſſimum adiit virum RICHARDUM Abbatem, ſub eodem tempore in ſanctæ religionis cultu nominatiſſimum : cujus conſilio fretus & auxilio, de Fratribus quos in eodem loco invenit, inſtruendos ei commiſit; & de ſuis quos ſecum retinuerat ut docerent, aliquos caritatis largitione abduxit. Propitiante itaque divina clementia altrinſecus operata caritas, & petitorem levat onere ſollicitudinis, & largitorem manet bravium dignæ retributionis. Tanta eſt veræ caritatis ſublimitas, quæ præſtantiorem afficit utrumque neſcia fallere veris Chriſticolis unanimitas.

Opportunè igitur cunctis pro temporum qualitate ordinatis riteque compoſitis, inſuetæ peregrinationis inſolitus pedes arripit iter, & pro quotidianis exceſſibus Romam orationis gratiâ

ad limina usque Apostolorum properare contendit. Sumtis itaque stipendiis tanto itineri necessariis, valedicens Fratribus, cum benedictione regulari juxta morem in viam exeuntium novus proficiscitur peregrinus: junxitque se ei quidam Clericus Coloniæ Canonicus ejusdem gratiâ devotionis, qua & ipse Romam petens causâ orationis, cui accessus & recessus viarum & difficultates Alpium (nam frequenter illuc ierat) & quæque locorum nota erant. His ergo, ut est consuetudinis, sermone viam allevientibus, placet utrisque simul gradiantur, ut nescius itineris à se antè intacti erudiatur à superveniente socio, ut isdem locorum peritus capiat solatium de collocutione fraternæ dulcedinis. Igitur cùm in dies mutuis confabulabantur colloquiis familiariùs, & satis alterius animus alteri sit notus; Abbas rem priùs nemini creditam conviatori aperit, & sibi super ea, si valeat, opem ferat precatur: scilicet ut de sanctorum corporibus Martyrum, quorum multitudo Romæ excedit numerum, sua opera pecuniis quibus urbis accolæ nimiùm inhiant, quoquo modo aliquid

extorquere possit. At ille priùs defigens terræ obtutus, paululum obticuit: dehinc capite erecto respondit, nulla ratione se in hoc negotio ei posse subvenire; haberi autem Romæ quemdam Abbatem, sibi fidum amicum, apud quem solebat hospitari, ubi & ipse, si vellet, ad hospitandum divertere posset. Quia verò Abbas confessus fuerat, Deo vitam concedente se montem usque Garganum profecturum; ab eo responsum accepit, ut sua omnia sibique obsequentes fidei suæ committeret, & cum paucis quò disposuerat pergeret, sub titulo confessionis quæ sibi crediderat, hospiti confitens, instando precibus & promissionibus, ut interim dum rediret, suo desiderio satisfaceret: aliter non posse, nec scire sibi succurrere, communi fide qua vivimus & per Deum obtestans. Tandem igitur finito Romanæ peregrinationis itinere, perventum est ad Monasterium, quod præfatus laudaverat Clericus: ibique, ut promiserat, Abbas loci ejusdem hospitibus cuncta humanitatis exhibet obsequia: & ob laborem longioris viæ aliquantum temporis remorantes, lassitudine fatigata

hortatur ut quiete refoveant membra. Abbas verò, qui novus venerat hoſpes, frequenter dicto ſuadente Clerico, comites & omnem quam ſecum abduxerat ſupellectilem, præter quod ei ſufficeret, Abbatis committit fidei; feſtinuſque cum paucis montem Garganum petivit, multis precibus, ut à ſuo conviatore fuerat edoctus, ſuper prædicta qua ampliùs angebatur cauſa obſtrictum relinquens prædictum apud quem hoſpitabatur Abbatem: deinde celeriùs quàm æſtimari poſſit, maximè autem revocante ſe qua ſollicitabatur cauſa requirendarum reliquiarum, revertitur ad hoſpitium; quidquid petierat, & in promiſſis acceperat reperiens infectum. unde nimiùm triſtis in patriam quantocius feſtinat regredi: ſed aliter quàm putaverat, ei contigit. Nam deſperans penitus de acquirendis Martyrum pignoribus, dum (ſicut dictum eſt) reverti feſtinat, in infirmitatem decidit, ut pæne nemo fuerit eum adſpiciens, nec ipſemet, qui de vita ejus non deſperaret.

Spatio igitur ibi trium hebdomadarum retardatus, cùm jam paulatim Dei

ſe reſpiciente clementia meliorari cœpiſſet; iterum atque iterum cum ſuo hoſpite ſuper quod eum appellaverat, priorem cœpit replicare ſermonem, ne ſe vacuum ſineret redire, ſed ſui voti compotem, ſi poſſet, efficeret. At ille obtulit ei quædam oſſa, dicens de corpore Stephani Papæ eſſe & Nemeſii ejus Diaconi: ea, ſi vellet, pretio emeret. Cui ille: Audivi, ait, multos noſtrorum ſimili errore deluſos; nec ſic facilè credas me poſſe deludi. Niſi enim videro ſepulcrum hactenus intactum, & cujus membra intus jaceant, me ſcriptura docuerit; noveris nullatenus quidquam pretii à quoquam mihi extorqueri. Penes me, ait hoſpes, non eſt alia ſpes recuperandi: ſed quia te video inflexibilem ab hac intentione, fraterna dilectione tibi compatior, & ut hodie profectionem intermittas hortor, donec quemdam alloquar cimiteriorum cuſtodem, ſi quo modo tuis votis prodeſſe poſſim. Hæc dicens, properat ad quemdam apud ſanctum Valentinum commorantem, cuncta quæ didicerat per ordinem edocet. qui auditis hujuſmodi cauſis affatim gaviſus eſt, magis

autem promissis illectus pecuniis assensum præbuit, corpus sancti Callisti Papæ se daturum pollicitus, omniaque, sicut Abbas ipse requirebat, se ostensurum promisit, & intactum usque nunc sepulcrum, & (quemadmodum in gestis Passionum legitur) in superficie tabulæ marmoreæ epitaphium exaratum, dummodo in dandis promissis fides adhibeatur dictis. Conventione igitur facta ventum est ad cimeterium, ubi semper ardeant lampades. quo in loco altrinsecus fit juramentum, Abbati cimeterii custode in eodem loco, ut libri Passionum & præsens epitaphium docebat, corpus esse Callisti Papæ, propria manu jurante; & è contra jussu Abbatis Nanteri Monacho suo super sacra spondente, quod promissum erat pecuniarum die denominato mittendum.

Post compositas utrimque sponsiones Monachus arrepta securi tentabat marmoreum avellere tabulatum, quo claudebatur sepulcrum. nam undique cæmentarii artificio sæptum durius lapide fuerat effectum, nec ullo modo junctum potuit cæmentum dividi. quin etiam

retusæ ſecures & bipennes confringebantur, in eminenti loco proſpiciente ſpeculatore, ne aliquo ſuperveniente furtum, quod cum grandi fiebat pavore, quodque illis erat in reatum, iſtis in remedium, quoquo modo foret deprehenſum. Sed cùm Monachus nulla ratione marmoream tabulam, ut præfatum eſt, indiſſolubili glutino cæmenti compactam valeret effringere; levata ſecuri audaciùs librat ictum in tabulæ medium, quæ claudebat monumentum: defoſſumque theſaurum omni gemma pretioſius invenit repoſitum interiùs. quod aſſumens detulit Abbati ad hoſpitium, qui nondum ex toto convaluerat: ſed domi recumbens cooperatorem Monachum & ſibi fideliter obſequentem inter ſpem metumque poſitus exſpectabat. quem venientem, & quod optabat deportantem, ineffabili ſuſcepit lætitia. Membra Martyris devotè complectitur, linteaminibus novis & candidis involvit, & cum omni feſtinatione in patriam accelerat reditum, ducens ſecum illius Abbatis quemdam Monachum, nomine Crescentium, ad pecunias quas promiſerat, reportandum.

Sequenti nocte dum gratiâ soporis petiit stratum, tangitur hujusmodi somnii visu. Videbat, quasi in Monasterio sancti Petri ab ipso Apostolorum principe cuncti residerent Romami Pontifices per ordinem, deesse vero Callistum, locumque sessionis ejus vacuum; nec usquam requisitus poterat inveniri. Expergefactus intellexit visionem, quoniam Roma sive Italia illum procul à se factum amiserat, quem Gallia suscepit ac veneratur, cujus meritis & precibus decoratur virtutum prodigiis & miraculis innumeris, eo loco maximè, ubi sacratissimum corpus ejus à Christicolis fide vigentibus devotè percolitur. Prædictus Abbas, videlicet domnus Nanterus, prioris qua detentus fuerat infirmitatis oblitus Deo sibi opitulante, sanctoque Martyre intercedente, cum magna cordis exsultatione revertitur, gratias Deo agens bonorum omnium largitori, quo protegente, cuncta sibi ad votum successerant, & in cunctis ad quæ se verterat, justo dumtaxat Dei nutu prospera pervenerant, præstante gratia Domini nostri JESU-CHRISTI, qui cum Patre &

Spiritu-ſancto vivit & regnat per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

Peracto diu optatæ peregrinationis itinere, tandem cum theſauro quod ſecum ferebat, ad locum, qui vetus Monaſterium nuncupatur, pervenit, & in eccleſiam ſanctæ Mariæ parieti Monaſterii adhærentem membra beati Martyris in arca ſigillo & cera munita cautus cuſtos juxta altare diligenter depoſuit. Pennâ citivolâ propè longeque manentium aures diverberat fama, Româ redeuntem detuliſſe Abbatem Sancti cujuſdam oſſa; cujus meritis dicebantur divinitus fieri mira portenta. Confluit eo uterque populi ſexus cum votis & oblationibus, cereorum ſcilicet luminibus, aliarumque rerum deportatione, Dei & Sanctorum ejus obſequiis competente, alii animarum, alii corporum morbis curari cupientes. Nec duorum aut trium eget teſtimonio pæne omnibus circumquaque degentibus notum, quod referre in primis volumus miraculum, &c.

Charta Caroli Magni

De libertate loci Monasterii S. Michaëlis.

CAROLUS Dei gratiâ vir illustris, Francorum Rex. Tunc regalis celsitudo fundamenta sui culminis corroborat, quando petitionibus Sacerdotum studet pro eorum quiete vel juvamine obaudire, & ad effectum in Dei nomine mancipare. Cùm itaque venerabilis vir HERMENGAUDUS Abbas sive Episcopus de Monasterio Castellionis in pago Virdunensi, in fine Vindemiaca, ubi consurgit fluvius Marsupia, quod illuster VOLFANDUS & conjux sua ADALSINDA in eorum proprietate, in honore sancti Michaëlis Archangeli, vel ceterorum dominorum Sanctorum, ubi ipse cum norma plurima conversari videtur, noscitur construxisse, integra immunitate omnes res, villas, vel facultates, & quidquid præsenti tempore in quibuscumque pagis & terreaturis in Regno Deo propitio nostro, tam ex allode, quàm de comparato, vel de quolibet attracto, seu ex munere Regum præsenti

tempore videtur habere, aut quidquid inantea attrahere, vel meliorare potuerit, & quidquid à Deum timentibus bonis hominibus ibidem additum vel collatum fuerit, pro mercede nostra visi fuimus concessisse, sicut bonæ memoriæ dominus & genitor noster PIPINUS quondam Rex fecit, ut nullus judex publicus nec ad causas audiendas, nec freda exigenda, nec mansiones aut paratas faciendas, nec ullas requisitiones inquirendas nec exactandas, nec ad homines suos, tam ad ingenuos, quàm ad servientes, qui super terram ipsius Monasterii commanere videntur, nec fidejussores tollendos, inibi judiciaria potestas penitus ingredi non præsumat: sed jam dictus Hermengaudus Episcopus, aut pars ipsius Monasterii, omnes res vel facultates suas sub immunitatis nomine & omnia feuda concessa debeat possidere, & dominare. Ideo per præsentem præceptionem decernimus ordinandum, quod in perpetuum volumus esse mansurum, ut neque nos, neque juniores successores nostri, nec quilibet ex judiciaria potestate, nec de parte Pontificum, nec ad

quemlibet hominum, in res vel facultates ipsius Abbatis sive Episcopi, vel Monasterii sui, quidquid præsenti tempore, tam ex allode, quàm de comparato, vel de quolibet attracto, seu ex munere Regum habere videtur, aut quidquid adhuc inantea attrahere, vel emeliorare potuerit, & quod à timentibus Deum bonis hominibus additum vel collatum fuerit, ibi judiciaria potestas ingredi penitus non permittatur; sed, ut diximus, ex nostra indulgentia jam dictus Abbas sive Episcopus Hermengaudus, aut pars Monasterii sui, vel omnis congregatio ibidem exsistentium, aut successores sui, sub integra immunitate omnia feuda concessa debeant possidere & dominare, ut ibidem in ipso sancto loco nostris & futuris temporibus Deo adjuvante in luminaribus proficiat in augmentum, unde & ipsa congregatio pro stabilitate Regni nostri, vel prò salutis patriæ prosperitate Domini misericordiam jugiter debeant exorare: & nullas requisitiones & impedimentum à judicibus publicis aliquo tempore, nec à nobis, nec à succedentibus Regibus, nec de parte

fisci nostri, nec de qualibet exinde habere non pertimescat. Et ut hæc præceptio nostra firmior habeatur, vel per tempora meliùs conservetur, manu nostra propria subscripsimus, & anulo nostro sigillari decrevimus. Signum CAROLI gloriosissimi Regis. Datum in mense Maio, anno quarto regni nostri. Actum Drippione in Palatio regio publico.

Charta LUDOVICI Pii & LOTHARII filii ejus,

De libertate electionis Abbatis.

IN nomine Domini & Salvatoris nostri JESU-CHRISTI, LUDOVICUS & LOTHARIUS divina ordinatione ac providentia Imperatores Augusti. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei, ejusque in eisdem locis sibi famulantibus beneficia opportuna largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus. Idcirco notum esse volumus omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, præsentibus scilicet & futuris, seu etiam successoribus, quia

concessimus non solùm veteri Monasterio, quod dicitur Castellio, sed potiùs novo, quod Domino opitulante nostro tempore à fundamentis ædificatum est, nuncupante Marsupium, quod est situm in pago Virdunensi super fluvium Mosæ vel rivulum Marsupium, constructum in honore sancti Michaëlis Archangeli, ubi præsenti tempore auctore Deo Abbas SMARAGDUS præest, & Monachis ibidem per tempora degentibus: ut quandoquidem divina vocatione supradictus Abbas vel successores ejus de hac luce migraverint, quamdiu ipsi Monachi inter se invenire potuerint, qui ipsam congregationem secundùm Regulam sancti BENEDICTI regere valeant, per hanc nostram auctoritatem & consensum licentiam habeant eligendi Abbates: quatenus ipsos servos Dei qui ibidem famulantur, pro nobis & conjuge prolequе nostra ac stabilitate totius Imperii nostri, à Deo nobis concessi atque conservandi, jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Et ut hæc auctoritas confirmationis nostræ per futura tempora inviolabilem atque inconvulsam

obtineat firmitatem, manibus propriis nostris subter firmavimus, & anuli nostri impressione signari jussimus.

Charta LUDOVICI Pii

De quadam commutatione à SMARAGDO *Abbate facta.*

IN nomine Domini Dei & Salvatoris JESU-CHRISTI LUDOVICUS divina ordinatione & providentia Imperator Augustus. Si nos ea quæ fideles Imperii nostri pro eorum opportunitatibus inter se commutaverunt, nostris confirmamus edictis, imperialem exercemus consuetudinem, & hoc ipsum postmodum jure firmissimo mansurum esse volumus. Idcirco noverit omnium fidelium nostrorum, præsentium scilicet & futurorum, industria, quòd vir venerabilis HILDOÏNUS Abbas innotuit serenitati nostræ, eo quòd Smaragdus religiosus Abba ex Monasterio sancti Michaëlis, quod est constructum in pago Virdunensi super fluvium Marsupii, ubi ipse ingreditur in fluvium Mosam; necnon & quidam homines his nominibus, Adalhardus, Rodaldus,

& Aldarnus, de quibuſdam rebus pro communi utilitate & compendio nuperrime inter ſe commutationem feciſſent. Dedit igitur prædictus Smaragdus Abbas ex ratione Monaſterii ſui prædictis hominibus ad eorum proprium ad habendum in pago Barrenſe, in fine vel villa quæ vocatur Lauziacus, manſum unum cum terminis & laterationibus ſuis: & è contra in compenſatione hujus rei dederunt memorati homines Abbati ad partem jam dicti Monaſterii ſui ex eorum proprio in pago Virdunenſi, in fine vel villa quæ vocatur Godinovilla, pratum unum. Unde & duas commutationes pari tenore conſcriptas, manibuſque bonorum hominum roboratas, ſe præ manibus habere profeſſus eſt: ſed pro integra firmitate petiit celſitudini noſtræ, ut ipſas commutationes denuo per noſtrum manſuetudinis præceptum pleniùs confirmare deberemus. Cujus petitioni denegare noluimus: ſed ſicut unicuique fidelium noſtrorum juſtè petentium, ita nos illis confirmaſſe, atque in omnibus conceſſiſſe cognoſcite. Præcipientes ergo jubemus, ut quidquid pars juſtè & ra-

tionabiliter alteri contulit parti, deinceps per hanc noſtram auctoritatem jure firmiſſimo teneat atque poſſideat; vel quidquid exinde facere voluerit, libero in omnibus perfruatur arbitrio.

Charta Ludovici Pii

De libertate & immunitate prædicti Monaſterii S. Michaëlis.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Jesu-Christi, Ludovicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei, ejuſque in eiſdem locis ſibi famulantibus beneficia opportuna largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus. Idcirco noverit omnium fidelium noſtrorum, tam præſentium, quàm futurorum, ſollertia, quia vir venerabilis Smaragdus Abbas ex Monaſterio Caſtellionis, quod Marſupium nuncupatur, quod eſt conſtructum in honore ſancti Archangeli Michaëlis & ſanctæ Mariæ ſemper Virginis, vel ſan-

cti Petri Apostolorum principis, detulit nobis immunitatem domini & genitoris nostri CAROLI bonæ memoriæ piissimi Augusti, in qua invenimus insertum, quòd ipse & antecessores ejus, Reges priores videlicet Francorum, præfatum Monasterium propter divinum amorem & reverentiam ipsius loci sancti, semper sub plenissima defensione & immunitatis tuitione habuissent. Ob firmitatem tamen postulavit nobis prædictus Abbas SMARAGDUS, ut in amorem Dei & reverentiam prædictorum Sanctorum paternæ auctoritati firmitatis gratiam nostram superadderemus & auctoritatem. Cujus petitioni nos libenter acquievimus, & ita in omnibus concessimus, atque per hoc præceptum nostræ auctoritatis confirmavimus. Præcipientes ergo jubemus ut nullus judex vel quilibet ex judiciaria potestate, in ecclesias, aut loca, vel agros, seu reliquas possessiones prædicti Monasterii, quas moderno tempore justè & legaliter possidet, vel quæ deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri, ad causas audiendas, vel freda exigenda, aut fi-

dejussores tollendos, aut homines ipsius Monasterii, tam ingenuos, quàm & servos super terram ipsius Monasterii commanentes, injustè distringendos, vel ullas redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris & futuris temporibus ingredi audeat, vel ea quæ suprà memorata sunt, penitus exigere præsumat: sed liceat memorato Abbati suisque successoribus res prædicti Monasterii sub immunitatis nostræ defensione quieto ordine possidere; & quidquid exinde fiscus sperare poterat, totum nos pro æterna remuneratione præfato Monasterio concedimus, ut in alimoniam pauperum & stipendia Monachorum ibidem Deo famulantium proficiat perpetuis temporibus in augmentum: quatenus servos Dei, qui ibidem famulantur Deo, pro nobis & conjuge proleque nostra, atque stabilitate totius Imperii nostri à Deo nobis concessi atque conservandi, jugiter Dominum exorare delectet. Et ut hæc immunitatis nostræ auctoritas firmior habeatur, & diligentiùs conservetur, manu nostra propria subter firmavimus, & anuli nostri impressione signari jussi-

mus. Datum IV Nonas Junii, Christo propitio, anno III imperii domini Ludovici serenissimi Imperatoris, Indictione nona. Actum Aquisgrani Palatio regio in Dei nomine.

Charta LUDOVICI Pii

De libertate carrorum & sagmariorum.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri JESU-CHRISTI, LUDOVICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus. Omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Vicariis, & Centenariis, Telonеariis, Actionariis notum sit, quia concessimus Monachis in Monasterio, quod est situm in loco qui dicitur Castellionis, quod nuncupatur Marsupium, quod est constructum in honore sancti Michaëlis Archangeli & sanctæ Mariæ semper Virginis, vel sancti Petri principis Apostolorum, degentibus, ubi etiam vir venerabilis SMARAGDUS Abba præest, ut de carris & sagmariis necessaria ipsius Monasterii vel congregationis ibidem Deo famulantibus deferentibus, nullus teloneum, aut alias quaslibet exactiones require-

re aut exactare præsumeret. Item neque de patellis quæ sunt in Marsallo & in subteriori Vico, aliquod tributum de hoc quod ad opus necessitatemque defertur, exigere præsumerent; sed in nostra eleemosyna concessum atque indultum habeant. Unde jubemus atque præcipimus, ut nullus quislibet de carris aut sagmariis prædictorum Monachorum necessaria deferentibus, undecumque fiscus teloneum exigere poterat, ullum teloneum, aut tranaticum, aut portaticum, aut pulveraticum, aut ullum occursum, vel ullum censum, aut vllam redhibitionem accipere audeat: sed licitum sit eis absque alicujus illicita contrarietate, per hanc nostram auctoritatem, homines eorum cum carris & sagmariis illorum cum his quæ deferunt, liberè atque securè ubicumque properant, ire & redire: & si aliquas moras in quolibet loco fecerint, aut aliquid mercati fuerint aut vendiderint, nihil ab eis prorsus (ut dictum est) exigatur. Data IV Nonas Septembris, anno tertio imperii Ludovici piissimi Augusti, Indictione X. Actum Aquisgrani Palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

Charta Ludovici Pii

De dono & libertate cellæ de Sallona.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu-Christi, Ludovicus divina ordinante providentia Imperator semper Augustus, ac Francorum Rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei, ejusque in eisdem locis sibi famulantibus beneficia opportuna largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ retributionis ac remunerationis rependi non diffidimus. Idcirco noverit omnium fidelium nostrorum, tam præsentium, quàm futurorum, sollertia, quòd nos devotionem nostram specialem habentes ad Monasterium almi Michaëlis gloriosissimi Archangeli, quod est situm in Imperio nostro super fluvium Mosæ, ubi fluvius Marsupii intrat in Mosam, prout avus noster Pipinus & genitor noster Carolus Magnus habuerunt, qui illud Monasterium cum Duce Wolfando fundaverunt, eidem Monasterio donamus cellam de Sallone cum villa, quæ dicitur *Lertiauz*, villam quæ

dicitur Fezonis-curtis, villam Pligèsindis, villam Abonis-curtis, villam *de Romans*, mediam partem Almeri-curtis, septem mansos in Malodicurte, villam quæ dicitur Moricurtis, villam Curcellæ, cum omnibus dictarum villarum appendiciis, servis, ancillis, bannis, finagiis, aquis salsatis & non salsatis, aquarumve decursibus, cum nemoribus, pratis, terris, cultis & incultis; quam quidem cellam Sallonæ dictus genitor noster CAROLUS Magnus fundaverat in honore sanctorum Dionysii & Privati. Volumusque & præcipiendo jubemus, ut nullus Princeps, nullus judex, vel quislibet ex judiciaria potestate, in rebus prædictis præsumat attentare ultra voluntatem Monachorum prædicti Monasterii sancti Michaëlis. Et hanc donationem ob hoc fecimus, ut pro remedio animæ nostræ, conjugis & prolis, & pro Imperii totius statu Dominum assiduè exorare studeant Et ut hæc per omnia tempora inviolabiliter observentur, manu nostra propria subter firmavimus, & bullarum nostrarum impressionibus insigniri fecimus. Data octavo Kalen-

das Julii, Indictione decima, octavo regni * domini Ludovici imperantis in Francia, & imperii ejus anno secundo. Actum Compendio Palatio regio in Dei nomine feliciter. * Nota.

ADNOTATIONES.

MONASTERIUM sancti Michaëlis in pago Virdunensi condidere Wolfandus Comes, filius Gislaranni, & Adalsinda conjux ejus, Adalberti filia, *anno* XIV *Childeberti Regis*, ut præferunt eorum litteræ citatæ in præmissa hujus Monasterii historia, quam Monachus anonymus tempore Nanteri Abbatis, sub initium sæculi XI composuit. Idem auctor alias memorat Wolfandi litteras (testamentum vocat) datas *anno secundo Theodorici Regis*. Priores litteras anonymus de Childeberto, Sigiberti & Brunechildis filio; posteriores de Theodorico ipsius Childeberti filio interpretatur: ratus nullum alium, sive Childebertum, seu Theodoricum, proximis inter se regnasse temporibus. Aliam iniere sententiam recentiores nonnulli, Sigebertum secuti Monachum, qui Wlfoaldo Majori-domus Childerici attribuit Monasterii S. Michaëlis conditionem ad annum DC LXVII. At certum existimo, eam regnante Childeberto tertio, qui ab anno DC XCV ad DCC XI Francis imperavit, contigisse; & quidem anno DCC IX, aut sequenti ineunte, qui Childeberti annus

regni quartus-decimus fuit. Id confirmatur diplomate Pippini Regis, quo Monasterio Dionysiano concedit *locum aliquem in pago Virdunensi, qui appellatur ad montem sancti Michaëlis Achangeli, super fluvio Marsupio* *, *quem Vulfoadus quondam*, inquit, *pro vita sua*, id est pro vitanda morte, *nobis dedit, pro eo quòd illud castellum ibidem volebat ædificare ad inimicos nostros recipiendos, sicut comprobatum est: & ad Francorum judicium propter hoc missus fuit ad causas.* quæ litteræ datæ sunt *Compendio, anno quarto regni* Pippini, apud Dubletum. In his porro litteris Wlfoaldi nomine, quem ad Pippini Regis tempus pervenisse constat ex hoc loco, non alium, quàm Wolfandum Comitem Cœnobii sancti Michaëlis auctorem designari intelligitur, tum ex nominis similitudine, tum ex loci dominio. Certè Cœnobii sancti Michaëlis auctor à Sigeberto Wlfoaldus appellatur: & locus in litteris Pippini designatus, in quo Wlfoaldus castrum ædificare voluerat, idem ipse est, in quo Wolfandus Cœnobium ædificavit. Ejus enim situm Carolus Magnus in privilegio, quod *anno quartò regni* sui concessit Hermengaudo Abbati, describit in hunc modum: *Cum itaque venerabilis vir Hermengaudus Abbas sive Episcopus de Monasterio Castellionis in pago Virdunensi, in fine Vindemiaca, ubi consurgit fluvius Marsupia; quod illuster* WOLFANDUS *& conjux sua* ALDASINDA *in eorum proprietate in honore sancti Michaëlis Archangeli, vel cæterorum dominorum Sanctorum,*

* vulgo *Massoupe*

rum, ubi ipse cum norma plurima conversari videtur, noscitur construxisse, &c. En utrubique locus *in pago Virdunensi ad fluvium Marsupium* seu Marsupiam, Wlfoaldi seu Wolfandi proprietas appellatur: quem locum Ludovicus Pius in suis ad Smaragdum litteris statuit *super fluvium Mosæ, vel rivulum Marsupium*, id est, ut in aliis explicat, *super fluvium Marsupii, ubi ipse ingreditur in fluvium Mosam.* Denique in postremo Ludovici Augusti diplomate superiùs edito, Pippinus & Carolus Magnus perhibentur sancti Michaëlis Cœnobium condidisse cum Wolfando Duce, qui proinde Pippini tempore vixisse dicendus est. Hæc de istius Monasterii situ & primordiis.

Anonymus prædictus in syllabo Abbatum Ermengaudo substituit Smaragdum, cujus elogium refert atque epitaphium, in quo Smaragdus duodecimo die, quàm Sol sub Scorpionis signo erat, hoc est duodecimo die Octobris, decessisse memoratur. Ossa ejus in primario sepulcro exsistunt, nec publicam hactenus obtinuit sanctitatis appellationem. tametsi ejus scripta, ut rectè observat Anonymus, auctoris pietatem ac sanctimoniam satis probant. Amicum fuisse Frotarii Tullensis Episcopi, apparet ex Frotarii epistolis prima & tertia, quæ posterior communi Frotarii & Smaragdi Abbatis nomine Ludovico Augusto inscripta est.

De ejus scriptis varia fuit hactenus auctorum sententia, aliis Smaragdo Anianensi Monacho, aliis cognomini Luneburgensi Abbati

tribuentibus. Verùm ea omnia quæ jam edita sunt, unius Smaragdi Abbatis Virdunensis esse, persuasum habeo. Et quidem Luneburgensis seriùs vixit, (vixit enim sæculo x) quàm ut ei tribui possint ea, quæ Caroli Magni aut Ludovici ejus filii principatu composita esse constat. Smaragdus verò Anianensis non fuit Abbas. quod nomen mss. codices isti auctori fere tribuunt. Denique præter Anonymum jam dictum, Honorius Augustodunensis ita de Smaragdo agit in libro 4 de luminaribus Ecclesiæ cap. 6. SMARAGDUS *Abbas Monasterii sancti Michaëlis, Lectiones & Evangelia in divinis officiis legenda per circulum anni exposuit, & librum monasticæ professioni congruum composuit, quem* DIADEMA MONACHORUM *vocavit, & Grammaticam majorem, Donatum exponendo, explicuit.* Nec admittenda est commentatio Auberti Miræi, id de Monasterio sancti Michaëlis in Saxonia interpretantis, manifesto errore, cùm Monasterium istud Saxonicum seu Luneburgense conditum sit ab Hermanno Saxoniæ Duce post medium sæculum x.

Præter ea opuscula quæ Honorius enumerat, alia etiam edidit Smaragdus, nempe librum, cui titulus est, VIA REGIA, Ludovico Pio, (ut Holstenius existimat) aut certè Carolo Magno necdum Imperatori nuncupatum, qui in Spicilegii tomo 5 vulgatus est. Item epistolam Caroli nomine ad Leonem Papam III scripsit anno DCCC IX, quum Imperator pro quæstione de Spiritus-sancti processione Romam

misit Bernarium Warmatiensem, Jesse Ambianensem Episcopos, & Adalhardum Corbeiæ Abbatem: quibus etiam socium dedit Smaragdum, qui collationem hac de controversia cum summo Pontifice habitam postea scriptis redegit: in qua statim ab ipso exordio satis innuit se etiam collationi prædictæ interfuisse. Collatio ista edita est apud Sirmondum in tomo 2 Conciliorum Galliæ; epistola verò in Supplemento Lalandi, cum hoc titulo: *Epistola* CAROLI MAGNI *Imperatoris ad Leonem tertium Papam urbis Romæ directa, à* ZMARAGDO *Abbate sancti Michaëlis in diœcesi Virdunensi edita de processione Spiritus-sancti.* Ex quo apparet, quanta Smaragdi nostri existimatio fuerit apud Carolum Magnum.

Commentarius in Regulam sancti Benedicti ab eo compositus est post Synodum Aquisgranensem anni DCCCXVII, in qua definitum est, ut *Alleluia* in Septuagesima intermitteretur, & mensa Abbatum in communi esset refectorio. quod utrumque statutum laudat auctor in Regulæ capita 15 & 53. Commentarius iste perperam editus est inter opera HRabani, cùm constet eum esse Smaragdi ejusdem, cujus est Diadema Monachorum & Via Regia. Nam in duabus istis lucubrationibus dum auctor agit de confessione, eadem verba utrubique repetit, ut patebit conferenti caput 16 Diadematis cum commentario in Regulæ cap. 8. & eadem fere verba sunt in capitulis 7 & 17 Regiæ Viæ, quæ in capitulis 10 & 12 Diadematis. Porro librum hunc,

Diadema ſcilicet Monachorum, ex Patrum ſententiis defloravit hortatu Joſephi Abbatis, ut fidem facit codex Thuaneus, in cujus fine hæc leguntur: *Hunc modicum libellum* SMARAGDUS *de diverſis virtutibus collegit* JOSEPH ABBATE, *& ei nomen* Diadema Monachorum *impoſuit: quia ſicut diadema gemmis, ita hic liber fulget virtutibus.* Dubium eſt, num Joſeph iſte Abbas tum fuerit ſancti Michaëlis, an Smaragdus; propter hæc verba quæ leguntur ſub finem præfationis: *Volumus*, inquit Smaragdus, *ut ad eorum (Monachorum) Capitulum quotidie legatur Veſpertinum.* demiſſiùs forſan locuturus, ſi ipſe tum Abbas non fuiſſet.

Commentarius in Donatum, nuſquam typis (quod ſciam) excuſus, ita inſcibitur in exemplari Corbeienſi num. 524: IN CHRISTI NOMINE INCIPIT GRAMMATICI SMARAGDI ABBATIS MIRIFICE* TRACTATUS. & in alio no 525: INCIPIT TRACTATUS IN PARTIBUS DONATI, CUJUSDAM PRESBYTERI ZMARAGDI. PROLOGUS IPSIUS. *Cùm ſecundùm intellectus mei capacitatem Grammaticam Fratribus traderem, cœperunt aliqui audita libenter accipere, & de tabellis in membrannlis tranſmutare; ut quod libenter auribus hauſerant, frequentata lectione fortiùs retinerent. Vnde occaſione accepta cœperunt me ſuaſorio ſermone compellere, ut expoſitionis noſtræ ita protelarem ſermonem, ut cum auctoritatibus Scripturarum octo partes exponendo concluderem, & in libelli perfectione finirem. Quibus*

* *f.* mirificus

tandem frequenter cogentibus consentivi, & opitulante Christo usque ad finem partium expositionis nostræ sermonem perduxi. Quem libellum, non Maronis aut Ciceronis, vel etiam aliorum paganorum auctoritate fulcivi, sed divinarum Scripturarum sententiis adornavi: ut lectorem meum jocundo pariter artium & jocundo Scripturarum poculo propinarem, ut grammaticæ artis ingenium, & Scripturarum divinarum pariter valeat comprehendere sensum. & hoc quare fecerim, Lector, audi. Sunt etenim aliqui naturali simplicitate præditi, & alii sub prætextu sanctitatis occulti, & alii tarditatis ignaviâ pressi: qui aiunt, quoniam in grammatica arte Deus non legitur, nec nominatur; sed paganorum tantùm & nomina resonant & exempla: & ideo à nobis meritò calcata dimittitur & neglecta: nescientes, quia alind est de arte tractare, & alind de Deo loqui. Nos autem intellegentes, quia populus Israël egrediens de Ægypto, vasa aurea & argentea secum detulit, Ægyptum scilicet exspolians se vestivit; & quod à paganorum abstulit ritu, Domino obtulit in obsequio. Quod nos ejus ope fulciti, non figuraliter aut umbraticè, ut illi, sed spiritaliter & veraciter implentes, à paganis bene dispositum artis grammaticæ discimus ingenium, & libenter illud in Domini offerimus sacrificio. Hæc ideo retuli, tum ut auctoris consilium hoc in opere cognoscant homines litterati, si tanti est: tum ut demonstrem, Smaragdum hunc Præceptoris munus aliquando gessisse. Opus istud dividitur in libros quatuordecim, quibus in secundo codice

ſubjicitur quintus-decimus de orthographia. Non otioſum fuerit aliquid ex libri ſecundi capite decimo de Patronomicis huc adferre.

In Francorum Gothorumque genere, inquit, *hac patronomica ſpecies frequentatur multotiens. A parte enim gentili & à Theodiſca veniunt lingua de quibus in exemplo Gothorum pauca primum ponimus nomina, quorum hac ſunt exempla.* ALTMIR, GLITMIR, RIGMIR, RAINMIR, WATMIR, WIGMUNT, RIGMUNT, RATMUNT, WLMUNT, *& ſimilia. Quorum hac eſt in Latinum interpretatio.* ALTMIR *namque Vetulus mihi interpretatur*; GLITMIR, *Debitus mihi*; RIGMIR, *Potens mihi*; RAINMIR, *Nitidus mihi*; WATMIR, *Veſtimentum mihi*; WIGMUNT, *Volens bucca*; RIGMUNT, *Potens bucca*; RATMUNT, *Conſilium oris.* Et infra: *Francorum patronomica ſecundùm Theodiſcam linguam hac ſunt nomina.* HELPERICH, ALTRICH, ARTRICH, AINARTH, RICHART, STEINHART, RICHARHT, RAINHART, ARCHARAT, FULRATH, TANCHRAT, FASTRATH, GOTRAHT, RAGHMAN, GOTHMAN, ARTHMAN, RICHMAN, WITMAN *, SUARZMAN, LIUBMAN. *Quorum hæ ſunt interpretationes.* HELPERICH, *Adjutorium potens*; ALTRICH, *Senex potens*; ARTRICH, *Durus potens*; AINARTH, *Unus durus*; RICHARHT, *Potens conſilium*; STEINHART, *Lapis durus*; RAINHART, *Nitidum conſilium*; ARCHARAT, *Durum conſilium*; FULRATH, *Plenum conſi-*

* *al.* WIZMAN

lium; TANCHRATH, *Grande consilium*; FASTRATH, *Firmum consilium*; GOTRAHT, *Bonum consilium*; RAGHMAN, *Consiliarius homo*; GOTHMAN, *Bonus homo*; ARTHMAN, *Durus homo*; RICHMAN, *Potens homo*; WITMAN, *Candidus homo*; SUARZMAN, *Nigrus homo*; LIUBMAN, *Amatus homo*. Porro hoc opusculum scriptum fuisse imperante Karolo Magno, patet ex pluribus, quæ auctor deco profert, exemplis, quale est illud in ejusdem libri cap. 21 de quatuor nominum speciebus: *Ergo si placet, sic istæ quattuor propriorum nominum species jam hodie apud nos teneantur, ut dicamus prænomen* IMPERATOR, *& sit illi proprium dignitatis, quod nulli alio in suo convenit regno; dicamus* KAROLUS, *& sit illi proprium quod accepit in baptismo; dicamus* FRANCUS, *& sit illi appellativum in genere suo; dicamus* PRUDENS, *& sit illi agnomen appellativum accidens ei extrinsecùs.* In priori tamen codice propterea quòd imperante Ludovico Augusto scriptus est, exemplum traduxit Librarius ad Ludovicum hoc modo: *Dicamus prænomen* IMPERATOR, *& sit illi proprium*, &c. *dicamus nomen* CHLOUWICUS, *& sit illi proprium quod accepit in baptismo; dicamus* FRANCUS, &c. *dicamus* PRUDENS, &c. Ex qua lectionis varietate colligitur, neque Carolo superstiti agnomen tribui solitum fuisse Magno, neque Ludovico, cognomen Pio.

Ex superioribus manifestum est, Litterarum studia in isto S. Michaelis Monasterio viguisse

Abbate Smaragdo Præceptore: & verò diu perseverasse constat ex libro de vita S. Johannis Abbatis Gorziensis, qui *in Cœnobio S. Michaelis super Mosam fluvium moratus* dicitur, *ubi tum temporis Hildebaldus quidam Grammaticam professus, ex discipulis domni Remigii, quondam doctissimi ea ætate Magistri, scholas habebat.*

In quodam mendoso ejusdem Cœnobii instrumento agitur de ecclesiæ sancti Michaëlis dedicatione anno DCCLXXIX facta, deque veteris Monasterii instauratione, quam Henricus Imperator *anno Incarnationis Domini* DCCCCLVII incœpisse, an perfecisse perhibetur. Hactenus subsistit S. Michaëlis Monasterium sub Benedictina S. Vitoni Congregatione, quo ex loco religiosus vir Carolus Georgius Novitiorum Præfectus superius Chronicon mihi submisit.

ACTA
ARCHIEPISCOPORUM
ROTHOMAGENSIUM.

GALLIÆ provinciæ sunt decem & octo: quarum una exsistit Lugdunensis, quæ vocatur secunda, in qua est nobilis & ampla civitas, quæ vo-

catur Rodomus vel Rothomagus, ſuper fluvium Sequanæ ſita. Hujus civitatis eccleſia in honore beatæ & glorioſæ Dei genitricis ſemper virginis Mariæ eſt conſecrata. Hæc verò eſt metropolis. ſex enim ſub ſe civitates epiſcopales continet, ſcilicet primam civitatem Bajocatarum, ſecundam civitatem Abrincatarum, tertiam civitatem Evatinorum, quæ dicitur Ebroicas; quartam civitatem Salanum, quæ vocatur Sagium; quintam civitatem Lexoviorum, ſextam civitatem Conſtantinorum.

In præfata civitate Rothomagenſi exſtitit egregius MALLONUS in ordine primus. Nonnullos horum poſitio verborum perturbat, non ſatis idoneè ſpeculantes, quoniam eorum velle, ſcilicet beatiſſimum NIGASIUM prænominatæ civitatis primum Antiſtitem exſtitiſſe, nullatenus hac re pugnatur, ſi expoſitione quamtulumcumque ſubtili fulciatur. Attendant igitur tam Clerici, quàm Monachi, ne errent, qualiter ſcripturas perſpicaciùs indagantes, utrumque poſſe haud inconvenienter ſtare dijudicent. Decenter, inquam,

inquiunt, qui Mallonum in ſede Rothomagenſi fuiſſe primum aſſerunt. Nullus enim eum præivit, quantum ad Archiepiſcopatus uſumfructum: nec tamen malè prædicant, qui beatum Nigaſium ejuſdem ſedis Archiepiſcopum fuiſſe primum comprobant. Quippe jam non paucis reor manifeſtatum eſſe, hunc Romæ à beato Papa Clemente Rothomagenſium urbis Antiſtitem ordinatum fuiſſe, nondum jugo paſtorali cujuſpiam obnoxiæ. Nec eſt frivolum, ſed firmum & ratum, prout ſua teſtatur Paſſio, cum beato ſociatum Dionyſio, permiſſione Clementis Papæ hunc eumdem ad oras Gallicas condeſcendiſſe; & priuſquam ad ſuam, quam Romæ, ſicut diximus, acceperat, ſedem poſſet pervenire; martyrium truncato capite, tamen viciniùs circa fines Northmannicos cum Quirino & Scuviculo pertuliſſe. Quò fit ut de utroque, ſed alio & alio modo, vera prædicatione prædicetur primus, de Nigaſio quidem ſecundùm ordinationem; de Mallono ſecundùm loci inhabitationem. Ut ſic dicatur, Nigaſius fuit Rothomagenſis urbis Antiſtes primus ordinatus:

at Mallonus fuit primus in sede locatus. Sic is non versus poterit consistere versus.

Exstitit egregius Mallonus in ordine primus,
Moribus ornatus, clara quoque stirpe creatus.
Enituit verbis, præfulsit & actibus almis:
Dapsilis in cunctis, clemens & largus egenis.
Mentibus infirmos curabat dogmate sacro,
Dæmone vexatos purgabat numine sacro.
Pervigil in populo Pastor pius ac speculator,
Pro sibi commissis murum se contulit hosti.
Compatiens ægris, collisos consolidavit.
Mactabat Domino se semper sacra litando,
Perpetuam pacem deposcens atque salutem.
Ut caros fratres, servabat dulciter hostes.

Hic humilis, ſobrius, necnon & corde pudicus,
Sordibus immunis, virtutum lampade fulſit.

Obiit in Chriſto x Kalendas Novembris.

Beato verò Mallono AVIDIAMUS ſucceſſit, qui ſub beato Papa Silveſtro & Conſtantino Imperatore præfatam rexit eccleſiam. Is verò prudens & ſtrenuus Paſtor fuit in populo, qui Arelatenſi Concilio primo, quod eodem tempore, quo Nicæna Synodus habita eſt, congregatum in canonibus invenitur, cum Materno Colonienſi Epiſcopo interfuit. Fuit namque hic beatus Pontifex ingenio probus, moribus inſignis, ſubditorum ſibi ſaluti providus. Huic ſucceſſit SEVERUS, Severo EUSEBIUS, Euſebio MARCELLINUS, Marcellino PETRUS, Petro VICTRICIUS.

Fuit verò hic in regali curia nutritus cum beato Innocentio Papa, ut in ejuſdem Papæ epiſtola de caſtitate conſervanda & aliis inſtitutis Chriſtianæ religionis, eidem Victricio miſſa invenitur. Ait enim inter cetera: » Præterea

frequenter quidam ex fratribus nostris curiales, vel quibuslibet publicis functionibus occupatos, Clericos facere contendunt: quibus postea major tristitia, cùm de revocandis eis aliquid ab Imperatore præcipitur, quàm gratia nascitur. Sit certè in exemplum sollicitudo & tristitia fratrum, quam sæpe pertulimus Imperatore præsente, cùm pro ipsis priùs rogaremus. quod ipse nobiscum positus cognovisti. Quibus non solùm inferiores Clerici ex curialibus, verùm etiam in sacerdotium constituti, ingenti molestia ut redderentur instabat. Erat enim Pastor gloriosissimus in persequendis populi criminibus rigidus, viduarum & orphanorum pater mitissimus, misericors pauperibus, cunctis compatiens infirmis & dolentibus.

Cui successit Innocentius, Innocentio sanctus Evodus, Evodo Silvester, Silvestro Malsonus, Malsono Germanus, Germano Crescentius. Crescentio verò beatus Gildardus frater beati Medardi, quorum vitam magnifico stilo beatus Fortunatus scripsit. Una enim die nati

fuerunt, una etiam die ordinati, una quoque die migraverunt ad Christum.

Gildardo successit beatus FLAVIUS, cujus pontificatus tempore constructa est ecclesia in honore beati Petri Apostoli in suburbio urbis Rothomagensis, anno primo Clotharii Regis Francorum, nobiliter ædificata, in qua corpus beati Audoëni successoris sui sepulturæ traditum est. Hic verò beatus Flavius anno quingentesimo .·. dominicæ Incarnationis multis virtutibus præditus, divini amoris flagrantiâ accensus, dapsilis[a] pauperibus, Rothomagensem rexit Ecclesiam.

Huic successit PRÆTEXTATUS, vir magnæ sanctitatis, & omnibus iniquis odiosus. Hic verò fuit tempore Chilperici Regis filii Clotharii, qui vir nimiæ crudelitatis cum Fredegunde impia uxore sua ingenti contra Pontificem odio exarsit. Causa verò odii nihil aliud fuit, nisi quia fratrem suum Sigibertum Regem, qui fraude Chilperici occisus fuit, multùm dilexerat, & eamdem dilectionem Childeberto filio ejus & matri Brunichildi servabat.

Hæc de causa iratus Chilpericus sibi calumniam imposuit, scilicet quòd magnam partem thesauri fratris sui Sigiberti apud se reconditam habuerat, quam postquam Childebertus nepos ejus litem contra eum inierat, ei reddiderat. Ideo in tantum persecutus est eum, quòd eum ab Episcopatu destitutum expulit, & in quamdam insulam in Constantinensi pago in mari sitam exsulavit: & in loco ejus MELANTIUM Archidiaconum Episcopum ordinari fecit. Modus expulsionis suæ talis fuit. Rex Concilium Episcopos suos convocare fecit, cui vir magnæ auctoritatis & probitatis Gregorius Archiepiscopus Turonensis interfuit. Hic verò nec callidæ machinationi, qua Episcopus deceptus est; nec injustæ destitutioni assensum præbuit. Rex verò impia calliditate quibusdam Episcopis ∴ mandavit ei, quòd si quæ sibi objecerat in Concilio, recognosceret, & inde coram Rege prostratus se reum proclamaret, omnino ei dimitteret. Qui hortatu impiorum Episcoporum deceptus, fraudulentis Regis mandatis adquievit. Tunc Rex clamare cœpit: Audistis eum crimine

convictum: nunc super hoc certam sententiam definite. Et ita deposuerunt eum, & in præfatum exsilium Rex retrudere jussit. Mortuo verò Rege, omnium Primatum & Coepiscoporum consilio & judicio, nolente Fredegunde Regina, ad propriam ecclesiam est revocatus, & deposito Melantio in propriam sedem inthronizatus. Melantius verò in familiaritate Fredegundis impiissimæ Reginæ permansit, quæ beato Prætextato semper inimicata & insidiata est in tantum, ut pretio quorumdam mentes cum præfato Melantio corrumperet: ita ut, sicut beatus Gregorius Turonensis in scriptis suis narrat, nocte sancta Paschæ, in loco pontificali, ubi stare consueverat, gladiis eum percuterent, & ita interficerent. Qui mox ut vulnera sensit, ad altare cucurrit; & illud amplexatus, viatico dominici corporis & sanguinis se muniens, animam Deo reddidit. Corpus verò ejus omnes Principes patriæ cum magno ejulatu & lamentatione de tanti Pastoris patrocinii desolatione condolentes, sepulturæ honorificæ tradiderunt. Postea verò MELANTIUS, qui tem-

tempore sui exsulatus episcopatum usurpaverat, consilio & ingenio præfatæ Reginæ in eadem sede est restitutus.

Huic successit Præsul HILDULFUS, vir prudens & honestus. Hildulfo beatus ROMANUS, nobilis ortu, & virtute præclarus. Beato Romano, sanctus AUDOENUS claris natalibus ortus, & virtutum magnitudine excelsus. Beato Audoëno successit inclitus ANSBERTUS venerabilis Præsul, & sanctis operibus gloriosus. Horum verò trium ac beati Gildardi memoriam tantùm tetigimus, quia eorum gesta à probatissimis viris luculenter apud nos conscripta habentur.

Ansberto successit venerabilis GRIPPO. Gripponi RANILANDUS, vir venerabilis & honestus. Ranilando sanctus HUGO, qui venerabilis vitæ & magnæ honestatis fuit, ut vita ejus testatur. Hugoni RATBERTUS, vir prudens & strenuus. RATBERTO Grimo. Hic namque vir magnæ nobilitatis & probitatis exstitit, populumque sibi creditum tam bonorum operum exemplis, quàm prædicationibus optimè gubernavit, ecclesiamque sanctæ Dei ge-

nitricis Mariæ, cujus ſedi præſederat, propriis prædiis ac pluribus beneficiis augmentavit. Fontanas enim ſuper fluvium Itonam ſitas cum omnibus ſuis appendiciis dedit. Grimoni ſucceſſit RAINFREDUS, vir nobili progenie ortus, & litterarum ſtudiis imbutus, qui eccleſiam propriis beneficiis augmentavit. Dedit enim ei in territorio Vilcaſſino villam, quæ dicitur Cramiſiacum, & quamplurima beneficia ex nobilibus viris ad opus ſuæ eccleſiæ adquiſivit.

Rainfredo ſucceſſit beatæ memoriæ REMIGIUS. Hic fuit filius Karoli, qui Major domus regiæ appellatus eſt, frater Carlomanni, qui relicta parte Regni quam poſſidebat, in monte Soracte Monachus effectus eſt, ubi eccleſiam in honore S. Silveſtri conſtruxit, & inde ad Monaſterium S. Benedicti in monte Caſino tranſiit. Fuit etiam idem Remigius frater Pipini, quem Stephanus Papa Regem conſecravit. Hic verò Pipinus precibus Carlomanni Monachi fratris ſui mandavit Remigio præfato Archiepiſcopo, ut ad locum qui dicitur Floriacus, pergeret, & cor-

pus S. Benedicti, qui ibi requiescebat, Legatis Carlomanni redderet. Cumque ad locum veniret, & Abbatem, qui tunc temporis Monasterium regebat, & Medo dicebatur, vocaret; Regis edicta edisserens, cum Legatis Carlomanni ecclesiam ingressus est. Cumque sepulcrum beati viri appropinquassent, repentina cæcitate multati sunt. Proinde terrore valido concussi, ante præfatum Abbatem Fratresque loci illius solo tenus prosternuntur, misericordiam deprecantes, quatinus pro eis Dominum exorarent, ut eis indulgeret: promittitque beatus Remigius, quòd numquam Sancti corpus inde ampliùs transferret. Quid plura? Ilico sunt exauditi, & beatus Remigius cum suis sodalibus pristinam sanitatem recepit. Precatus est autem præfatum Abbatem, ut corporis beati viri reliquias illis exhiberet, ne locus in quo Deo devotè servierat, tanto patrocinio cassaretur. qui libenter adquievit. Sicque Legatis remeantibus ad propria, beatus Remigius rediit ad sua. Ipse verò quamplura ecclesiæ suæ acquisivit beneficia, & de suis propriis largitus est multa. Su-

per gregem sibi commissum vir nobilissimus pervigil , necnon moribus & opere clarus exstitit , & beato fine quievit.

Beato Remigio MAINARDUS venerabilis Pontifex successit : Mainardo GUILLEBERTUS , qui tempore Caroli Magni Imperatoris Pontificatum decenter & honorificè rexit. Guilleberto RAINOWARDUS , pontificali ordine dignus. Rainowardo GUNBALDUS, nobilis prosapiâ, & bonorum operum clarus instantiâ. Gunbaldo successit PAULUS , Præsul mitis & prudentissimus. Paulo successit WANILO, Antistes Deo devotus, & in cunctis reverentissimus. Waniloni successit ADALARDUS, nepos Gunbaldi Archiepiscopi, qui religiosus in cunctis operibus fuit. Adalardo RICULFUS, vir nobilis , & multis dives prædiis, quibus ecclesiam sibi commissam hereditavit. Fuit autem tempore Karoli Regis patris Ludovici Regis, cujus fuit filius Rex Lotharius, in quo progenies Karoli Magni à regno funditus exstirpatur. Hugo enim Dux, qui cognominatus est Magnus, Regnum sibi usur-

pavit, & Rex consecratus est. Cui successit ROTBERTUS in regimine, filius ejus, Rex Deo devotus. Præfatus verò Riculfus cartas ecclesiæ supradictum Regem fecit regali sanctione corroborare. Riculfo successit JOHANNES, devotus & religiosus Antistes. Johanni WITTO, vir honorabilis, & reverentissimus Pastor.

Wittoni FRANCO, prudens Pontifex, & bonus populi auxiliator. Hujus enim tempore Rollo Dux Danorum patriam invasit, quæ vocatur Francia, nunc verò Normannia eorum nomine insignita. Cujus mentis feritatem tam divinis eloquiis, quàm devotis servitiis ita delinivit, ut terram sibi adquisitam cum pace & justitia regeret. Postea prædicatione præfati Pontificis legem Christianam suscipiens, ab eodem baptizatus est, & in Fide catholica perseverans bono fine migravit ad Christum. Franconi successit GUNHARDUS, vir sapiens & in cunctis providus. Gunhardo successit HUGO. Hic verò fuit prosapiâ clarus, sed ignobilis cunctis operibus. Monachus enim apud sanctum Dionysium erat, quando Wil-

lelmus filius Rollonis, Dux Normannorum, ei Episcopatum tradidit: sed postpositis sanctæ Regulæ institutis, carnis petulantiæ se omnino contulit. Filios enim quamplures procreavit, ecclesiam & res ecclesiæ destruxit. Todiniacum enim qui in dominicatu Archiepiscopi erat, cum omnibus appendiciis suis fratri suo Radulfo, potentissimo viro, filio Hugonis de Calvacamp, dedit, & ita à dominicatu Archiepiscopatus usque in præsens alienavit.

Huic successit ROTBERTUS, vir nobilissimus & potentissimus, Richardi primi filius. Hic vir magnæ pietatis & honestatis fuit, & in mundialibus divitiis adeo laudatus à sæcularibus viris: sed carnis fragilitate superatus, quamplures filios procreavit. Plura etiam ecclesiæ bona fecit. Ecclesiam enim præsentem miro opere & magnitudine ædificare cœpit. Ante obitum suum, gratia Dei præveniente, vitam suam correxit. Feminam enim reliquit, & de hoc ceterisque pravis actibus suis pænitentiam egit: & sic bono fine, in quantum humana fragilitas capere potest, quievit.

Rotberto successit Malgerius nepos ejus : filius enim Richardi fratris sui fuit. Qui quia non electione meriti, sed carnali parentum amore & adulatorum suffragio in pueritia sedem adeptus est pontificalem ; omni destitutus tutela, potiùs adquievit carni & sanguini, quàm divinis mandatis. Voluptatem enim per omnia sequens, ornamenta ecclesiæ, ceteraque beneficia pueriliter erogavit. Et ideo auctore Papa Leone Willelmus Dux Normannorum, postea effectus Rex Anglorum, assistente præfati Papæ Legato, scilicet Hermenfrido Sedunensi Episcopo, ceterisque comprovincialibus Episcopis, in Lexoviensi ecclesia ab Episcopatu eum destituit, deditque postea illi quamdam insulam in Constantiniensi pago in mari sitam, in qua pluribus annis, non quidem ut decuit, vixit : postea verò, quo autem divino judicio, ignoratur, in mari submersus est.

Malgerio destituto elegit Dux Willelmus quemdam Monachum, nomine Maurilium, qui nobili prosapia ex Remensi pago exortus, & in ejusdem civitatis ecclesia educatus, inde in Leo-

dicensi ecclesia omni liberalium artium peritiâ imbutus, Halverstatensis ecclesiæ Scholasticus effectus est: qui locus in Saxonia ditissimus habetur, in quo pluribus annis honorificè vixit. Postea verò succensus amore cælestis patriæ, cuncta quæ mundi sunt, fastidiens, monasticam vitam appetiit: sicque Fiscamnense Cœnobium adiens, Monachus ibi effectus est, in quo sanctè multo tempore vixit, ceterisque exemplum sanctitatis exhibuit. Denique igne divini amoris exæstuans, acriorem vitam eligens, licentiâ ab Abbate, qui ecclesiæ præerat, acceptâ, Italiam petiit; eremique cultor solitariam vitam ducens, opere manuum vixit. Defuncto itaque Abbate Florentinensis ecclesiæ, quæ in honore beatæ Mariæ semper virginis constructa est, elegit eum Marchio Bonefacius, vir nobilis & potentissimus: & ita licèt invitus, bonorum tamen virorum admonitionibus superatus, Abbas ejusdem loci ordinatus est. ubi multo tempore subditos pro posse suo sanctè & regulariter rexit. Sed quia vita justorum est detrimentum pessimorum; Monachi qui tempore prædecessoris sui indis-

ciplinatè vixerant, conſtantiam Regulæ Patris Benedicti, qua eos regulariter conſtrinxerat, ferre nolentes, ſed in omnibus bonis operibus ſibi reſiſtentes, detrimentum vitæ ei machinati ſunt. Et quia pluribus annis in hoc laborans, nullo modo ſe in eis vidit proficere; ſaluti propriæ proſpiciens, Abbatiam deſeruit, & ad proprium locum, ſcilicet Fiſcamnum, rediit, in quo ſanctè, uſquequo in Epiſcopatu inthronizatus eſt, vixit. Hic eccleſiam à Rotberto Archiepiſcopo incœptam complevit, & adſtante Willelmo Normannorum Duce, poſtea Anglorum Rege, cum omnibus Suffraganeis ſuis, Concilium in Rothomagenſi eccleſia de caſtitate conſervanda, & ceteris ſanctorum Patrum inſtitutionibus Paſtorum incuriâ negligenter poſtpoſitis, viriliter reſtituendis religioſè celebravit. Poſtea perfectâ eccleſiâ, dedicavit eam adſtante Willelmo Normannorum Duce anno MLXIII dominicæ Incarnationis, regnante Henrico nobiliſſimo Rege Francorum, adſtantibus etiam comprovincialibus Epiſcopis, ſcilicet Odone Bajocenſi, Johanne Abrincenſi, Hugone

Lexovienſi, Guillelmo Ebroacenſi, Ivone Sagienſi, Gaufrido Conſtantinienſi, ceteriſque venerabilibus Abbatibus; præſidente etiam ſedi Apoſtolicæ Papa Victore II. Multa etiam bona de Chriſtianæ legis & eccleſiaſticæ religionis reſtitutione fecit. Jejuniis & orationibus & eleemoſynis uſque ad ultimum diem inſiſtens, v Idus Auguſti animam Deo reddidit.

Defuncto venerabili Antiſtite Maurilio, præfatus Willelmus Rex Anglorum Lanfrancum reverentiſſimum Abbatem Cadomenſis eccleſiæ, omnibus liberalibus artibus imbutum, ſanctis moribus & operibus ornatum, quem poſtea Cantuarienſi eccleſiæ metropolitanum inſtituit Epiſcopum & Primatem Anglorum, Alexandro ſummo Pontifici & venerabili Papæ miſit, poſtulans ejus clementiam, ut ei aſſenſum præberet, quatinus ejus auctoritate JOHANNEM Abrincatinæ eccleſiæ Epiſcopum metropolitanæ eccleſiæ præficeret, eique ne aliqua occaſione in hoc reſiſteret, litteris apoſtolicis mandaret. Ipſe verò ejus petitioni, quia devotam vidit, adquievit. Litteras inde Pontifi-

ci misit. verba quæ litteræ continent, hæc sunt:

ALEXANDER Episcopus servus « servorum Dei, JOHANNI Abrin- « censium venerabili Episcopo salutem & « apostolicam benedictionem. Destituta « Rothomagensi ecclesia Pastore, compe- « rimus Sedunensis Episcopi & Lanfranci « Abbatis relatione, te ex electione Prin- « cipis tui dilectissimi filii nostri Guillel- « mi Regis Anglorum, ob vitæ & mo- « rum probitatem ad majorem sedem « promovendum, si ex auctoritate sedis « Apostolicæ fuerit assensus, cui Deo au- « ctore præsidemus. Nos igitur moti il- « lorum precibus, ob salutem illius ec- « clesiæ, & omnium in tuis partibus, vo- « lumus, atque dilectioni tuæ apostolica « auctoritate præcipimus, ut quod divi- « na dispensatio de te providit, non con- « tradicas; & electioni te obedientem ex- « hibeas. Admonemus itaque fraternita- « tem dulcedinis tuæ, ut si in modico « fuisti fidelis, in majori bene operari « non desinas, populum divini verbi pa- « bulo reficias, ut merearis audire illam « benignam vocem Domini dicentis: *Eu-* «

» *ge serve bone & fidelis, quia super pauca* » *fuisti fidelis, supra multa te constituam.* De » cetero secretiorem animi nostri voluntatem planiùs audies per nostrorum » Legatorum veridicam relationem.

Johannes verò Episcopus apostolica legatione recepta, & omnium comprovincialium Episcoporum, cunctorumque etiam ejusdem ecclesiæ Canonicorum electione communi consensu facta, metropolitanam adeptus est sedem. Hic verò fuit vir progenie nobilis, liberalibus imbutus disciplinis. Is aliàs satis strenuus, animi fuit impatientissimus. Crudescebat in eo hic morbus, &, ut ita dixerim, exaggerabatur tum carnis nobilitate, tum prælationis dignitate. Solent enim hæc duo plerumque positos in culmine in flexum usque superbiæ, ipso potentiæ fastigio lenocinante, corrumpere: adeo ut normæ obliti justitiæ, unde animi sui furorem videntur pascere, hoc zelo justitiæ velint deputare. Evenit autem aliquando, ut hi tales, non pastores, sed crudeles exactores, occulto Dei judicio coram ipsis, quos injustè vexaverunt, corripiantur: quatinus exemplariter correpti, & po-

ſteris ſibi ſimilibus ſint terrori, & parvulis ſpei. Quod totum in hoc de quo agitur Johanne Archiepiſcopo divina cenſura exhibuit in eo, quem is adverſus ſancti Audoëni Cœnobitas inconſultè tumultum exercuit. Quod non derogatoriè, non inſultatoriè, ſed conſultoriè cenſuimus ſcribere. Primò, quia inſolitum, incredibile, & quaſi monſtro ſimile, tantum tumultum, tantam turbam eo die ſine ſanguine accidiſſe. Secundò, ut loco nobiliſſimo, & ab omni jure ſeu conſuetudine Archipræſulum hujus urbis privilegio Karoli Magni libero ſit memoriale, quo ſe probent nec in magnis exceſſibus ipſorum aliquid juſtitiæ debere. Cauſa erat, qua Guillelmus Nortmannorum Comes & Anglorum Rex glorioſus Cinomannis cum expeditione ſua morabatur. Aderant ei inter reliquos Proceres iſte Johannes ſedis hujus Archiepiſcopus, ut vir excellentis ingenii, & non mediocris conſilii: Nicolaus quoque reverendus Abbas ſupradicti Cœnobii. Imminebat celeberrima totiſque votis excipienda ſanctiſſimi Audoëni dies natalitia: & quia moris eſt, ut Archiepi-

ſcopus ipſa die inibi Miſſarum ſollemnia celebret, non pro ulla quidem vel ipſius jentaculi viciſſitudine, ſed quaſi in recompenſationem conſecrationis ſuæ, quam nonniſi in præfata eccleſia cuivis ſedis memoratæ licet accipere; miſſione à Rege petita redibat concitè, Abbate prænominato interim ad occupatiora remanente. Quid plura? adeſt dies veneranda, Clerici majoris eccleſiæ ſolito eò conveniunt: & quia præmiſſo nuncio venturum ſe mandaverat, ſollemne Miſſarum interim differtur. Poſt aliquamdiu verò è communi conſilio, ne quid tantæ diei ſubtraheretur, dum veniat, initiatur. Tanta verò moroſitate, tanta id factum eſt devotione; ut non mirum totis animis hoſtem humani generis ad hanc lætitiam turbandam exarſiſſe: qui maximo ſibi lucro credidit accedere, ſic illud veneno ſuæ nequitiæ tempus inficere, quod interim ſibi dolebat deperire. Finito itaque *Kyrie* cum duobus rythmis, exacto *Gloria in excelſis Deo*, quod incœptum ab Abbate Ricardo Sagienſi chorus celeberrimè fuerat exſecutus cum laudibus ſuis; (id verò totum expendebatur in præſtola-

tione Archipræſulis) ecce accurrit ut turbo tempeſtatis , omnem confundens gratiam illius celebritatis. Hic namque totam mentis indignationem animo concipiens , quod non uſquequaque fuiſſet exſpectatus , torvis oculis, ore furibundo cunctis maledixit; converſuſque ad ipſos Monachos excommunicavit, ex auctoritate Dei & ſua officium præſens interdicens ceſſare fecit, Abbatem ab altari evellens, divini officium miniſterii prohibuit. Mæroris erat plenum & ſtuporis cernere tantæ feſtum lætitiæ , tot & tantas voces eam præconantes in ſubitum ſilentium obmutuiſſe. Ipſe ad complendum ſe officium præparat : Clericis ſuis , ut à loco incœpto peragerent , imperat. Nihil hîc reticendum fore cenſemus , quod dum alteri parti favendo diſſimulamus , alteri totum derogando imputare videamur. Verum falſi adſtipulatione non indiget. Fratres , etſi decorem ſibi tanti gaudii præripi dolentes , pontificali tamen auctoritati cedunt , feſtivis ſe ornatibus exuunt , ſatis cum tumultu eccleſiam egrediuntur ; huc quidam , pars illò, alii aliò ſuccedunt , invicem & ad ſuos

ſuper ſuo pudore mærentes conqueſuntur. Cùm ſubitò quidam mæroris impatiens, dubium quidem an ex ipſis, vel eorum famulis, plus furoris, minus conſilii animo colligens, turrim properat, majus eccleſiæ ſignum pulſat. Hinc forum ocior advolat: Archiepiſcopum ſancti Audoëni glebam ad majorem eccleſiam aſportare velle proclamat. Proſiliunt omnes è domibus, alius gladium, hic bipennem, diverſi quod primum manibus occurrerat, arripiunt; eccleſiam cum furore irrumpunt. Quidam curioſitate acti, celata Monaſterii conſcendunt, quædam ex tabulatis auferunt: quid ſic furens populus agere vellet, rimantur. Plurimi ejus intentionis erant, ut quia eis tantæ continuationem lætitiæ interrupiſſet, nec ſibi perficere liceret. Archiepiſcopus circumcirca furentium ſe turmis appeti expaveſcens, plus tamen deſuper imminentes metuens, ab altari ad valvas Monaſterii fugam arripuit: vix elapſus infra ambitum earum ipſis prius clauſis ſe recepit: undique circum ſe ſedilia & formas aggerari fecit. Nonnulli tamen partis ipſius arreptis candelabris,

labris, cereis & perticis, in Monachos efferati, ſed ab eis non ſegniter excepti, pudet dicere, quàm fœdo exemplo res eo die debuit determinari. Conſtitit ſatis ipſo die meritum Sancti omnibus affuiſſe, qui hinc ſævientium manus comprimendo, hinc Archiepiſcopum cum ſuis eo periculo eximendo; tantum nefas non parvo cunctis miraculo potuit avertere. Nam tanta ſubitò nubis caligo id ſpatium Sanctuarii, quo loculi Sanctorum continebantur, obtinuit, ut vix vel à curioſis oculorum acie corripi potuerit. Rei congruit miraculum. Quia enim ſacræ Scripturæ diverſis in locis per nubem nunc delinquentium cæcitas, nunc Domini protectio figuratur; jure hoc in ipſa nube portendebatur. Hinc nempe inſenſibiliter furentium nubilum velut fumus adſcendens, divinæ gratiæ ſerenum turbabat; hinc manum Domini reatu ipſorum ad feriendum provocatam ſanctus Audoënus meritis ſuis protegendo continebat. Dicto nil ſubripit, quod refragetur: tantùm ratio ipſa à toto pendens ſuffragatur. Ipſi ſanè, cujus patientiæ ſit Altiſſimus redditor, æſtimare

licuiſſet, ni ſe in ſua pertinacia continens à conſideratione rationis animum revocaſſet. Sed animoſitatis ejus immanitas non deſtitit eo uſque, quo ſe invehens irruit in ſe. Igitur Vicecomes civitatis Archiepiſcopum ſic circumventum ut audivit, veritus ne quid inconſultius adverſus ipſum ageretur, & ipſe pòſt noxæ argueretur; militarem manum cogit, Regis bannum omnibus prætendit, ſuppetias accurrit; jam nil reluctantem, immo ſibi penitus diffidentem periculo eximit. Iis tumultuum dementiis exacta eſt dies tantæ celebritatis. Æſtimet qui valet, quæ facies tunc fuerit curiæ cæleſtis; quàm indignè tulerit ſui præcellentiſſimi civis Audoëni ſic confuſam, ſic fœdatam, ſic prærepram diem ſuæ remunerationis. Æſtimet quid exſtiterit miſeriæ, tantum Patronum nil penitus in filiis ſuis quod Domini faciem placaturus offerret, eo die accepiſſe. Nos ignorantes divini ſecretum conſilii omittimus, de hominibus humana penſamus. In tanta multitudine diſcreta ſexu, ætate & ordine, non credimus defuiſſe, & qui mente carnali ſe minùs

nocuisse pænituerint, dum nil medium, quin tam speciali gaudio privati forent, adtenderint; & qui sanioris consilii, peccatis suis eam turbam imputaverint, vota sua prærepta gemuerint, à suo Patrono veniam suspirantes super suis actibus erubuerint. Fratres in crastinum de suis eligunt, per quos Abbati suo quod factum fuerat, innotesceret, & Regem super hoc suggesturus adiret: sed Archiepiscopi nuncius præcesserat, invidiam omnem in Monachos retorserat. sic infecto negotio reditum est. Rex licèt pòst ipsius Archiepiscopi & quorumdam aulicorum instinctu animo in Monachos motus; rem tamen ex æquo pensans, hinc immoderatam arrogantiam, hinc inconsultum tumultum justis librationibus præponderat. Jubet igitur statim ecclesiam ab Archiepiscopo reconciliari. Quod cùm satis irato & reluctanti animo abnueret; Rex Michaëli Episcopo Abrincatensi loci reconciliationem injunxit: pudorem verò suum, in futuro vindictam prætendens, dissimulavit. Quatuor igitur Monachos loci, quos & factionis auctores audierat, totidem aliorum Cœnobiorum Abbatibus com-

misit : quatenus & Archiepiscopo satisfaceret, & illi in peregrinatione sua luerent, quod minùs consultè peccassent. Non multo pòst tamen, & rationis consideratione, & petitu Abbatis ipsorum flexus, in præsentiam sui eos revocavit, & ecclesiæ reconciliatos reddidit. In his omnibus semper apud ipsum cautum exstitit, ne quid sibi Archiepiscopus, quasi sub ecclesiastico vigore, in caussis hujus ecclesiæ insolenter arrogaverit. Immo postquam gemino Fratrum eorumdem exsilio satisfecit, rem in consilium ponit, concilium cogit : quòd Abbatiam suam irato & tumultuanti animo intrasset; quòd totius turbæ causa & materia exstitisset; quòd loci reconciliationem sibi denegasset, judicio Primatum suorum trecentas libras exegit. Delicti satis hæc vindicta exsolvisset, si intimè facti pænituisset, Dominique patientiam non negligendam putasset. Sed animi rancorem nec tunc primùm adversus sancti Audoëni Cœnobitas occœperat, & hoc modo potuit potiùs exaggerari, quàm leniri. Trium annorum spatium evolutum erat, & semper repulsam sui

dolore continuo ſecum corrodebat, congruenti ſanè exemplo ſuſpenſus, velut evangelicæ illius ficulneæ fructus. Unde ſic quidam,

Exſpectata tribus fructum non attulit annis.

Cùm poſt id temporis redeunte eadem feſtivitate, paucis antè menſibus paralyſi percuſſus, ſed ab hac infirmitate jam reſpirans, ad ſollemnitatem venit. & quia per ſe Miſſam celebrare non potuit, Giſleberto Ebroacenſi Epiſcopo vices ſuas commiſit: ipſe in medio Cantorum ſpecie Præcentoris ſtetit. Ut verò Evangelium cœpit legi, horribile dictu! ſic ab intimis humoribus in ſecretiorem meatum profluentibus eſt ſubitò anguſtiatus, ut raptim urina procurrens, lineam uſque ſuperpellicialem indumentum omne infecerit; pavimentum etiam quo ſtabat, perquam humectaverit. Hinc poſt Fidelium oblationes, cùm ampliùs diſſimulare non poſſet, eccleſiam egreſſus, pudore non oportet dici quantum & mærore confuſus, ad ſua reverſus eſt. Quod ut primùm ad aures populi percrebuit, quis æſtimare, quis dicere ſuffecerit,

in quas & quantas voces se de repente sparserit ? Omnes tamen in commune Domini magnificentiam, sanctique Audoëni meritum personabant : jure hunc ab integritate præsentis lætitiæ sic ignominiosè repulsum, quam olim indignè nimis perturbaverat, acclamabant. Nemo nobis succensere habet, si vera dicimus : quia nemini examen Judicis omnium, in cujus manus horrendum est incidere, improperandum scimus, & ex aliena culpa pœnam incurrere valde formidamus. Sed enim judicia Domini, quæ velut abyssus multa sunt, mirari, ipsum in tam sancto viro prædicare, quo affectu pietatis isdem devotè sibi famulantes protegendo semper foveat, plus est sacrilegii ingrato silentio tegere, quàm ut dicatur, reverentiæ. Ceterùm non parum intentionem piam dirigit, studendum continuè Domino servire in timore, & exsultare ei, sed cum tremore: sobriè pensare, quàm nitidum templum ipsi nosmet scilicet exhibere deceat, si adeo zelans hujus exterioris cultus in visibilibus templis appareat. Non enim inhabitantes propter locum, sed propter inhabitan-

tes locum Dominus elegit. Verùm, ut cœpta prosequamur, per alios tres annos adeo ipso incommodo laboravit, ut neque jam administrationis infulis deservire potuerit. Cùm tandem regia auctoritate, immo consultu omnium pulsatus, Episcopatu cedit, & ad quamdam patrimonii sui villam, S. Philiberti dictam, secedit, ubi & aliquantisper supervixit. Duodecimo verò sui præsulatus anno viam universæ carnis ingressus, hominem exivit. Inde tamen ad propriam sedem refertur, & honorificè in ipsa ecclesia tumulatur v Idus Septembris.

Successit huic, immo præcessit (nam duobus ante obitum ejus mensibus inthronizatus est) Domnus GUILLERMUS, Cœnobii Cadomensis Abbas, cùm Apostolica auctoritate, tum regio munere, tum denique communi electione, vir sanè & generis nobilitate cluens, & morum prærogativa præpollens.

ADNOTATIO.

PRÆMISSA Pontificum Rotomagensium Acta litteris mandavit anonymus Cœnobii sancti Audoëni ejusdem urbis Monachus, ad cujus autographum hæc editio exacta est. Vixit is Gregorio VII Pontifice, Johanne Archiepiscopo Rotomagensi, Abbate Monasterii sancti Audoëni Nicolao; non alius forsan quàm Fulbertus ejusdem loci Cœnobita, qui librum de miraculis sancti Audoëni hactenus ineditum eidem Nicolao Abbati nuncupavit: aut Theodericus, à quo sancti Audoëni vita metrica Nicolao itidem inscripta est. His actis uberiores notas subjicere supersedeo, cùm satis illustrata sit Rotomagensium Præsulum historia, quam noster Franciscus Pomeraïus Gallico idiomate ante paucos annos eruditè & accuratè composuit, usus superiorum Actorum lectione, quæ ipsius historiæ probationis loco esse poterunt. Hîc duo tantùm observo. Unum, inter Rotomagenses Episcopos nullum in his Actis locum tribui Hugoni Caroli Magni filio, cujus vitam Baldricus Episcopus edidit, eumdem perperam numerans inter Archiepiscopos Rotomagenses, ut fusiùs aliàs ostendi in Sæculi III Benedictini tomo 1. Alterum est, Synodum comprovincialium Episcoporum à Maurilio Archiepiscopo celebratam fuisse, in qua sententia adversus Berengarium ejusque hæresim dicta est, *anno* scilicet *dominicæ Incarnationis*

M LXIII, quo instauratæ Rotomagensis ecclesiæ dedicationem peregit, *adstante Willelmo Normanorum Duce cum omnibus Suffraganeis suis:* quibuscum *Concilium de castitate conservanda, & ceteris sanctorum Patrum institutionibus Pastorum incuriâ negligenter postpositis, viriliter restituendis religiose celebravit*, inquit Anonymus noster.

VETUS FORMULA

CELEBRANDI CONCILII PROVINCIALIS in Ecclesia Rotomagensi.

PRIMA hora diei induantur Episcopi & Abbates in sacrario, Archidiaconus dalmaticâ, Subdiaconus tunicâ, ceteri Ministri albis, & duo qui letaniam cantaverint, cappis: & sic procedentes veniant ante altare, & ibi super tapeta prosternantur Episcopi. Ipsi verò qui cappis induti fuerint, confestim incipiant antiphonam *Exaudi nos, Domine, quoniam benigna.* qua cum Psalmo *Salvum me fac* & *Gloria Patri* expleta, incipiant letaniam. Moxque surgentes Episcopi pergant ad locum, ubi sedilia in choro disposita fuerint. ubi finitâ le-

taniâ, Archidiaconus accepta benedictione à Pontifice Evangelium *Ego sum pastor bonus* legat. quo perlecto clamet alta voce, *Orate*. Statimque omnes, tam Episcopi, quàm Clerici, solo tenus prosternentur, & orantibus eis surgat solus Metropolitanus, dicens hanc Ora-
» tionem: Adsumus, Domine, sancte Spi-
» ritus, *&c. ut in Ordine Romano.*

Finita Oratione, & responso ab omnibus *Amen*, rursum Archidiaconus dicit: *Erigite vos*. Confestim omnes surgant, & cum omni timore Dei, tam Episcopi, quàm Presbyteri sedeant: sicque omnibus in suis locis in silentio consedentibus, faciat Pontifex subscriptum sermonem de Evangelio, & de his quæ pertinent ad ea quæ tractanda sunt. Tunc Archidiaconus codicem canonum in medio proferens jussu Archiepiscopi [recitat] capitula de agendis Conciliis provinciæ. De Concilio Cal-
» chedonensi heram * XVIIII. *Statuit sancta*
» *Synodus secundùm Patrum regulas bis in an-*
» *no in unum convenire per singulas provin-*
» *cias Episcopos, ubi singula corrigantur, quæ*
» *emerserint. Qui verò convenire noluerint,*
» *canonicè corrigantur*. Item de capitulis

* al. era XVIII

Orientalium Patrum. *Propter ecclesiasticas curas & altercationum solutiones bene placuit per singulas provincias bis in anno Concilium fieri, convocante Metropolitano omnes provinciæ Episcopos. Qui verò venire contemserit, nisi summa necessitate, reus erit fraterni concilii.* Item de Concilio Toletano IV hera XVIII.

SERMO

Oportet nos, fratres cariſſimi, in omni Concilii conventu Fidem recitare, quam ſancti Patres Nicæni, Conſtantinopolitani, Epheſini primi, Calchedonenſis Concilii ſanxerunt, corroboraverunt, ut eam firmiter & unanimiter teneamus, nec in aliquo ab eis diſſentiamus: ſed in nobis vera ſit unitas Fidei, & firma & perſeverans actio juſtitiæ & pietatis. Unde ſi placet veſtræ ſanctitati, juſtum nobis videtur, ut in audientia omnium recitetur, ut omnium mens in ea perſeverabiliter corroboretur. Tunc jubente Archiepiſcopo, dicit Archidiaconus.

Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, omnium viſibilium, necnon & inviſibilium conditorem, &c. Et quòd de Spiritu-ſancto non ad plenum ibi diſ-

» putatum est ; insurgente falsa Eunomii & Macedonii contra Spiritum-sanctum blasphemia, qui dicebant Spiritum-sanctum minorem Patre & Filio, annexum est à præfatis sanctis Patribus Constantinopolitanæ Synodi subsequens capitulum.

» *Credimus & in Spiritum-sanctum, Dominum, & vivificantem, ex Patre & Filio procedentem, cum Patre & Filio adorandum, & conglorificandum, qui locutus est per Prophetas. Unam catholicam atque apostolicam Ecclesiam. Confitemur unum Baptisma in remissionem peccatorum, exspectamus resurrectionem mortuorum, & vitam futuri sæculi. Amen.*

» Hanc, fratres, Fidem quæ vobis exposita est, oportet, ut firmiter teneatis, & tenere vero corde profiteamini. Dicant omnes : Hanc tenemus, hanc laudamus, hanc tenere profitemur.

» Oportet etiam, fratres carissimi, ut fides vestra de corpore & sanguine Domini, quam præsidente huic sanctæ sedi venerabilis memoriæ MAURILIO communi assensu contra spurcissimos BERENGARII ejusque sequacium latratus dissinistis, iterum recitetur.

Corde credimus & ore profitemur, panem in mensa dominica propositum panem tantummodo esse ante consecrationem: sed in ipsa consecratione ineffabili potentia divinitatis converti naturam & substantiam panis in naturam & substantiam carnis; carnis verò non ullius alterius, sed illius quæ concepta est de Spiritu-sancto, nata ex MARIA *virgine, quæ etiam propter nos & propter nostram salutem flagellis cæsa jacuit in sepulcro, tertia die resurrexit à mortuis, & sedet ad dexteram Dei Patris. Similiter vinum, quod aquæ mixtum in calice sanctificandum proponitur, verè & essentialiter converti in eum sanguinem, qui per lanceam militis de vulnere dominici lateris in redemtionem mundi feliciter emanavit. Anathematizamus contra hanc sanctam & apostolicam Fidem superbè atque hæreticè sentientes, & impia temeritate garrientes.* Nunc Fide nostra exposita oportet, ut de commisso nobis ordine aliqua loquamur.

Finito sermone, Archiepiscopus præcipiat Archidiacono, ut primum capitulum XI Toletani Concilii legat. In loco benedictionis considentes Domini Sacerdotes, nullis debent aut indiscretis vocibus perstrepere, aut quibuslibet

„ tumultibus perturbari; nullis etiam va-
„ nis fabulis vel risibus agi, & (quod est
„ deterius) obstinatis concertationibus
„ tumultuosas voces effundere. *Si quis*
Iac. 1 „ *enim*, ut Apostolus ait, *putat se religiosum*
„ *esse non refrenans linguam suam, sed sedu-*
„ *cens cor suum; hujus vana est religio.* Cul-
* al. sua „ tum enim suum * justitia perdit, quan-
* al. silentia „ do silentium * judicii obstrepentium
„ turba confundit, &c.

Tunc dicat Pontifex hanc exhorta-
„ tionem: Ecce, sanctissimi, præmissis
„ Deo precibus fraternitatem vestram
„ cum pia exhortatione convenio, & per
„ divinum nomen obtestor, ut ea quæ
„ de nobis, de Deo, de sacris Ordinibus,
„ vel nostris moribus vobis fuerint dicta;
„ cum omni pietate suscipiatis, & cum
„ summa reverentia intentis auribus aus-
„ cultetis, *&c. ut in Ordine Romano.* Tunc
„ recitatis sententiis incipiat Concilium
„ celebrari. Item de contemtoribus Ca-
Sequentia non exstant in Toletano Concil. VII „ nonum in Toletano Concilio VII. * Si
„ quis contra ea, quæ in sancto Conci-
„ lio diffiniuntur, temerarius violator
„ exstiterit, communione & honore mul-
„ tetur.

„ Genecleus Episcopus dixit: Omnia

ergo quæ à cœtu gloriosissimo statuta « sunt, placet ab omnibus custodiri ? Ab « universis Episcopis dictum est : Placet, « ut custodiantur ab omnibus. «

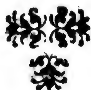
Genecleus Episcopus dixit : Si, quod « non opinamur, ab aliquo fuerint vio- « lata quæ statuitis, quid debeat fieri ? « Ab universis Episcopis dictum est : Qui « contra suam professionem vel subscri- « ptionem venerit, ipse ab hoc cœtu se « separabit. «

In fine Concilii.

Divinæ Trinitatis inseparabile nu- « men, sicut inspiratione mirabili no- « strum tractatum primordio illuminavit, « ita consummatione sublimi eumdem « jam perficiendo concludit, ut in illo sit « nostrum explicuisse, à quo nobis fuit « inchoasse. Damus ergo gloriam & ho- « norem eidem sanctæ atque indivisibili « Trinitati, quæ nobis & ex se dicere, & « in se dicta complevit : quæ reformavit « in extremitate sæculorum remedia pie- « tatum, & resolvit ligamina vinculorum. « Sit gratiarum actio & reverentiæ ple- « nitudo à nobis omnibus in commune «

„ ipsi clementissimo Principi, bonorum
„ gratifico largitori : cujus votorum in-
„ stantiâ benigna Deus attulit comple-
„ menta : cujus dispositio piissima pressu-
„ rarum removit exitia. cujus tempori-
„ bus conferat vigere justitiam, & exu-
„ berare misericordiam opulentam : cu-
„ jus post præsentis ævi tempora diutur-
„ na, cum Sanctis omnibus tribuat in re-
„ muneratione coronam. Nos autem om-
„ nes hanc decretorum nostrorum se-
„ riem, ex rectæ Fidei vel pietatis ac ju-
„ stitiæ fonte manantem, coram Deo &
„ sanctis Angelis ejus, Orthodoxis omni-
„ bus & nunc & in futurum impensis-
„ simè commendamus, obsecrantes, ut
„ hanc & reverenter adimpleant, & ab æ-
„ mulis benignè defendant. Contemnen-
„ tibus autem eam divinæ veritatis ultio
„ pavenda proveniat : observantibus au-
„ tem misericordia profluens, pax perpe-
„ tua, & gloria sempiterna contingat. Hu-
„ jus quoque sententiæ fortitudine vel
„ vigore, decreti nostri seriem, quam in
„ serenissimi domini nostri edidimus no-
„ mine, pro rebus à divæ memoriæ pa-
„ tre suo quolibet titulo conquisitis, de-
„ cernimus omnino custodiri. Legem de-
nique,

nique, quam pro coërcenda Principum «
cupiditate idem clementissimus edidit «
Princeps, simili robore firmamus, at- «
que ut futuris temporibus modis om- «
nibus observetur, pari sententia defini- «
mus. Quæ etiam, ne taciturna tempo- «
rum vel obliviosa vetustate deferantur, «
hüic nostræ constitutioni utraque de- «
crevimus innectenda, ita cunctorum «
memoriæ commendanda, ut à cunctis «
regulis superiùs ordinatis nusquam ma- «
neant segregata. Cetera quoque decre- «
torum nostrorum judicia, quæ ab hac «
sancta Synodo noscuntur esse confecta, «
si quis convellere fortasse decreverit, «
aut implere neglexerit, vel infringere «
quandoque voluerit; per judicium om- «
nipotentis Dei anathema sit. Soli autem «
Deo nostro gloria in sæcula sæculorum. «
Amen. «

RITUS
ORDINANDI EPISCOPI
in Metropoli Rotomagensi.

IN die ordinationis Episcopi manissime pulsetur, & cantetur Prima, post quam eatur ad Capitulum; ibique à Decano, Archidiacono, Cantore & Cancellario ordinentur qui debent præcedere Ministri, sicut in majoribus mos est festivitatibus, hoc est duo Acolythi cum thuribulis, duo Subdiaconi cum crucibus, septem Acolythi cum candelabris & cereis, septem Subdiaconi cum Evangeliorum libris, septem Diaconi cum suis Reliquiis, duodecim Presbyteri induti planetis, Acolythus indutus podere cum vasculo aureo chrismatis.

Tertia pulsetur temporaneè, & interim præparet se domnus Archiepiscopus sandaliis & ceteris omnibus usque ad dalmaticam. Tunc indutus cappâ, & tenens baculum pastoralem in manu, procedit è sacrario. Similiter om-

nes Episcopi exeant induti. Ipse autem Electus necdum induatur sandaliis, sed tantum albâ, & stolâ, & cappâ; nec ferat baculum, sed ponatur super altare cum anulo, usque dum consecratus accipiat de manu Archiepiscopi.

Venientes autem in ecclesia ponantur sedes ita. Domnus Metropolitanus sedebit verso dorso ad altare. Sedilia verò ceterorum Episcoporum ponantur ante oculos Metropolitani. Sedes autem ipsius Electi ponatur in medio, non tamen ad majus altare. Comprovinciales autem Episcopi offerant Electum domno Metropolitano his verbis: Re- « verende Pater, postulat sancta Mater « Ecclesia N. ut hunc præsentem Pre- « sbyterum ad onus Episcopatus subleve- « tis. Et respondeat Metropolitanus: Sci- « tis illum dignum esse? & Episcopi: Sci- « mus & credimus illum esse dignum, « quantum humana fragilitas sinit nosse. « Et respondeant omnes: Deo gratias. « Tunc Metropolitanus ad Episcopos: « Audiamus, si placet, quid de tanta con- « secratione sancti Patres statuerunt. « Tunc Cancellarius legat distinctè & apertè ad intelligendum hæc decreta:

Jube, Domne, benedicere. Et Domnus: *Quidquid in nobis Christo displicet, hoc sanctus Spiritus emundet.*

» Ex Decretis Anacleti Papæ. Anacle-
» tus Episcopus universis Episcopis in
» Italia constitutis, &c. Tunc Metropolitanus ad Electum.

» Audisti, carissime, quòd antiqua san-
» ctorum Patrum institutio docet & præ-
» cipit, ut is qui ad ordinem Episcopa-
» tus eligitur, maximè ut legimus in ca-
» none Carthaginensi, antea diligentissi-
» mè examinetur cum omni caritate de
» Fide sanctæ Trinitatis, & interrogetur
» de diversis causis vel moribus, qui huic
» regimini congruunt, & quæ necessaria
» sunt retinere secundùm Apostoli di-
» ctum: *Manus nemini cito imposueris.* Et ut
» etiam is qui est ordinandus, anteà eru-
» diatur, qualiter sub hoc regimine con-
» stitutum oporteat conversari in Ecclesia
» Dei, ut inreprehensibiles sint, qui ei
» manus ordinationis imponunt. Eadem
» divina auctoritate & præcepto interro-
» gamus te, dilectissime Frater, caritate
» sincera, si omnem prudentiam tuam,
» quantum tua capax est natura, divinæ
» Scripturæ sensibus accommodare volue-
» ris.

INTERROGATIO. Vis ea quæ ex divinis Scripturis intellexeris, plebem cui ordinandus es, & verbis docere, & exemplis? R. Volo.

INTER. Vis per Dei gratiam & tuam diligentiam talis esse, qualem Episcopum esse debere docet Apostolus, videlicet sobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum? R. Volo.

INTER. Vis castitatem mentis & corporis Deo donante custodire, & in ea filios tuos enutrire? R. Volo.

INTER. Vis beato Petro & sanctæ Romanæ Ecclesiæ esse subditus secundùm statuta Patrum? R. Volo.

INTER. Vis sanctæ Rotomagensi Ecclesiæ, mihique & successoribus meis obediens esse & subditus? R. Volo.

INTER. Vis mihi & Ecclesiæ meæ professionem facere, sicut mos antiquitus constitutus obtinuit? R. Volo, & paratus sum in omnibus obedire.

INTER. Pauperibus & peregrinis omnibusque indigentibus vis esse pro-

» pter nomen Domini affabilis & miseri-
» cors? R. Volo.

» Deinde dicatur ei hæc Oratio:
» Hæc omnia & cetera bona tri-
» buat tibi Dominus, & custodiat te at-
» que corroboret in omni sanctitate. Et
» respondeant omnes, *Amen.*

Interrogatio credulitatis.

» Credis secundùm intelligentiam &
» capacitatem sensus tui sanctam Trini-
» tatem, &c. *ut in Ordine Romano.* R.
» Credo.

» INTER. Credis quòd Pater plenus
» Deus est in se, & Filius plenus Deus
» est in se, *&c* R. Assentior, & ita credo.

» INTER. Credis Dominum nostrum
» JESUM-CHRISTUM, Deum verum,
» plenum & perfectum, *&c.* R. Credo.

» INTER. Credis panem qui in mensa
» dominica proponitur, panem tantum-
» modo esse ante consecrationem; sed in
» ipsa consecratione ineffabili potentiâ
» divinitatis converti naturam & substan-
» tiam panis in naturam & substantiam
» carnis; carnis verò, non ullius alterius,
» sed illius quæ concepta est de Spiritu-
» sancto, & nata ex Maria Virgine? R.
» Credo.

INTER. Similiter vinum, quod aquæ « mixtum in calice ſanctificandum pro- « ponitur, verè & eſſentialiter converti « in eum ſanguinem, qui per lanceam « militis de vulnere dominici lateris e- « manavit? R. Credo. «

INTER. Credis unam ſanctam, ca- « tholicam, & apoſtolicam Eccleſiam, in « qua hæc ſingularis gratia conficitur, in « qua unum datur Baptiſma, & vera om- « nium remiſſio peccatorum? R. Credo. «

INTER. Anathematizas omnem hæ- « reſim, extollentem ſe adverſus hanc « ſanctam Eccleſiam catholicam? R. A- « nathematizo. «

INTER. Credis veram reſurrectio- « nem ejuſdem carnis, quam nunc geſtas, « & vitam æternam? R. Credo. «

ORATIO. *Hæc tibi Fides augeatur à Domino ad veram & æternam ſalutem, dilectiſſime Frater.*

Oratio ad Miſſam.

Adeſto, Deus, ſupplicationibus noſtris, & quod noſtræ humilitatis gerendum eſt miniſterio, tuæ virtutis impleatur effectu. Per Dominum, &c.

Alia.

Propitiare, Deus, supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulum tuum cornu gratiæ sacerdotalis, benedictionis tuæ in eo effunde virtutem. Per Dominum, &c.

Secreta.

Hæc hostia quæsumus, Domine, emundet nostra delicta, & ad sacrificium celebrandum subditorum tibi corpora mentesque sanctificet. Per Dominum, &c.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus etiam pro famulo tuo N. quem ad Episcopatus ordinem promovere dignatus es, quæsumus, Domine, ut placatus accipias, & propitius in eo tua dona custodias: ut quod divino munere consecutus est, divinis effectibus consequatur, diesque nostros, &c.

Postcommunio.

Hæc nos communio, Domine, purget à crimine, & cælestis remedii faciat esse consortes.

Ad pollicem consecrandum.

Deus & Pater Domini nostri JESU-CHRISTI, *qui te ad pontificalem sublimari voluit dignitatem, ipse te chrismate & mysticæ delibutionis liquore perfundat, & spiritualis benedictionis ubertate fœcundet: ut quidquid sanctificaveris, sanctificetur; & consecratæ manus istius, vel pollicis impositio cunctis proficiat ad salutem. Per Dominum nostrum*, &c.

Benedictio baculi.

Omnipotens & misericors Deus, qui ineffabili bonitate votis supplicantium assistis, quique ex tuæ pietatis abundantia affectum petendi attribuis; baculo huic quem ad pastoralis officii signum in tuo nomine dedicamus, tuæ benedictionis vim copiosè infunde: ut eo Pastor insignitus, sic populum tuum sollicitè custodiat, quatinus ab unitate Ecclesiæ nullatenus deviare permittat: sed infractum redintegret, quassatum consolidet, seque unà cum grege suo integrum tibi atque immaculatum conservet. Per Dominum, &c.

Benedictio anuli.

Deus totius creaturæ principium & finis, in quo clausa sunt omnia, hunc anulum benedicere & sanctificare digneris: ut qui per eum famulo tuo honoris insignia concedis, virtutem & præmia largiaris: quò & discretionis habitum semper retineat, & veræ Fidei fulgore præfulgeat; sanctæ Trinitatis quoque armatus munimine, miles inexpugnabilis acies diaboli constanter evincat. Per Dominum nostrum.

ADNOTATIONES.

HÆc duo, quæ mox retuli, monumenta suppeditavit ecclesiæ Rotomagensis vetus liber, (Benedictionalem vocant) cujus copiam vir humanissimus Pelehester ejus ecclesiæ Bibliothecarius mihi fecit. Sub initium sæculi XI scriptus est liber iste, in quo secunda manu celebrandi Concilii & ordinandi Episcopi provincialis formulæ adjectæ sunt, Guillelmo Archiepiscopo ejus nominis primo, qui ab anno MLXXIX ad MCX Rotomagensem Ecclesiam rexit. Ejus rei duas habeo conjecturas. Prima est, quòd ritus celebrandi Concilii editus sit post mortem *venerabilis memoriæ* Maurilii Archiepiscopi; provincialibus Episcopis, qui cum eodem Maurilio Berengarium ejus-

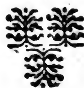
que errorem damnaverant, superstitibus, ut patet ex professione Fidei de corpore & sanguine Domini. Altera est, quòd in fine hujus formulæ confirmentur res omnes conquisitæ à Principe, qui *divæ memoriæ* pater Ducis tum Nortmanniam regentis appellatur. Confirmatur etiam ejusdem Principis lex seu statutum *pro coërcenda Principum cupiditate.* quod utrumque refero ad Guillelmum Conquisitorem, cujus mandato Synodus Episcoporum anno M LXXX apud Illebonam indicta est, cautumque, ut *nullus laïcus in reditibus altaris, vel in sepultura, vel in tertia parte decimæ aliquid habeat*, & alia id genus, quæ in Principes seu Nobiles, ecclesiæ rebus inhiantes, lata videntur.

Ritus celebrandi Concilii is ipse videtur, quem universa tum Ecclesia Gallicana observabat, uti de forma ordinandi Episcopi mox dicemus. Exstat ordo celebrandi Concilii provincialis tum in Ordine Romano, tum apud Isidorum Mercatorem ex quarto Concilio Toletano: ubi quædam cum Rotomagensi ritu conveniunt, sed plura discrepant ab eodem. In hoc autem Rotomagensi ritu illustris est professio Fidei de corpore & sanguine Domini, *quam præsidente Sedi* Rotomagensi *venerabilis memoriæ Maurilio, communi assensu contra spurcissimos Berengarii ejusque sequacium latratus diffinierant* Episcopi provinciales. Hanc Maurilii Synodum anno M LXIII Rotomagi celebratam fuisse dictum est suprà in Notis ad Historiam Rotomagensium Episcoporum.

In mſ. codice Bibliothecæ noſtræ Germanenſis, num. 335, præſcribitur forma celebrandæ Synodi à Rotomagenſi paullulum diverſa, & magis accedens ad eam, quæ habetur in Ordine Romano.

In ritu ordinandi Epiſcopi eadem exigitur Fidei profeſſio, quæ habetur in Ordine Romano ſub hoc titulo: *Examinatio in ordine Epiſcopi ſecundùm Gallorum inſtitutiones.* quo fit, ut hunc Rotomagenſis Eccleſiæ ritum in tota Gallia uſurpatum fuiſſe credam. At præter Fidei articulos, de quibus conſecrandus Epiſcopus in Ordine Romano interrogatur, unus in Rotomagenſi ritu additur de corpore & ſanguine Domini, idem omnino cum eo qui habetur in ritu celebrandi Concilii provincialis in eadem Eccleſia.

Occaſione ſententiæ contra Berengarium ejuſque hæreſim latæ in Synodo Rotomagenſi, & in ſuffraganeorum Epiſcoporum conſecratione revocari ſolitæ; operæ pretium duxi, nonnullas ejuſdem argumenti obſervationes aliam ob cauſam à me factas hic ſubjicere, quas ſtudioſo lectori non ingratas fore exiſtimo.

OBSERVATIONES

De multiplici BERENGARII *damnatione, Fidei professione, & relapsu, deque ejus pœnitentia.*

VARIIS Conciliorum decretis damnata est Berengarii hæresis ; varias etiam Fidei formulas Berengarius subscripsit : at toties ad ingenium suum redijt homo versipellis, seu malè interpretando, seu pessimè abnegando, quod rectè profiteri visus erat. Jam quidem à multis copiosè & eruditè hoc argumentum pertractatum est : sed quia mihi aliud agenti quædam in vetustis membranis occurrerunt prætermissa ab aliis ; ea cum studiosis viris communicare non fuerit otiosum.

I.

Primum Concilium adversus Berengarium jussu Leonis Papæ IX Romæ post Pascha celebratum est anno M L, ut ex Hermanni Contracti Chronico multi affirmant ; aut certè M L I I I, prout alii malunt, freti auctoritate Durandi Abbatis Troarnensis in libro de corpore & sanguine Domini. In eo Concilio lecta & proscripta est absentis Berengarii epistola ad Lanfrancum, in qua erroris sui de Eucharistia summam retexerat ; purgatusque Lanfrancus, cujus adversarii, occasione epistolæ ip-

si à Berengario directæ, suspectam fidem apud Pontificem reddiderant.

Quod attinet ad tempus celebrati Concilii, utri parti assentiendum sit, quæstio satis intricata videtur. Nam gravis est Hermanni Contracti auctoritas, Synodum Romanam cum subsequente Vercellensi ad annum M L revocantis. siquidem Hermannus, vir doctus, eo tempore vivebat, cum anno M LIV decesserit, ut constat ex ejus continuatore apud Urstisium: tametsi ejus obitus anno M LII reponitur in ms. Chronico Magdeburgensi. At ex adverso pugnat Durandus Abbas Troarnensis, vir itidem eruditus & rerum eo tempore gestarum bene conscius, qui de Berengario ejusque hæresi datâ operâ agens sub finem libri de corpore & sanguine Domini, Conventum Brionensem refert ad annum M LIII, paullo ante Synodum Vercellensem, quam proximo post Romanam Septembri habitam fuisse constat. Neque verò hoc loco valet cujusdam eruditi viri conjectura recens, suspicantis, Durandum minùs quidem Latinè, sed ut temporibus illis scripsisse, *anno* M L *in Normannia finibus irrepsit*, & pro *in* legisse amanuensem III, detritâ fortè primæ litteræ mediâ lineolâ. Non valet, inquam, hæc conjectura: cùm in codice Bigotiano, qui præ ætate autographus censeri potest, vox *tertio* non cifris expressa sit, sed integris ferme litteris, prima dumtaxat syllabâ breviatâ hoc modo, *t'tio*, ut me monuit clarissimus vir Emericus Bigotius;

penes quem Durandi codex asservatur. Verumtamen Durandi calculo adversatur liber de gestis Leonis Papæ IX, qui anno M LIII Beneventi à Junio ad exeuntem annum, immo & ad subsequentem Martium commoratus est. quod jam probavit Franciscus Roïus Antecessor Andegavensis, & post eum Godefridus Henschenius in commentario prævio ad vitam ejusdem Leonis. Unde consequens est, Leonem mense Septembri anni M LIII interesse nequivisse Vercellensi Concilio, quod proinde ad annum M L referendum est, uti & Romanum. His accedit, Durandum Abbatem qui anno M LXXXVII obiit, post annos à Romana Synodo fere triginta scribendo libro suo de corpore & sanguine Domini navasse operam; ob idque memoriâ labi facile potuisse. Hermannum verò, qui annum M LIV haud excessit, quid unoquoque anno gestum esset, accuratè mox redegisse in annales: ac proinde eum in designando istius Synodi anno M L errasse, planè non esse veri simile. Denique Hermanni calculo non præjudicat objectio de conditione Cœnobii Pratellensis, quod ante annum M L exstitisse constat ex libro de miraculis sancti Wulframni à me edito in Sæculi III Benedictini tomo I, ubi Gradulfus Abbas Fontanellensis, qui Ansfredum Pratellis Abbatem primum præposuit, anno M XLVII obiisse memoratur ab auctore æquali.

Paullo post Concilium Romanum, eodem anno Brionæ (quod mediterraneum recentio-

ris Neustriæ opidum est) *conventus multorum ex tota Nortmannia Sapientium* jussu Guillelmi Ducis cogitur, in quo Berengarius *cum alio quodam, quem secum adduxerat Clerico, in cujus eloquentia victoriæ sibi spem posuerat, coram omnibus confutatus est*, testante eodem Durando Abbate: ex quo etiam discimus, Berengarium ex illo conventu revertentem *Carnotum* periisse: ubi de eadem quæstione à Clericis ejusdem urbis pulsatus, ad eos postea misit litteras, *in quibus multa absurda, Fideique catholicæ aliena declamavit.*

Alterum Concilium Vercellis proximo post Romanum mense Septembri indictum ab eodem Pontifice, qui eidem Concilio præfuit. Istuc vocatus Berengarius venire refugit: sed duos Clericos errores sui fautores eò misit, *qui volentes eum defendere, in primo statim auditu defecerunt, & capti sunt*, inquit Lanfrancus. Tum *Iohannis Scotti liber de Eucharistiâ*, quo patrono Berengarius gloriabatur, *lectus, damnatusque est.* Hinc scriptæ Berengarii ad Ascelinum Monachum, & vicissim Ascelini ad Berengarium epistolæ, in quibus agitur de Colloquio seu publica disputatione, Berengarium inter & Ascelinum atque Willelmum inita; deque Berengarii damnatione facta in *plenaria* (sic Ascelinus loquitur) *Synodo* Vercellensi.

Eodem anno XVII *Kal. Novembris* Lutecìæ Parisiorum coram Henrico Rege damnatur Berengarius absens, qui *malæ conscientiæ perculsus terrore, ut jussus erat, eò venire distulit; seque*

seque cum BRUNONE *suo, videlicet Episcopo Andegavensi, sub quo Archidiaconi fungebatur honore, pro eo maximè continuit, quia eodem errore, utpote tanti viri credulus, & ipse noscebatur involvi.* Hæc ex Durando Abbate. Interea submonente Aurelianensi Episcopo lecta est Berengarii epistola ad PAULUM *quemdam familiarem suum* scripta. Is est Paulus *Mettensis Primicerius*, Berengarii, ut Adelmannus in litteris ad Berengarium notat, utique *familiaris.* Porro epistola hæc, *quoniam nequissima sordebat hæresi, vehementer displicuit:* tumque damnatus ejus auctor *cum complicibus suis, & codice Johannis Scotti*, ex quo potissimùm epistola desumta videbatur; ac demum mortis supplicium contumacibus intentatum. Eò spectant Berengarii litteræ ad Richardum Abbatem in Spicilegii tomo 2 editæ, quibus Berengarius eum obtestatur, quatenus apud Henricum Regem pro se intercedat, ut damnum post Synodum Parisiensem sibi illatum à se removeret, exponeretque, *injustissimè* damnatum Johannem Scottum, *injustissime* item assertum fuisse Paschasium in Concilio Vercellensi, ac Clericos Carnutenses indignissima in regias aures effutiisse.

Anno dein M L V sub Victore Papa II convocatum est Florentiæ Concilium adversus Berengarium: eodemque anno alterum Turonis; cui Victoris interfuere Legati, præsidente Hildebrando tum Subdiacono & Legato à latere: qua in Synodo Berengarius errorem suum

ejuravit, referentibus Guitmundo atque Lanfranco.

Eusebius, alio nomine Bruno, Andegavensis Episcopus, in epistola ad Berengarium meminit hujus Synodi, quam statuit mediam inter alias duas, quarum nulla mentio sive apud Lanfrancum, sive apud Anonymum, qui de Berengarii damnatione multiplici opusculum scripsit à Chiffletio editum. unam Turonicam, in qua *querimonia quæ in præsentia domni Geraldi tunc Legati apud Turonos* de Berengarii errore *emerserat*, sedata est: alteram (ut puto) Andegavensem, jussu Principis, id est Comitis Andegavorum Fulconis, habitam *in capellula* quadam, ubi *rediviva pestis domini Bisontinensis Archiepiscopi & eruditorum qui adfuerunt, auctoritate calcata est.*

Mortuis Victore qui in locum Leonis suffectus erat, & Stephano Victoris successore, Romanam Ecclesiam rexit Nicolaus Papa II, cujus mandato alterum Romæ Concilium *centum & tredecim Episcoporum* anno M LIX cogitur, in quo Berengarius hæresim suam tertiò abjuravit, *& libros propriæ hæreseos concremavit.* Attamen postea rediit ad vomitum, & fidei formulam, jussu Pontificis ab Humberto Cardinali concinnatam, cui subscripserat, scripto edito temeravit, ut postea dicemus.

Paullo pòst Alexander Papa II, Nicolai successor, Berengarium *litteris amicè præmonuit, ut à secta sua cessaret, nec ampliùs sanctam Ecclesiam scandalizaret. Ille autem ab incœpto desistere noluit,*

hocque ipsum eidem Apostolico remandare non timuit, inquit Anonymus Chiffletianus.

Præterea anno MLXIII Maurilius Rotomagensis Archiepiscopus, grassanti hæresi frenum injecturus, Synodum habuit comprovincialium Episcoporum, in qua catholica Fides asserta est, & contrà sentientes diris addicti, in hæc verba: *Corde credimus, & ore profitemur, panem in mensa dominica propositum, panem tantummodo esse ante consecrationem: sed in ipsa consecratione, ineffabili potentia divinitatis converti naturam & substantiam panis in naturam & substantiam carnis; carnis verò, non ullius alterius, sed illius quæ concepta est de Spiritu-sancto, nata ex* MARIA *Virgine, quæ etiam propter nos & propter nostram salutem flagellis cæsa jacuit in sepulcro, tertia die resurrexit à mortuis, & sedet ad dexteram Dei Patris. Similiter vinum, quod aquæ mixtum in calice sanctificandum proponitur, verè & essentialiter converti in eum sanguinem, qui per lanceam militis de vulnere dominici lateris in redemptionem mundi feliciter emanavit. Anathematizamus contra hanc sanctam & apostolicam Fidem superbè atque hæreticè sentientes, & impia temeritate garrientes.* Tum statuto edito decretum est, ut in posterum ordinandi Episcopi hanc Fidei formulam palam profiterentur, ut ex monumentis superiùs vulgatis manifestum est. Hujus porro Synodi Rotomagensis nulla fit mentio in postrema Conciliorum editione.

Alexandro successit Gregorius Papa VII, cu-

jus Pontificis anno tertio, id est MLXXV, (verbis Chronici sancti Maxentii seu Malleacensis utor) *Pictavis fuit Concilium, quod tenuit Giraudus Legatus, de corpore & sanguine Domini, in quo Berengarius . . . . . ferme interemtus est.* Id contigisse *Idibus Ianuarii*, idem Chronicon inferiùs docet. Qui hîc laudatur Giraudus Legatus, erat Episcopus Ecolismensis.

Post hæc Gregorius Papa, ut fidem facit Anonymus Chiffletianus, *iterum eidem Beringerio audientiam in duabus Synodis generalibus Romæ concessit. Sed cùm ipse sectam suam catholicæ Fidei contrariam denegare non posset; iterum sub juramento eamdem abdicare, & Fidem catholicam profiteri delegit, sicut in superioribus Conciliis fecit.* Prior ex his duabus Synodis Romæ habita est anno MLXXVIII, & quidem *in festo omnium Sanctorum*, ut tradit Berengarius ipse: tametsi x *Kal. Decembris* eam reponit Bertoldus, qui Berengarium, *ut ab hæresi sua resipisceret*, *synodaliter* conventum, ob idque *inducias ad proximè futuram Synodum* obtinuisse testatur. Posterior hæc Synodus celebratur anno insequenti, teste Anonymo Chiffletiano, qui huic Synodo præsens interfuit. Habitam *in Quadragesima* docet Berengarius, hoc est *mense Februario*, *Indictione secunda*, ut ex actis ejusdem Concilii patet. Quid in ambabus istis Synodis gestum sit, aliàs forsan erit dicendi locus & occasio. Interim noto duas Fidei formulas in his duabus Synodis à Berengario fuisse editas, de quibus inferiùs agendum.

Absoluta ultima Synodo Romana, ex Urbe discessit Berengarius cum litteris salvi conductus ipsi à Gregorio Papa benignè porrectis, adjuncto comite FULCONE, quem Berengarius *transmontanum Clericum*, *& domini Papæ convictorem* vocat: reversusque in Galliam, Fidei professionem, quam in ultima Synodo sub juramento asseruerat, iterum perfidè violavit, & perversa interpretatione adhibita ad suum sensum, id est hæreticum, detorsit. Hinc novæ turbæ, & novorum certaminum adversus ipsum instaurata molimina, in primis per Gaufridum Martini Clericum Andegavensem. Hinc datæ à Berengario litteræ ad Eusebium Andegavensem Episcopum, obtestante, *ut se & ipsum* (Gaufridum) *sub judice audiri faceret in libro beati Ambrosii de Sacramentis*. Respondit Eusebius, id sibi conveniens non videri; sufficere ad Fidem, ut verbi Christi Domini virtute panem & vinum post consecrationem verum Christi corpus & sanguinem fieri credatur; ejus rei modum ordinemque non inquirendum; Patres hac de re cautè legendos; ac demum nefas esse id ulteriùs retractare, quando ea *causa ter provinciæ* suæ, id est Turonensis, *judicio terminata* fuisset, *quartò Sedis Apostolicæ Synodi sententiâ exstincta*. Hæc Eusebii epistola post ultimum Concilium Romanum, quod in hoc negotio quartum fuit, scripta esse videtur. Ceterùm qui sint tres illi Turonicæ provinciæ Conventus, superiùs ex eodem Eusebio exposui.

Cùm verò nec sic quiesceret Berengarius, *anno* M LXXX *convocatur Concilium Burdegalæ, in quo Berengarius reddidit Fidei suæ rationem.* quod docet nos Chronicon Maxentianum. Id factum perhibent auctoritate Hugonis primùm Diensis, dein Lugdunensis Episcopi & Sedis Apostolicæ Legati, à Gregorio in Galliam missi. Hæc tota series Conciliorum adversus Berengarium : nunc de Fidei formulis ab eo editis agendum.

II.

Tres invenio Fidei formulas, quas de Eucharistiæ veritate Berengarius sacramento confirmavit in tribus Conciliis Romanis.

Primùm in Concilio anni M LIX coram Nicolao Papa professus est sub hac forma : *Ego Berengarius indignus Diaconus ecclesiæ sancti Mauricii Andegavensis, cognoscens veram & apostolicam Fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam de qua hactenus infamatus sum : quæ adstruere conatur, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo Sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri* JESU-CHRISTI *esse ; nec posse sensualiter, nisi in solo Sacramento, manibus Sacerdotum tractari, vel frangi, vel dentibus Fidelium atteri, &c.* At Berengarius *hujus propositi sacrilegus violator, contra præfatam Synodum, contra catholicam veritatem, contra omnium Ecclesiarum opinionem*, ait Lanfrancus, *scri-*

ptum postea condidit, quod Dialogo refutavit Lanfrancus.

Secundam fidei professionem edidit Berengarius in Synodo Romana anno MLXXVIII, quam confessionem hactenus ineditam, referente Berengario ipso, in veteri codice mss. legi in hunc modum: *Profiteor panem altaris post consecrationem esse verum corpus Christi, quod natum est de Virgine, quod passum est in cruce, quod sedet ad dexteram Patris: & vinum altaris, postquam consecratum est, esse verum sanguinem, qui manavit de latere Christi. Et sicut ore pronuntio, ita me in corde habere confirmo. Sic me adjuvet Deus, & hæc sacra.*

Brevem hanc confessionem ab ipso Berengario fuisse concinnatam, oblatamque Pontifici suspicari licet: tum quia à nullo alio relata est, quàm ab eodem Berengario: tum quia minus expressè rem controversam definit, quàm prima confessio: cùm è contrario recentioribus scriptis nova lux accedere soleat. Et certè veri simile est, Berengario, posteaquam priorem confessionem tam atrociter scripto suo lacerasset, quasi proprium Humberti Cardinalis fetum; ut vel sic omnis causandi ac tergiversandi aditus ei præcluderetur, datam fuisse potestatem suis verbis explicandi propriam de Eucharistia mentem. quod ipse præstiterit edita hac confessione secunda, in qua subdolis *veri corporis*, & *veri sanguinis* verbis catholicam Fidem profiteri videbatur: tametsi sub ejusmodi speciosis larvis hæresim suam occultabat. Inde

factum est, ut hæc confessio permultis istius Synodi Episcopis non fecerit satis: ideoque remissa ac dilata sit amplior hujus rei discussio in Synodum anni subsequentis, cujus gratiâ frequentior Episcoporum numerus Romam convenire debebat: ac interim Berengarius ad id tempus Romæ residere jussus.

Tandem in Romano Concilio anni MLXXIX, quod mense Februario habitum fuisse superiùs notabam, tertia Fidei formula Berengario proposita est: quam ipse publicè lectam, non catholico animo, sed metu supplicii sacramento confirmavit, ac subscripsit sub hac forma: *Ego Beringerius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari; per mysterium sacræ orationis & verba nostri Redemtoris, substantialiter converti in veram & propriam ac vivificatricem carnem & sanguinem Domini nostri* JESU-CHRISTI; *& post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, & quod sedet ad dexteram Patris: & verum sanguinem Christi, qui de latere ejus effusus est, non tantùm per signum & virtutem Sacramenti, sed in proprietate naturæ & veritate substantiæ, sicut in hoc brevi continetur; & ego legi, & vos intelligitis. Sic credo, nec contra hanc Fidem ulteriùs docebo. Sic me Deus adjuvet, & hæc sacra Evangelia.*

III.

Reverſus Româ Berengarius rurſus declinavit ad priſtinum errorem, ac tertiam Confeſſionem perfidè retractavit. Hujus rei certa & indubitata habemus argumenta. Primum deſumo ex convocatione Concilii Burdegalenſis anno MLXXX facta, quæ ſanè omnino irrita & ſupervacanea fuiſſet, ſi Berengarius in ea quam aſſeruerat, Fide immotus perſtitiſſet. Alterum argumentum ſuggerit Bertoldus Preſbyter Conſtantienſis, qui Berengarii obitum ac relapſum ad annum MLXXXIII ita deſcribit. *Beringarius, nova hæreſis de corpore Domini auctor, eo tempore deficiens abiit in locum ſuum. qui licèt eamdem hæreſim ſæpiſſime in Synodo abjuravit, ad vomitum tamen ſuum canino more non expavit redire. Nam & in Romana Synodo* (nempe poſtrema) *canonicè convictus, hæreſim ſuam in libro à ſe deſcriptam combuſſit, & abjuratam anathematizavit: nec tamen poſtea dimiſit.* Verùm ipſius Berengarii ſcriptum quod in mſ. codice legi, omnem hac de re dubitationem excludit, quandoquidem in eo ſcripto tertiam Fidei profeſſionem perfidè reſcindit Berengarius, iiſdemque fere argumentis convellit, quibus primam ſub Nicolao Papa editam labefactaverat, in Lanfranci Dialogo relatis. tum ſubdit Berengarius quemadmodum ad ſubſcribendum ultimæ Fidei profeſſioni inductus ſit, nimirum metu mortis ſibi certò imminentis; quove ſenſu eam aſſeruerit.

IV.

Non tamen in erroris sui pertinacia post id tempus diu perstitit Berengarius: sed post Burdegalensem Synodum rediit ad sanam mentem, & catholicæ Fidei ad extremum usque spiritum adhæsit. Id certè multa persuadent. Primò, quòd nulla in posterum de eo in vivis superstite querela mota sit in Ecclesia, nullum deinceps Concilium, nullusve conventus habitus. Deinde quòd ipse in insulam sancti Cosmæ secesserit pænitentiæ causâ, ubi reliquum vitæ in Christianæ pietatis officiis exegit. Tum enim id contigit, quod post Synodum Romanam veteres membranæ Laureacenses contigisse testantur in hæc verba: *Tunc Berengarius Româ discedens, Turones venit, ibique in insula, quæ S. Cosmæ dicitur, sæculi pompis abrenuncians, fere per viginti octo annos* (lege *per octo annos*) *assiduè Domino militavit. aliique plures Canonici S. Martini sancto Spiritu, necnon salutari ejus admonitione instructi, mutatis vestibus se se ad insulam contulerunt.* Hæc verba, *mutatis vestibus*, indicant Berengarium cum sociis austerioris ac pænitentis vitæ habitum induisse. quod de monastico nonnulli interpretati sunt. Quamquam post aliquot annos eam in ecclesiam admissi sunt Canonici Regulares, ut mox dicendum. Willelmus Malmesburiensis Monachus in Historiæ Anglicanæ lib. 3 idipsum confirmat insigni planè elogio. *Porro licèt*, inquit, *Berengarius primum calorem ju-*

ventutis aliquarum hæresium defensione infamaverit; ævo austeriore ita resipuit, ut sine retractatione à quibusdam habeatur sanctus, innumeris bonis, maximè autem humilitate & eleemosynis approbatus, largarum possessionum dispertiendo dominus, non abscondendo & adorando famulus: feminea venustatis adeo parcus, ut nullam conspectui suo pateretur admitti, ne formam videretur delibasse oculo, quam non pruriebat animo. Non adspernari pauperem, non adulari divitem; secundùm naturam vivere, habens victum & vestitum juxta Apostolum; his contentus esse. Et post multa: *Quin & ipse die Epiphaniorum moriens, gemituque producto, recordatus, quot miseros quondam adolescens primo erroris calore secta sua infecerit: Hodie, inquit, in die apparitionis suæ apparebit mihi Dominus meus* JESUS-CHRISTUS, *propter pænitentiam, ut spero, ad gloriam; vel propter alios, ut timeo, ad pœnam*. Accedit Clarius Floriacensis Monachus in Monasterii S. Petri Senonensis Chronico, quod sub Daimberto Archiepiscopo, ineunte sæculo XII, annis à Berengarii obitu haud ampliùs decem, conditum est, novis subinde appendicibus adjectis. Sic autem Clarius de Berengario loquitur: *Berengarius Turonensis Magister, & ammirabilis Philosophus, amator pauperum effloruit. Hic composuit orationem illam, quæ sic incipit:* Juste judex JESU-CHRISTE. *Post hæc fidelis &* VERE CATHOLICUS *vitam finivit. super cujus tumulum hujusmodi epitaphium est:*

Quem modò miratur, semper mirabitur orbis;
Ille Berengarius non obiturus obit.

Qui duo versus primi sunt epitaphii auctori Hildeberto adscripti. Itaque post hæc, id est ab anno MLXXXIII, Berengarius *fidelis & verè catholicus* vitam duxit, nimirum paullo post Synodum Burdegalensem, uti superiùs observabam: tumque precationem illam, *Juste judex*, &c. quæ hominis pænitentis sine dubio index erat, composuit. Porro Clarii, domestici auctoris, longè potior est auctoritas, quàm Bertoldi Presbyteri Constantiensis ad Rhenum, hominis extranei, qui falsis rumoribus aut præjudiciis Berengario impænitentiam tribuit, ejusque obitum quinque annis antevertit, ratus eum jam esse mortuum, qui extunc latebat in cella. Denique à Berengarii obitu Turonensis Ecclesiæ sancti Martini Canonici justa ipsi persolvere soliti sunt, hujusque rei gratiâ quotannis ad ejus tumulum, qui in claustro S. Cosmæ nigro lapide stratus, detrito epitaphio, visitur, feriâ Paschæ tertiâ conveniunt: ubi Psalmum *De profundis* pro defuncto Berengario, nullâ tamen Collectâ (ut vocant) adhibitâ, recitant. quod sanè indubitatum argumentum est, eum in catholica communione decessisse. Siquidem quamdiu errori pertinaciùs adhæsit, ab universis, ab Ecclesia maximè Gallicana, tamquam pestilentissimus hæreticus omnium horrore & exsecratione affectus est. Jam verò pænitens factus, eo majorem omnium in se amorem, immo etiam venerationem conciliavit: adeo ut ipsius

laudatores modum excessisse videantur, in primis Hildebertus, qui ejus epitaphium scripsit, in quo *metas veræ laudis*, inquit Willelmus Malmesburiensis, *amore incitatus transsilivit*. His omnibus planè favet Baldricus ex Monacho, dein Abbate Burguliensi, Dolensis Archiepiscopus, qui Berengarii epitaphium clausit hoc disticho:

Promittatque licèt veniam tibi spes meritorum;
Hanc tamen acceleret lector, pia vota vovendo.

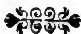
Quod sanè non dixisset Baldricus, vir pius ac catholicus, Berengarii æqualis, nisi Berengarius in Ecclesiæ gremio vitam clausisset. Ejus obitus accidit anno M LXXXVIII, die sexto Januarii, qui dies Epiphaniæ Domini sacratus habetur. Legendus eruditi viri Francisci Roïi Antecessoris Andegavensis libellus de hæresi & pœnitentia Berengarii, ante annos viginti compositus: cujus lectio mihi in his observationibus non parum attulit adjumenti.

V.

Redeo ad locum, ubi Berengarius extremos agones complevit, id est ad S. Cosmæ insulam, Turonicæ civitati suburbanam, in qua vir piissimus Herveus, beati Martini ecclesiæ Thesaurarius, *parvam ecclesiam ædificavit in honore sanctorum Cosmæ & Damiani: ubi die ac nocte aliquot annis à curis vacans secularibus, & à mortalium abstractus consortio, unius vel paucorum contentus mancipiorum consortio, oratione jugi & jejunio, necnon lacrymis irremediabilibus Domini misericordiam implorabat*, ut lego in

veteri Chronico Turonensi ad annum M XI. Et ad annum M XII, *post mortem Hervei, Monachi Majoris Monasterii eamdem insulam gratiâ refocillandorum Fratrum sub annuo censu à Canonicis B. Martini recepisse* perhibentur: sed postea lite inde suborta, eamdem insulam Martinianis Canonicis denuo cessisse. Hæc igitur illa est insula, quæ Berengarii pænitentiæ testis fuit, tandemque paullo post ipsius mortem Canonicis Regularibus S. Augustini, à quibus etiam nunc occupatur, tradita est anno M C XII, testante eodem Chronico his verbis: *Anno* M C. I I *Cænobium S. Cosmæ de insula primò conventum accepit.*

Hæc de errore & pænitentia Berengarii, quo patrono non est quòd tantopere glorientur nostri temporis sectarii. Ejus siquidem pænitentia vel sera, Ecclesiæ catholicæ contulit plus honoris, quàm Calvinistis ejus error præsidii attulit. Quamdiu enim in hæresi versatus est Berengarius, de malis in mala, de hæresi in perfidiam sæpius præcipitavit, desertus scilicet à gratia Christi, cujus verum corpus in Eucharistia negabat. At ubi rediit ad catholicæ Fidei communionem, eamdem Fidem severioribus pænitentiæ actibus sedulò asseruit, quàm metu mortis toties verbo tenus ac ficto animo professus erat.

SIBERTI PRIORIS EPISTOLA

missa de Cœnobio sancti Pantaleonis

Ad RODULFUM Abbatem sancti Trudonis,

In qua quæritur, an & qua ratione liceat aliquid exigere pro susceptione puerorum in Monasteriis.

REVERENTISSIMO Patri domino R. Dei gratiâ Abbati, S. pace frui supera post vitæ hujus incommoda. Si foret meæ possibilitatis adire præsentiam vestræ paternitatis, nulla itineris obstaret asperitas, nulla familiaris rei revocaret adversitas. Sic enim verus amor, nullum qui novit modum habere, mentem vestri desiderio penetrat, dum compellit meminisse, quàm liberalem vos aliquando erga se expertus sit exstitisse; & pro hac vicissitudine non solùm aliquo modo non respondisse, verùm nunc usque à resalutatione obmutuisse. Hoc quantum ad

humanum ſpectat obſequium. Ceterùm ille novit meliùs, qui ſcrutatur omnia ſolus, quali vel quanta devotione vos aſſumam in mea peculiari oratione.

Sunt quorumdam obloquentium propoſitiones, vel (ut veriùs dicam) detrahentium oblocutiones, Pater cariſſime, quæ nos inquietant: acerrimum contra quos clypeum veſtræ defenſionis obnixè efflagitat humilitas totius Congregationis. Sunt autem hæ. Oblatus eſt aliquandò quidam puerulus nobis à parentibus ſuis, & devotione ſua cum puero de facultate ſua obtulerunt, quantum voluerunt. Vidit hoc quidam ditior facultate, ſed pauperior & avarior voluntate; & invidit: ſtatimque etiam ſuum filium ſuſcipi rogavit. Multum temporis eſt in petendo & contradicendo conſumtum, quoniam eumdem puerum parentes vi introducere voluerunt nudum. Tandem pater ejus familiariter conventus, ut de rebus, quas ſibi conceſſerat Deus, aliquid conferret eccleſiæ; cœpit furere dicens, ſe nolle ſimoniam incurrere. Hac arreptus furia, multâ nos pulſavit injuriâ: replevit fora & plateas, cives & eccle-
ſiaſticas

ſiaſticas movit perſonas, conteſtans apud nos pretio conſtare, quæ jubemur gratìs dare. Si enim plebeius, inquit, nummatus facilè admittitur, generoſior ſimpliciter veniens multis excuſationum repagulis repellitur; patet profectò, quia non perſona, ſed pecunia requiritur. Dumque is qui primùm repudiatus fuerat, ſacculum pecuniæ attulit, & denegatum introitum meruit: quis non videat, quantum hîc ſimonia operetur, & valeat? Et quia nota & urbana fuit perſona, ſatis nos inquietavit hac infamia.

Tandem iterum conventi à Clericis & laïcis, reſpondimus id quod priùs: quia eſſet competens & juſtum, nec canonico rigori contrarium, ut qui ſe vel quempiam vellet ſociare eccleſiæ; dum haberet unde poſſet, in uſus ejuſdem eccleſiæ deberet conferre. Illi autem, Ad hoc, inquiunt, ſunt inſtituta Cœnobia, ut quicumque ſæculo voluerit renuntiare, licenter debeat intrare: nec paupertatis aut alicujus rei occaſio huic erit obſtaculo. quia quos Deus coadunat & ſociat, bonis omnibus replet & ſatiat. Hæc & plura no-

bis opponunt, à nobis alia [reponuntur.] quæ omnia æquo libramine appendite, & qualiter calumniatoribus Ordinis noſtri rationabiliter obviemus, planè & luculenter reſcribite; & quo modo in hac reclamatione nos oporteat inoffenſo pede ſtare, enucleate. Quicquid ſuper hac re à vobis fuerit diffinitum, ſic apud nos perpetuabit inconvulſum, ac ſi ab apoſtolica Sede fuerit confirmatum.

PRÆFATIUNCULA *in Reſcripto.*

SEQUENTIS opuſculi intentio illuc maximè reſpicit, ut dives iſte, de quo ſermo habebitur, in medio recedat à parcitate ſua & avaritia propter idololatriam: ſi filium ſuum vult recipi, dimittat eum ad eccleſiam ſequi, quæ de ſua ſubſtantia debentur ei. Eccleſia verò caveat ſibi de omni rerum ejus mala concupiſcentia propter ſimoniam, quæ vendentes & ementes ejicit extra eccleſiam. Sive veniat vacuus, ſive plenus divitis filius, ſi vult eum ſuſcipere, ſuſcipiat; ſi non vult, dimittat: in ſuo arbitrio ſtat. Probabi-

tur verò diviti de rationibus & auctoritatibus multis, quòd pars substantiæ suæ, quæ deberet filio suo in sæculo provenire, debeat eum ad ecclesiam, cui offert, consequi justè & piè.

Rescriptum RODULFI *Abbatis ad epistolam missam ei de Cœnobio sancti Pantaleonis.*

RODULFUS gratiâ Dei sanctique Trudonis, totum quod est, dilectissimo quondam mihi filio, modò verò fratri carissimo, SIBERTO Priori in sancti Pantaleonis Cœnobio, cum omnibus secum morantibus, tam dominis nostris, quàm fratribus, in omni devotione & oratione salutem animarum & corporum. Nuntium vestrum tamquam angelum Domini vidimus, litteras vestras quasi sacram paginam reverenter legimus, dolentes quòd in litteris & nuntiis vestris vos raro audimus & videmus.

De re ergo pro qua humilitas vestra parvitatem nostram dignata est consulere, propè à scribendo manum subtraxeramus, cùm nemo sit, qui inde vos

provocet ad audientiam, vel qui trahat ad judicium; & vobis non minùs quàm nobis ſint nota inde ſacræ Scripturæ & apoſtolica præcepta. Procax tantùm curioſorum hominum loquacitas teneras aures veſtras inquietat, & eorum quidem hominum, qui ſolent videre feſtucam in alieno oculo, & trabem non conſiderare in ſuo; & culicem liquare, & camelum glutire. Tales ſilenti irriſione magis ſunt prætereundi, quàm amabili illis contentionis fune diutiùs trahendi. Sed ne videremini gravari noſtro prorſus ſilentio, & quaſi inaniter uſque ad nos cucurriſſe; breviori forſitan quàm velletis, nos abſolvemus ſermone propter eos, qui indigni ſunt hac reſponſione, nedum reſponſionis auctoritate.

Eia pecunioſus homo, ſed parcus & avarus, vult vobis filium ſuum intrudere ſine omni oblationum genere, pallians idolum ſuæ parcitatis & avaritiæ falſa virtutis ſpecie: ſcilicet ne in ſua oblatione videatur ſimoniam facere. Eripiat nos Deus ab homine iniquo & doloſo. Miſer & avaritiâ excæcatus non videt, quia dum mentitur ſe velle vita-

re ſimoniam, quàm graviter incidat per cultum ſuæ parcitatis & avaritiæ in idololatriam. nam & avaritia idolorum eſt cultura. Neque hoc vult videre, quantum præjudicium & calumniam velit Deo facere & eccleſiæ, ad quam filium ſuum vult tradere. Nam portio illa quæ debebat filio contingere in ſæculo, jure Dei & hominum deberet eum ſequi ad eccleſiam, ad quam eum vult tradere Deo. Exigere autem & velle habere quod juſtum eſt, ſimonia nulla eſt: magis verò rapina eſt & avaritia retinere, quod juſtè debeat dare. Dicit beatus Auguſtinus in libro de decem chordis: Noli ſub imagine pie- «
tatis augere pecuniam. Et non multo «
poſt: Mentiuntur quidem homines. «
Malitia quidem eſt avaritia. Palliare ſe «
volunt nomine pietatis & dealbare: ut «
quaſi propter filios videantur ſervare «
homines, quod propter avaritiam ſer- «
vant. Nam ut noveritis, quia ſic ple- «
rumque contingit, dicitur de quodam: «
Quare non facit eleemoſynam? quia «
ſervat filiis ſuis. Contigit ut amittat «
unum. Si propter filios ſervabat, mittat «
poſt illum partem ſuam. Quare illam «

» tenet in sacculo, & illum relinquit ab
» animo? redde illi quod suum est, red-
» de quod illi servabas. Mortuus est, in-
» quit. Sed præcessit ad Deum. pars ip-
» sius pauperibus detur; illi debetur ad
Matth. » quem perrexit, & ipse dixit: Qui uni
25, 40. » ex minimis istis fecit, mihi fecit; & qui
» uni ex minimis istis non fecit, mihi non
» fecit.

Consideremus si ista sententia beati Augustini convenienter possit nostro pecunioso avaro aptari. Palliare se vult nomine pietatis, & dealbare, & quasi propter simoniam, sive, ut ibi habetur, propter filios videatur servare, quod propter avaritiam servat. Si vult vitare simoniam, & exuere avaritiam, faciat justitiam. nam simonia & avaritia non possunt fieri cum justitia. Sed quam eum rogamus facere justitiam? ut fugiat simoniam & avaritiam. Inter filios æquè dividat, quod propter filios, sive propter vitandam simoniam, ut ipse mentitur, retinet & servat.

Sed à se unum vult emittere, & Deo dare & sanctæ Ecclesiæ. Bonum hoc est utique: sed nihilo minus bonum & justum est, ut mittat post illum sive cum

illo partem suam. Sed, credo, ad hoc vult emittere è sæculo, ut partem illius retineat in sacculo. Utique hoc neque bonum, neque justum est: sed rapina mala, & avaritia atque sacrilegium. Sacrilegium enim est, cùm eum Deo obtulerit, si partem quæ illi debetur, sibi retinuerit. nam cujus jam effectus est, ejus & pars, quæ illi debetur, est. Deum igitur & sanctam Ecclesiam spoliat sacrilegus, ubi ei qui Dei est & sanctæ Ecclesiæ, tollit ea quæ jure debentur. Reddat ergo illi quod suum est, reddat quod illi servabat. Sed mortuus est, inquit. Utique mortuus est sæculo, sed vivit Deo: pauperibus Christi & ecclesiæ pars ipsius. detur illis debetur, ad quos perrexit: Christo debetur, ad eum enim perrexit.

Repleat nunc fora & plateas, cives & ecclesiasticas moveat personas noster clamitosus & pecuniosus avarus. Quoquo se vertat, si post oblationem filii retinuerit quæ illi debentur, idololatra erit & sacrilegus. idololatra propter avaritiam: sacrilegus propter Dei & sanctæ Ecclesiæ rapinam. Concordat sententiæ beati Augustini sanctus Be-

S. Bened. Reg. c. 59

nedictus in sententia de disciplina suscipiendorum Fratrum & de filiis nobilium vel pauperum. Res inquit, si quas habet, (procul dubio qui suscipitur) aut eroget priùs pauperibus: aut facta sollemniter donatione conferat Monasterio, nihil sibi reservans ex omnibus. Crudelis pater! res quæ debent contingere filio, neque ipse vult erogare pauperibus in platea; neque pauperibus Christi in ecclesia: sed sibi reservare omnia. immò conventus familiariter à Fratribus & piè commonitus, ut de rebus, quas sibi concesserat Deus, aliquid conferret ecclesiæ; cœpit furere dicens, se nolle simoniam incurrere. Non occultam, sed sollemnem rogat fieri beatus Benedictus ad Monasterium donationem. quod iste miser arreptus à furiis, appellat simoniam.

Ibid.

Item in sententia de filiis nobilium vel pauperum: Si aliquid offerre voluerint in eleemosynam Monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus quas dare volunt, Monasterio donationem. Audit forsitan & lætatur, quòd in voluntate ejus hoc ponat beatus Benedictus. Et certè Sanctus in nullius volun-

tate hoc poneret, nisi sciret hoc quod deberet fieri, sanctum & justum & pium esse. Si tamen hoc non potest intrare in istius voluntatem, habeat res suas sibi in perditionem. Vult ut vacuus suscipiatur ejus filius, & faciat ut de eorum sit numero, de quibus scribit beatus Benedictus : Qui verò ex toto nihil « *Ibid.*
habent, simpliciter petitionem faciant, «
& cum oblatione offerant filium suum «
coram testibus. «

Sed nunc quoniam semel loqui cœpimus cum domnis & hujusmodi Fratribus nostris, jam dilatato corde ex affectu erga vos magnæ dilectionis compellimur transire terminos nostræ propositionis. Proposueramus enim sermonem reddere breviorem : sed violentia caritatis elicit longiorem. Dicamus ergo aliquid, quod libenter velit audire noster pecuniosus avarus, ut æquanimiùs ferat, cùm audierit quod non vult. Susceptiones igitur de ecclesiis & in ecclesiis maturarum & immaturarum personarum, utique omnes debent gratìs fieri propter illud mandatum : *Gratìs accepistis, gratìs date.* Et quia Dominus JEsus omnes vendentes & ementes eje- *Matth.* 10, 8.

cit de templo; qui hæc ſcimus & libenter audimus, illud quoque ignorare non debemus, quia tales ſuſceptiones duos præcipuè reſpectus debent habere, ſcilicet ut imminutus numerus Deo in eccleſiis famulantium per eos qui ſuſcipiuntur accreſcat, & labor ſervitii Dei tolerabilior fiat. Quòd ſi pecunioſi avari filius ad iſtos reſpectus non eſt neceſſarius, pro eo quòd ſufficiens ſit vobis numerus, & de Dei ſervitio nullus defectus eſt; non videmus, quæ ſit ratio, ut gravetur eccleſia de ſuperfluo, & non neceſſario. Superfluum amputari debet, non neceſſarium aſſumi non debet. Recedite ergo Fratres, recedite ab hujuſmodi homine, & immundum ejus nolite tangere: ne videamini & per eum avaritiæ & idololatriæ communitatem; & per eamdem notam ſimoniæ incurrere. Sicut veſtrum eſt, nihil ab eo, vel ab alio aliquo pro hujuſmodi re exigere: ita & ejus erat, ſi homo Dei eſſet, & non mammonæ, de portione hereditatis quæ filio deberet contingere, oblationem cum eo ad eccleſiam facere, quæ eum ampliùs deberet & nutrire, & veſtire. Sed ſicut

ipse non vult hoc facere, & vos non potestis, nec debetis eum compellere, sed piè tantum commonere: ita & si filium ejus non vultis suscipere, non potest, nec debet ad hoc vos cogere.

Nunc ad te mihi conversio, pecuniose avare, nunc ad te mihi conversio. Convenio te, responde, quis te ducat spiritus, bonusne an malus, quia filium tuum domi onustum in Cœnobio vis intrudere vacuum & nudum? Hoc idcirco, quia probari debent talium spiritus, si sint ex Deo. Sed non dubito quin debeas respondere, bonus: neque tu dubites, quin ego asseram, malus. Et unde hoc probem, audi. Spiritus Domini bonus numquam cuiquam bona sibi debita tollit, nulli avaritiam suadet, nullum patrem ab affectu filii propter superbiam aliquam abrumpit: sed liberalitate manus & animi conglutinat & convertit. Tu autem per malum spiritum idololatriæ, quæ est avaritia, tollis filio tuo debitum, & quæ offerre secum deberet in Cœnobio pauperibus Christi famulantibus ibi Deo. Ecce malus qui te ducit spiritus: & propter malum quo probaris duci spiritum, ju-

ſtè es reprobandus. Neſcio ſi rectè offeras. hoc ſcio quod iniquè dividas, quia ea quæ tui ſunt filii, & per eum deberent eſſe eccleſiæ & Dei; filio tuo, & eccleſiæ, & Deo avara manu ſubtrahis, idcirco propter iniquam nihilo minus hanc diviſionem reprobam, feciſti tuam de filio tuo oblationem. Dicit beatus Auguſtinus in ſupradicto libro de decem chordis: „Quicquid dicas, mortuo „debes, quod vivo ſervabas. Ergo ſecundùm hujus beati viri doctrinam, ſi mortuo debes quod vivo ſervabas; multo juſtiùs debes illi mortuo ſæculo & viventi Deo cum pauperibus Chriſti in Cœnobio, quæ illi viventi mortaliter ſervabas in hoc mortali ſæculo. Sed avara non finit manus. Propterea hoc eſt quod dico: Malus avaritiæ te ducit ſpiritus. Clamat iterum contra te in eodem libro beatus Auguſtinus, clamat & „dicit: Certè ea quæ hîc tenes, & non „vis mittere poſt filium tuum; cui com„mendas? Actoribus tuis commendas il„lius partem, qui præceſſit; & Chriſto „non commendas, ad quem præceſſit. „Et paulo ſuperiùs: Tenebitur hîc, ubi „poteſt perire; & non mittetur illuc, ubi

Christus est custos? an idoneus est tibi «
procurator tuus, minùs idoneus Chri- «
stus? Videte, Fratres, quia mendacium «
est quod dicunt homines: Filiis meis «
servo. Mendacium est, Fratres mei, «
mendacium est, avari sunt homines. «
Quid contra hæc obloqui potes, dives avare? licèt dives, mendax es: licèt pecuniosus, avarus es. quid calumniaris servos Dei de simonia, pro eo quòd familiariter te convenientes, exuere voluerunt avaritiâ, & post avaritiam idololatriâ? nihil à te inquirentes, nisi quæ dictat justitia, exigit misericordia, sicut audire noluisti ex beati Augustini sententia & sancti Benedicti Regula. Qui est de Deo, verba Dei audit. Propterea tu non audis, quia ex Deo non es. justissimè ergo duobus istis fortissimis repagulis obseratur janua tibi Cœnobii. Iniquus censor es, etiam de institutis Cœnobiis iniqua audes dare judicia.

Profane Papa, indiscreta promulgas decreta. Ad hoc, inquis, sunt instituta Cœnobia, ut quicumque voluerit sæculo renuntiare, licenter debeat intrare. Falleris. quare ergo eos, qui quærunt suscipi, mandavit beatus Be-

novitiis cum tanta difficultate recipi, cum tanta mora probari, cum tanta diligentia erudiri, si omnes qui veniunt, licenter debent ingredi? Certè non ut omnes qui suscipi quærunt, licenter ingrediantur: sed quorum probati sunt spiritus quòd ex Deo sint, ut regulariter instruantur. Si staret ista tua sententia, non esset impleta petitio tua: quia non esset probatum, quòd spiritu sancto sit agitata; sed putaretur, quòd sine Dei esset agitata: utque cetera taceam, intolerabilem multitudinem, quæ non satis diversis necessitatibus & communibus affectibus se ingereret, quomodo una regula avaria non possent sustinere.

Sed dicis: Quod Deus coadunat & sociat, omnibus bonis replet & satiat. O vana jactantia & stulta temeritas! & quid dicis? in quorum manibus replet? In manibus otiosorum exspectantium de cælis sibi victum & vestitum? Nequaquam certè, sed in manibus procuratorum suorum, sollicitè pro numero sibi commisso nocte & die ...tium & laborantium. De otio-

...nia in *desideriis est semper om-*

nis otiosus. Numquam igitur satiatur istis tuis bonis omnibus. De his qui præsunt: *Qui præest, in sollicitudine.* de non laborantibus: *Qui non laborat, nec manducet.* de quolibet & hoc scriptum est: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Non enim stulta temeritate & vana otiositate Dominum Deum suum tentare debet homo, quamdiu habet quod sollicitè faciat pro suis necessitatibus ex rationali consilio. quod Abraham legitur fecisse, quando uxorem suam Saram sororem suam dixit esse, ne occideretur à Rege inflammato in eam nimia ejus pulcritudine. Sanctus quoque Jacob Patriarcha cùm per multa Dei beneficia expertus frequenter fuisset ejus dilectionem atque protectionem; & fame perimi videret terram Chanaan, & nisi sibi prospiceret, ad se usque perveniret; ne videretur tentare Dominum, non otiosè torpuit, neque temere exspectavit, ut dilector & protector ejus Deus annonam explueret de cælo, sicut postea fecit filiis Israël manna in deserto: sed tamquam vir prudens & bene domui suæ præesse sciens, filios suos cum pecunia misit in Ægyptum,

Rom. 12, 8
2 Thess. 3, 10
Deut. 6, 16

ubi audierat vendi frumentum, & semel & bis inde afferri sibi, quantum domui suæ sciebat esse necessarium. Philippus Apostolus videns ingentem multitudinem quinque millium hominum, & ad refocillandum eam non haberi, nisi quinque panes hordeaceos & duos pisces; egens super hoc rationis & consilii obstupuit, & quasi desperans, non de divina, sed de humana potentia, ait: *Ducentorum denariorum panes non sufficerent iis, ut unusquisque eorum modicum quid accipiat.* Quapropter necessariò apposuit se manus Domini benedictio, ut quod non poterat facere purus homo ratione aut consilio, omnipotens Deus faceret omnipotenti virtutis suæ miraculo ob incrementum fidei in illo populo. Paulus electionis vas, qui se sciebat ad hoc electum esse, ut portaret nomen Domini coram gentibus & Regibus & filiis Israël, & qui sciebat Deum non posse mentiri: quis nesciat quantis modis, quantis artibus, quantis anfractibus egerit, ut non traderetur occidendus Judæis, & quàm subtili consilio & ratione Cæsarem appellaverit? Tunc enim rationabiliter & sine tenta-

Ioh. 6,7

tentatione Dei debet homo fideliter confugere ad divinum auxilium, quando res quæ præ manibus habetur agenda, humanam excedit rationem & consilium. Ista idcirco carptim percurrimus, ut non secundùm nostri censoris sententiam, quot & quales volunt, Cœnobia licenter ingrediantur, & inerti otio vacantes exspectent de cælis à Deo, ut bonis omnibus pascantur: sed quot & quales viderint sibi necessarios qui præesse Cœnobiis videntur, ita se committentes Dei providentiæ, ut tamen pro se & pro suis numquam sint absque sollicitudine. Rationali igitur consilio observatum est ab antiquis, qui Cœnobia instruxerunt, ut non majorem ponerent in eis numerum, nisi quantum viderent posse sufficere eis victum & vestitutum constitutum. Unde multa exemplaria præ oculis quotidie habemus, & beatum Maurum sancti Benedicti discipulum fecisse legimus. Sed etsi aliqua superabundarent, necessaria essent pauperibus, &, qui numquam desunt Cœnobiis, hospitibus, atque diversis intus & foris accidentibus. Quòd si adhuc egemus testibus, unum producimus

qui sufficiet pro millibus. Dominus noster JESUS-CHRISTUS, via veritatis, & speculum & ænigma totius bonitatis, licèt in eum non cadat aliqua indigentia, sed sit omnipotens sufficientia ; tamen diffinitum numerum voluit habere Discipulorum, hinc de toto mundo LXXII, illinc XII Apostolos non ab aliquo sibi intrusos, sed à se ipso electos. Et quòd numquam esurirent, cùm posset facere, neque sitirent, sed semper omnibus bonis abundarent, noluit : sed ex eis quæ mittebantur ei à religiosis viris & feminis, & quæ sequentes eum ministrabant ei, per dispensatorem suum statuit eos stipendiari ; & quæ superesse poterant, pauperibus & egenis erogari. In quo evidens & fidele posteris discipulis suis documentum reliquit, quod benedictiones & oblationes accipere à religiosis viris & feminis de sæculo non esset simonia ; sed justitia, pietas & misericordia : & qui eas offerrent, non solùm non facerent simoniam, sed justitiam, pietatem & misericordiam.

Numquid tu sanctior esse vis parentibus Domini JESU? qui cùm neque in cælo, neque in terra, neque sub terra

invenire possent, quod sanctius offerrent ad templum Deo, quàm suum Dei Filium; tamen sine hostiis & muneribus offerre noluerunt. Quod & Anna similiter fecit, mater scilicet Samuëlis, quæ & eumdem filium suum per Sacerdotem Heli in hostiis & muneribus Deo obtulit. Quare ergo similia tu non facis, talibus instructus exemplis? Præcepta sunt ista dominica, & illud: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Exod. 23, 15

Sed forsitan dicis mihi: Nihil debes exigere. Et ego dico tibi: Nihil debes subtrahere. Non pecco, si requiro à te quod mihi justè debes: sed tu magis peccas, si mihi negas quod justè debes. Quod justè debeas, satis superiùs probatum est.

Sancta verò & gloriosa virgo Lucia, mutatura sæculum, & itura ad Deum per martyrium, de re quam habemus præ manibus, fidele nobis reliquit monumentum. Dives erat valdè, & præ tenerâ ætate ejus servabatur substantia ei à matre: quæ licèt gloriâ & honore martyrii coronata offerri Deo posset satis grata; nolebat tamen hoc fieri, nisi aut præeunte, aut secum comitante

ſua ſubſtantia. Dicebat ergo matri ſuæ: Omnia quæ mihi datura eras eunti ad corruptionis meæ auctorem mortalem hominem, da mihi eunti ad integritatis meæ factorem Dominum JESUM-CHRISTUM. quod ſancta filia à matre ſua non exigeret, niſi hoc juſtum & pium eſſe ſciret. Juſtum enim & pium eſt, ut qui ad Deum vadit, illum præcedant aut comitentur opes ſuæ in pauperibus Chriſti.

Sed quid de feminis iſta proferimus? quaſi de viris exempla non habeamus, & quaſi parentes tantùm hoc debeant filiis ſuis, & non filii parentibus. Utique quod in hac re parentes filiis ſuis, hoc & parentibus ſuis debent filii. Beatus Laurentius pium patrem ſuum Xyſtum ad Deum præmiſerat per martyrium, quem ipſe ſubſecuturus erat per non minus martyrium poſt triduum: & cùm ſatis utriſque poſſet ſufficere in oblatione ſua coram Deo durè mactata eorum corporum hoſtia; tamen ſubſtantiam, quam ei pius pater reliquerat, tamquam bonus filius voluit eum ſubſequi, & ſe præcedere, ut gloriantes in conſpectu Domini poſſent apparere.

Non ergo eam ſuis reliquit conſanguineis, aut diviſit familiaribus: ſed diſpergens dedit pauperibus, & ideo in ſæculum ſæculi manet juſtitia ejus. Quòd ſi ſancti martyres hoc faciunt, qui in ſuo ſanguine ſua jam cuncta peccata laverunt; quid tu, homo peccator, cogitas, qui ſic filium tuum vis offerre Deo, ut ei ſacrilegus ſubtrahas, quod in filio tuo ei debebas? Noli errare: Deus non irridetur.

Et jam nunc ad eum faciamus confugium, cujus verba & facta ſumma inſtitutio ſunt ad perfectè vivendum. Quærenti cuidam: *Quid faciam, ut vitam æternam percipiam?* Dominus Jesus reſpondit: *Præcepta noſti, ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falſum teſtimonium dixeris, ne fraudem feceris, honora patrem tuum & matrem tuam.* At ille reſpondens ait ei: Magiſter, *omnia hæc obſervavi à juventute mea.* Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit illi: *Unum tibi deeſt, vade, quæcumque habes, vende, & da pauperibus; & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me.* In iis verbis Domini intelligimus, quia qui perfectè eum ſequi vult, res quas habet, erogare debet priùs pauperibus.

Marc 10.

At dicis mihi: Res quas habeo, pauperibus erogo, & mandatum impleo, ut vel sic tandem excusatum me habeam, quia nihil ad Monasterium conferam. Et ego: Bene dicis; res quas habeo, pauperibus confero. Res quas habes, pauperibus confer: sed quæ sunt filii tui, dimitte eum ad Monasterium sequi, ubi inter pauperes Christi ad sequendum Dominum eum tradis. Et iterum dicis: Non sunt pauperes, sed necessariis omnibus abundantes. Et ego: Hoc est quod Dominus dicit: Servi mei comedent, & vos esurietis. & tamen re vera sunt pauperes, & multo pauperiores, quàm illi qui vagantur per villas, & discurrunt per plateas, quibus in meam commotionem * tu mentiris te erogaturum res tuas. Nam quomodo possent aliqui esse pauperiores, quàm sunt in Cœnobiis morantes, qui pro nomine Domini se privaverunt & totius corporis sui potestate, & totius animi sui voluntate, & rerum suarum omnium proprietate? quales inter istos nusquam invenies. Illi in sæculo pauperes, pauperes sunt non voluntariè: isti in Cœnobiis voluntariè. Illi vel in

* *f.* commemorationem.

hoc ditiores istis sunt, quia linguam, aures, oculos variis ad libitum, quoties, & quantum volunt, pascunt: isti illis in hoc pauperiores, quia ista eis non licent, qui nec ipsum cælum commune omni creaturæ, neque ipsum aërem haurire oculis liberiùs audent. Propterea rectè faciunt, & mandatum Domini implent abundantiùs, qui res suas conferunt talibus pauperibus, qui non solùm pauperiores sunt pauperibus, sed etiam quotidie ministrant aliis pauperibus, peregrinis & hospitibus. Pauperum & pauperum multa est distantia, sicut nos docent quorumdam Sanctorum exempla, qui neglectis aliquibus erga quosdam majori se expenderunt diligentia. Ut enim paulò superiùs diximus, sunt pauperes non voluntarii, sunt etiam voluntarii. Non voluntarii ea quæ habent pauca, gaudent se habere propria, & de rebus & divitiis quas non habent, quotidie ditant se & onustant assiduâ concupiscentiâ: voluntarii verò ad imitationem Di[illegible]cipulorum Christi, sua relinquunt [illegible]nia, habendi quoque & voluntar[illegible]elicta; & Christi sequentes vestigia, conferunt se ad Sanctorum

Cœnobia, in quibus se tamquam in carceribus damnant pro nomine Domini sub diligenti custodia. Nihil habent proprium, neque volunt habere: quippe quibus placet etiam non licere quòd dicant, meum est, de aliqua re: sed, nostrum, propter commune. Hi tales vivunt de oblationibus Fidelium, qui aliquando se, sive sua, vel suos Cœnobiis contulerunt. Nocte ac die vigilanti studio Deo inserviunt pro salute vivorum & defunctorum omnium. Propter tales pauperes eorum stipendiatoribus in ultimo judicio Dominus dicturus est: *Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi enim, &c.* Tibi autem tuique similibus (quod Deus per emendationem vitæ avertat) terribiliter dicetur: *Ite, maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus: Esurivi enim, &c.* Talium pauperum ab aliis differentiam sanctæ mulieres bene noverant, quæ à Galilæa cum Domino Jesu adscenderant, & dimissis in medio multis millibus pauperum, & ei, & Discipulis ejus de substantia sua piè ministrabant. Paulus Apostolus harum san-

Matt. 25.

ctarum mulierum imitatus exempla; multa millia pauperum præteribat, quando ſanctis qui erant Hieroſolymis, ſpeciali cura miniſtrabat. Quid? putaſne quòd in magna urbe Roma pauperes non inveniret ſancta Eccleſia, quæ ab urbe milliario tertio transferebat ſe omni diligentia ad eos pauperes, qui erant in via Appia, inter quos latitabat ſanctus Urbanus Papa? Tot & tantis exemplis idcirco te circumcludimus, ut ad te reverſus non diſcas facere ſimoniam, ſi de rebus quas tibi contulit Deus, cum filio tuo offeras ad eccleſiam, ut ſanctis pauperibus Chriſti, qui pro nomine Domini ſe quaſi damnaverunt, præſtare valeas neceſſarium corporis refrigerium, & ab auditione mala liberet Deus animam & corpus tuum.

Nunc igitur, iſtis omiſſis, ad confutanda tua indiſcreta decreta revertamur. Monachorum Cœnobia non ſunt ad hoc inſtituta, ut avarorum divitum filios inconſultè ſuſcipiant, veſtiant, & nutriant eccleſiæ ſtipendiis; & patres eorum debita portione filiorum, majori ſtudentes avaritiæ & quæſtui, ſatisfa-

ciant ſuis marſupiis : ſed ad hoc ſunt inſtituta, ut ſuis laboribus & Fidelium oblationibus viventes, eos ſecundùm Regulæ præceptum ſuſcipiant, qui aut omnino pauperes ſunt, aut de divitibus pauperes ſe propter Deum fecerunt; ſive qui ſua non ſua facientes, ſe tandem & ſua ad pauperes Chriſti in Cœnobiis conferunt. In quibus hoc omni diligentia obſervari antiquorum Patrum ſtatuit rationabilis providentia, ut non plures ſuſciperentur, quàm ſtipendiare poſſent ipſa Cœnobia : quatinus & qui inveniuntur, & qui ſuſcipiuntur, eſſent abſque edaci murmurationis lepra, quæ ſolet naſci graviſſimè ex egeſtate, pro intolerabili & licenter admiſſa multitudine. Quod ſi ſibi caverent quidam modernorum hodie, non tam impudenti rapacitate antiquarum eccleſiarum invaderent terminos & decimas, nec circuirent civitates & plateas; nec divitum domos frequentantes, matronarum affectarent ſibi gratias, ut inopiam quam patiuntur propter ſuperfluentem multitudinem, effugare valeant per importunam & opportunam mendicitatem. Sed ſacri Ordinis

& religiosi habitus reverentiâ, non est modò de his dicendum per singula.

Verum dic mihi, illi qui erant coadunati & sociati in Hierusalem & aliis aliquibus in locis, pro quibus Paulus collectas sollicitè fieri monebat, & factas studiosè mittebat, aut ipse portabat; sanctine erant & servi Dei? Utique erant & per Deum, & pro Deo coadunati & sociati. Quare ergo Paulus de eorum numero & refrigerio tantopere erat sollicitus, & non magis exspectabat, ut à Deo de cælis per angelum ejus bonis omnibus replerentur & satiarentur? Quia hoc Deo placere non videbat. Sicut enim superiùs dictum est, quamdiu habet homo, quod pro suis necessitatibus faciat ex rationabili consilio, non debet tentare Dominum Deum suum. Fide solidata jamdudum præterierunt tempora miraculorum. Quod si rectè perpendimus, nonne erat Paulus angelus Domini, per quem procurabat solatium & refrigerium sanctis, qui in nomine ejus erant congregati? Et tu quidem potes fieri angelus Domini, si de tuis bonis quæ subtrahis, velis præstare solatium

& refrigerium ſanctis, qui pro nomine Domini tenentur clauſi in Cœnobiis. Quid verò dicemus de illa ſancta & glorioſa credentium multitudine, quorum cor erat unum & anima una in primordio Eccleſiæ ? Faciebant ſimoniam, qui intrare ad eam volentes, bona quæ habebant, ante pedes Apoſtolorum afferebant, & propria communia faciebant ? Certè nequaquam, ſed pietatem, miſericordiam & juſtitiam : de quorum numero ſeveriſſimâ ſententiâ in duos vindicatum eſt, qui tamen non totas res ſuas, ſed rerum ſuarum partem ſubduxerant. Tu qui ſic vis per filium tuum intrare, quòd nec totum, nec partem vis dare, quid fiet de te ? Illi irrevocabili mortis ſententia de parte per hominem multati ſunt : tu non times de toto per tremendum à Deo ſuper te judicium ? Deus det tibi melius conſilium.

Hactenus ad eos ſermo noſter habitus peroravit, qui ſpiritu avaritiæ ſuæ & parcitatis gravati deorſum feruntur per vacua obloquii ſui campeſtria : nunc ad eos convertitur, qui ſpiritu ſapientiæ & intellectus levati ſurſum, in

monte à Domino Jesu audiunt mandata sublimia. Ergo, dilectissimi Fratres, fugite omne genus simoniæ, excutientes manus vestras ab omni munere. Ars est diaboli subtilissima simonia. Triplex est, & nescimus, an meliùs debeamus dicere, trilex. nam quibus connectitur, tria sunt fila, obsequium, manus, lingua. His plerumque tribus simul, aliquando horum quovis uno, quorumdam innodat pedes, qui videbantur gradi simpliciter; quorumdam perstringit oculos, qui se putabant habere lynceos. Nemo vos mittat exemplificandi gratiâ ad majores sive potentiores, si qui sunt in Ecclesia, qui capiunt & capiuntur simoniâ. De bonis, non de malis, sumenda sunt exempla. Amen dico vobis, recipient mercedem suam, mortem sempiternam, si hîc non egerint pænitentiam, & dimiserint quod tenent per simoniam: & quanto majores & potentiores sunt, tanto majora & potentiora patientur tormenta. Quia verò de tam longinquo dignati estis quærere, accipite consilium parvitatis nostræ, ita tamen ut si habetis melius, non relinquatis propter istud. Si quis

vel se, vel filium suum obtulerit vobis in Cœnobio suscipiendum; simplici mentis oculo & tota cordis puritate, sine omni mala cupiditate, audiat per vos sancti Augustini consilium & Regulæ sancti Benedicti præceptum, sicut superiùs de hujusmodi est relatum. Si audierit & obaudierit, bene: salvastis animam ejus à morte. Si non obaudierit; neque iniquitas vestra, neque peccatum, si eum non recepistis. Noluit enim intelligere ut bene ageret: sed adstitit viæ non bonæ, avaritiam autem non odivit. Fratres carissimi, magnum opus est in tali re magnam habere mentis puritatem, & nullam avaritiæ cupiditatem. quia sicut omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo: ita omnis qui de ecclesiasticis donis mala cupiditate aliquid exigit & concupiscit, plus dicam, vel in spe agit retributionis; simoniacus est, etsi non hìc coram populo, certè coram divino oculo. Ad quæ probanda cùm per campos Scripturarum aliquando luderemus hac pila, multis & variis auctoritatum floribus respersimus

nostra vestigia. Exstant volumina, per quæ modò scribendo recurrere piget: vestro tamen amore pauca recolligere libet. Scimus itaque, & pro constanti habemus, quòd omnes ecclesiastica vendentes & ementes, simoniaci sunt, & omnes simoniaci hæretici, & nulli hæretici in Ecclesia. Igitur omnes vendentes extra Ecclesiam sunt. quod verissima assertione affirmat beatus Hieronymus super Matthæum. Quotidie, in- « quit, JESUS ingreditur templum Pa- « tris, & ejicit omnes tam Episcopos, & « Presbyteros, & Diaconos, quàm laï- « cos & universam turbam de Ecclesia « sua: & unius criminis habet vendentes « & ementes. Scriptum est enim: *Gratìs* « *accepistis, gratìs date.* Ecce quod vel una « tantùm die Dominus JESUS non patitur vendentes & ementes in Ecclesia sua esse: quomodocumque, quantùmcumque cessent, qui pro eo deberent hoc facere, ipse non cessat quod suum est facere. Omnes ergo ejicit quotidie, cujuscumque sint ordinis, cujuscumque gradus & officii; nulli parcit, nec negligit, omnes quotidie ejicit. Ubi ergo sunt vendentes & ementes? extra

Ecclesiam. Quid dicit beatus Grego-
» rius de extra Ecclesiam? Extra Eccle-
» siam, inquit, non est locus veri sacri-
» ficii. sunt igitur vendentes & ementes,
» ubi non est locus veri sacrificii. Beatus
Augustinus dicit de hæreticis: (quod
» procul dubio sunt simoniaci) Ex no-
» bis exierunt, sed non erant ex nobis.
Et de vendentibus & ementibus super
» Johannem: Vendunt, inquit, oves,
» vendunt boves, id est miseras plebes.
» & cui vendunt nisi diabolo? O lacry-
mabile malum! quos Filius Dei rede-
mit de manu inimici pretioso sanguine
suo, isti filii diaboli vendunt patri suo
diabolo. O quàm malus venditor, ubi
tam pessimus est emtor! Omnipotens
Dei bonitas & miseratio prosit nobis
& vobis, ut longè semper sit à nobis
hæc hæretica negotiatio, per quam mi-
seræ plebes venduntur diabolo, & prò-
pter quam tam Episcopi, & Presbyte-
ri, & Diaconi, quàm laïci & universa
turba, ejiciuntur de Dei Patris templo.
Amen.

Versus

Versus de eodem argumento.

Quando vult aliquis ut fiat cœnobialis,
Ex omni quod habet, partes æquas faciat tres:
Unam pauperibus det, & una domi teneatur;
Tertia debetur Sanctis, ad quos gradietur.
Hoc ego justitiam magis assero, quàm simoniam.
Sique suam prolem fieri vult cœnobialem,
De toto quod habet, partem seponere debet
Prolis, ut ecclesiæ secum ferat introëundo.
Hæc est Ecclesiæ lex optima, non simoniæ,
Hoc simul & leges decernunt imperiales.
Pellit ab Ecclesia cunctos heresis simonia,
Qui sunt vendentes in ea quidquam, vel ementes:

Pellit in infernum, regnum tollendo supernum.
Gratìs præbenda, gratìs sunt accipienda,
Quæ sunt Ecclesiæ, pulso trivio simoniæ.
Quisquis in hac heresi defungens inveniatur,
Inferni numquam de pœnis eripietur,
Non etiam, durum si martyrium pateretur.

ADNOTATIONES.

SOLLEMNIS quondam fuit in Ordine S. Benedicti puerorum oblatio, qua parentes filios suos Deo perpetuo & irrevocabili voto consecrabant, uti præscribit S. Benedictus in Regulæ cap. 59. Ea res triplici ritu peragebatur, scilicet oblatione puerorum, quorum manum parentes cum oblatione & petitione sua involvebant in palla altaris; donatione, & litteris publicis utrumque confirmantibus: quarum litterarum exempla tum in Chronico Novaliciensi, tum in notis ad Guibertum, legere licet. Hinc copiosi Monasteriis proventus accessere ex parentum liberalitate, qui multas opes & ampla prædia in filiorum suorum quos offerebant, gratiam, Cœnobiis contulerunt.

Hunc ritum offerendorum puerorum, ab Ecclesia jam dudum probatum, improbare, immo & abrogare nisi sunt nonnulli principatu Ludovici Augusti, cognomento Pii: ad quem HRabanus, tum Fuldensis Monachus, *scripsit librum unum contra eos, qui oblationem secundùm Regulam S. Benedicti destruere volebant*; testante Rudolfo Monacho in vita HRabani. Librum hunc, hactenus ineditum, non semel ego postulavi ex Cœnobio Mellicensi, ubi in ms. codice ejus Bibliothecæ adservatur, ut lego in veteri ejusdem Bibliothecæ catalogo, quem modò penes nos commodatum habemus.

Perseveravit mos iste, offerendi scilicet pueros, usque ad sæculum XII, quo tempore floruit Rodulfus Abbas Cœnobii S. Trudonis in agro Leodicensi. Is à Siberto Priore Cœnobii sancti Pantaleonis, quod Coloniæ situm est, litteris pulsatus, quid respondendum censeret avaro cuidam pecunioso, qui filium suum huic Monasterio indotatum tradere volebat, repugnantibus Priore & Monachis, qui partem hereditatis filio competentis ab illo divite exigebant; sic responsionem suam temperavit, ut non solùm quid avaro illi, sed etiam quid consilii Monachis hac in re expedire judicaret, sincerè exponeret. qua in re certè boni viri & integri Doctoris officio functus est.

Rodulfi itaque responsio duas habet partes: In prima graviter præstringit ejusmodi avarum hominem, qui filium suum Monasterio oblatum debita hereditate fraudare volebat. Præci-

pua ejus argumenta ſunt, avaritiæ & ſacrilegii crimen eſſe, ſi partem filii, quem Deo obtulerat, ſibi retinuerit. *Nam cujus*, inquit, *jam effectus eſt, ejus & pars quæ illi debetur, eſt.* Ad hoc non eſſe inſtituta Cœnobia, ut divitum familiæ exonerentur: ſed ut pauperes re ac cenſu, qui Deo ſervire voluerint, ac divites paupertatis ſtudioſi alantur. Præferendos eſſe ſæcularibus egenis Monachos pauperes, *qui non ſolùm pauperiores ſunt pauperibus, ſed etiam quotidie miniſtrant aliis pauperibus peregrinis & hoſpitibus.*

In altera epiſtolæ parte Rodulfus Sibertum & Monachos ejus monet, ut ne quid à divite illo, *vel alio aliquo* pro puerorum ſuſceptione exigant; commoneri poſſe, ut de portione hereditatis, quæ filio contingere deberet, offerat Eccleſiæ: ad hoc verò non debere compelli. In utriuſque poteſtate eſſe, Monachorum quidem, ut filium ejus ſuſcipiant; patris verò, ut partem hereditatis Monaſterio conferat: neutros ad hoc cogi debere. In ſumma, non poſſe quidquam exigi per Monachos in ſuſceptione puerorum ſeu Monachorum citra ſimoniæ crimen. quia *omnis qui de eccleſiaſticis donis mala cupiditate aliquid exigit & concupiſcit, plus dicam*, inquit, *vel in ſpe agit retributionis, ſimoniacus eſt; & ſi non hîc coram populo, certè coram divino oculo.*

Rodulfo præiverat ab anno DCC XCIV Concilium Francofurtenſe, cujus inſigne ea de re decretum eſt in cap. 16. *Audivimus*, inquiunt

Patres, *quòd quidam Abbates cupiditate ducti, præmia pro introëuntibus in Monasterium requirant. Ideo placuit nobis & sancta Synodo, ut pro suscipiendis in sancto Ordine Fratribus nequaquam pecunia requiratur; sed secundùm Regulam sancti* BENEDICTI *suscipiantur.* Id verò statuit S. Benedictus in Regulæ cap. 58, ut suscipiendus Frater *res si quas habet, aut eroget priùs pauperibus, aut facta sollemniter donatione conferat Monasterio.* non quasi pro conductæ susceptionis pretio, sed *in eleemosynam*, uti explicat in capite sequenti: ubi filios pauperum *qui ex toto nihil habent*, gratìs admitti præcipit. Eam porro legem religiosè servabat Goffridus Abbas Vindocinensis, cujus hæc verba sunt in lib. 4 epistola 49. *Nihil pro faciendis Monachis quærimus: sed si quid oblatum fuerit, quia illud Regula recipi jubet, suscipimus. Ordo siquidem noster exigit, ut tales simus, qui non lucris temporalibus, sed lucrandis animabus operam demus.* Et certè cùm ad hoc dotata sint Ordinis nostri Monasteria, ut quibusvis à sæculi corruptela sincerè & ex animo converti volentibus, tamquam asyla & perfugia, pateant; intolerabilis inhumanitatis est, pauperes terreno censu, sed gratia & bona voluntate locupletes hinc excludere; & quos Deus ad religiosam professionem vocaverit, quasi indignos rejicere. Viderint qui Cœnobiorum inopiam in facti sui excusationem afferunt: eam certè non admisit Jacobus à Vitriaco Cardinalis, *de Monialibus* sui temporis scribens, in

Historiæ Occidentalis cap. 15, *quæ passim & publicè pro miserabili Cœnobiorum ingressu pecuniam exigebant, allegantes suam paupertatem; & de simoniæ crimine pessimo non curantes, domum orationis in forum negotiationis convertebant.* Fit verò plerumque justo Dei judicio, ut nulla magis Cœnobia egestatem patiantur, quàm quæ ab suscipiendis Virginibus sacris ejusmodi dotem exigunt contra sacrorum Canonum præscripta.

Ad Rodulfum hujus epistolæ scriptorem revertor, qui insigne Monasterii sui Chronicon tredecim libris composuit, quod typis mandatum est in Spicilegii tomo 7, & paullo ultra annum M C XXXVI, qui Rodulfi prælationis vigesimus octavus erat, porrigitur, ut patet ex initio libri noni. Præter istud Chronicon Rodulfus alia quædam opuscula scripsit, quorum ipse in eo Chronico meminit, in primis, ut ipse memorat in lib. 8 pag. 450, volumen septem librorum, quos contra simoniacos scripsit. Volumen istud, uti & duas præmissas epistolas, inveni in Bibliotheca Gemblacensi sub hoc exordio: RODULFUS *gratiâ Dei sanctique Trudonis id quod est*, LIEBERTO *suo salutem. Scio me ante librum morosiùs hac illacque deferri, &c.* Liebertus is erat Canonicus Insulanus, de quo in Analectorum tomo 1. Tum incipit præfatio: *Nuper tibi, frater Lieberte, scripseram libellum, quem Laberinthum primæ Simonis intitulaveram, &c.* In primo libro, primam & maximam hæresim esse simoniam ostendit.

In secundo deplorat, quòd nihil maximum aut minimum tunc esset in domo Dei, quod qualicumque modo non esset venale. In tertio, ab agris incipiens, id est à Presbyteris villarum, progreditur usque ad rectores & magistratus ecclesiarum, ostendens quomodo soleant Clerici fieri, & ecclesias suscipere. In quarto ab agris transit ab urbes, agens de venditionibus præbendarum & omnium officiorum, quæ sunt in Ecclesia. In quinto sibi objicit, quòd de Monachis loquens, simonias eorum dissimulet. In duobus posterioribus libris purgat se de ejusmodi objectis. Ad hæc Rodulfus libellum de vita Lietberti Episcopi Cameracensis scripsit, uti colligo ex ms. codice Aquicinctensi, in quo libellus iste habetur cum hac clausula in fine: EXPLICIT VITA DOMNI LIETBERTI EPISCOPI, *edita à quodam Monacho, nomine* RODULFO. qui libellus absque Auctoris nomine vulgatus est in Spicilegii tomo 9.

Quantæ religionis esset Rodulfus, perspicuum est, tum ex ipsius scriptis, quæ sinceram morum puritatem spirant; tum ex eo, quòd invitus ac reluctans compulsus est ad regendam Abbatiam S. Pantaleonis, ut ipse testatur in Chronici lib. 11, quo in loco *dilapsum ordinem, & violatam Fratrum concordiam* (ipsius Rodulfi verba sunt) *pulchrè reformavit.* Istic Priorem sibi instituit SIBERTUM, ex Cœnobio S. Trudonis Monachum suum, in Chronici lib. 8. pag. 440 laudatum, qui superiori epistolæ occasionem & argumentum suppeditavit.

HERVARDI
LEODICENSIS ARCHIDIACONI
EPISTOLA
Ad G. Canonicum Laudunensem,

De GUIBERTO *Abbate Gemblacensi, & de scribenda vita S. Martini.*

REVERENDO Patri & domino G. beatæ Dei genitricis Mariæ Laudunensi Canonico, HERVARDUS, Leodiensis Archidiaconus, præsentis vitæ stadium justè vivendo viriliter percurrere, & æternæ beatitudinis bravium feliciter obtinere. Usitati moris est & longo bonorum consensu approbati, quibuslibet, & maximè facilibus & honestis petitionibus amicos sese invicem exaudire, ut per hilarem & promtam exterioris operis exhibitionem, in lucem & publicum procedat desiderabilis fructus occultæ dilectionis.

Inde est, quòd paternitatem vestram, cujus benignitatem à cunabulis muni-

ficam mihi & expositam, quotiens necessitas exegit, in libro experientiæ legi & relegi, devotè exoro, & instanter precor, quatinus favorabilem & omni acceptione dignam & pronè suscipiendam domni GUIBERTI, cognomento MARTINI, petitionem, cùm ad vos venerit, vel miserit, sine repudio affectuosè & gratanter excipiatis, efficaciterque compleatis. Effectus namque ejus multos lætificabit & ædificabit: vobis quoque, etiamsi nolitis, (quamvis hoc nec velle, nec quærere debeatis) magnam & laudem & gloriam pariet; sed & ipsi domno Guiberto propensiorem pro vobis apud Deum intercedendi affectum suggeret. Hic autem ille est Guibertus, qui quondam in Florinensi Monasterio priùs, & postea in Gemblacensi, Abbatis officio est functus, sed in neutro defunctus. Maluit siquidem utili quæsita & nacta occasione honestè cedere, quàm sub onere, quod solus & gemens sine fido portabat comportante, cadere, & casu sui ab ineptis irrisoribus ludibrium sustinere. Ad quid enim in fornace scandalorum & tribulationum flammis æstuante inutiliter

ureretur? præsertim cùm easdem flammas nec per se sufficeret exstinguere, nec absque magno læsionis detrimento diu posset tolerare, nullo scilicet in eadem sibi fornace auræ lenis sibilo flante, nulliusque piæ consolationis suffragio ejus acerrimos æstus refrigerante. Ideo prudenti usus consilio, salvari in imo, quàm periclitari in summo potiùs elegit; magisque humilis & pauperis Christi ab eo salvandus imitari vestigia, quàm ambulare in magnis & mirabilibus super se, cum eis aliquando pro fastu elationis puniendus. Hic idem est ille Guibertus Martinus, gloriosi Præsulis Martini cultor, nonnullus imitator, operumque & virtutum illius tam verbis, quàm scriptis studiosus commendator. Unde propter diuturnæ & affectuosæ devotionis erga eum constantiam, ejusdem eminentissimi Pontificis proprium nomen isti conversum est in agnomen: adeo ut jam non solo suo proprio nomine, quod est Guibertus; sed ob insigne prædictæ devotionis obsequium, quod ei sedulus exhibet, Guibertus Martinus jam passim, ubi notus est, appelletur.

Sed ut id pro quo iſta præmiſimus, & ad quod tendimus, jam proferamus; hic idem Guibertus Martinus, quem pro ſuis nobis carum meritis intimo vobis commendamus affectu; auditis & lectis quibuſdam opuſculis veſtris, his videlicet, quæ ſeu de vita egregii confeſſoris Chriſti Servatii; ſeu quo cultu & qua converſationis forma ſe agant Clerici, qui piè in Chriſto volunt vivere; heroïco uſus metro, præclaro digeſſiſtis opere; eorumdem ſcriptorum plus quàm dici poſſit, eleganti trahitur & delectatur venuſtate. Proinde quia, ſicut minùs vobis notus, de veſtro (nec mirum) diffidit aſſenſu; ad me veniens ob mutuæ agnitionis & dilectionis, quo invicem adſtringimur, complexum, nihil prorſus quod juſtè petam, vos mihi ſperans negaturum; humillimè & inſtantiſſimè frequenter deprecatus eſt, quatinus mea apud vos obtineam interceſſione, ut beatum Martinum, quem propter illa, quæ quotidie ejus experitur beneficia, quanta poteſt, veneratur & attollit devotione; vos quoque inter ceteros quos veneramini Sanctos, in patronum vobis aſſumatis: & ut etiam vos in opportu-

nitatibus opitulationum ejus suffragiis fulciamini, sicut & omnes qui ei puro famulantur affectu; aliquid ei honoris sedula & alacri intentione exhibeatis. Nec de ejusdem domni Guiberti Martini petitione, quin pareatis, aliquatenus stimulemini: quia nec aurum, nec argentum, nec quidlibet unde marsupium seu penu vestrum vacuetur, in beati Martini obsequio expendendum à vobis petiturus est. Quid tum? an ut ecclesiam ei construatis? nec hoc quidem, nam in possessione ecclesiarum nullus eo ditior Sanctus invenitur, præter Matrem Christi, & Clavigerum cæli. Si nihil horum; quid demum habet petere? nempe quod facillimè potestis præstare.

Quid illud? nimirum verba. quid levius verbis volantibus? Petimus itaque tam ipse, quàm ego cum eo, & enixiori quàm possumus intentione petimus, quatinus diligentissima investigatione, considerata tanti Pontificis incomparabili fere eminentia, qua merito & virtutum operibus, & nominis amplitudine summis aulæ cælestis Principibus, id est Prophetis & Apostolis, adæqua-

tur; toto ſubtiliſſimi quo polletis ingenii vigore & acumine adhibito, qui nonnullos in ſcriptis veſtris viciſtis, in hoc vos ipſum vincendo, ad laudem Dei & legentium utilitatem & delectationem, de materia, quæ vobis per litteras inſinuabitur, elegiaco metro aliqua memoratu digna in ipſius beati Martini honore conſcribatis.

Nec in hoc opuſculo ſanè fruſtra laborabitis. quia labor ipſe præter id, quod vos utiliter exercendo damnoſum à vobis repellet otium, geminam pariet retributionis utilitatem: dum pro eo & vivens, & mortuus, laudis præconio etiam nolens attollemini, & Martini veſtri patrocinio in omnibus periculis & tribulationibus vitæ hujus, & in ea, qua durior nulla eſt, neceſſitate, hoc eſt in articulo mortis, protegemini. Proinde qui ſomnolento diu otio torpuiſtis, tandem vel pulſatus expergiſcimini, & inſtar galli ſe ipſum complofis alis diverberando ad cantandum vigilantiorem reddentis, vires ingenii longa obſitas rubigine, ut reſplendeant, quaſi ad uſum limando expolite, & laudabilis exercitium laboris, id eſt opus

Deo gratum, & posteris commodum, ab ipso vobis Deo oblatum, gratanter & impigre suscipite: ne, si segniter differatis, alius clanculo mittat manum, & illud vobis præripiat; & sic utraque mercede, id est laudis temporalis, & æternæ retributionis, pro tepiditate dilationis vestræ careatis.

Quapropter suscipite illud incunctanter, & explete celeriter, antequam hebetata præ senio mentis acie, sera pænitentia incipiatis velle, cùm (quod Deus avertat) inops memoriæ & insufficiens haberi cœperitis: & tunc desidiæ vos pudeat, cùm emendare non poteritis. Expedite ergo vos, obsecro, ab omnibus aliorum, quantum fieri potest, negotiorum impedimentis, & operi huic, quod vobis per talem virum Deus perficiendum ingerit, vigilanti intentione vacate, & cum ipsius adjutorio, quanta potestis acceleratione, sine ipsius operis detrimento terminate. Cavete autem, quæso, ne si ulteriùs exspectetis, tempus quod omni sagitta sive avicula celeriùs prætervolat, vos non exspectet; & vitæ die clausa, tenebræ mortis, in quibus nemo potest operari, vos

occupent; & (quod maximè timendum est) ne Deum ipsum, qui vos per servum suum pulsat, offendatis; neve servi pigri & inutilis, qui de talento sibi credito lucrari noluit, pœnam incurratis. Jam verò ut demum tam producta claudatur epistola, filiali paternitatem vestram precor affectu, ut apud vos caritas obtineat, quod sincero & pio affectu poscit caritas: ne si caritatem exaudire nolueritis, nec vos, ut vacuum caritate, ille qui summa caritas est, in vestris precibus aliquatenus exaudiat. quod ipsa Caritas, id est Deus, sua pietate à vobis precibus beati Martini avertens tribuat, ut in eadem ipsa caritate omnia vestra compleantur.

ADNOTATIONES.

DE Hervardo Leodicensis ecclesiæ Archidiacono, hujus epistolæ scriptore, deque eo cui inscripta est epistola, G. Laudunensi Canonico, qui libellum de vita sancti Servatii Tungrensis Episcopi scripsisse hîc perhibetur; nihil succurrit observandum: at de Wiberto seu Guiberto, cujus occasione ac rogatu hæc epistola scripta est, quædam adnotare juvat ex mſ. Chronico Gemblacensi, in quo hæc legi. *De iste*

Guiberto, magnæ sanctitatis, probitatis & doctrinæ viro, si quis nosse desiderat, cujus meriti fuerit, abundè ex scriptis ejus id cognoscere poterit. Scripsit namque epistolas ad diversos morales, & optimis suasionibus refertas; Scripturam sacram semper habens in manu & ore, ad abbatialem dignitatem jam senio gravis adactus est. Vixit in Sacerdotio sexaginta tribus annis, ut in quadam epistola vitæ suæ primævæ defletiva, quæ incipit, Beatus Augustinus, *de se plenius recitat. Magnus zelator fuit animarum, suæ præcipuè, non minùs aliorum, quod patet in omnibus epistolis suis, quas ad diversas personas, tam excellentis, quàm paris ac sociæ conditionis destinavit. Habitavit in diversis Monasteriis, utpote in Galliam profectus bis, in Monasterio Turonensi divo Martino sacro, ubi plurimùm diligebatur tum propter honestatem morum, tum propter vitam sancti Martini, quam metro composuerat, & Turonensibus obtulerat: à quibus evocatus, reversus est Gemblacum, & non ita diu pòst à Monachis sanctorum Iohannis & Mauri Martyrum in Florinis Abbas est postulatus: quibus laudabiliter præfuit annos quinque, menses octo. Interea temporis Iohannes Abbas Gemblacensis è vivis excessit, ad cujus celebranda funeralia à Monachis Gemblacensibus dictus Abbas Florinensis vocatus est. Volentem Florinas reverti Fratres Gemblacenses illum elegerunt in Abbatem suum circa annum Domini* M C XCIV, *præfuitque annis decem.* Et post multa: *Ad Guibertum Abbatem nostrum revertamur, qui in diversis locis & Monasteriis diverso tempore habitavit. Et*

Et primum quidem vitam monasticam professus fuit in hoc Gemblacensi Monasterio : postmodum profectus in Galliam, in Turonensi habitavit; unde exiens, Gemblacum est reversus. Florinenses hunc interea temporis in Abbatem sibi elegerunt & postulaverunt, atque Abbate Gemblacensi defuncto, ibidem factus est Abbas. Post annos verò decem exactos in regimine Gemblacensi, quindecim & octo menses in Florinensi, utramque Abbatiam resignavit, & apud Florinenses habitavit. Inde venit in Villare Cœnobium; quod deserens, iterum in Galliam abiit, Turonisque habitavit. quibus valedicens ad quamdam virginem, Hildegardem nomine, divertit : cui multam felicitatem precatus, Gemblacum ad priorem & proprium nidum reversus, ibidem obiit senex dierum, & dives multorum bonorum operum. Vixit in Sacerdotio, uti suprà dictum est, sexaginta tres & ampliùs annos. Viam universæ carnis ingressus est vigesima secunda die mensis Februarii. Hæc pauca ex pluribus ejus rectè gestis.

Hæc de Guiberto, qui viris doctis parum (ut puto) hactenus notus est; adnotanda duxi : sed ut de ejus operibus accuratior notitia habeatur, quid super his in itinere Belgico animadverterim, indicare, aliquod operæ pretium existimavi. Guiberti lucubrationes inveni in tribus membraneis codicibus, præsertim verò epistolas, de quibus quædam carptim hîc delibare juvat.

ARNULFO *Scholastico* complures scripsit, de amicitia videlicet, de sollemnitate paschali,

de exitu Ægypti, id eſt hujus mundi, de tribulatione patienter ſuſtinenda, de voluntaria paupertate; & de theſauris ſapientiæ, de ſancto Vincentio Martyre, & de patientia, &c.

JOHANNEM, Arnulfi Scholaſtici fratrem, ad converſionem & ſpiritalem militiam hortatur duabus litteris, JOHANNI *fratri cariſſimo* inſcriptis.

RAINERO *fratri dulciſſimo* ægrotanti condolet, eumque ad converſionem hortatur. Eidem ſcribit de dignitate ſacerdotali: tum aliam epiſtolam de ſollemnitate paſchali, ubi Rainerum *Scholaſticum* appellat.

LAMBERTO *nepoti ſuo*, qui ſæcularibus negotiis plus æquo irretitus erat, tres epiſtolas dirigit, quibus eum ad ſtudium virtutum adhortatur. Hæc in primo codice reperi: quæ verò ſequuntur, in ſecundo.

In primis occurrit opus de vita & miraculis ſancti Martini rythmicè ſcriptum quatuor libris: quorum prologus ſolutæ orationis indicat, opus iſtud PHILIPPO Colonienſi Archiepiſcopo oblatum eſſe Bobardiæ, cùm Philippus *in comitatu teneretur.* Eidem Philippo multæ inſcriptæ ſunt litteræ à Guiberto, qui paſſim eum *ſummi Paſtoris & Chriſti Vicarium* appellat. Prima eſt de myſteriis creationis & reparationis. II excuſatoria, quòd in Paſtores ſcribens, eum tetigiſſe viſus ſit. III Philippi nomine ad Abbatem Majoris-monaſterii, & ad Primicerium eccleſiæ Caſtri-novi, in qua eos interrogat de more claudendi portas Monaſte-

rii in nocte festi Ordinationis, seu translationis sancti Martini, & de fama quæ tum ferebat, sanctum Martinum nocte illa Missam celebrare. IV Philippo respondent Herveus Abbas & Fratres Capituli Majoris-monasterii, & quæsitis faciunt satis; laudantque Guibertum. Quintam & sextam scribunt eidem Philippo Philippus Decanus, Rainaldus Thesaurarius, totumque Capitulum sancti Martini Turonensis, in quarum litterarum priori gratias agunt de vita sancti Martini sibi transmissa : in utrisque verò quædam sancti Martini miracula referunt. VII est Guiberti Philippo de beneficiis gratias agentis. VIII ejusdem ad eumdem de laudabili conversatione Fratrum Majoris-monasterii. IX de nobilitate & magnificentia ecclesiæ Castri-novi. X Guibertus Philippum hortatur ad officii sui cultum, & ad studium pacis sarciendæ in conventu Leodicensi. XI eidem gratulatur de restituta pace.

Herveo Majoris-monasterii Abbati, ejusque sacro conventui gratias agit de hospitalitate sibi præstita ; & de eo quòd libros de miraculis sancti Jacobi, de bellis in Hispania à Carolo Magno gestis, & de martyrio Rollandi Ducis, transscribendi facultatem ab eis obtinuerit : quorum librorum exemplar ad transscribendum certatim à se rapi testatur. (nempe eo tempore venditari cœperunt falsæ ejusmodi merces) quod argumentum est epistolæ XII. In XIII verò Fratribus Majoris-monasterii inscripta laudat eorum religionem, &

quædam corrigenda notat. XIV directa est JOHANNI Abbati Fratribusque ejusdem Cœnobii, quibus gratias agit Guibertus, ab iisque libros Paulini postulat, & se duabus Abbatiis antea præpositum, tunc uni Florinensi præesse scribit.

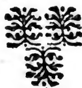
Post hæc subsequitur in eodem codice Guiberti epistola ad Philippum Coloniensem Archiepiscopum, cujus mandato de scribenda sanctæ Hildegardis vita se parere dicit.

Tum variæ ejusdem Guiberti epistolæ ad *domnam Hildegardem magistram Cœnobii sancti Roberti Binguensis* subsequuntur. prima de excellentia sancti Martini Episcopi. secunda de visionibus Hildegardis, de quibus quærit an, ut fama ferebat, visionum suarum, postquam eas scripsisset, oblivisceretur; tum an eas ipsa Latinè scribat; ac demum an Latinam linguam didicerit. In fine: *Salutant te dilecti & ex facie noti dilectores tui Sigerus de Vvaura, & Nicolaus Miles juvenis de Niel, quem cum ipso te visitante in Quadragesima vidisti. Salutat te Frater Franco Reclusus, ecclesiæ vestræ filius probus in Christo, & Frater Robertus languens corpore, sed valens mente, in monte qui dicitur sancti Guiberti, recubans. Salutant te dominus Emmo, ecclesiæ nostræ parrochianæ Presbyter, &c.*

Prætereo alias ejusdem Guiberti epistolas ad Hildegardem, numero octo, tum responsiones Hildegardis ad ipsum, variasque tum ejusdem Guiberti ad Sorores ecclesiæ beatæ Mariæ sanctique Roberti de Binguia; tum earumdem

Sororum ad Guibertum responsa; aliasque aliis personis scriptas, nempe JOSEPHO *egregiæ probitatis Scholastico*, qui Hierosolymam cum Cantuariensi Antistite profecturus, Guiberto prosam de sancto Martino examinandam obtulit; SIGFRIDO Moguntino Archiepiscopo, de virtutibus sancti Martini: & CONRADO ejusdem ecclesiæ Pontifici, de variis Coloniensis ecclesiæ successibus: denique GODEFRIDO Abbati Monasterii sancti Eucharii & sancti Willibrordi, de vita sanctæ Hildegardis, quam ipse Guibertus scriptis mandavit.

Ad hæc Bartholomæus Fisenus in Floribus Ecclesiæ Leodiensis, ubi de Abbatibus Gemblacensibus, testatur Guibertum nonnulla etiam scripsisse ad beatam Lutgardem, quæ in vicino Aquiriensi Parthenone vivebat; atque anno MCCVIII, hoc est biennio post abdicatam præfecturam, ad superos abiisse.

QUORUMDAM EPISCOPORUM CARNUTENSIUM.

obitus & elogia.

De FROTBOLDO *Episcopo Carnutensi*.

ANNO Incarnationis dominicæ octingentesimo quinquagesimo octavo, Indictione sexta, à paganis Sequanensibus facta est magna cædes Carnotis, in qua interemti sunt FROTBOLDUS Episcopus, Stephanus Presbyter, Titulfus Presbyter & Monachus, Tetbertus Presbyter, Rainulfus Presbyter, Adalgaudus Clericus, Modo Clericus, Landramnus Subdiaconus, Letramnus Subdiaconus, Almandus Subdiaconus, Ulgarius Subdiaconus, Adalbertus Clericus, Gauzbertus Clericus, & cetera multitudo: pro quibus exorate Dominum.

ADNOTATIONES.

HÆc Frotboldi cædes facta est per Nortmannos, qui hîc *pagani Sequanenses*, propterea quòd Sequanam insiderent, appellantur. Cædem istam ad annum DCCCLVII revocant Annales Bertiniani: in quibus FROTBALDUS, non quidem cæsus, sed *ex civitate pedibus fugiens, fluviumque Auduram natatu petens, aquis interceptus mortuusque* perhibetur. At in Chartario Monasterii sancti Petri Carnutensis Episcopum cum Canonicis & Monachis *cruentis gladiis mactatum* fuisse legimus. Nempe *pridie Idus Iunii*, tametsi diei indictio in Necrologio Carnutensi (si non me fallit memoriola) prætermissa est. At cùm in eodem libro conjungatur cum Sigone, qui *factus ex Clerico Monachus, & Abbas tandem Salmurensis Monasterii*, obiisse *pridie Idus Iunii* in Salmurensibus tabulis perhibetur; eumdem obitûs diem Frotboldo assignare licet.

Ea quæ mox de Frotboldo retuli, quæque abhinc referentur usque ad elogium Armandi Aquensis Archiepiscopi, excerpta sunt ex Carnutenæ ecclesiæ Necrologio, ab annis quingentis exarari cœpto, quod V. Cl. Antonius Vion Herovallius, publicæ pecuniæ rationum Auditor, mihi pro suo in litteratos studio communicavit. In isto obituum libro multa reperiuntur notatu digna ad Carnutensis ecclesiæ historiam illustrandam: sed ea tantùm quæ ad Episcopos &

viros clariores pertinent, excerpere visum est, prætermissis Fulberti & Ivonis Episcoporum elogiis, quæ omnino eadem in fusiori Gallia Christiana edita sunt.

De GERARDO *Episcopo Carnutensi.*

Idus Junii obit domnus GERARDUS Episcopus. hic sua impetratione impetravit apud CAROLUM Imperatorem Aloïam: cujus medietatem altari sanctæ Mariæ, alteram cessit profuturam Fratrum utilitati. qui etiam reddidit Fratribus medietatem Alvernis, quam domnus FROTBOLDUS Episcopus jam olim tum cesserat primam*.

*f. primus.

ADNOTATIO.

IN fusiori Gallia Christiana nudum Gerardi nomen invenitur, ordine 48, scilicet post Gisslebertum, qui post annum DCCCLXXVIII è vivis excessit III *Non. Januarii* ex Necrologio, in quo GISLEVERTUS appellatur: Gerardus proinde vixit Carolo Crasso Imperatore, à quo Aloïam impetravit.

De HAGANONE, RAGENFREDO, HARDOINO, WLFALDO, ODONE, & RODULFO *Episcopis Ecclesiæ Carnutensis.*

VIIII Kal. Januarii anno DCCCCXLI, Indict. XIIII, obiit HAGANUS Episcopus & Comes, Leobino beatissimo primus consimilis: cujus anima, sicut ei in hac vita jure potestatis coæquata est, ita cum eo in futura perenni felicitate perfruatur.

XIIII Kal. Augusti obiit RAGENFREDUS Episcopus, qui ecclesiam sanctæ Mariæ ornavit mirificè, & Clericis multa bona fecit.

II Id. Augusti obiit HARDUINUS Episcopus Carnotensium.

VI Non. Octobris obiit Deo acceptissimus, omniumque laudabilium virtutum claritate decoratus, Abbas primùm, postque Pontifex sedis istius WLFALDUS.

VIII Kal. Septembris obiit Episcopus ODO.

II Idus Julii obiit RODOLFUS Episcopus, ecclesiasticæ disciplinæ cul-

tor admodum ſtrenuus, & rerum Fratrum inſtructor ſedulus, tutorque ferventiſſimus, omni morum honeſtate præclarus.

ADNOTATIONES

HI Epiſcopi, numero ſex, unus poſt alium, Carnutenſem eccleſiam rexerunt.

Haganoni Epiſcopo locum tribuunt indices poſt Aimericum Gerardi ſucceſſorem. Hunc verò Haganonem, qui *Comes* hîc appellatur, eumdem eſſe puto cum Haganone Comite, qui pacto inito inter Carolum, cognomento Simplicem, & Henricum Reges, anno DCCCCXXI ſubſcripſiſſe invenitur. De eodem etiam interpretor Frodoardi Chronicon ad annum DCCCCXX, quo *omnes Franciæ* Comites Regem ſuum Carolum apud urbem Sueſſionem deſeruiſſe perhibentur, *quia Haganonem Conſiliarium ſuum, quem de mediocribus potentem fecerat, dimittere nolebat.* In eodem obituum libro VII Kal. Septembris memoratur *Hugo filius Haganonis, qui* Carnutenſis *eccleſiæ Canonicis Abbatiam de Nielſa omnibus eamdem requirentibus Præpoſitis tribuit, & ibidem ex Milite factus Monachus fuit.* quod forſitan de filio Haganonis Epiſcopi, qui Hugonem ante ſacrorum Ordinum ſuſceptionem genuerit, intelligendum eſt. Porro Hagano Epiſcopus Cœnobium S. Petri in ſuburbio Carnutenſi inſtauravit, id-

que ipsum Ragenfredus, Haganonis successor, Monachis restituit per Alveum Canonicorum ejus loci Abbatem, collaborante Wlfaldo Abbate Floriacensi, & post Harduinum Carnutensi Episcopo ab anno DCCCC LXII ad DCCCC LXXIII.

Wlfaldo Rodulfus successit, Rodulfo Fulbertus: cujus elogium refert obituum liber, nempe illud ipsum, quod tum initio Fulberti operum, tum in fusiori Gallia Christiana vulgatum est. Nulla mentio in eo elogio, nec alibi quidem, de patria Fulberti, quem Romanum, aut certè Italum fuisse colligo ex ejus epistola 2 ad Einardum. Consultus quippe Fulbertus quid sentiret de ritu illo, quo Presbyteris recèns ordinatis hostia ab Episcopo in quadraginta dierum communionem tradi solebat; inter alia respondit, id ita statui in quodam codice, quem *à natali patria* inter ceteros devexerat, id est quem *à Romano scrinio*, ut in fine epistolæ scribit, *prolatum* acceperat. Unum hîc de Fulberto addere juvat, nempe Sigonem Cantorem ipsius exsequiis celebrandis ornandoque tumulo operam & opes contulisse, uti colligo ex eodem Necrologio ad diem v Idus Julii, ubi hæc verba: *Obiit* SIGO *Levita, sapientiâ clarus, vitaque venerandus, Cantor hujus sanctæ matris ecclesiæ nominatissimus, ammirandi Præsulis* FULBERTI, *dum terris exsularet, fidus à secretis, postea (ut datur cerni) tumulator liberalis.* Eodem verò quo Frotboldus Episcopus die, laudatur SIGO, *factus ex Clerico*

Monachus, & Abbas tandem Salmurensis Monasterii, de quo Adelmanni rythmicos versus in tomo I Analectorum editos interpretabar: nunc verò potiùs Sigoni Levitæ convenire puto, propterea quòd Sigo ille, quicumque est, ab Adelmanno laudatur ob *musicam organalem*. quod Cantori potiùs tribuendum videtur.

De THEODERICO *Episcopo Carnutensi.*

XVI Kal. Maii obiit domnus TEODERICUS Episcopus, qui hanc ecclesiam librorum copiâ & multimodis ornamentis decoravit, atque augendo Fratrum usui contulit alodum suum de Cersiaco, ecclesiam Viletæ cum altari & ecclesia Supplantati cum altari, duosque vinearum clausos, unum quinquaginta duorum, alterum XII agripennium, cum quadam domo annonæ & vino Fratrum custodiendo necessaria.

ADNOTATIO.

POST Fulberti mortem, quæ contigit IV Idus Aprilis, anno M XXVIII secundùm veterem calculum, id est anno M XXIX secundùm novum, in ejus locum subrogatus est Theodericus, cui successit Rotbertus ex Mo-

nacho factus Episcopus pontificatu Gregorii VII, apud quem simoniæ insimulatus est: à quo crimine ut se purgaret, Romam perrexit. Inde verò in patriam revertens, mortuus est Silvaniaci, ut mox ex Necrologii verbis constabit: qui locus est apud Borbonenses Prioratu Ordinis Cluniacensis insignis. Rotberto successit Adraldus: de utroque infrà.

De ROTBERTO I *Episcopo Carnutensi.*

x Kal. Januarii obiit Silvaniaci ROBERTUS Episcopus Româ veniens, quo ipse perrexerat, ut ecclesiam istam retro diu inquietatam reduceret in statum pristinæ tranquillitatis, consilio & auxilio sanctæ matris suæ: quam toto corde diligens, reddiderat ei, redimendo plurima ornamenta malè ab aliis distracta, calicem scilicet magnum argenti, & dorsalia plura cum cappis & palliis. Dederat quoque ei nova quinque dorsalia caro pretio emta, & duo manilia argentea cum urceo, multo plura & majora dare proponens, si Deus longiorem vitam sibi præstitisset.

De ADRALDO Episcopo Carnutensi.

IV Idus Februarii obiit ADRALDUS, hujus misericordissimæ Dei matris ecclesiæ Episcopus venerabilis, & Abbas Bremetensis, vir eloquentissimus, atque scientiæ radiis illuminatus. qui ecclesiam istam sibi commissam toto cordis affectu, totaque mentis intentione dilexit, & eam vita sibi manente diversorum ornamentorum muneribus, cappis videlicet optimis, & dorsalibus preciosissimis, sicuti Pastor egregius, instruxit, unumque ei aureum calicem opere elegantissimo informatum donavit, quem & cotidiano altaris servitio deputavit: atque hujus vitæ præsentis cursu completo, capellam suam, ornamentis episcopalibus instructam, cum ingenti argenti pondere, pro peccatorum suorum remissione, huic præclaræ matri suæ ecclesiæ dereliquit.

De GAUFRIDO II *Episcopo Carnutensi*.

IX Kal. Februarii in Dei misericordia egressus est de ergastulo carnis piæ & dulcis memoriæ Pater noster GAUFRIDUS, hujus sanctæ sedis Antistes, legatione Sedis apostolicæ sub beato Papa INNOCENTIO super Bituricensem, Burdegalensem, Turonensem, & Dolensem provincias per annos circiter quindecim sanctè & religiosè functus, multa in ipsa legatione à schismaticorum infestatione, quos ad sinum matris Ecclesiæ revocavit, pericula passus. Simoniacæ pestis egregius exstirpator, excutiens manus à munere, florens & firma suo tempore Ecclesiæ Dei, tam in Sacerdotii dignitate, quàm in honore Regni columna; doctrinæ divinæ præco mirabilis, omnium, quæ suæ necessitati subtrahere poterat, pauperibus dapsilis erogator; rectitudinis & caritatis præcipuus amator; animâ sanctus, & mundus corpore. qui in magna tranquillitate, quoad vixit, præsentem rexit ecclesiam; &

murum validissimum pro ea se opponens, ab innumeris perturbationibus eam strenuè defensavit, multa beneficia ei contulit, pallia & pannos sericos plures dedit, cereos duos qui ante beatæ MARIÆ memoriam die ac nocte in perpetuum ardeant, instituit. Inter multa munimenta Romanorum Pontificum, Regum quoque & Principum, quæ de immunitate possessionum hujus ecclesiæ nonnullo labore & expensis suis acquisivit, de libertate etiam hominum, tam qui ad Episcopum, quàm qui ad nos pertinent, scilicet ut adversus omnes, tam liberos, quàm servos, in omnibus causis, placitis & negotiis liberam & perfectam habeant testificandi & bellandi licentiam, à pio Rege LUDOVICO communi Episcoporum & Procerum suorum & illustris Comitis TEOBAUDI assensu & consilio, necnon & uxoris suæ ADELAÏS, & filii sui PHILIPPI in Regem jam designati, & à beatæ memoriæ Papa HONORIO valde utilia privilegia impetravit. Pro cujus anima habemus in anniversaria die obitus sui, quam deinceps annuatim accensis quatuordecim cereis sollemniter

lemniter celebrari instituimus ab eo qui possidebit villas, quas ipse huic ecclesiæ ædificavit, videlicet Tertregoderam, *Ticlin*, & boscum sancti Martini. Unusquisque Canonicus qui eidem anniversario interfuerit, decem & novem, & Clericus chori non Canonicus sex denarios percipiet.

ADNOTATIO.

POST Adraldum mox laudatum, Gaufridus eo nomine primus Carnutensem ecclesiam rexit: cui suffectus Ivo, qui obiit anno M C X V. Ivonem excepit Gaufridus, cujus est superius elogium. De Gaufrido primo nihil deprehendi in Necrologio: quæ verò in eo libro de Ivone habentur, jam alibi edita sunt. Hîc de Gaufrido secundo quædam adnotare juverit.

In multis, quæ pro ecclesia sua obtinuit, privilegiis, unum à Ludovico Rege sexto impetravit, *scilicet ut adversus omnes, tam liberos, quàm servos; in omnibus causis, placitis, & negotiis, liberam & perfectam habeant testificandi & bellandi licentiam.* Consimile privilegium idem Rex concessit Theobaldo Abbati & Monachis Fossatensibus: quod privilegium huic loco illustrando inferiùs subjiciam.

Gaufridi obitum referunt fusioris Galliæ Christianæ auctores ad annum M C XXXVIII.

At ſeriùs toto decennio contigiſſe conſtat ex iis, quæ in Præfatione ad novam S. Bernardi Abbatis operum editionem obſervavi. Quippe Bernardo comes adjunctus eſt Gaufridus, in Tolosanas partes adverſus Henricum hæreticum proficiſcenti anno MCXLVII, & Gaufridus per quindecim annos functus eſt legationis munere, quod Innocentius Papa II ipſi attribuit poſt annum MCXXXI. Sepultus eſt Gaufridus in Monaſterio Joſaphatenſi, cujus ipſe auctor fuerat: in cujus loci Necrologio hoc meruit elogium ad diem præmiſſum. *Depoſitio domni* GAUFREDI *Carnotenſis Epiſcopi ſanctæ honorabiliſque memoriæ, qui inter plurima ſanctitatis ſuæ inſignia, in principio epiſcopatus ſui, anno videlicet tertio, Monaſterium hoc in terra patrimonii ſui inchoans ædificare, multis locis de patrimonii ſui terris atque reditibus dotavit, & monaſticæ religionis inſtitutis luculenter ordinavit. Inſuper etiam locum iſtum, & quæcumque ejus vel poſſeſſa vel poſſidenda, munimentis privilegiorum ſanctæ Romanæ & apoſtolicæ auctoritatis, utpote Sedis apoſtolicæ Legatus, magnificè roborari curavit. Unde ad perpetuam rei memoriam in noſtro Capitulo generali ſtatutum eſt, ut hac die ſollemne anniverſarium cum commenda & Miſſa ſollemni, & in fine* Libera *ſuper tumulum ejus perpetuò celebretur. In cujus obitu Abbas tenetur dare omnibus Religioſis pitanciam annuatim.* Hæc de Gaufrido. nunc Ludovici cognomento Craſſi diploma pro Foſſatenſibus referendum eſt.

LUDOVICUS, Dei gratiâ Francorum Rex, omnibus Christi fidelibus. Cùm juxta sacratissimarum legum instituta regia potestas ex injuncto sibi officio ecclesiarum defensioni & honori plurimum vacare debeat; operæ pretium est eos, quibus tanta permissa est à Deo potestas, earum tranquillitati & paci attentiori sollicitudinis cura providere, & ad laudem Dei omnipotentis, per quem Reges regnant, ecclesias & earum res quodam honoris privilegio decorare: ut in bonis actibus & regium morem exerceant, & supernæ retributionis præmium indubitanter recipiant. Noverint igitur omnes, quia sancti Petri Fossatensis Cœnobii Abbas, THEOBALDUS nomine, nostræ serenitatis adierit præsentiam, conquerendo ostendens, & ostendendo conquerens, quatinus servi sanctæ Fossatensis ecclesiæ sæcularibus personis tanto contemptui habebantur, quòd in forensibus & in civilibus causis vel placitis adversus liberos homines in testimonium nullatenus recipiebantur, & ecclesiastica mancipia sæcularibus servis fere in nullo præferebantur. Unde res ecclesiastica, ob tanti scilicet dedecoris opprobrium, non solummodo vilescebat, sed maximum diminutionis incommodum de die in diem incurrebat.

Cognitâ verò Ecclesiæ querelâ, motus tam ratione, quàm dilectione, necessarium duxi à Fossatensi ecclesia, nobis quidem inter alias familiarissima, tantum scandalum omnino re-

movere, & regiam ſedem regio beneficio ſublimare. Ego igitur LUDOVICUS, Dei clementiâ Francorum Rex, communi quidem Epiſcoporum & Procerum noſtrorum conſilio & aſſenſu, regiæ auctoritatis decreto inſtituo & decerno, ut ſervi ſanctæ Foſſatenſis eccleſiæ adverſus omnes homines, tam liberos, quàm ſervos, in omnibus cauſis, placitis, & negotiis, liberam & perfectam habeant teſtificandi & bellandi licentiam; & nemo umquam ſervitutis occaſionem eis opponens, in eorum teſtimonio ullam dare præſumat calumniam. Hac autem ratione licentiam teſtificandi ea quæ viderint & audierint, eis concedimus, quòd ſi aliquis liber homo in eadem cauſa de falſo teſtimonio illos contradicere vel comprobare voluerit; aut ſuam comprobationem duello perficiat, aut eorum ſacramentum ſine ulla alia contradictione recipiens, illorum teſtimonio adquieſcat. Quòd ſi aliquis temeraria præſumtione illorum teſtimonium in aliquo refutaverit, aut calumniaverit; non ſolùm regiæ auctoritatis & publicæ inſtitutionis reus exſiſtat, ſed querelam negotii ſui vel placiti irrecuperabiliter amittat, ita ſcilicet, ut præſumtuoſus calumniator, de querela ſua, ſi quærat, ulteriùs non audiatur; & ſi aliquid ab eo quæratur, alterius querelæ reus & convictus habeatur. Illud etiam ſtatuimus, ut prædictus calumniator, niſi de tanta calumniæ culpa Foſſatenſi eccleſiæ ſatisfecerit, excommunicationis mucrone feriatur, & ad teſtimonium facien-

dum interea non admittatur. Ut autem hujus nostræ institutionis edictum perpetuæ firmitatis privilegio muniatur, præsentem chartam fieri præcepimus, quæ nostræ auctoritatis effectum posterorum memoriæ tradat, & totius retractationis occasionem in perpetuum excludat. Actum Parisius publicè anno incarnati Verbi millesimo centesimo decimo octavo, regni nostri decimo, ADELAIDIS Reginæ quarto *, adstantibus in palatio nostro, quorum nomina subtitulata sunt & signa. Signum WILLELMI Dapiferi. S. HUGONIS Constabularii. S. GISLEBERTI Buticularii. S. GUIDONIS Camerarii. Data per manum STEPHANI Cancellarii.

* NOTA

De GOSLINO *Episco Carnutensi.*

III Non. Februarii obiit GOSLINUS, hujus sanctæ sedis reverendus Antistes, qui textum Evangeliorum, auri purissimi quinquaginta duabus unciis optimè decoratum, lapidibusque pretiosis operosè distinctum; tabulam quoque auream, septuaginta duas uncias appendentem, & pallia duo huic ecclesiæ contulit. Domos episcopales novas ex magna parte multo sumtu construxit: apud Bercherias satis idoneam mansionem ædificavit. Præpositu-

ram de Uno-gradu ex episcopali jure in usum Fratrum, qui Matutinis interfuerint, munifica largitione perpetuò transfudit. Singulis Canonicis paterna caritate decem solidos moriens delegavit: Clericis de Choro non Canonicis centum libras distribui fecit: ad opus turris centum libras dereliquit. Multo quoque rerum ipsius impendio Rex Francorum LODOVICUS, Lodovici Regis filius, libertatem episcopalium domorum cum omnibus ad eas pertinentibus, privilegii sui auctoritate & sigilli sui testimonio corroboravit. Super Majoribus villarum, & relevaminibus majoriarum, & gravaminibus rusticorum, nova quæ necessitas expetere videbatur, instituta prædictus Pater sanciens, & mala quæ in privilegio ejus communi assensu Capituli facto dinumerantur, ulteriùs fieri sub anathemate prohibens, nostræ omnium utilitati & pauperum quieti providere curavit. Villas subscriptas adquisivit, scilicet Mongervillam, Loum, Castellaria, & medietatem villæ, quæ dicitur Pons-Erardi, & medietatem alterius, quam Espinterias nominant, & ejus medietatem, quam Vil-

lam-bonam appellant: quas ea conditione ſucceſſores ſui Epiſcopi poſſidebunt, ut ſingulis Canonicis qui anniverſario ejus interfuerint, decem & octo tribuant denarios, ſex autem non Canonicis.

ADNOTATIO.

GOSLENUS, Gaufridi ſuperioris nepos, ſedem iniit anno M C XLVIII, ut patet tum ex præmiſſis de tempore obitus Gaufridi, tum ex ipſius Goſleni litteris Joſaphatenſi Monaſterio datis anno M C LI, quem tertium ſui pontificatus annum dicit. Ejus memoria in Necrologio Joſaphatenſis Monaſterii, ubi ſepultus eſt, Kal. Januarii conſignatur his verbis: *Depoſitio domni* GOSLENI *Carnotenſis Epiſcopi, fundatoris Abbatiæ S. Carauni: cujus oſſa jacent in ſacello beatæ Mariæ Virginis poſt cathedras noſtri chori.* Et tamen ejus epitaphium, quod in fuſiori Gallia Chriſtiana refertur, appoſitum eſt ad portam, qua fit aditus è clauſtro in eccleſiam. In eo epitaphio Goſlenus Abbatiam Joſaphatenſem, cujus primus auctor ſeu incœptor fuerat Gaufridus, perfeciſſe memoratur. Huic ſucceſſit Robertus ſecundus.

De ROBERTO II *Episcopo Carnutensi.*

IX Kal. Octobris dominicæ Incarnationis anno millesimo centesimo sexagesimo quarto migravit à sæculo ROBERTUS bonæ memoriæ, hujus sanctæ Sedis reverendus Antistes, qui huic ecclesiæ plurima contulit beneficia, videlicet X marcas argenti, tapetum, cappam, casulam, sandalia, stolam episcopalem, lapides plurimos pretiosos, vas crystallinum artificiosè cælatum, bacinos cupreos insigni sculptura mirandos, anulum suum benedictum, scrinio beatæ Mariæ affixum. Pavimentum verò in introitu chori mirificè reparavit, domos episcopales ex magna parte emendavit, capellam ibidem satis idoneam in honore beati Martini à fundamento refecit & consecravit; domum quamdam in claustro positam, quam nimis artam invenerat, multo sumtu melioravit, & terram eidem domui contiguam ad amplitudinem ipsius domus à manu laïca in honore ecclesiæ adquisivit.

Tres Abbatias instituit, scilicet Ab-

batiam beatæ Mariæ de Claro-fonte, Abbatiam ſancti Remigii, Abbatiam ſancti Cyrici; & libros plurimos, & alia multa eiſdem moriens dereliquit.

Apud Bercherias granicam muro clauſit. Apud Fontem-Gadanum molendinum unum & parvum ſtagnum reparavit, & villam in multis emendavit: eccleſiam de Balleolo reparavit, & donum Epiſcopi ibidem cum multa expenſa firmavit. Buxeium cum maximo ſumtu & labore ex laïcali jure in uſum Epiſcoporum perpetuò transfudit, & privilegiis firmavit. Baſochas à regia exactione, quæ brennagium * dicitur, non ſine maximo ſumtu liberavit. Juxta Bercherias ſuper Volgriam ſitas, terram quamdam, terræ hujus eccleſiæ proximam, ad augmentum Epiſcopatus ad villam ibi ædificandam induſtriâ ſuâ & ſumtu à laïcis adquiſivit. Decimam quandam juxta Veoſiam ad locum, qui dicitur Capella, retroactis temporibus ab eccleſia alienatam revocavit. In Epiſcopatu verò Ebroïcenſi, in territorio Illeïarum, decimam valde bonam, quæ communis eſt cum Monachis beati Petri, adquiſivit: quarum decimarum utramque ſuis

* *f.* bannagium

successoribus Episcopis eo tenore possidendam dereliquit, ut inde conferant singulis Canonicis, qui ejus anniversario interfuerint, XII denarios, VI autem non Canonicis.

De PETRO *Episcopo Carnutensi.*

X Kal. Martii obiit piæ recordationis Pater & Pastor noster egregius PETRUS Carnotensis Episcopus, qui priùs in Monasterio sancti Remigii Remensis super Monachorum gregem sibi creditum fidelis dispensator & prudentissimus, demum suffragantibus meritis ad pontificalis honoris apicem sublimatus, in sacræ religionis proposito perseverans, carnem suam assiduè vigiliis & abstinentiis edomans, multa apud nos memoranda mirabiliter & magnificè operatus est. Civitatem enim istam à porta de Sparris usque ad ecclesiam sanctæ Fidis, quæ in ea parte fossatis tantummodo cingebatur, ad quorum reparationem ipsius Episcopi terræ homines pro voluntate Comitis sæpius urgebantur, de suo proprio novis muris vallavit, & præfatis hominibus ab hu-

jusmodi operum vexationibus liberationem perpetuam adquisivit. Antiquam banni consuetudinem, quam perniciosa quorumdam cupiditas immutaverat, consentiente & sanctæ ejus exhortationi assensum humiliter præbente viro clarissimo & illustri THEOBALDO, ejusdem temporis Comite, in statum pristinum reformavit, talem scilicet cum eodem Comite circa bannum moderationem perpetuò observari constituens, ut nullus de cetero tabernam vini facere occasione banni valeat prohiberi, ita tamen quòd de unoquoque vini modio trium solidorum summa à burgensibus, qui banni tempore tabernas instituerint, pro bannagio persolvatur. In viis quoque quæ ex omni parte civitatis longa vetustate & attritione nimia dirutæ ac pæne jam inviæ videbantur, novas fieri calciatas instituit, & ad ejusdem operis instaurationem centum libras largitus, de proprio universos exemplo & exhortatione pariter invitavit. His itaque & aliis caritatis operibus insignitus, tanto dilectionis vinculo subditi sibi gregis animos pius Pastor illexerat, ut ad venerandas ejus

exſequias paſſim & publicè univerſi confluerent, & devotione mirabili ob ſanctitatis ejus munditiam ad corpus exanime & in feretro collocatum propiùs accedentes, os ipſius & faciem deoſculari penitus non horrerent. De bonis autem ejus quibus ipſe in ſupremi diſpoſitione arbitrii, ad opus Fratrum, qui ejus intererunt anniverſario, redditus adquiri præceperat, hujuſmodi redditus adquiſivimus: paſtus ſcilicet Majoris de Campis, octavam partem tam majoris, quàm minutæ decimæ de Lucceïo, & quicquid Hugo de Ruchevilla apud Cerevillam habebat, cenſum videlicet & terram.

ADNOTATIONES.

POST Robertum ſecundum, Guillelmum primum, & Johannem Sariſberienſem, ſedi Carnutenſi impoſitus eſt Petrus, à Cella Monaſterio Tricaſſium ſuburbano, ubi Monachus & Abbas primùm fuit, vulgo Cellenſis dictus. Is regimen eccleſiæ Carnutenſis iniit, non anno M C LXXXII, ut legitur in Gallia Chriſtiana, ſed anno M C LXXX deſinente, aut ſequenti ineunte. Nam Johannem ejus deceſſorem obiiſſe die XXV Octobris anni M C LXXX, conſtat tum ex Necrologio Joſaphatenſi, tum

ex Chronologia Hugonis Monachi Autisiodorensis, ejus temporis æqualis, qui prædicto anno M C L X X X Johannis obitum reponit. Certè Petrum ecclesiæ Carnutensi præfuisse annos septem, & anno M C L X X X V I I obiisse legitur in quodam indice Episcoporum istius ecclesiæ, uti jam observatum in Præfatione ad nonam editionem operum Petri Cellensis.

Petro successit Reginaldus, Reginaldo Galterus & Hugo, de quibus nihil singulare legitur in Necrologio. Hugonem excepere Albericus, Henricus, Matthæus, & Petrus, quorum elogia hîc subnecto.

De ALBERICO CORNUTO *Episcopo Carnutensi.*

ANNO Domini millesimo ducentesimo quadragesimo quarto, XV Kalendas Novembris, obiit reverendæ memoriæ ALBERICUS Cornutus, hujus sanctæ Sedis Episcopus. Hic enim nobilis genere, ab infantia bonæ indolis & docilis, ætate proficiens, profecit & sapientiâ; & tam vitæ, quàm morum strenuitate conspicuus, liberalibus studiis eruditus, thesauro juris civilis ditatus ad plenum, dum ejusdem juris supereminerer Parisius generale gymnasium, in eadem urbe civilis sapientiæ professor & rector, canonici Juris ex-

cellentiâ non mediocriter inſtitutus, adeo cœpit togæ præconiis præeminere, quòd in Regis & Regni conſilium exigentibus meritis eſt aſſumtus, fratri ſuo, eximio patri GALTERO, tunc Archiepiſcopo Senonenſi, cujus conſilio tunc celſitudo regia regebatur, in conſilio coadjunctus; & ut nihil deeſſet ad Epiſcopatus apicem promovendo, Theologiæ ſupplementum cumulo litterarum adjecit.

Tanto verò conſulatu idem Albericus pro ſui magnitudine morumque prærogativa non indignus, dum quondam Senonenſis, Carnotenſis, & Pariſienſis Canonicus in nobiliſſima beati Martini Turonenſis eccleſia de dono felicis recordationis LUDOVICI Regis Francorum illuſtris, Decani officium exerceret; Lemovicenſis eccleſia in tam remotis partibus ejus vulgatiſſimâ famâ reſperſa, eumdem in ſedis prædictæ Paſtorem elegit. qui licèt non indignus, ut recens ſpirabat aſſertio per ora multorum, Epiſcopatus apicem reformidans recipere recuſavit. Exinde verò per electionem concordem in eccleſia Bituricenſi bis ad Patriarchæ faſtigium

evocatur. quas electiones etsi nonus Papa Gregorius, non electi, sed electionis vitio non admisit, ad ejusdem Alberici famæ præconium bonitatisque meritum non immeritò referuntur.

Post verò non multum temporis Carnotensis ecclesia destituta Pastore, tollens alterum Josue, scilicet dictum Albericum nutricium suum, eumdem in Pastorem & Pontificem advocavit: cujus in cathedra sublimatus, ecclesiæ sibi commissæ tam in spiritualibus, quàm temporalibus potens & strenuus exstitit gubernator, ejusque cultum, honestatem, & jura multis laboribus & expensis conservare studuit & augere.

Tandemque vocatus ab Innocentio quarto Præsule Sedis apostolicæ, qui post decessum ejus suos fovit multipliciter & dilexit, Romam profecturus iter aggrediens, apud Primeriacum castrum Episcopi Nivernensis, venerabili patre Roberto nepote suo Nivernensi ecclesiæ præsidente, pervenit; ibidemque miles jam emeritus Christiano more decenter compositus, à laboribus & ærumnis hujus sæculi beato fine quievit: indeque delatus ad Nivernensem eccle-

ſiam, adſtantibus ibidem Abbatibus, Prioribus, Preſbyteriſque parochialibus de diœceſi Nivernenſi, ceteriſque Prælatis, qui tunc ad ſanctam Synodum ex more debito confluxerant, in eadem eccleſia honorabiliter eſt ſepultus. Nec ad tanti Patris exſequias tantam multitudinem caſu fortuito creditur conveniſſe: ſed actum videtur potiùs diſpenſatione ſupernæ gratiæ, ut qui dum viveret, honoris eccleſiæ fuerat exactiſſimus æmulator; in fine dierum, dum exſpectaturi præmium corpus tumulo locaretur, miniſtrorum eccleſiæ potiretur præſentia & honore.

Contulit autem huic eccleſiæ duo peroptima pallia, & altare quoddam portatile triplici genere lapidis pretioſi munitum, granicamque de Frauxineto ſumtuoſis ædificiis reparavit, & majoriam de Bercheriis Epiſcopi acquiſivit, quam ad anniverſarium ſuum ſingulis annis celebrandum legavit. pro qua reverendus Pater MATTHÆUS Carnotenſis Epiſcopus in Capitulo noſtro præſens voluit & conceſſit, quòd ipſe & ſucceſſores Epiſcopi Carnotenſes, qui pro tempore fuerint, quatuor libras monetæ

tæ

tæ currentis ſolvere teneantur in die anniverſarii, Canonicis qui anniverſario intererunt, diſtribuendas. Item Johannes de Eſpaillardo, Præpoſitus de Maſangeio, dicti Alberici conſanguineus, & ab eodem ſpecialiter prædilectus, dedit & conceſſit in augmentum quadraginta & quinque ſolidos, quos aſſignavit annis ſingulis percipiendos ſuper iis, quæ idem Præpoſitus emerat à Majore de Maſangeio apud Maſangeium: & ad hoc ea quæ emerat, eſſe conceſſit & voluit obligata. ita quòd centum ſolidi de prædictis, Canonicis; & reliqui viginti Clericis de choro, qui anniverſario in Vigiliis & in Miſſa intererunt, diſtribuentur; & quinque ſolidi qui ſuperſunt, pulſatoribus campanarum, qui etiam groſſiora tymbala in utraque turre in Vigiliis & in Miſſa pulſabunt, & pulſari facient, diſtribuentur: ſalva matriculariis Clericis portione in ſumma Clericis non Canonicis deputata. Voluerunt & conceſſerunt tam dominus Epiſcopus & Capicerius, quàm Capitulum, quòd dictum anniverſarium de cetero cum ſollemni luminari & ſollemniter celebretur.

De HENRICO *Episcopo Carnutensi.*

SECUNDO Non. Decembris obiit HENRICUS, priùs hujus ecclesiæ Blesensis Archidiaconus, postmodum verò in Episcopum assumtus. Fuit utique vir iste in spiritualium & temporalium amministratione providus, industrius, & discretus; gratiarum quoque multiformi munere copiosus, lenis, pacificus, mansuetus, modestus, sobrius, domui suæ bene præpositus, omnium morum venustate præclarus, in litterarum scientia, & juris maximè peritissimus, eloquentiâ conspicuus, in judicio justus, in consilio circumspectus, hujus ecclesiæ defensor egregius, opponens se murum pro domo Domini, & scutum inexpugnabile contra quoscumque libertates & consuetudines ecclesiasticas inpugnantes. qui decurso vitæ stadio temporalis, apud Mellentum, in ecclesia sancti Nicasii, diem clausit extremum: cujus corpus ad hanc urbem delatum, ante altare sancti Jacobi juxta Stephanum fratrem suum, hujus ecclesiæ quondam Decanum, habet con-

tiguam ſepulturam. Hæc eſt enim vera fraternitas, ut quos fraterna dilectio in vita conjunxit, poſt vitam etiam locorum diſtantia non disjungat. Pro cujus anniverſario in hac eccleſia ſingulis annis celebrando, reliquit Canonicis hujus eccleſiæ, qui anniverſario ejus intererunt, quatuor libras & decem & octo ſolidos cenſuales ſuper viginti & octo ſextariis terræ *Semeure*, ſito inter Bercherias, Lairengot & Joïacum, quos emit à Guilloto *de Meſſolet* armigero: qui cenſus debet reddi ſingulit annis apud Joïacum, in feſto beati Dionyſii.

De MATTHÆO *Epiſcopo Carnutenſi.*

ANNO Domini MCCLIX, pridie Kalendas Januarii, obiit in ſenectute bona reverendus Antiſtes hujus eccleſiæ MATTHÆUS, nepos piæ recordationis GALTERI, quondam Epiſcopi noſtri. Hujus Matthæi vita ſimplex & recta ante Deum, apud homines commendabilis & pia fuit. Nam refulgebat Deo dilectus ſanctis virtutibus, innocentiâ præditus, ſimplicitate conſpicuus, manſuetudine commenda-

bilis, suavitate venerabilis, benignitate laudabilis, humilitate incomparabilis: qui tamquam fidelis dispensator & prudens negotiator, talentum sibi creditum & commissum Domino Deo multiplicatum reddere studuit cum usuris. Is enim nomen Episcopi non assumsit in vacuum: sed nomen confœderavit operi, honoremque oneri indissolubiliter glutinavit; in vestimentis, equitatura, comitatu, clientela, supervacuam pompam, inutiles expensas, & quicquid ambitionem seu admirationem modernorum nostrorum perversa via sequi potest, salvo statu episcopalis ordinis, detestatus est. Hic obmissa qualibet vanitate studebat moribus implere Pontificem, & Sancto Sanctorum devotè serviens, officium suum, quotiens incumbebat, sedulus impendebat. Subditos non gravabat, patrimonium Christi & ecclesiæ in egentium necessitates, vel in usus extraordinarios expendebat. In defensione ecclesiæ suæ ac jurium ejus, quotiens opus fuit, contra Barones & Principes, qui de facili in unum conveniunt adversus Dominum & adversus Christum ejus,

ſe oppoſuit viriliter murum pro domo Iſraël venientibus ex adverſo, ita quòd per Dei gratiam tempore ſuo adverſus eam non prævaluerunt. Huic eccleſiæ ſanctæ laudabiliter ſervivit in officio Subdecani per ſpatium viginti duorum annorum: & tunc acquiſivit apud Loncellas in parrochia quam tenebat, terras arabiles, pro quibus ille qui tenet precariam de Loncellis, ſolvit XL ſolid. ad anniverſarium dicti Galteri Epiſcopi.

Item acquiſivit apud Ponceium in majoria de Benis terram ſeminis capientem XX unum ſextarium: apud Hardeceium in eadem majoria quamdam decimam, quæ valet ſexdecim ſextarios bladi, & octo avenæ annuatim, & ampliùs.

Item acquiſivit apud *Daulemont*, forragia, ſtramina, medietatem meſtivariorum, & quidquid Major de *Daulemont* percipiebat in granchia Capituli. Hæc autem prædicta, exceptis XL ſolidis prædictis, deputata ſunt ad anniverſaria Galteri de Voys Militis quondam, patris, Adæ matris, & Petri fratris ipſius. Pro prædictis verò acquiramentis Arnulfus de Beriovilla Canonicus Carno-

tensis solvit & solvet, quamdiu vixerit, IX libras annuatim : sed post decessum ipsius bene valebunt XV libras annui redditus. Procedente autem tempore, præveniente Dei gratia & subsequente, assumtus in Episcopum per tres-decim annos huic ecclesiæ præfuit & profecit. Acquisivit enim à Johanne de Monte-Tyrelli, Milite, & ejus uxore, majoriam de Ponte-Goëni cum omnibus juribus redhibentiis, consuetudinibus & pertinentiis, quæ bene valent L libras annuatim, & ampliùs.

Item in eadem villa acquisivit molendinum de *Ravoy*, quod valet XXX libras annuatim, & ampliùs.

Item in quadam parte forestæ antiquæ, quæ temporibus prædecessorum suorum & suo scissa non repullulabat propter vetustatem, & in magna planicie sterili adjacenti, fecit novalia, marnavit terras, & ad culturam redegit, & novum herbergamentum ibi fecit, & muris clausit.

Item acquisivit, & ad jus & proprietatem Episcopatus reduxit centum & sexaginta arpenta nemorum sita apud Frisciam, in quibus homines inibi com-

morantes ſolebant habere uſagium.

Item declaravit, & ad jus Epiſcopatus redegit cum magnis laboribus & expenſis rachetum de patre in filium de feodo Goëti.

Item acquiſivit apud Emenovillam partem terræ arabilis, capientis ſeptem modios ſeminis, eam marnavit, & fecit ibi granchiam pulcherrimam.

Item acquiſivit quicquid Matthæus de Bercheriis Miles habebat in dicta villa.

Item acquiſivit quicquid dictus Miles habebat apud Mundiumvillam, videlicet partem ſuam panum & vendarum.

Item acquiſivit apud Bercherias Epiſcopi à dicto Milite campi partem ſex modiorum terræ cum omnibus redhibentiis, in quibus dicto Militi & ejus ſucceſſoribus tenebatur Epiſcopus, qui pro tempore erat, dum eſſet apud Bercherias, videlicet in adminiſtratione cibi, potus, feni, avenæ, candelæ, ſibi & ſuo armigero.

Item acquiſivit apud *Villers* in parrochia Fraxineti Epiſcopi à quodam qui vocabatur *Quaſſegrein*, quicquid idem

Quaffegrein habebat ibi, videlicet campi partem, cenſus, gallinas & avenas.

Item apud Bazochias altas, fecit granchiam magnæ pulcritudinis.

Item adquiſivit apud collem Goderani à Roberto dicti loci Milite tres modios, & tria ſextaria avenæ, & IX ſolid. fornamentorum annui redditus.

Item acquiſivit à Guilloto de Lucenti decimam de Luceïo valentem C ſol. annuatim.

Item adquiſivit apud Carnotum à Guiardo *Bellegreuë* dimidium modium bladi, & totidem avenæ, quos ratione hereditatis ſuæ dictus Guiardus & anteceſſores ſui percipiebant in horreis Epiſcopi.

Item adquiſivit ab heredibus defuncti Renaudi de Bretolio, ſcilicet Gaufrido Clerico, nepote defuncti Nicolai *Maquerel*, & Avelina relicta dicti Nicolai, quinque modios frumenti, quos percipere conſueverant in granchia Buxeii, ita tamen quòd quoad vixerint dicti Gaufridus & Avelina, vel eorum alter, annuatim percipiant apud Carnotum in horreis Epiſcopi duos modios bladi: ſed poſt eorum deceſſum ceſſabit

solutio dicti bladi, nec extendetur ad heredes seu successores eorum.

Item adquisivit ab Avagoto de sancto Prisco Milite quicquid idem Miles habebat in parrochia capellæ de *Tielim*, videlicet campi partem & decimam, valentes annuatim circà quatuor modios & dimidium bladi & quindecim sextarios avenæ oblitarum cum quinque sol. fornamentorum, & quartam partem vendarum ejusdem parrochiæ. Ista adquisivit & alia, quæ non sunt scripta in libro hoc, de quibus ad præsens non recolimus.

Ad hæc dignum relatione fore novimus, quòd postquam LUDOVICUS Rex Francorum de transmarinis partibus rediisset, cœpit eum multipliciter inquietare super eo quod petebat pro se & successoribus suis ab eodem Episcopo & successoribus suis, gista seu procurationes quolibet anno apud Carnotum & apud Fraxinetum Episcopi, dicto Episcopo negante & viriliter resistente; tandem post multas injurias & damna non modica, per Ballivos & Servientes Regis sibi & suis illata, de bonorum, & maximè majorum de ec-

clesia, consilio, totiusque Capituli interveniente assensu, super controversia ordinatum exstitit in hunc modum: videlicet quòd Rex pro se & successoribus suis Regibus quitavit & penitus absolvit dictum Episcopum, successores suos, ac ecclesiam Carnotensem, à præstatione gistorum seu procurationum prædictorum, ita tamen quòd dictus Episcopus dedit & assignavit quinquaginta libras annui redditus, videlicet quindecim libras altari beatorum Angelorum, & quindecim altari sacrarum Virginum: quæ duo altaria fundata fuerunt tunc ad petitionem dicti Regis in ecclesia ista.

Item ad anniversaria LUDOVICI Regis patris sui, BLANCHÆ matris suæ, & ROBERTI quondam Comitis Attrebatensis fratris sui, quæ fiunt & fient de cetero in ecclesia ista, cuilibet quatuor libras. Residuas autem octo libras ad duas Missas, unam de sancto Spiritu, aliam de beata Virgine, quæ debent quolibet anno celebrari sollemniter pro dicto Rege & MARGARETA uxore sua, quamdiu vixerint. Post decessum autem eorum anniversaria sua

fient in ecclesia ista de summa pecuniæ prædicta, prout hæc & alia in ordinatione prædictorum pleniùs continentur.

Item dedit & legavit huic ecclesiæ plura & pulcherrima indumenta cum cappa, mitra, anulo magno, & baculo pastorali. Legavit etiam in omnibus domibus episcopalibus formas, mensas, & hujusmodi utensilia ad usus Episcopatus, ita quòd ab aliquo successore vel alio non possint alienari. De omnibus autem prædictis acquiramentis ab Episcopo factis, voluit, ordinavit, & statuit in suo testamento, quòd huic ecclesiæ assignarentur sexaginta libræ annui redditus, & ita percipiantur, videlicet viginti libræ super molendino *de Ravoy*; super majoria de Ponte-Goëni viginti quinque libræ; super decima de Luceio quatuor libræ; & undecim libræ apud Emenovillam: de quibus, triginta libræ distribuentur sex Clericis deservientibus in ecclesia ista ad augmentationem cultus divini à Capitulo instituendis; & aliæ triginta libræ erunt ad anniversarium dicti Matthæi in ecclesia ista sollemniter cele-

brandum, ita quòd de prædicta summa quilibet Clericus de choro non Canonicus, qui prædicto anniversario præsens fuerit, XII denarios in sero, & XII denarios in mane ad Missam percipiet. Matricularii Clerici quinque solidos in sero, & quinque solidos in mane percipient. Matriculari laïci & hostiarius Capituli, quilibet XII denarios eodem modo. Residuum verò distribuetur, medietas in sero, & medietas in mane, inter Canonicos qui præsentes erunt anniversario suo.

De PETRO II *Episcopo Carnutensi.*

Anno incarnati Verbi millesimo CC septuagesimo sexto, XI Kal. Aprilis, recolendæ memoriæ PETRUS de Minciaco, pius Pastor quondam hujus almæ ecclesiæ, migravit ad Dominum. Qui pacis vinculum cum suis fratribus, quod dudum gerebat in pectore, in fine volens ostendere, dissolutionem sui corporis sentiens imminere, ad episcopalem domum suam Carnotensem quasi divino nutu se transferens, vocatis fratribus ut ipsum decedentem mi-

ſericorditer viſitarent, ipſos præſentes, caritatis ſinceræ quam ad eos habebat, non immemor, fervanti ſpiritu, licèt ferè viribus corporis deſtitutus, verbis Salvatoris noſtri mortem temporalem prænoſcentis fretus, eſt ita benignè allocutus: *Deſiderio deſideravi hoc Paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar.* Quibus, ſicut paterna pietas ſuadebat, expoſitis, ab omnibus & ſingulis petita de commiſſis contra eos venia, & obtenta, ipſos data benedictione ſua ultima omnipotentis Dei benedictioni & cuſtodiæ commendavit. Ut tamen ſummo Deo, à quo bona cuncta prodeunt, de bonis operibus gratia referatur, & bene operandi incentivum poſteris augeatur; aliqua de ſuis virtutibus, conditionibus, & geſtis in commiſſo ſibi officio cenſeo exponenda.

Ipſe quidem de nobili proſapia ortus, ab ineunte ætate de virtute niſus creſcere in virtutem, liberalibus ſtudiis intentus, Pariſius rexit in artibus; ac demum ad civilia jura ſe transferens, & circa ea proficiens, tandem ad Jura canonica ſe convertit; digneque meruit Doctor fieri, & Pariſius regere in De-

cretis. Quippe recensendæ memoriæ avunculorum suorum HENRICI quondam Episcopi, STEPHANI quondam Decani Carnotensis, & EVRARDI Prioris sancti Martini de Campis Parisius, nepos non degener, sic ad omne bonum & communem gratiam propositum coaptavit, ut de Canonico Dunensis Archidiaconus, de Dunensi Pisciacensis, de Pisciacensi Decanus, de Decano Episcopus, obtinuerit Dei providentiâ promoveri. Item verò tam in spiritualibus, quàm temporalibus circumspectus, in consiliis providus, in judicio justus, in prosperitate mitis, in adversitate fortis, sobriè & castè vivendo, humiliter & devotè, prudenter & cum moderamine suos subditos importunè, opportunè, salubriter corrigendo, fratres Canonicos & familiares suos studiosè ad concordiam invitando, adversariis ecclesiæ consultè & & viriliter resistendo, circa commissum suæ sollicitudini officium per annos XVI cum Dei auxilio dispensator strenuus laboravit.

Operibus intentus misericordiæ, miseriam inopum & gemitum pauperum numquam sprevit; visceribus pietatis

affluens, pauperes, orphanos & viduas amplectendo, à conventibus Religiosorum, & maximè pauperum Monialium faciem non avertit: & (quod mirum videtur) in sua senectute tenacitatem & avaritiam repulit & contemsit, plebemque sibi commissam tam misericorditer, quàm salubriter gubernavit.

Ecclesiam circa cultum divinum augmentari disposuit, eam possessionibus ampliavit, ipsamque, juxta sui sancti propositi benignum arbitrium, in institutione personarum virtutibus & famâ pollentium, non habens considerationem necessitudinis, sanguinis, nec ad originem, magnificè decoravit; & quamplures de civitate atque diœcesi tam in majori ecclesia, quàm alibi in diœcesi ad beneficia sublimavit: ita quòd à retroactis temporibus non legitur, qui tot personas de civitate & diœcesi vocaverit ad ecclesiastica beneficia, & etiam dignitates. Et in suo regimine sic est laudabiliter conversatus, & taliter approbatus, talentaque sibi credita taliter ampliavit, quòd in die disceptationis extremæ paterfamilias, qui

talenta ipſa ſibi credidit & commiſit, juſtam & irreprehenſibilem creditur poſſe reddere rationem.

Porro divino faciente præſidio ſic bona temporalia ſuis ſibi temporibus abundarunt, & ea fideliter adeo diſpenſavit, quòd ædificia Epiſcopatui perquam neceſſaria apud Bercherias, videlicet domum novam cum clauſura pulcherrima, & apud Pontem-Goëni amplam & tornellis ornatam granchiam conſtruxit ſumtu non modico, & domos Buiſſeii, & etiam epiſcopales domos Carnotenſes quibuſdam ædificiis in eis de novo conſtructis optimè reparavit, necnon circa trecentas libras annui redditus Epiſcopatui acquiſivit, & de duodecim libris annuis avunculorum ſuorum anniverſaria augmentavit.

Inſuper & parſimoniæ ſuæ ſtudio Epiſcopatum ſuper contractis jamdudum debitis prædeceſſorum ſuorum temporibus, uſque ad ſummam duorum millium librarum Turonenſium erga Monaſteria beati Launomari Bleſenſis & ſancti Martini de Campis Pariſius, & alias liberavit, & eam ab omni ære

alieno

alieno dimisit liberam & immunem.

Præterea mille libr. Carnotenses ad augmentationem divini servitii in hac ecclesia assignavit, & anniversarium suum sollemne constituit: ad quod faciendum annis singulis quindecim libras annui redditus assignavit. Terræsanctæ sexcentas libras dedit: familiæ suæ, non solùm debitas, sed & gratuitas remunerationes, & aliis piis locis totum residuum disposuit salubriter erogandum. In ecclesia Fratrum Prædicatorum ante majus altare juxta suorum avunculorum sepulcra honorificè est sepultus, exspectans veram carnis resurrectionem die novissimo, & cum sanctis & electis Dei percipere portionem: quam sibi concedat fons misericordiæ Deus noster. Amen. Prædictas quindecim libras solvit Episcopus, de quibus Clerici de choro habent sexaginta solidos.

FORMA JURAMENTI INVESTIENDI CANONICI CARNUTENSIS.

EGo N. canonicandus in ecclesia Carnotensi, juro super istas sanctas reli-

quias, quòd pro ista præbenda, cujus investituram exspecto, non dedi, nec promisi, nec alius pro me dedit, aut promisit, me sciente, aurum, vel argentum, vel pecuniam aliquam, vel aliud, quod per pecuniam aliquam debeat aut valeat comparari: &, si promissum fuerit, per me non solvetur. Præterea juro me observaturum bona fide cum auxilio Capituli consuetudinem fore * mutatam hujus ecclesiæ; & quòd ego, quamdiu vixero, nihil de corpore præbendæ meæ ultra quadraginta solidos per annum percipiam, nisi priùs in propria persona mansionem fecero in civitate Carnotensi infra muros per dimidium annum, infra spatium quod est ab una nativitate sancti Johannis ad alteram, salvis exceptionibus à Capitulo receptis & approbatis: & quòd ab aliquo nullam indulgentiam de plus percipiendo impetrabo: & si alius mihi impetraverit, vel quocumque modo mihi concessa fuerit, numquam ea utar. Juro etiam bona fide me observaturum cum auxilio Capituli consuetudinem hujus ecclesiæ, quæ est de non recipiendis in Canonicos seu Cle-

* *f.* consuetudines firmatas

ricos de choro manumiſſis ſeu manumiſſorum filiis, exceptis quos eccleſia Carnotenſis ſcienter recipere conſuevit; & de non recipiendis in Canonicos ſeu Clericos de choro filiis concubinarum. Præterea juro bona fide me fideliter obſervaturum pro poſſe meo & propriis expenſis, ſi neceſſe fuerit, quicquid agant alii de Capitulo, etiam ſi omnes (quod abſit) ab hoc receſſerint, conſtitutionem factam à reverendo Patre R. bonæ memoriæ quondam Carnotenſi Epiſcopo, & Capitulo Carnotenſi, cum conſilio & approbatione Magiſtri MELCHIORIS, Sedis apoſtolicæ tunc Legati, de quatuor Præpoſituris antiquis, ſcilicet de Nogento Fiſci, de Fontaneto, de Amiliaco, de Belſia: quas idem Pater dedit Canonicis deſervientibus in eccleſia Carnotenſi; & de quatuor precariis, ſcilicet de Normannia, de Anverſio, de Maſengeio, & de Ingreio: quas prænominato Patri Capitulum dedit ad conſtituendum quatuor Præpoſituras, ne Carnotenſis eccleſia dignitatum numero fraudaretur. Item juro, quòd ubicumque præbendam meam percipiam, non per-

mittam ſcienter alienari ab iſta eccleſia terras eccleſiæ, nec redditus, nec quaſcumque poſſeſſiones alias, nec ſervos, nec ancillas; nec eorum filios ad Clericatum promoveri ſine conſcientia Capituli: & ſi aliquod horum fieri fortè contingeret, quod per me revocare non potero, hoc fideliter Capitulo nuntiabo, & ſummam denariorum & avenarum, tam ratione leguminum, quàm ratione præpoſituræ, impoſitam præbendæ meæ, ubicumque eam percipiam, ſolvam cui Capitulum juſſerit, in termino, vel infra, à Capitulo conſtituto. quòd non committam fraudem in cotidianis diſtributionibus percipiendis. Sic me Deus adjuvet & hæc ſancta.

De WILLELMO *Archiepiſcopo Remenſi.*

VIII Id. Septembris obiit vir magnificus WILLELMUS Remenſis Archiepiſcopus illuſtris, ac victorioſi Regis Francorum Philippi avunculus, tanto nepote præ ſui regalis animi excellentia non indignus. Hic primò hanc

Carnotensem rexit ecclesiam, adsumtus postmodum ad cathedram Senonensem, de qua tandem translatus est ad Remensem.

Dum verò hujus ecclesiæ curam gessit, eam multipliciter ampliavit. Præbendales enim omnium Canonicorum proventus, qui ante tempus suum ad communem locum Loëni consueverant undique convenire, per loca certa sub certo numero præbendarum secundùm valorem annuum eorumdem locorum divisit: per quod præbendæ singulæ fere in duplo sunt, sicut à Canonicis ipsis compertum est, augmentatæ. Jurisdictionem etiam, tam sæcularem, quàm ecclesiasticam, dedit in locis illis, in quibus ipsi fructus percipiunt præbendales: quam jurisdictionem antea totam quatuor Præpositi obtinebant. Electionem etiam & præsentationem personarum ad ecclesias eorumdem locorum eisdem Canonicis contulit: quæ similiter priùs ad eosdem quatuor Præpositos pertinebant. Ad speciale verò commodum & augmentum ipsum Episcopi Carnotensis, qui pro tempore fuerit, granicam Busseti, sitam in par-

rochia Bellivillaris, cum muris & aliis ædificiis multis & magnis, maximo ſumtu ſuo in manu forti conſtruxit, & tres carrucatas terræ ad eamdem granicam pertinentes, quæ temporibus prædeceſſorum ſuorum Pontificum Carnotenſium per eorum inpotentiam ab antiquo deſertæ remanſerant & incultæ, per contentionem ac violentiam nobilis viri Ebradi, qui tunc erat dominus .·. & Vicecomes Carnotenſis, viriliter ac potenter ad culturam redegit. Dorſalia chori ſub eleganti opere contextam continentia hiſtoriam Incarnationis Domini, à dextra parte chori; & hiſtoriam ſancti Stephani, à ſiniſtra, huic eccleſiæ dedit, & alia plura ornamenta contulit, & ab aliis conferri ſollerter & providè procuravit.

Hic dum vixit, Regis & Regni conſiliarius, quaſi ſecundus Rex habebatur, moribus & ſcientiâ commendandus, in omnibus per omnia tantus erat, ut in multis cathedralibus eccleſiis, vacantibus earum ſedibus, multi de domo ſua, maximè conſortii ſui gratiâ, Epiſcopi ſint aſſumti. Pro ejuſdem verò anima Gaufridus de Alneolo, per

eumdem factus Canonicus hujus ecclesiæ Carnotensis, accepti beneficii non immemor nec ingratus, huic ecclesiæ L solidos annui redditus acquisivit, distribuendos Canonicis annuatim, quos .·.·. pro anima ejusdem Archiepiscopi anniversario contigerit interesse. scilicet à Johanne Majore de Campo-Seru prædictus Gaufridus de Levilla, & de Campo-Garnerii majorias, & quicquid in earumdem villarum territoriis possidebat & granicis, & hæc omnia contulit idem Gaufridus huic ecclesiæ in perpetuum possidenda, tali tamen conditione, quòd Canonici, qui in prædictis locis fructus percipient præbendales, in nativitate beatæ Mariæ solvent annuatim unusquisque XXV solidos prædicto anniversario distribuendos. Concessit etiam dominus RAGINALDUS tunc temporis hujus ecclesiæ Pontifex, & Adam Capicerius, quòd ad prædictum anniversarium celebrandum sollemne luminare singulis annis præparetur. Præterea emit idem Gaufridus in parrochia Amanciaci apud *Salvages*, à Martino *de Girodeth*, quoddam herbergamentum cum vinea &

virgulto & prato, ſito juxta virgultum illius herbergamenti, & terras ab eodem Martino & aliis in territorio *de Salvages* ſitas, continentes circa ſexdecim ſextarios ſementis. quæ omnia tenet Herveus, qui manet in prædicto herbergamento, à Capitulo Carnotenſi & dicto Gaufrido de Alneolo ad admodiationem ad quindecim annos, ita quòd ipſe Herveus debet ſolvere eidem vel Capitulo Carnotenſi ſingulis annis ad nativitatem Domini quatuor libras & dimidiam Carnotenſis monetæ. Hæc omnia cum prædictis quinquaginta ſolidis dedit idem Gaufridus in augmentum anniverſarii Archiepiſcopi ſupradicti, ſtatuente Capitulo ad petitionem ipſius, ut juncto cum præmiſſis quinquaginta ſolidis hoc augmento diſtribuantur inde quadraginta ſolidi annuatim Clericis non Canonicis in hunc modum, quòd viginti ſolidos inter ſe habeant, qui ad Vigiliam interfuerint; & viginti, qui ad Miſſam: totum verò reſiduum diſtribuatur ita Canonicis, quòd ſimili modo medietatem inde percipiant exſiſtentes ad Vigiliam, & medietatem exſiſtentes ad Miſſam.

Ad patriæ portus ſtellæ maris hunc regat ortus,
Fatalem cujus natalis prævenit hujus.

ADNOTATIO.

GUILLELMUS Archiepiſcopus Remenſis, Theobaldi Magni Campaniæ Comitis filius, cognomento Ad-albas-manus, multis laudatur, cum alibi, tum in Gallia Chriſtiana, ubi ſub annum M CC II obiiſſe dicitur, & quidem VII *Id. Octob.* hîc VIII. Hoc verò elogium, & quæ ſequuntur numero quinque, ex eodem Carnutenſi Necrologio deſumta ſunt.

De LUDOVICO *Comite Bleſenſi.*

XVII Kal. Maii obiit LUDOVICUS illuſtris Comes Bleſenſis, qui ad partes tranſmarinas in ſervitium Dei iter aggrediens, ſeptem libras & dimidiam nobis dedit & aſſignavit, in molendinis ſuis de Carnoto annuatim percipiendas; ad ſuum & matris ſuæ ADELICIÆ & uxoris ſuæ KATERINÆ anniverſaria in hac eccleſia celebranda: ſcilicet quinquaginta ſolidos pro unoquoque. Qui etiam caput ſanctæ Annæ matris beatæ Virginis ge-

nitricis Dei apud Constantinopolim acquisivit, & huic sanctæ ecclesiæ cum pallio pretioso transmisit. Unde ex tanti præsentatione thesauri & susceptione materni capitis in domo filiæ factâ lætitiâ magnâ in populo, Clerus hujus ecclesiæ & Comitissa KATERINA, quæ ex parte prædicti Comitis viri sui caput præsentavit, in id concorditer convenerunt pio intuitu statuendo, ut singulis annis de oblationibus factis prædicto sancto capiti centum solidi in augmentum & ampliorem venerationem anniversarii ejusdem Comitis adderentur: ex quibus distribuerentur sex denarii singulis non Canonicis, & residuum Canonicis, qui anniversario interessent: & præterea conferrentur ex eisdem oblationibus centum solidi pro remedio præfati Comitis ejusdem die obitus ad refectionem pauperum de Eleemosyna Carnotensi, & multa alia huic ecclesiæ bona fecit.

ADNOTATIO.

HIc est Ludovicus, Theobaldi cognomento Boni filius, is qui in obsidione Andri-

nopolitana captus est anno MCCV, referente Hugone Monacho Autisiodorensi, & ab hostibus cæsus, ut alii addunt. Ejus uxor Catharina, Radulfi Clarimontensis Comitis filia, in eodem Necrologio laudatur his verbis: *Obiit* KAITERINA *nobilis Comitissa Blesensis & Clarimontis, quæ caput beatæ Annæ matris beatissimæ Virginis genitricis Dei* MARIÆ, *à viro suo illustri Comite Ludovico apud Constantinopolim acquisitum, & huic missum ecclesiæ, cum pretioso pallio præsentavit.*

De PHILIPPO AUGUSTO *Francorum Rege.*

Anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo vicesimo tertio, pridie Idus Julii, obiit PHILIPPUS Francorum Rex illustris apud castrum Meduntam: qui sensus industriâ vir prudentissimus, virtute strenuus, gestis magnificus, famâ præclarus, victoriosus in bellis, ac triumphis multis & magnis plurimùm gloriosus, jus & potentiam Regni Francorum mirabiliter dilatavit, & regalem fiscum ampliavit in multis. Multos etiam præclaros Principes terris, militibus, armis, & opibus præpotentes, Regno suo & sibi graviter adver-

ſantes, debellavit viriliter, & devicit. Eccleſiarum quoque defenſor maximus & protector, iſtam præcipuè ſanctam eccleſiam ſpeciali favoris gratia, & quaſi quodam amoris privilegio fovit propenſiùs, & protexit; & quem habebat erga ipſam dilectionis affectum, multotiens effectu operis comprobavit.

Porrò ipſe ab annis teneris zelator Fidei Chriſtianæ, vexillo crucis affixo, humilis in ſua juvenili ætate contra Sarracenos in manu valida transfretavit: ubi in obſidione Aconitanæ urbis uſque ad ejus conſummatam debellationem plenamque recuperationem præclarè & efficaciter laboravit; ac poſtmodum vergens in ſenium, proprio filio primogenito non pepercit, quin eum mitteret bis adverſus hæreticos Albigenſes cum magnis ſumtibus & expenſis; & alias tam in vita ſua, quàm in ſuo deceſſu, multa largitus eſt ad ejuſdem negotii Albigenſium ſubſidium & juvamen.

Præterea dando pauperibus, & dona plurima caritativè per loca varia diſpergendo, eleemoſynarum fuit largiſſimus ſeminator.

Sepultus eſt autem in eccleſia beati

Dionysii dignè & honorificè, sicut tali & tanto Principi competebat. Ad ipsius enim exsequias (quod non sine nutu & providentia Dei gestum esse videtur) affuerunt duo Archiepiscopi, videlicet Remensis WILLELMUS, & Senonensis GALTERUS; & viginti Episcopi, videlicet de Romana curia, CORRADUS Portuensis Episcopus Cardinalis, & Sedis apostolicæ in terram Albigensium tunc Legatus; de Anglia, PANDULFUS Norvicensis Episcopus; de Remensi provincia, Catalaunensis WILLELMUS, Belvacensis MILO, Noviomensis GIRARDUS, Laudunensis ANSELLUS, Suessionensis JACOBUS, Silvanectensis GARINUS, Attrebatensis PONTIUS, Ambianensis GAUFRIDUS; de provincia Senonensi, Carnotensis GALTERUS, Altisiodorensis HENRICUS, Parisiensis WILLELMUS, Aurelianensis PHILIPPUS, Meldensis PETRUS, Nivernensis RAGINALDUS; de provincia Rotomagensi, Bajocensis ROBERTUS, Constantiensis HUGO, Abrincensis WILLELMUS, Lexoviensis GUILLELMUS; de provincia Narbonensi, FULCO, Tolosanus. qui Præ-

lati de mandato domini Papæ, immo de ipsa potiùs (ut credibile est) ordinatione divina, pro negotio Albigensi tunc temporis erant Parisius congregati. Missam autem exsequialem celebrarunt simul Portuensis Episcopus & Remensis Archiepiscopus una voce, ad duo altaria propinqua, ceteris Episcopis cum Clericis & Monachis, quorum aderat innumera multitudo, assistentibus, & eis respondentibus, sicut uni: inter quos affuit JOHANNES illustris Rex Hierosolymitanus, qui in Franciam venerat pro negotiis & necessitatibus Terræ-sanctæ, præsentibus ad hoc incliti prædicti Regis Philippi filiis, LODOVICO primogenito, & PHILIPPO.

Sæpe dictus autem Philippus Rex, tale condidit testamentum. Legavit ad subsidium Terræ-sanctæ trecenta milia librarum Parisiensium, videlicet præfato Regi Johanni centum milia, militiæ Templi centum milia, hospitali Hierosolymitano centum milia. Donavit etiam AMALRICO Comiti Montisfortis viginti milia librarum Parisiensium, ad uxorem ejus & liberos de Albigensi terra & manu hostium reducendos. Præ-

terea dedit quinquaginta milia librarum Parisiensium pauperibus eroganda; magnam etiam summam pecuniæ dicitur legavisse ad emendandas, si quas fecerat, exactiones injustas.

Insuper instituit viginti Monachos Presbyteros in ecclesia beati Dionysii, qui tenentur pro anima ejus singulis diebus celebrare Missas & orationes alias, sicut Ecclesia orare pro defunctis Fidelibus consuevit.

Capitulum autem hujus ecclesiæ nolens ei esse ingratum, sexaginta solidos annui redditus de camera assignavit, & statuit ad ejus anniversarium celebrandum. Et superaddidit Milo de Croceïo, Canonicus hujus ecclesiæ & Clericus dicti Regis, quadraginta solidos similiter annuos: ex quibus viginti solidi Canonicis; quindecim verò, Clericis non Canonicis, qui anniversario interfuerint; & quinque restantes solidi matriculariis & pulsatoribus campanarum in utraque turre. Habebunt etiam matricularii Clerici portionem in summa, quæ Clericis non Canonicis deputatur. Totalis autem summa pecuniæ una deputabitur ad Vigilias præcedentis diei, & al-

tera medietas ad Missam subsequentis diei, quos assignavit super campi partem de Brajaco, quam emit à Stephano Majore de Campo-Seru dictus Milo.

De BARTHOLOMÆO *Episcopo Parisiensi.*

XIV Kal. Novembris de carnis ergastulo est egressus venerabilis Pater bonæ memoriæ BARTHOLOMÆUS Pasiensis ecclesiæ reverendus Antistes, priùs autem hujus sanctæ ecclesiæ Canonicus Presbyter & Decanus, scientiâ vir illustris, & maximè in utroque Jure, canonico videlicet & legali, plenissimè institutus; honestate vitæ plurimùm commendabilis, & in hujus ecclesiæ negotiis exsequendis incessanter attentus, & mirabiliter approbatus dignis effectibus eorumdem Qui cùm sibi commissum Decanatus officium diu prudenter & laudabiliter administrasset, mox ab illo ad culmen altius, hoc est ad prænotatum Pontificatum, acclamantibus ipsius meritis est assumtus. qui etiam huic ecclesiæ cappam sericam dedit: & de bonis ipsius

ipsius in parrochia *de Autou*, in loco qui dicitur Boëlotum, xxx solidi annui redditus sunt acquisiti ab illo, qui præbendam suam ibi percipit, anniversario ejusdem Episcopi singulis annis persolvendi. Ad idem etiam anniversarium acquisiti sunt xxx solidi annui redditus apud *Bougclou*, in illa videlicet terra, quæ ad anniversarium bonæ memoriæ Rad. Camerarii fuit emta: & sic utraque summa xxx solidorum, LX scilicet solidi, huic anniversario sunt assignati.

ADNOTATIO.

BARTHOLOMÆUS ab anno MCCXIII ad MCCXXVII ecclesiæ Parisiensi præfuit, obiitque XIV Kal. Novembris, ex hoc Necrologio, non XIII, ut legitur in Gallia Christiana.

De SIMONE *Episcopo Meldensi.*

SECUNDO Non. Decembris obiit bonæ memoriæ reverendus quondam in Christo Pater dominus SIMON Festucæ de Fonte-Bluaudi, quondam Canonicus & Archidiaconus Vindoci-

nensis in ecclesia ista Carnotensi, postmodum Meldensis Episcopus, qui dedit huic sanctæ ecclesiæ capsulam *, dalmaticam, tunicam cum tribus albis paratis, munitis stolis & manipulis & amictis, & tres cappas, & duos pannos sericos de Turquia rubeos, ad officium Apostolorum faciendum deputatos. Item pro anniversario suo faciendo centum solidos annui redditus, percipiendos & habendos singulis annis in festo sanctorum Simonis & Judæ Apostolorum, super possessionibus infrà scriptis, videlicet uno herbergamento, duobus arpentis vineæ retro sitis, & pluribus peciis terrarum, sitis in villa & territorio *de Bray*: quæ omnia emta fuerunt à Johanne *de Bray* armigero, per manus possidentis pro tempore possessiones antedictas, & quas ad præsens Petrus dictus *Chauvel* tenet & possidet. Item dedit nobis apud Unum-pilum unum herbergamentum, & dimidium arpentum vineæ, & novem sextaria terræ, sita in territorio de Uno-pilo, quæ venerabilis vir dominus Richardus de Hanesiis, Concaconicus noster, tenet à nobis in precariam pro quinquaginta solidis,

* *l.* casulam

reddendis singulis annis in festo sanctorum Simonis & Judæ, ad usus anniversarii prædicti. Summa totalis septem libræ & decem solidi: de quibus Clerici chori habent quintam partem, scilicet triginta solidos, & Canonici residuum.

ADNOTATIO.

SIMON, ordine 71 numeratur inter Episcopos Meldenses in Gallia Christiana, ubi ejus obitus die septima Decembris reponitur; hîc die quarta, sub annum M CCC XVIII.

De ARMANDO *Archiepiscopo Aquensi.*

VIII Idus Maii reverendus in Christo Pater dominus ARMANDUS de Narcesio, quondam Canonicus & Præpositus de Ingreïo, ac Decanus in ista sancta ecclesia Carnotensi, Capellanus ac familiaris sanctissimi Patris domini Johannis Papæ XXII, Auditorque sacri Palatii, & postea Archiepiscopus Aquensis in Provincia. Dum Capitulum istius ecclesiæ in Curia Romana litigaret contra dominum R. quondam Episcopum Carnotensem, jura & liber-

tates ac privilegia hujus ecclesiæ fideliter custodivit : & non solùm sui diligentiâ, adjutorio, sed etiam amicorum potentiâ, totis viribus se exhibuit præcipuum defensorem, ac Concanonicos suos istius ecclesiæ in Curia Romana exsistentes laudabiliter confortavit, & sustinuit in adversis. Hiis verò non contentus, beneficii accepti non immemor seu ingratus, anno Domini M CCC XXIX dictæ ecclesiæ dedit centum libras Turonenses, de qua summa pecuniæ Capitulum assignavit, & assedit eidem pro quadam Missa de sancto Spiritu pro ipso celebranda in nostra ecclesia Carnotensi ad majus altare, octava die Maii, scilicet in vigilia sancti Nicolai æstivalis, super terra S. Georgii super Auduram à Capitulo acquisitam, & per dominum Episcopum Carnotensem admortizata. Si verò contigerit dictam terram à Capitulo retrahi, seu extra manum suam poni, Capitulum voluit & ordinavit, quòd dictæ sex libræ accipientur super Matutinas ecclesiæ pro dicta Missa celebranda, & per Matutinam distribuendæ : & post ejus decessum fiat ejus anniversarium sollemne, prout moris est

fieri in ecclesia Carnotensi : ad quod habemus ad præsens c solidos super prætoria sancti Georgii super Auduram per tenentes ipsam.

ADNOTATIO.

ARMANDUS de Narcesio, in editis de Barcesio, ordine 44 memoratur in serie Archiepiscoporum Aquensium, apud Sancta-Marthanos, ubi anno M CCC XLVIII decessisse perhibetur, nempe XII *Kal. Augusti*, hîc VIII *Id. Maii*.

EXCERPTA

Ex instrumento Visitationis quam fecit SIMON Archiepiscopus Bituricensis, per provincias Bituricensem & Burdegalensem.

Anno M CC LXXXIV.

ANNO 1283 die Veneris post festum beati Gregorii, SIMON Bituricensis Archiepiscopus diœcesim Cla- MARTII 17

romontensem, causâ visitationis intrare volens, de *Chabreys* venit Exoldunum in Abbatiam loci.

19 Dominica sequenti visitavit Prioratum sancti Paterni Exoldunensis.

20 Die Lunæ venit ad Casale-Benedictum, & Prior loci ejusdem & Capitulum per suas litteras sigillo Conventus sigillatas dederunt potestatem plenariam providendi ipsi Monasterio de Abbate, quandocumque ipsum Monasterium per resignationem fratris JOHANNIS tunc Abbatis contigerit vacare.

21 Die Martis, festo sancti Benedicti, ad Prioratum de Vodolione Burgidolensem.

22 Die Mercurii ad Prioratum de Lineriis.

23 Die Jovis ad Aliscampum.

24 Die Veneris ad Nigrum-lacum Abbatiam Ordinis Cistert.

25 Die Sabbati ad sanctum Amandum.

26 Die Dominica ad *Charenton* Abbatiam Monialium.

Intravit deinde diœcesim Claromontensem.

28 Die Martis apud Silviniacum.

29 Die Mercurii ad *Pesson* Prioratum de sancto Porciano. MARTII

30 Die Jovis ad Monasterium *Ielleigny* Prioratum conventualem de Casa-Dei. Ibi finavit procurationem Prior de Firmitate super Aligerim, & Prior de Lengero, Cluniacensis Ordinis.

31 Die Veneris ad *Fleurey* Prioratum de Abbatia Turnociensi.

1 Sabbato ad Veronnes super Aligerim, Prioratum de sancto Porciano. APRILIS

2 Die Dominica in ramis-palmarum ad sanctum Gilbertum Abbatiam Præmonstrat.

3 Die Lunæ ad Arthonam Canonicorum sæcularium.

4 Die Martis ad *Teillede*, Latinè Tecletas, Prioratum Casæ-Dei.

5 Die Mercurii ad Abbatiam de *Chantoën*, Ordinis sancti Augustini in suburbio Claromontensi.

6 Die Jovis in Cena Domini ad Claromontem.

7 Die Veneris visitavit Abbatiam sancti Andreæ Præmonstrat.

8 Sabbato visitavit Chamaleriam, & sanctum Genesium Canonicorum sæcularium.

APRILIS 9 Dominica Paschæ visitavit ecclesiam sanctæ Mariæ de Portu.

10 Die Lunæ ad *Sarcllac* Prioratum Casæ-Dei.

11 Die Martis apud *la Foullouze* domum Templariorum.

12 Die Mercurii ad *Bullon* Prioratum Casæ-Dei.

13 Die Jovis ad *Luseillac* Prioratum Casæ-Dei.

14 Die Veneris ad Thuriacum Prioratum sancti Illidii Claromontensis.

15 Sabbato ad Vichiacum Prioratum sancti Illidii.

16 Die Dominica apud Cuciacum Abbatiam Monialium.

17 Die Lunæ ad Abbatiam Montis petrosi Ord. Cistert.

18 Die Martis ad Landosium Canonic. sæcul.

19 Die Mercurii ad *Mainçat* * Prioratum sancti Launomari Blesensis. Ibi ad supplicationem Prioris & Monachorum quasdam reliquias occultas in altari majori, videlicet duo capita fere integra, cum pluribus fragminibus ossium parvis, & pluribus panniculis involuta, quorum capitum

* vulgo *Maissat*, Latinè Mageuciacus

unum dicitur B. Launomari Abba- Aprilis.
tis, aliud sancti Ebrulfi Abbatis, de dicto altari levavit, ut cum majori reverentia & honore de cetero haberentur: & ea crastino sequenti reposuit in quadam capsula quoad tempus.

20 Die Jovis ad *Tyart* Canonicorum sæcularium.

21 Die Veneris ad Abbatiam Tiernensem Ord. Cluniac.

22 Sabbato ad Nigrum-stabulum Prioratum Cluniac.

23 Dominica ad *Argeroles* Prioratum Cluniacensem.

24 Die Lunæ ad *Salvihat* Prioratum de Clusa.

25 Die Martis ad sanctum *Dider* Prioratum Casæ-Dei.

26 Die Mercurii ad *Cullat* Prioratum de Clusa.

27 Die Jovis ad *Martach* Prioratum de *Saucilanges*.

28 Die Veneris ad *Chalure* Prioratum Casæ-Dei.

29 Sabbato ad *Sallanc* Prioratum Casæ-Dei.

30 Dominica ad *Vineros* Prioratum de

Saucillanges Cluniacensem.

MAII 1 Die Lunæ ad *Orlanc* Prioratum de Clusâ.

2 Die Martis ad Monasterium Casæ-Dei plures ex suis sociis, ut interessent collationi faciendæ quarumdam clausularum contentarum in privilegiis Casæ-Dei, per quas nituntur Monachi se esse exemtos, tam in capite, quàm in membris : & fuit facta dicta collatio ad privilegia, quæ fuerunt lecta à principio usque ad finem, & diligenter inspecta, tam in filo, quàm in bulla. Primum privilegium lectum & inspectum fuit Urbani II, secundum Lucii III ; tertium Honorii III, quartum Alexandri IV, quintum Alexandri III, sextum Clementis IV, septimum Urbani IV, octavum Paschalis.

Eodem die Martis venit ad sanctum Germanum *Lerm* Prioratum Casæ-Dei.

3 Die Mercurii ad *Azerach* Prioratum Casæ-Dei.

4 Die Jovis ad *Ville* Prioratum Piperacensem Ord. Aug.

5 Die Veneris ad *Villebride* Prioratum de Piperaco.

6 Die Sabati ad *Conz* Prioratum Monialium Ordinis sancti Benedicti, ubi tunc erant duæ Priorissæ in discordia, & egebat Monasterium reformatione quoad spiritualia: temporalia erant in manu Regis Franciæ, ob litem duarum prætendentium Priorissarum.

7 Die Dominica ad *Maxerat* Prioratum Casæ-Dei.

8 Die Lunæ ad Abbatiam Casæ-Dei.

Inde visitavit à mense Septembri provinciam Burdegalensem, comitantibus ipsum JOHANNE Abbate S. Sulpicii Bituricensis, fratre GILONE ejus socio, &c.

Et primò venit in Abbatiam Fontis-Gombaudi diœcesis Bituricensis, à qua distat Anglia diœces. Pictav. per 2 leucas satis mediocres. Inde ad Abbatiam sancti Savini sunt 4 leucæ mediocres: inde ad Mortuum-mare 6 leucæ; ibi sunt Canonici sæculares. Inde ad Pictavum 5 leucæ satis mediocres: inde ad Prioratum de Lezigniaco 5 leucæ satis mediocres, receptus à Priore & sociis. Inde ad Prioratum S. Hilarii de Metul-

lo 7 leucæ Pictavinæ. Prioratus est S. Joannis Angeriacensis.

Apud Lezigniacum auditâ Missâ venit quædam Monialis Ordinis Fontis-Evraudi ad dominum Archiepiscopum, quæ à tribus annis inantea incœpit jejunare, ut dicebatur, ter in Sabbato, scilicet die Lunæ, die Mercurii, & die Veneris, absque aliqua comestione & sine potu : aliis diebus non multum comedebat, & sine vino & absque carnibus. Et fuit secretò locuta domino, ac si confiteretur, omnibus videntibus. Illa Monialis habebat secum matrem suam : filia erat Militis satis divitis, commorantis in quodam manerio prope Lezigniacum, & erat ipsa Monialis de Prioratu *Barneuil*.

De Metullo ad S. M. de Cella 2. leucæ. inde ad S. Severinum 5 leucæ. inde ad sanctum Johannem Angeriacensem 5 leucæ, cujus Abbas præ senectute debilitatus equitare non poterat.

De Santonibus ad Pontem 4 leucæ: inde ad Prioratum de Niorto prope Mirabellum 5 leucæ longæ. Interim declinavit ad Abbatiam *de la Tenaille*, di-

ſtantem à Ponte per 4 leucas. Abbas Tenaliæ & Prior de Niorta fecerunt inſimul procurationem. De Niorto ad Blaviam 7 leucæ: inde ad Maucam 3 leucæ: inde ad Burdegalam 4 leucæ longæ.

Ad Abbatiam ſanctæ Crucis Burdegalenſem declinavit: & cùm eamdem pacificè & abſque contradictione aliqua crederet intrare, præſertim cùm præcurſores domini, & coquus, clericus coquinæ, oſtiarius domini, mareſcallus, pincerna, ceterique officiales domini cum ſummariis ad argentum & vexelamentum argenteum benigniter cum hilaritate vultus ibi fuiſſent recepti, & intus ſua cibaria præparata & neceſſaria quæſita; hinc undique valvas eccleſiæ clauſas invenit, nec ſibi patuit aditus, nec ſibi voluerunt aperire, qui clauſas tenebant, licèt cum inſtantia pluries, ut aperirent, requiſiti. Tandem venerunt Decanus Burdegalenſis, & Decanus S. Severini, & alii plures cum eis, ad dominum ſtantem ante valvas, & ei dixerunt: Domine cariſſime, litteram quam heri dediſtis apud Blaviam, in Capitulo legimus, &

ostendimus Concanonicis nostris : quæ lecta & audita non placuit eis, nec fuerunt contenti ea, &c. Tunc dominus conversus ad fores ecclesiæ sanctæ Crucis, Abbatem & Monachos, licèt eos non videret, primò, secundò, tertiò monuit, ut ipsum ad visitationem & procurationem admitterent; & in monendo ad fores pulsabat: & cùm videret se ad præmissa non admitti, nec ipsos monitionibus suis parere, in scriptis excommunicavit eosdem, & suum exsecutorem, Decanum S. Asterii Petragoricensis conservatorem jurium Ecclesiæ Bituricensis, rogavit ut id faceret, ad quod erat deputatus : & tunc dictus conservator dictos Abbatem & Conventum modo quo suprà monuit, ut dominum reciperent. quos monitis suis parere nolentes excommunicavit in scriptis, & ecclesiam ecclesiastico supposuit interdicto : & post per longum tempus dominus cum confusione, rubore & verecundia stans ad fores clausas ecclesiæ, plebe infinita adstante, videns quòd nihil haberet quod ultrà posset facere, recessit in festo S. Lucæ.

Inde venit dominus apud ſanctum Geraldum, Abbatiam Silvæ-majoris, & fuit ibi multùm honorificè & ſollemniter campanis pulſatis & proceſſionaliter à Priore & Conventu ipſius Abbatiæ, Abbate abſente, receptus. Sunt ibi Monachi nigri, & eſt locus multùm inſignis: & quia non comeduntur in corpore Abbatiæ carnes, dominus cum ſuis ſociis comedit ſupra portam, & comedit ibi carnes. Et venerunt ad dominum quidam Monachi, inhibentes Abbati S. Sulpicii, ne carnes comederet ibi. quia ipſe faceret contra conſtitutionem Ordinis ſui. Sed dominus reſpondit, quòd Prælatus & ſui ſocii non adſtringuntur regulis ſuis, cùm ſit eorum ſuperior: & propter hoc ipſe voluit, quòd dictus Abbas comederet carnes. quod fecit, & fuimus bene procurati.

Inde ad S. Emilianum, inde ad Baſtidam ſanctæ Fidei, Aginnenſis diœceſis; inde ad Portum ſanctæ Mariæ, inde Agennum, inde receſſit ad ſanctam Liberatam die Martis ante feſtum S. Simonis.

Die Veneris in vigilia Simonis &

Judæ venit Petragoricas.

Die Dominica exivit apud Majolinum Prioratum Monachorum nigrorum de ſancto Martiali Lemovic. & veniendo ad Majolinum vidit in Abbatia *Chancelade* Epiſcopum Petragoricenſem; & ſunt ibi Canonici regulares.

Die Martis, in vigilia omnium Sanctorum, venit apud ſanctum Amandum, Abbatiam Monachorum nigrorum.

NOVEMB. 1 Die Mercurii, feſto omnium Sanctorum, venit apud Hallamvillam, Angoliſmenſis diœceſis: & ſunt ibi Canonici regulares.

2 Die Jovis venit apud *Fontenay* Xantonenſis diœceſis, Prioratum de ſancto Johanne Angeriacenſi.

3 Die Veneris apud ſanctum Cannatum, Prioratum de ſancto Gildaſio, Bituricenſis diœceſis.

4 Die Sabbati apud Rupellam Prioratum de *Cluny*.

5 Die Dominica apud Boëtum Prioratum de Monaſterio-novo.

6 Die Lunæ apud *Affort* Prioratum de Burgidolenſi.

8 Die Mercurii apud *Niort* Prioratum

tum de *Charoz*. Novemb.

9 Die Jovis ad sanctum *Gelais* Prioratum de *Clugny* Pictav.

10 Die Veneris ad sanctum Maxentium Abbatiam Monachorum nigrorum.

11 Die Sabbati ad *Agöves* Prioratum Canonicorum regularium de *l'Esterpe*.

12 Die Dominica ad Vermos Prioratum de S. Maxentio.

13 Die Lunæ ad *Pamprou* Prioratum de S. Maxentio.

14 Die Martis ad Vinoniam Prioratum de S. Cypriano.

15 Die Mercurii ad Lugudiacum Prioratum de Abbatia de Mallezziaco.

16 Die Jovis ad Abbatiam sancti Benedicti de Quinciaco, in qua sunt Monachi nigri.

17 Die Veneris ad Nobiliacum Abbatiam Monachorum nigrorum.

18 Die Sabbati ad *Boërece* Prioratum de Nobiliaco.

19 Die Dominica ad Prioratum de Luceio & de sancto Martiali Montis-Maurilii.

Anno M CC LXXXV.

Julii 13 Anno 1285 die Veneris post quindenam beati Johannis Baptistæ intravit Simon Archiepiscopus Bituricensis causâ visitationis Lemovicensem diœcesim. Comitabantur ipsum Johannes Abbas S. Sulpicii Bituric. frater domini, Gilo Capellanus suus, Monachus S. Sulpicii, Frater Hugo de Ferneriis Monachus S. Sulpicii: & venit primò ad Abbatiam de Albispetris Ord. Cistert.

15 Dominica sequenti ante festum Magdalenæ ad Nozerias Prioratum Burgidolensem.

16 Die Lunæ ad *Vozerines* Prioratum Burgidolensem.

17 Die Martis ad Abbatiam Prati-benedicti Ord. Cistert.

18 Die Mercurii ad *Pradeaux* Prioratum Burgidolensem.

20 Die Veneris ad *Iarnage* Prioratum conventualem de Clusa.

21 Die Sabbati ad Garectum Prioratum S. Savini Pictaviensis.

22 Dominica, festo Magdalenæ, ad Ab-

batiam Agedunensem Ordinis S. Benedicti, ubi moratur Prior S. Pascentii Monachus Agedunensis.

23 Die Lunæ ad Bonum-locum Abbatiam Ord. Cistert.

24 Die Martis ad Turrem S. Austregesili Prioratum Burgidolensem.

25 Die Mercurii ad *Goson* Prioratum Stirpensem Ord. Aug.

26 Die Jovis ad Abbatiam Cambonensem, ubi receptus fuit à Præposito & Monachis dicti loci.

27 Die Veneris ad Abbatiam Evahonensem, ubi receptus fuit à Præposito & Conventu dicti loci. prædicavit in Capitulo præsentibus Præposito & Conventu dicti Monasterii, & aliis Prioribus foraneis, videlicet Priore de Cauntella, Priore de *Domairac*, Priore sancti Petri de Monte-Lucio, Priore de Tullo, Priore de Neris, & pluribus aliis, Priore de *Trenant*.

28 Die Sabbati ad *Ruygnac* Prioratum Evahonensem.

29 Dominica sequenti ad *Manicat* Prioratum Silviniacensem.

31 Die Martis festo S. Germani ad Monast. Vasoliense Canon. sæcul.

MARTII romontensem, causâ visitationis intrare volens, de *Chabreys* venit Exoldunum in Abbatiam loci.

19 Dominica sequenti visitavit Prioratum sancti Paterni Exoldunensis.

20 Die Lunæ venit ad Casale-Benedictum, & Prior loci ejusdem & Capitulum per suas litteras sigillo Conventus sigillatas dederunt potestatem plenariam providendi ipsi Monasterio de Abbate, quandocumque ipsum Monasterium per resignationem fratris JOHANNIS tunc Abbatis contigerit vacare.

21 Die Martis, festo sancti Benedicti, ad Prioratum de Vodolione Burgidolensem.

22 Die Mercurii ad Prioratum de Lineriis.

23 Die Jovis ad Aliscampum.

24 Die Veneris ad Nigrum-lacum Abbatiam Ordinis Cistert.

25 Die Sabbati ad sanctum Amandum.

26 Die Dominica ad *Charenton* Abbatiam Monialium.

Intravit deinde diœcesim Claromontensem.

28 Die Martis apud Silviniacum.

29 Die Mercurii ad *Pesson* Prioratum de sancto Porciano. MARTII

30 Die Jovis ad Monasterium *Ielleigny* Prioratum conventualem de Casa-Dei. Ibi finavit procurationem Prior de Firmitate super Aligerim, & Prior de Lengero, Cluniacensis Ordinis.

31 Die Veneris ad *Fleurey* Prioratum de Abbatia Turnociensi.

1 Sabbato ad Veronnes super Aligerim, Prioratum de sancto Porciano. APRILIS

2 Die Dominica in ramis-palmarum ad sanctum Gilbertum Abbatiam Præmonstrat.

3 Die Lunæ ad Arthonam Canonicorum sæcularium.

4 Die Martis ad *Teillede*, Latinè Tecletas, Prioratum Casæ-Dei.

5 Die Mercurii ad Abbatiam de *Chantoën*, Ordinis sancti Augustini in suburbio Claromontensi.

6 Die Jovis in Cena Domini ad Claromontem.

7 Die Veneris visitavit Abbatiam sancti Andreæ Præmonstrat.

8 Sabbato visitavit Chamaleriam, & sanctum Genesium Canonicorum sæcularium.

APRILIS 9 Dominica Paſchæ viſitavit eccleſiam ſanctæ Mariæ de Portu.

10 Die Lunæ ad *Sarellac* Prioratum Caſæ-Dei.

11 Die Martis apud *la Foullouze* domum Templariorum.

12 Die Mercurii ad *Bullon* Prioratum Caſæ-Dei.

13 Die Jovis ad *Luſeillac* Prioratum Caſæ-Dei.

14 Die Veneris ad Thuriacum Prioratum ſancti Illidii Claromontenſis.

15 Sabbato ad Vichiacum Prioratum ſancti Illidii.

16 Die Dominica apud Cuciacum Abbatiam Monialium.

17 Die Lunæ ad Abbatiam Montis petroſi Ord. Ciſtert.

18 Die Martis ad Landoſium Canonic. ſæcul.

19 Die Mercurii ad *Mainçat* * Prioratum ſancti Launomari Bleſenſis. Ibi ad ſupplicationem Prioris & Monachorum quaſdam reliquias occultas in altari majori, videlicet duo capita fere integra, cum pluribus fragminibus oſſium parvis, & pluribus panniculis involuta, quorum capitum

* vulgo *Maiſſit*, Latinè Magenciacus

unum dicitur B. Launomari Abbatis, aliud ſancti Ebrulfi Abbatis, de dicto altari levavit, ut cum majori reverentia & honore de cetero haberentur: & ea craſtino ſequenti repoſuit in quadam capſula quoad tempus. APRILIS.

20 Die Jovis ad *Tyart* Canonicorum ſæcularium.

21 Die Veneris ad Abbatiam Tiernenſem Ord. Cluniac.

22 Sabbato ad Nigrum-ſtabulum Prioratum Cluniac.

23 Dominica ad *Argeroles* Prioratum Cluniacenſem.

24 Die Lunæ ad *Salvihat* Prioratum de Cluſa.

25 Die Martis ad ſanctum *Dider* Prioratum Caſæ-Dei.

26 Die Mercurii ad *Cullat* Prioratum de Cluſa.

27 Die Jovis ad *Martach* Prioratum de *Saucilanges*.

28 Die Veneris ad *Chalure* Prioratum Caſæ-Dei.

29 Sabbato ad *Sallanc* Prioratum Caſæ-Dei.

30 Dominica ad *Vinceros* Prioratum de

Saucillanges Cluniacensem.

Maii 1 Die Lunæ ad *Orlanc* Prioratum de Clusâ.

2 Die Martis ad Monasterium Casæ-Dei plures ex suis sociis, ut interessent collationi faciendæ quarumdam clausularum contentarum in privilegiis Casæ-Dei, per quas nituntur Monachi se esse exemtos, tam in capite, quàm in membris: & fuit facta dicta collatio ad privilegia, quæ fuerunt lecta à principio usque ad finem, & diligenter inspecta, tam in filo, quàm in bulla. Primum privilegium lectum & inspectum fuit Urbani II, secundum Lucii III; tertium Honorii III, quartum Alexandri IV, quintum Alexandri III, sextum Clementis IV, septimum Urbani IV, octavum Paschalis.

Eodem die Martis venit ad sanctum Germanum *Lerm* Prioratum Casæ-Dei.

3 Die Mercurii ad *Azerach* Prioratum Casæ-Dei.

4 Die Jovis ad *Ville* Prioratum Piperacensem Ord. Aug.

5 Die Veneris ad *Villebride* Prioratum de Piperaco.

6 Die Sabati ad *Conz* Prioratum Monialium Ordinis sancti Benedicti, ubi tunc erant duæ Priorissæ in discordia, & egebat Monasterium reformatione quoad spiritualia: temporalia erant in manu Regis Franciæ, ob litem duarum prætendentium Priorissarum.

7 Die Dominica ad *Mazerat* Prioratum Casæ-Dei.

8 Die Lunæ ad Abbatiam Casæ-Dei.

Inde visitavit à mense Septembri provinciam Burdegalensem, comitantibus ipsum JOHANNE Abbate S. Sulpicii Bituricensis, fratre GILONE ejus socio, &c.

Et primò venit in Abbatiam Fontis-Gombaudi diœcesis Bituricensis, à qua distat Anglia diœcesf. Pictav. per 2 leucas satis mediocres. Inde ad Abbatiam sancti Savini sunt 4 leucæ mediocres: inde ad Mortuum-mare 6 leucæ; ibi sunt Canonici sæculares. Inde ad Pictavum 5 leucæ satis mediocres: inde ad Prioratum de Lezigniaco 5 leucæ satis mediocres, receptus à Priore & sociis. Inde ad Prioratum S. Hilarii de Metul-

lo 7 leucæ Pictavinæ. Prioratus est S. Joannis Angeriacensis.

Apud Lezigniacum auditâ Missâ venit quædam Monialis Ordinis Fontis-Evraudi ad dominum Archiepiscopum, quæ à tribus annis inantea incœpit jejunare, ut dicebatur, ter in Sabbato, scilicet die Lune, die Mercurii, & die Veneris, absque aliqua comestione & sine potu : aliis diebus non multum comedebat, & sine vino & absque carnibus. Et fuit secretò locuta domino, ac si confiteretur, omnibus videntibus. Illa Monialis habebat secum matrem suam : filia erat Militis satis divitis, commorantis in quodam manerio prope Lezigniacum, & erat ipsa Monialis de Prioratu *Barneuil.*

De Metullo ad S. M. de Cella 2. leucæ. inde ad S. Severinum 5 leucæ. inde ad sanctum Johannem Angeriacensem 5 leucæ, cujus Abbas præ senectute debilitatus equitare non poterat.

De Santonibus ad Pontem 4 leucæ: inde ad Prioratum de Niorto prope Mirabellum 5 leucæ longæ. Interim declinavit ad Abbatiam *de la Tenaille*, di-

ſtantem à Ponte per 4 leucas. Abbas Tenaliæ & Prior de Niorta fecerunt inſimul procurationem. De Niorto ad Blaviam 7 leucæ : inde ad Maucam 3 leucæ : inde ad Burdegalam 4 leucæ longæ.

Ad Abbatiam ſanctæ Crucis Burdegalenſem declinavit : & cùm eamdem pacificè & abſque contradictione aliqua crederet intrare, præſertim cùm præcurſores domini, & coquus, clericus coquinæ, oſtiarius domini, mareſcallus, pincerna, ceterique officiales domini cum ſummariis ad argentum & vexelamentum argenteum benigniter cum hilaritate vultus ibi fuiſſent recepti, & intus ſua cibaria præparata & neceſſaria quæſita ; hinc undique valvas eccleſiæ clauſas invenit, nec ſibi patuit aditus, nec ſibi voluerunt aperire, qui clauſas tenebant, licèt cum inſtantia pluries, ut aperirent, requiſiti. Tandem venerunt Decanus Burdegalenſis, & Decanus S. Severini, & alii plures cum eis, ad dominum ſtantem ante valvas, & ei dixerunt : Domine cariſſime, litteram quam heri dediſtis apud Blaviam, in Capitulo legimus, &

ostendimus Concanonicis nostris : quæ lecta & audita non placuit eis, nec fuerunt contenti ea, &c. Tunc dominus conversus ad fores ecclesiæ sanctæ Crucis, Abbatem & Monachos, licèt eos non videret, primò, secundò, tertiò monuit, ut ipsum ad visitationem & procurationem admitterent; & in monendo ad fores pulsabat : & cùm videret se ad præmissa non admitti, nec ipsos monitionibus suis parere, in scriptis excommunicavit eosdem, & suum exsecutorem, Decanum S. Asterii Petragoricensis conservatorem jurium Ecclesiæ Bituricensis, rogavit ut id faceret, ad quod erat deputatus : & tunc dictus conservator dictos Abbatem & Conventum modo quo suprà monuit, ut dominum reciperent. quos monitis suis parere nolentes excommunicavit in scriptis, & ecclesiam ecclesiastico suppofuit interdicto : & post per longum tempus dominus cum confusione, rubore & verecundia stans ad fores clausas ecclesiæ, plebe infinita adstante, videns quòd nihil haberet quod ultrà posset facere, recessit in festo S. Lucæ.

Inde venit dominus apud ſanctum Geraldum, Abbatiam Silvæ-majoris, & fuit ibi multùm honorificè & ſollemniter campanis pulſatis & proceſſionaliter à Priore & Conventu ipſius Abbatiæ, Abbate abſente, receptus. Sunt ibi Monachi nigri, & eſt locus multùm inſignis: & quia non comeduntur in corpore Abbatiæ carnes, dominus cum ſuis ſociis comedit ſupra portam, & comedit ibi carnes. Et venerunt ad dominum quidam Monachi, inhibentes Abbati S. Sulpicii, ne carnes comederet ibi. quia ipſe faceret contra conſtitutionem Ordinis ſui. Sed dominus reſpondit, quòd Prælatus & ſui ſocii non adſtringuntur regulis ſuis, cùm ſit eorum ſuperior: & propter hoc ipſe voluit, quòd dictus Abbas comederet carnes. quod fecit, & fuimus bene procurati.

Inde ad S. Emilianum, inde ad Baſtidam ſanctæ Fidei, Aginnenſis diœceſis; inde ad Portum ſanctæ Mariæ, inde Agennum, inde receſſit ad ſanctam Liberatam die Martis ante feſtum S. Simonis.

Die Veneris in vigilia Simonis &

Judæ venit Petragoricas.

Die Dominica exivit apud Majolinum Prioratum Monachorum nigrorum de sancto Martiali Lemovic. & veniendo ad Majolinum vidit in Abbatia *Chancelade* Episcopum Petragoricensem; & sunt ibi Canonici regulares.

Die Martis, in vigilia omnium Sanctorum, venit apud sanctum Amandum, Abbatiam Monachorum nigrorum.

NOVEMB. 1 Die Mercurii, festo omnium Sanctorum, venit apud Hallamvillam, Angolismensis diœcesis: & sunt ibi Canonici regulares.

2 Die Jovis venit apud *Fontenay* Xantonensis diœcesis, Prioratum de sancto Johanne Angeriacensi.

3 Die Veneris apud sanctum Cannatum, Prioratum de sancto Gildasio, Bituricensis diœcesis.

4 Die Sabbati apud Rupellam Prioratum de *Cluny*.

5 Die Dominica apud Boëtum Prioratum de Monasterio-novo.

6 Die Lunæ apud *Affort* Prioratum de Burgidolensi.

8 Die Mercurii apud *Niort* Prioratum

tum de *Charoz*. NOVEMB.

9 Die Jovis ad ſanctum *Gelais* Prioratum de *Clugny* Pictav.

10 Die Veneris ad ſanctum Maxentium Abbatiam Monachorum nigrorum.

11 Die Sabbati ad *Agöves* Prioratum Canonicorum regularium de *l'Eſterpe*.

12 Die Dominica ad Vermos Prioratum de S. Maxentio.

13 Die Lunæ ad *Pamprou* Prioratum de S. Maxentio.

14 Die Martis ad Vinoniam Prioratum de S. Cypriano.

15 Die Mercurii ad Lugudiacum Prioratum de Abbatia de Malleziaco.

16 Die Jovis ad Abbatiam ſancti Benedicti de Quinciaco, in qua ſunt Monachi nigri.

17 Die Veneris ad Nobiliacum Abbatiam Monachorum nigrorum.

18 Die Sabbati ad *Boërece* Prioratum de Nobiliaco.

19 Die Dominica ad Prioratum de Luceio & de ſancto Martiali Montis-Maurilii.

Anno M CC LXXXV.

Julii 13 Anno 1285 die Veneris post quindenam beati Johannis Baptistæ intravit Simon Archiepiscopus Bituricensis causâ visitationis Lemovicensem diœcesim. Comitabantur ipsum Johannes Abbas S. Sulpicii Bituric. frater domini, Gilo Capellanus suus, Monachus S. Sulpicii, Frater Hugo de Ferneriis Monachus S. Sulpicii: & venit primò ad Abbatiam de Albispetris Ord. Cistert.

15 Dominica sequenti ante festum Magdalenæ ad Nozerias Prioratum Burgidolensem.

16 Die Lunæ ad *Vozerines* Prioratum Burgidolensem.

17 Die Martis ad Abbatiam Prati-benedicti Ord. Cistert.

18 Die Mercurii ad *Pradeaux* Prioratum Burgidolensem.

20 Die Veneris ad *Iarnage* Prioratum conventualem de Clusa.

21 Die Sabbati ad Garectum Prioratum S. Savini Pictaviensis.

22 Dominica, festo Magdalenæ, ad Ab-

batiam Agedunensem Ordinis S. Benedicti, ubi moratur Prior S. Pascentii Monachus Agedunensis.

23 Die Lunæ ad Bonum-locum Abbatiam Ord. Cistert.

24 Die Martis ad Turrem S. Austregesili Prioratum Burgidolensem.

25 Die Mercurii ad *Gu∫on* Prioratum Stirpensem Ord. Aug.

26 Die Jovis ad Abbatiam Cambonensem, ubi receptus fuit à Præposito & Monachis dicti loci.

27 Die Veneris ad Abbatiam Evahonensem, ubi receptus fuit à Præposito & Conventu dicti loci. prædicavit in Capitulo præsentibus Præposito & Conventu dicti Monasterii, & aliis Prioribus foraneis, videlicet Priore de Cauntella, Priore de *Domairac*, Priore sancti Petri de Monte-Lucio, Priore de Tullo, Priore de Neris, & pluribus aliis, Priore de *Trenant*.

28 Die Sabbati ad *Ruygnac* Prioratum Evahonensem.

29 Dominica sequenti ad *Manicat* Prioratum Silviniacensem.

31 Die Martis festo S. Germani ad Monast. Vasoliense Canon. sæcul.

AUGUSTI 1 Die Mercurii S. Petri ad Vincula ad Feletinum Prioratum Cambonensem.

2 Die Jovis ad *Meignac* Prioratum Dolensem. distat à Feletino 3 magnis leucis.

3 Die Veneris ad Abbatiam de Bona-aqua Ordinis Cistertiensis. distat 6 leucis à *Mainhat*.

4 Die Sabbati ad Portum-Dei Prioratum conventualem Casæ-Dei, bonum & divitem, sed inter arduos colles situm. distat 3 magnis leucis à Bona-aqua.

5 Dominica ad Bortum Prioratum Cluniacensem, quem tenebat Episcopus Claromontensis, 3 leucis à Portu-Dei.

6 Die Lunæ ad sanctum Angelum Prioratum conventualem de Karrofo, 5 leucis à Borto.

7 Die Martis ad Maymacum Abbatiam Ord. S. Bened. ubi Monachi multùm dissolutè vivebant.

8 Die Mercurii ad *Vedrines* Prioratum Casæ-Dei. Ibi finavit Prior de *Ventador* Cluniacensis. distat 1 leuca à Vedrinis.

9 Die Jovis ad Tutelam Abbatiam Ord. S. Benedicti. AUGUSTI

10 Die Veneris, festo S. Laurentii, visitavit Abbatiam eamdem.

11 Die Sabbati ad Obazinam Abbatiam Ord. Cistert. distat à Ventadoro 7 magnis leucis. Post prandium eadem die visitavit dominus Moniales ibidem prope exsistentes extra portam in nemore: quæ nullo tempore vitæ suæ exeunt claustrum, ut dicitur, nec intrant claustrum homines, nisi cum Prælatis vel personis honestis. Priorissa servat unam clavem, & Prior claustralis de Obazina aliam.

12 Die Dominica venit ad *Argentac* Prioratum conventualem de Clusa.

13 Die Lunæ ad *Brivasac* Prioratum Solemniacensem.

14 Die Martis ad Bellum-locum Abbatiam Ord. S. Benedicti, cujus

15 Rego Abbas fecit domino homa-

16 gium. mansit ibidem die Mercurii Assumptionis beatæ Mariæ, & die Jovis.

17 Die Veneris ad *Albiguet* Prioratum de Clusa.

AUGUST. 18 Sabbato ad Brivam Prioratum Ord. S. Auguſtini.

19 Die Dominica fuit ibidem.

20 Die Lunæ ad *Vosties* Abbatiam Ord. S. Bened.

21 Die Martis apud Uſarchiam Abbatiam Ord. S. Bened.

22 Die Mercurii apud Arnacum Prioratum ſancti Martialis Lemovicenſis.

23 Die Jovis ad Prioratum S. Roberti, de Caſa-Dei.

24 Die Veneris, feſto S. Bartholomæi, apud *Dalon* Abbatiam Ord. Ciſtert.

25 Sabbato apud ſanctum Aredium Canonic. ſæcul.

26 Dominica apud Chalas Prioratum conventualem Ord. S. Aug.

27 Die Lunæ apud Solemniacum Abbatiam Ord. S. Bened.

28 Die Martis apud Calucium caſtrum Geraldi de Malomonte.

29 Die Mercurii apud Petram-Buffeｒiam Prioratum Solemniacenſem, qui debet unam procurationem cum Priore de Caro-vico de Abbatia S. Auguſtini Lemovic.

30 Die Jovis apud Aurelium Priora-

tum convent. S. August. AUGUST.

31 Die Veneris apud Ortegiam Prioratum convent. Ord. S. Aug. Ordo est per se.

1 Sabbato apud Monasterium Haënntense Canonic. sæcul. SEPT.

2 Dominica apud *Paëmhac* Prioratum S. Martialis.

3 Die Lunæ apud sanctum Leonardum Prioratum conventualem Ord. August.

4 Die Martis ad Lemovicensem civitatem.

5 Die Mercurii visitavit Canonicos ecclesiæ majoris.

6 Die Jovis visitavit Prioratum S. Andreæ, Abbatiam sancti Martini.

7 Die Veneris visitavit Abbatiam S. Augustini Ord. S. Bened.

8 Sabbato, festo nativitatis B. Mariæ, venit ad Abbatiam sancti Martialis.

9 Dominica visitavit Abbatiam de Regula.

10 Die Lunæ ad sanctum Martialem, inde apud Carnum juxta Axiam, Prioratum S. Martialis.

11 Die Martis apud Rupem-Cavardi Prioratum de Carofo.

Sauxillanges Cluniacensem.

Maii 1 Die Lunæ ad *Orlanc* Prioratum de Clusâ.

2 Die Martis ad Monasterium Casæ-Dei plures ex suis sociis, ut interessent collationi faciendæ quarumdam clausularum contentarum in privilegiis Casæ-Dei, per quas nituntur Monachi se esse exemtos, tam in capite, quàm in membris: & fuit facta dicta collatio ad privilegia, quæ fuerunt lecta à principio usque ad finem, & diligenter inspecta, tam in filo, quàm in bulla. Primum privilegium lectum & inspectum fuit Urbani II, secundum Lucii III; tertium Honorii III, quartum Alexandri IV, quintum Alexandri III, sextum Clementis IV, septimum Urbani IV, octavum Paschalis.

Eodem die Martis venit ad sanctum Germanum *Lerm* Prioratum Casæ-Dei.

3 Die Mercurii ad *Azerach* Prioratum Casæ-Dei.

4 Die Jovis ad *Ville* Prioratum Piperacensem Ord. Aug.

5 Die Veneris ad *Villebride* Prioratum de Piperaco.

6 Die Sabati ad *Conz* Prioratum Monialium Ordinis sancti Benedicti, ubi tunc erant duæ Priorissæ in discordia, & egebat Monasterium reformatione quoad spiritualia: temporalia erant in manu Regis Franciæ, ob litem duarum prætendentium Priorissarum.

7 Die Dominica ad *Mazerat* Prioratum Casæ-Dei.

8 Die Lunæ ad Abbatiam Casæ-Dei.

Inde visitavit à mense Septembri provinciam Burdegalensem, comitantibus ipsum JOHANNE Abbate S. Sulpicii Bituricensis, fratre GILONE ejus socio, &c.

Et primò venit in Abbatiam Fontis-Gombaudi diœcesis Bituricensis, à qua distat Anglia diœces. Pictav. per 2 leucas satis mediocres. Inde ad Abbatiam sancti Savini sunt 4 leucæ mediocres: inde ad Mortuum-mare 6 leucæ; ibi sunt Canonici sæculares. Inde ad Pictavum 5 leucæ satis mediocres: inde ad Prioratum de Lezigniaco 5 leucæ satis mediocres, receptus à Priore & sociis. Inde ad Prioratum S. Hilarii de Metul-

lo 7 leucæ Pictavinæ. Prioratus est S. Joannis Angeriacensis.

Apud Lezigniacum auditâ Missâ venit quædam Monialis Ordinis Fontis-Evraudi ad dominum Archiepiscopum, quæ à tribus annis inantea incœpit jejunare, ut dicebatur, ter in Sabbato, scilicet die Lunæ, die Mercurii, & die Veneris, absque aliqua comestione & sine potu: aliis diebus non multum comedebat, & sine vino & absque carnibus. Et fuit secretò locuta domino, ac si confiteretur, omnibus videntibus. Illa Monialis habebat secum matrem suam: filia erat Militis satis divitis, commorantis in quodam manerio prope Lezigniacum, & erat ipsa Monialis de Prioratu *Barneuil*.

De Metullo ad S. M. de Cella 2. leucæ. inde ad S. Severinum 5 leucæ. inde ad sanctum Johannem Angeriacensem 5 leucæ, cujus Abbas præ senectute debilitatus equitare non poterat.

De Santonibus ad Pontem 4 leucæ: inde ad Prioratum de Niorto prope Mirabellum 5 leucæ longæ. Interim declinavit ad Abbatiam *de la Tenaille*, di-

ſtantem à Ponte per 4 leucas. Abbas Tenaliæ & Prior de Niorta fecerunt inſimul procurationem. De Niorto ad Blaviam 7 leucæ : inde ad Maucam 3 leucæ : inde ad Burdegalam 4 leucæ longæ.

Ad Abbatiam ſanctæ Crucis Burdegalenſem declinavit : & cùm eamdem pacificè & abſque contradictione aliqua crederet intrare, præſertim cùm præcurſores domini, & coquus, clericus coquinæ, oſtiarius domini, mareſcallus, pincerna, ceterique officiales domini cum ſummariis ad argentum & vexelamentum argenteum benigniter cum hilaritate vultus ibi fuiſſent recepti, & intus ſua cibaria præparata & neceſſaria quæſita ; hinc undique valvas eccleſiæ clauſas invenit, nec ſibi patuit aditus, nec ſibi voluerunt aperire, qui clauſas tenebant, licèt cum inſtantia pluries, ut aperirent, requiſiti. Tandem venerunt Decanus Burdegalenſis, & Decanus S. Severini, & alii plures cum eis, ad dominum ſtantem ante valvas, & ei dixerunt : Domine cariſſime, litteram quam heri dediſtis apud Blaviam, in Capitulo legimus, &

ostendimus Concanonicis nostris : quæ lecta & audita non placuit eis, nec fuerunt contenti ea, &c. Tunc dominus conversus ad fores ecclesiæ sanctæ Crucis, Abbatem & Monachos, licèt eos non videret, primò, secundò, tertiò monuit, ut ipsum ad visitationem & procurationem admitterent; & in monendo ad fores pulsabat: & cùm videret se ad præmissa non admitti, nec ipsos monitionibus suis parere, in scriptis excommunicavit eosdem, & suum exsecutorem, Decanum S. Asterii Petragoricensis conservatorem jurium Ecclesiæ Bituricensis, rogavit ut id faceret, ad quod erat deputatus : & tunc dictus conservator dictos Abbatem & Conventum modo quo suprà monuit, ut dominum reciperent. quos monitis suis parere nolentes excommunicavit in scriptis, & ecclesiam ecclesiastico suppo suit interdicto : & post per longum tempus dominus cum confusione, rubore & verecundia stans ad fores clausas ecclesiæ, plebe infinita adstante, videns quòd nihil haberet quod ultrà posset facere, recessit in festo S. Lucæ.

Inde venit dominus apud ſanctum Geraldum, Abbatiam Silvæ-majoris, & fuit ibi multùm honorificè & ſollemniter campanis pulſatis & proceſſionaliter à Priore & Conventu ipſius Abbatiæ, Abbate abſente, receptus. Sunt ibi Monachi nigri, & eſt locus multùm inſignis: & quia non comeduntur in corpore Abbatiæ carnes, dominus cum ſuis ſociis comedit ſupra portam, & comedit ibi carnes. Et venerunt ad dominum quidam Monachi, inhibentes Abbati S. Sulpicii, ne carnes comederet ibi. quia ipſe faceret contra conſtitutionem Ordinis ſui. Sed dominus reſpondit, quòd Prælatus & ſui ſocii non adſtringuntur regulis ſuis, cùm ſit eorum ſuperior: & propter hoc ipſe voluit, quòd dictus Abbas comederet carnes. quod fecit, & fuimus bene procurati.

Inde ad S. Emilianum, inde ad Baſtidam ſanctæ Fidei, Aginnenſis diœceſis; inde ad Portum ſanctæ Mariæ, inde Agennum, inde receſſit ad ſanctam Liberatam die Martis ante feſtum S. Simonis.

Die Veneris in vigilia Simonis &

Judæ venit Petragoricas.

Die Dominica exivit apud Majolinum Prioratum Monachorum nigrorum de sancto Martiali Lemovic. & veniendo ad Majolinum vidit in Abbatia *Chancelade* Episcopum Petragoricensem ; & sunt ibi Canonici regulares.

Die Martis, in vigilia omnium Sanctorum, venit apud sanctum Amandum, Abbatiam Monachorum nigrorum.

NOVEMB. 1 Die Mercurii, festo omnium Sanctorum, venit apud Hallamvillam, Angolismensis diœcesis: & sunt ibi Canonici regulares.

2 Die Jovis venit apud *Fontenay* Xantonensis diœcesis, Prioratum de sancto Johanne Angeriacensi.

3 Die Veneris apud sanctum Cannatum, Prioratum de sancto Gildasio, Bituricensis diœcesis.

4 Die Sabbati apud Rupellam Prioratum de *Cluny*.

5 Die Dominica apud Boëtum Prioratum de Monasterio-novo.

6 Die Lunæ apud *Affort* Prioratum de Burgidolensi.

8 Die Mercurii apud *Niort* Prioratum

tum de *Charoz*. **Novemb.**

9 Die Jovis ad ſanctum *Gelais* Prioratum de *Clugny* Pictav.

10 Die Veneris ad ſanctum Maxentium Abbatiam Monachorum nigrorum.

11 Die Sabbati ad *Agöves* Prioratum Canonicorum regularium de *l'Eſterpe*.

12 Die Dominica ad Vermos Prioratum de S. Maxentio.

13 Die Lunæ ad *Pamprou* Prioratum de S. Maxentio.

14 Die Martis ad Vinoniam Prioratum de S. Cypriano.

15 Die Mercurii ad Lugudiacum Prioratum de Abbatia de Mallezïaco.

16 Die Jovis ad Abbatiam ſancti Benedicti de Quinciaco, in qua ſunt Monachi nigri.

17 Die Veneris ad Nobiliacum Abbatiam Monachorum nigrorum.

18 Die Sabbati ad *Boërece* Prioratum de Nobiliaco.

19 Die Dominica ad Prioratum de Luceio & de ſancto Martiali Montis-Maurilii.

batiam Agedunensem Ordinis S. Benedicti, ubi moratur Prior S. Pascentii Monachus Agedunensis.

23 Die Lunæ ad Bonum-locum Abbatiam Ord. Cistert.

24 Die Martis ad Turrem S. Austregesili Prioratum Burgidolensem.

25 Die Mercurii ad *Goson* Prioratum Stirpensem Ord. Aug.

26 Die Jovis ad Abbatiam Cambonensem, ubi receptus fuit à Præposito & Monachis dicti loci.

27 Die Veneris ad Abbatiam Evahonensem, ubi receptus fuit à Præposito & Conventu dicti loci. prædicavit in Capitulo præsentibus Præposito & Conventu dicti Monasterii, & aliis Prioribus foraneis, videlicet Priore de Cauntella, Priore de *Domairac*, Priore sancti Petri de Monte-Lucio, Priore de Tullo, Priore de Neris, & pluribus aliis, Priore de *Trenant*.

28 Die Sabbati ad *Ruygnac* Prioratum Evahonensem.

29 Dominica sequenti ad *Manicat* Prioratum Silviniacensem.

31 Die Martis festo S. Germani ad Monast. Vasoliense Canon. sæcul.

AUGUSTI 1 Die Mercurii S. Petri ad Vincula ad Feletinum Prioratum Cambonensem.

2 Die Jovis ad *Meignac* Prioratum Dolensem. distat à Feletino 3 magnis leucis.

3 Die Veneris ad Abbatiam de Bona-aqua Ordinis Cistertiensis. distat 6 leucis à *Mainhat*.

4 Die Sabbati ad Portum-Dei Prioratum conventualem Casæ-Dei, bonum & divitem, sed inter arduos colles situm. distat 3 magnis leucis à Bona-aqua.

5 Dominica ad Bortum Prioratum Cluniacensem, quem tenebat Episcopus Claromontensis, 3 leucis à Portu-Dei.

6 Die Lunæ ad sanctum Angelum Prioratum conventualem de Karrofo, 5 leucis à Borto.

7 Die Martis ad Maymacum Abbatiam Ord. S. Bened. ubi Monachi multùm dissolutè vivebant.

8 Die Mercurii ad *Vedrines* Prioratum Casæ-Dei. Ibi finavit Prior de *Ventador* Cluniacensis. distat 1 leuca à Vedrinis.

9 Die Jovis ad Tutelam Abbatiam Ord. S. Benedicti. AUGUSTI

10 Die Veneris, festo S. Laurentii, visitavit Abbatiam eamdem.

11 Die Sabbati ad Obazinam Abbatiam Ord. Cistert. distat à Ventadoro 7 magnis leucis. Post prandium eadem die visitavit dominus Moniales ibidem prope exsistentes extra portam in nemore: quæ nullo tempore vitæ suæ exeunt claustrum, ut dicitur, nec intrant claustrum homines, nisi cum Prælatis vel personis honestis. Priorissa servat unam clavem, & Prior claustralis de Obazina aliam.

12 Die Dominica venit ad *Argentac* Prioratum conventualem de Clusa.

13 Die Lunæ ad *Brivasac* Prioratum Solemniacensem.

14 Die Martis ad Bellum-locum Abbatiam Ord. S. Benedicti, cujus

15 REGO Abbas fecit domino homa-

16 gium. mansit ibidem die Mercurii Assumptionis beatæ Mariæ, & die Jovis.

17 Die Veneris ad *Albiguet* Prioratum de Clusa.

AUGUST. 18 Sabbato ad Brivam Prioratum Ord. S. Augustini.

19 Die Dominica fuit ibidem.

20 Die Lunæ ad *Vosies* Abbatiam Ord. S. Bened.

21 Die Martis apud Usarchiam Abbatiam Ord. S. Bened.

22 Die Mercurii apud Arnacum Prioratum sancti Martialis Lemovicensis.

23 Die Jovis ad Prioratum S. Roberti, de Casa-Dei.

24 Die Veneris, festo S. Bartholomæi, apud *Dalon* Abbatiam Ord. Cistert.

25 Sabbato apud sanctum Aredium Canonic. sæcul.

26 Dominica apud Chalas Prioratum conventualem Ord. S. Aug.

27 Die Lunæ apud Solemniacum Abbatiam Ord. S. Bened.

28 Die Martis apud Calucium castrum Geraldi de Malomonte.

29 Die Mercurii apud Petram-Bufferiam Prioratum Solemniacensem, qui debet unam procurationem cum Priore de Caro-vico de Abbatia S. Augustini Lemovic.

30 Die Jovis apud Aurelium Priora-

tum convent. S. Auguſt. AUGUST.

31 Die Veneris apud Ortegiam Prioratum convent. Ord. S. Aug. Ordo eſt per ſe.

1 Sabbato apud Monaſterium Haën-tenſe Canonic. ſæcul. SEPT.

2 Dominica apud *Paëmhac* Prioratum S. Martialis.

3 Die Lunæ apud ſanctum Leonardum Prioratum conventualem Ord. Auguſt.

4 Die Martis ad Lemovicenſem civitatem.

5 Die Mercurii viſitavit Canonicos eccleſiæ majoris.

6 Die Jovis viſitavit Prioratum S. Andreæ, Abbatiam ſancti Martini.

7 Die Veneris viſitavit Abbatiam S. Auguſtini Ord. S. Bened.

8 Sabbato, feſto nativitatis B. Mariæ, venit ad Abbatiam ſancti Martialis.

9 Dominica viſitavit Abbatiam de Regula.

10 Die Lunæ ad ſanctum Martialem, inde apud Carnum juxta Axiam, Prioratum S. Martialis.

11 Die Martis apud Rupem-Cavardi Prioratum de Carofo.

SEPT. 12 Die Mercurii apud Nantronum Prioratum de Carofo.

13 Die Jovis apud Bruxeriam Prioratum conventualem de Clusa.

14 Die Veneris apud Salas Prioratum conventualem Ord. S. Auguſtini.

15 Sabbato apud *Peruſiac* Prioratum de Carofo.

16 Dominica ad Abbatiam Stirpenſem Ord. S. Auguſtini.

17 Die Lunæ ad S. Junianum Canonic. ſæcular.

18 Die Martis apud *Beux* Abbatiam Ciſtert.

19 Die Mercurii ad Grandimontem.

20 Die Jovis apud *Ambaſac* Prioratum S. Auguſtini Lemovicenſis.

30 Eodem anno completa viſitatione dioœceſis Lemovicenſis intravit diœceſim Bituricenſem, & venit apud Maluerum Prioratum ſancti Martialis.

OCTOB. 1 Die Martis apud S. Nazarium.

2 Die Mercurii apud *Vigno* Prioratum de Carofo.

3 Die Jovis apud Argentonium Prioratum S. Gildaſii de Caſtro-Radulfi.

4 Die Veneris ibidem cum Prioratu ſancti Marcelli de ead. Abbatia.

7 Die Lunæ apud *Rufec* Prioratum ſancti Martialis Lemovic.

8 Die Martis apud Oblincum Prioratum de Abbatia Dolenſi.

Anno MCCLXXXVI.

28 Anno 1285 die Jovis, poſt mediam Quadrageſimam, intravit dominus Simon Archiepiſcopus Bituricenſis diœceſim Caturcenſem cauſâ viſitationis: & primò declinavit apud Marcellum, & cariſtia tunc temporis erat incomparabilis. In comitiva domini erant GUIDO Abbas Monaſterii Virſionenſis, frater domini, Frater JOHANNES Marſac Monachus Virſionenſis, & Frater Hugo Monachus ſancti Sulpicii Bituricenſis, Pænitentiarius domini. MARTII

29 Die Veneris venit apud *Varrac*, Prioratum de Tutela Lemovic. diœceſis.

30 Die Sabbati apud Rupem-amatoris Prioratum Abbatiæ Tutelæ, Lemovic. diœceſis. diſtat à Soliaco 2 leucis.

MARTII 31 Die Dominica venit apud Soliacum Decanatum conventualem de Auriliaco. distat à Marcello 2 leucis.

APRILIS 1 Die Lunæ apud Gordonium Prioratum de Vicano, à quo distat dimidia leuca.

2 Die Martis apud Vicanum Prioratum conventualem Ordinis S. Aug. 3 leucis à Rupe-amatoris.

3 Die Mercurii fuit ibidem.

4 Die Jovis visitavit eumdem Prioratum.

5 Die Veneris venit apud Fontes Prioratum conventualem Abbatiæ de Figiaco.

6 Sabbato apud Capdenatum Prioratum de Auriliaco, & finavit Prior de Cardelaco Ord. Cluniacensis.

7 Dominica in ramis-palmarum apud Figiacum Abbatiam Ord. S. Benedicti, absente Abbate, qui ierat ad Regem.

8 Die Lunæ visitavit Prioratum de Cassegnoliis, qui est de Abbatia Figiacensi. Finavit procurationem Prior de Burgo, qui est de Auriliaco.

9 Die Martis apud Marcilliacum Abbatiam nigram. distat à Loco-Dei, diœ-

eesi. Ruthenensis, 5 leucis. Aprilis

10 Die Mercurii apud civitatem Caturcensem, & venit ad Monasterium Monialium B. Mariæ Deauratæ ejusdem civitatis.

11 Die Jovis visitavit Moniales prædictas, postea Prioratum sancti Ursicini ejusdem civitatis, qui est de Marciliaco.

12, 13, 14, 15 Diebus Veneris, Sabbati, Dominica Paschæ, die Lunæ fuit ibidem.

16 Die Martis apud Cartusium Prioratum conventualem de Clusa, 4 leucis à Duravello. Remisit procurationem Prior de Vigantia, qui est de Marciliaco, in medio viæ de *Concorest* ad Archas.

17 Die Mercurii apud Archas Prioratum de Marciliaco, 2 leucis à Gordono.

18 Die Jovis apud *Luser* castrum Episcopi Caturcensis. Finavit Prior de Duravello, qui est de Moissiaco, 3 leucis ab Archis.

19 Die Veneris apud Moissiacum, distat à Garda-Dei 5 leucis.

20 Sabbato apud Castelum domum Ab-

Aprilis batis in diœcesi Tolosana ex Gratia.

21 Dominica apud Abbatiam Montis-Albani, quæ est sub Abbate Casæ-Dei, Abbate tunc absente, qui erat Romæ. distat à Moissiaco 4 leucis.

22 Die Lunæ apud Caëracum Prioratum conventualem de Auriliaco, & habet Decanum. distat 2 leucis à Monte-Albano. Ibi Abbas S. Marcelli Ord. Cistert. se excusavit ab excipiendo Archiepiscopo propter paupertatem.

23 Die Martis ad Gardam-Dei Abbatiam Ord. Cistert. distat à Caturco 5 leucis.

24 Die Mercurii apud Calciatam Prioratum de Figiaco. distat à Caëraco 1 leuca.

25 Die Jovis apud Capellam Templariorum. distat ab Abbatia Belli-loci, diœces. Ruthenensis, 2 leucis.

26 Die Veneris apud Cassucium Prioratum de sancto Antonino Ord. S. Augustini.

27 Sabbato apud sanctum Antoninum Prioratum conventualem Ord. S. Augustini, qui partim in diœcesi Ruthenensi, partim in Albiensi, distat

à Calciata 2 leuc. APRILIS

28 Dominica ante festum Apostolorum Petri & Pauli, [*lege* Philippi & Jacobi] anno eodem 1286, completa visitatione diœcesis Caturcensis, intravit Albiensem: & primò venit apud *Voor* domum Templariorum. distat à sancto Antonino 2 leucis.

29 Die Lunæ apud Viancium Prioratum ecclesiæ Albiensis. distat à *Rabasteins* 2 leucis. Eadem die finavit procurationem, quam mandaverat Priori de Podio-celsi Abbatiæ Aurilia-censis, ad supplicationem fratris Abbatis sancti Germani de Pratis Paris. ex gratia. distat Podium-celsi à *Voor* 3 leucis: inde *Rabasteins* 3 leucis.

30 Die Martis apud *Sisterol* Prioratum Abbatiæ de Galliaco: & inde ad Galliacum Abbatiam Ord. S. Benedicti: & dicunt se esse sub Abbatia Casæ-Dei. distat à Viancio 1 leuca. De Galliaco ad *Rommanour* Prioratum Abbatiæ Massiliensis 2 leucis.

1 Die Mercurii visitavit Abbatiam. MAII

2 Die Jovis apud Candelium Abbatiam Ord. Cistert. distat ab Albia 3 leucis.

MAII 3 Die Veneris apud Lanetum [*en* Lantrum] Prioratum sancti Pontii Tomeriarum. distat à Rupetorno 2 leucis, & Rupetornus à Castris 1 leuca, & ab Albia 4 leucis.

4 Sabbato apud Castras Abbatiam Ordinis sancti Benedicti. distat à Candelio 4 leucis.

5 Dominica apud Bullatum Prioratum de Abbatia Castrensi.

6 Die Lunæ apud sanctum Amantium Prioratum S. Pontii Tomeriarum.

7 Die Martis apud Caunam Prioratum sancti Pontii Tomeriarum. demandavit procurationem suam Prior sancti Gervasii propter viarum discrimina.

8 Die Mercurii apud *la Carme*, deinde apud Ambiletum Prioratum sancti Victoris Massiliensis.

9 Die Jovis intravit civitatem Albiensem.

10 Die Veneris apud Prioratum de Escuria Abbatiæ Galliacensis.

11 Sabbato reversus Albiam visitavit Monasterium sancti Salvii.

14 Die Martis ante Rogationes intravit diœcesim Ruthenensem: venit a-

pud Varenum Prioratum Abbatiæ Au- MAII
riliacensis. distat ab Escuria 5 leucis.

15 Die Mercurii apud Bellolocum Abbatiam Ord. Cistert. distat à Spinacia semileuca.

16 Die Jovis apud *Lespinace* domum Hospitaliorum. distat à Vareno 1 leuca. Ibi finavit Prior de Valle-Aurel. Abbatiæ de Auriliaco : & Monachi Abbatiæ Loci-Dei Ord. Cistert. distat à Capella Templariorum 2 leucis.

17 Die Veneris apud Najatum Prioratum sancti Antonini Ruthenensis.

18 Sabbato apud Rivum-petrosum Prioratum sancti Martialis. remisit Priori de Lusuaco & de *Privazac* Abbatiæ Casæ-Dei.

19 Dominica ante Ascensionem apud *Privazac* Prioratum Casæ-Dei.

20 Die Lunæ apud *Rainbac* Prioratum Abbatiæ Conchensis. Eadem die finavit Prior de Villanova Monasterii Moissiacensis, & Prior de Petrucia Monasterii Figiacensis, & Prior sancti Juliani Monasterii Figiacensis.

21 Die Martis apud Asperias Prioratum sancti Martialis Lemovicens.

Die Mercurii apud *Flumbac* Priora-

Maii tum Conchensem, inde apud Abbatiam de Conchis.

22 Die Jovis, festo Ascensionis, fuit in Abbatia de Conchis.

23 Die Veneris apud Albinum Prioratum conventualem Ordinis sancti Augustini.

24 Die Sabbati transivit per *Montbrisain* Prioratum Auriliacensem, & venit ad Bornesellum Prioratum Conchensem.

25 Dominica apud Claras-valles Prioratum Abbatiæ de Brantolmio.

26 Die Lunæ apud *Marcillac* Prioratum Conchensem.

27 Die Martis apud *Lemosain* domum Templariorum.

28 Die Mercurii apud Silvam domum Templariorum.

29 Die Jovis apud Canaberes domum Hospitalariorum.

30 Die Veneris ad Abbatiam Bonæcumbæ Ord. Cistert.

31 Sabbato vigilia Pentecostes intravit civitatem Ruthenensem.

Junii 1 Die Dominica fuit cum Episcopo.

2 Die Lunæ fuit cum Capitulo.

3 Die Martis cum Priore sancti Amantii

mantii Burgi Ruthenensis, & dedit Junii
sibi subsidium super Priorem Castrinovi de Levezone Massiliensis Abbatiæ, & super Priorem sancti Genesii ejusdem Monasterii.

10 Anno prædicto die Martis post Trinitatem, completa visitatione diœcesis Ruthenensis, intravit Mimatensem. Et primò per colles & valles venit apud sanctam Enimiam Prioratum conventualem sancti Theofredi.

11 Die Mercurii apud *Flurac* Prioratum Casæ-Dei.

12 Die Jovis apud civitatem Mimatensem.

13 Die Veneris fuit in Capitulo. Finavit procurationem Prior de Espaniaco Abbatiæ de Auriliaco, & Prior de Calniaco Cluniac. & Prior de Cheriaco conventualis Abbatiæ Massiliensis, & Prior de Canonica ejusdem Monasterii.

14 Sabbato ad ecclesiam de Rivo-torto.

15 Dominica apud Malteolum Prioratum sancti Egidii.

16 Die Lunæ apud *Salgue* Prioratum Cluniac.

17 Die Martis venit apud *Sancergue* do-

mum Præpositi Bruïacensis, completa jam visitatione diœcesis Mimatensis.

Anno M CC LXXXVII.

MARTII 1 Anno 1286 die Lunæ post Ramos palmarum dominus Simon Archiepiscopus Bituricens. intravit diœcesim Claromontensem. Et primò venit apud Silviniacum Prioratum conventualem, Prioratum de Firmitate-Moniali, distantem hinc 3 leucis; Prioratum *de Bernay* Ord. Cluniacensis. distat Silviniaco 3 leucis,

APRILIS 1 Die Martis apud Vernolium, à Silviniaco 5 leucæ. Finavit Prior de Salis, distans à Vernolio 3 leucis.

2 Die Mercurii apud sanctum Porcianum Prioratum conventualem, distat à Vernolio una leuca. Visitavit Prioratum de *Broo* Ord. Cluniac. distat à sancto Porciano 3 leucis; & Prioratum de *Iauzet* distantem à sancto Porciano 4 leucis

3 Die Jovis ad Abbatiam sancti Gilberti, distantem à sancto Porciano 2 leucis.

4 Die Veneris ad *Chambarande* Priora-

tum Monasterii Menatensis, distantem 2 leucis à sancto Gilberto. APRILIS
5 Sabbato ad Ecclesiam de Karosio, domus militiæ Templariorum de Marchia. Finavit Prior de Escuroliis Ord. Cluniac. distans inde 2 leucis,
6 Dominica Paschæ apud Naves.
7 Die Lunæ sequenti anni 1287 apud *Gannat* Prioratum Issiodorensem post 3 leucas. Finavit Prior sancti Boniti de Monte-Panterii Ord. Cluniac. distans à *Gannat* 2 leucis.
8 Die Martis apud sanctum Genesium Prioratum Ebroliensem, distat à *Gannat* 2 leucis. Finavit Prior de Montibus Ordinis Cluniac. distat à *Genés* 3 leucis.
9 Die Mercurii apud Aquas-sparsas. distat à sancto Genesio 1 leuca.
10 Die Jovis ad *Lusillac* Prioratum Casæ-Dei. distat ab Aquas-spars. 2 leucis, & à *Buyllon* 1 leuca.
11 Die Veneris apud *Buyllon* Prioratum.
12 Sabbato apud *Marengues* Prioratum Casæ-Dei. distat à *Buyllon* 1 leuca.
13 Dominica apud Bellum-regardum distat à *Marengues* 2 leucis.
14 Die Lunæ apud Clarum-montem.

Aprilis 15 Die Martis visitavit ecclesiam sæcularem sancti Genesii.

16 Die Mercurii visitavit ecclesiam sæcularem de *Chamaliere* : tractavit de multis, primò de contentione quæ vertebatur inter ecclesiam Claromontensem & Casam-Dei Abbatiam.

17 Die Jovis apud Montem-Ferrandi Prioratum Casæ-Dei.

18 Die Veneris visitavit Prioratum de *Cheronac* Casæ-Dei. distat à Claromonte 2 leucis. Finavit Prior de *Raiac* Ord. Cluniac. distat à Claromonte dimidia leuca.

19 Sabbato apud Crestum Prioratum Casæ-Dei distantem à *Charonac* una leuca.

20 Dominica ad Prioratum de Ursceo Monasterii de Moriaco. Finavit procurationem Prior de *Chavarcs* Ordinis Cluniac. & Prior Pontis-castri Ord. Cluniac.

21 Die Lunæ apud sanctum Saturninum Prioratum Abbatiæ Issiodorensis, & venit ea die 1 leucam.

22 Die Martis ad sanctum Nectarium Prioratum Casæ-Dei, & ipsa die fecit duas leucas.

23 Die Mercurii ad Montem-acutum Prioratum Ord. Cluniac, & fecit ipsa die unam leucam. APRILIS.

24 Die Jovis apud Gresiacum Prioratum Casæ-Dei, & fecit 4 leucas, & venit ad S. Germanum *Lembron*, distantem à Gresiaco 2 leucis.

25 Die Veneris visitavit ecclesiam sancti Germani *Lembron*.

26 Sabbato apud *Berlhonde* Prioratum Sellsimarensem, & ipsa die fecit 2 leucas.

27 Dominica apud veterem Brivatem Prioratum Abbatiæ Piperacensis, Ord. sancti Aug. & fecit 2 leucas.

28 Die Lunæ apud *Ville* Prioratum Piperacensem, & fecit 1 leucam.

29 Die Martis de *Ville* equitando unam leucam venit apud *Azarac* Prioratum Casæ-Dei.

30 Die Mercurii equitando 3 leucis venit ad Nonnetam Prioratum Casæ-Dei.

1 Die Jovis, festo Apostolorum Philippi & Jacobi, apud Issiodorum Abbatiam Ord. sancti Benedicti, & fecit 2 leucas. MAII

2 Die Veneris apud Cornomum, inde

MAII apud sanctum Andream Prioratum Casæ-Dei.

3 Sabbato apud *Chavirhac* Prioratum Selsiniarum.

4 Dominica apud *Vic* Prioratum Magni-loci.

5 Die Lunæ apud Selsinias Prioratum conventualem Ord. Cluniac.

6 Die Martis apud Magnum-locum Abbatiam S. Benedicti.

7 Die Mercurii apud *la Foilleuze* domum Templariorum.

8 Die Jovis apud *Nazac* ecclesiam collegiatam.

9 Die Veneris ad Abbatiam de *Riom*.

10 Sabbato ad domum de Stanno.

11 Dominica visitavit Monasterium de *Mozac*, Abbate absente.

12 Die Lunæ visitavit Prioratum de *Vovic*, deinde venit apud Prioratum de *Marzac* Monialium.

13 Die Martis apud *Teillede* Prioratum Casæ-Dei, & equitavit 2 leucas.

14 Die Mercurii apud *Celville* Prioratum de Menato, & fecit 4 leucas.

15 Die Jovis Ascensionis Domini cum Episcopo Claromontensi.

16 Die Veneris apud *Albiac* Prioratum

de *Riom*, & equitavit 4 leucas. MAII

17 Sabbato apud Ebrolium Abbatiam.

18 Dominica apud Prioratum de Velcia Abbatiæ Ebroliensis, & regressus est Ebrolium.

19 Die Lunæ apud Locum-rubeum Prioratum conventualem Ord. S. Augustini.

20 Die Martis apud Menatum cum novo Abbate & Episcopo Claromontensi: & novus Abbas installatus est, & Missam novam celebravit.

21 Die Mercurii equitando 3 leucas venit apud Bellam-aquam Abbatiam Cistertiensem.

21 Anno 1287. Dominica, in festo B. Matthæi, intravit diœcesim Claromontensem ad visitandum ea quæ non visitaverat. Et primò venit apud *Marcillac* Prioratum Abbatiæ Menatensis. SEPTEMB.

22 Die Lunæ apud Montem-acutum.

23 Die Martis apud *Poinçac*, Prioratum Abbatiæ Ebroliensis.

24 Die Mercurii ad ecclesiam S. Gilvasii, & Prioratum de *Chambonet*.

25 Die Jovis apud Montem-freinum Prioratum Abbatiæ Ebroliensis.

OCTOB. 23 Die Jovis apud *Becay* Prioratum de *Mozac* Ord. Clun.

24 Die Veneris ad ſanctum Germanum de Foſſatis Prioratum de *Mozac.*

25 Sabbato apud *Ris* Prioratum conventualem Cluniac.

26 Dominica apud Landoſium cum Capitulo.

27 Die Lunæ apud *Goillac* cum Priore Caſæ-Dei.

28 Die Martis apud Vilionium cum Capitulo.

29 Die Mercurii apud *Mainçac* * Prioratum ſancti Launomari Bleſenſis; exinde venit in Bituriam per naves.

ſuprà *Maiſſat*, pag. 616

Hæc ſunt loca quæ dominus Bituricenſis non viſitavit in iſta viſitatione.

Prioratus de *Veriac* Abbatiæ Ebrolienſis.

Prioratus de *la Croſille* & *Douquart*, qui ad unam procurationem tenentur.

Prioratus de *la Mongie* Abbatiæ Menatenſis

Prioratus de *Chambonet* Abbatiæ Maſciacenſis.

Prioratus de *Baville* Abbatiæ ſancti Illidii.

Prioratus de *Calves* Abbatiæ Salinarum.

Prioratus de *Mauriac*, qui ſubeſt Abbatiæ ſancti Petri Vivi Senonenſis, & eſt ibi Decanus.

Prioratus de *Drinac* Abbatiæ Auriliacenſis.

Abbatia Monialium S. Benedicti de *Brejac*.

Prioratus de *Ploes*.

Abbatia Auriliacenſis vacabat Abbatia anno 1291, circa Paſcha.

Prioratus de *Charmel* Ord. de Corona.

Prioratus de *Bredon* Abbatiæ Moiſſiacenſis.

Prioratus ſancti Flori Cluniacenſis.

Abbatia Monialium de Caſis.

Prioratus de *Chantejou* Caſæ Dei.

Prioratus de *Laniac* Caſæ-Dei.

Prioratus de *Vailiac* Cluniacenſis de Volta Cluniac.

Prioratus de *Maſerat*.

Abbatia Caſæ Dei, vel Prioratus de *Saillans*.

Prioratus de Caſma Caſæ-Dei. Uſque huc poſſumus conduci ſine expen-

Aprilis batis in diœcesi Tolosana ex Gratia.

21 Dominica apud Abbatiam Montis-Albani, quæ est sub Abbate Casæ-Dei, Abbate tunc absente, qui erat Romæ. distat à Moissiaco 4 leucis.

22 Die Lunæ apud Caëracum Prioratum conventualem de Auriliaco, & habet Decanum. distat 2 leucis à Monte-Albano. Ibi Abbas S. Marcelli Ord. Cistert. se excusavit ab excipiendo Archiepiscopo propter paupertatem.

23 Die Martis ad Gardam-Dei Abbatiam Ord. Cistert. distat à Caturco 5 leucis.

24 Die Mercurii apud Calciatam Prioratum de Figiaco. distat à Caëraco 1 leuca.

25 Die Jovis apud Capellam Templariorum. distat ab Abbatia Belli-loci, diœcesi. Ruthenensis, 2 leucis.

26 Die Veneris apud Cassucium Prioratum de sancto Antonino Ord. S. Augustini.

27 Sabbato apud sanctum Antoninum Prioratum conventualem Ord. S. Augustini, qui partim in diœcesi Ruthenensi, partim in Albiensi, distat

à Calciata 2 leuc. APRILIS

28 Dominica ante festum Apostolorum Petri & Pauli, [*lege* Philippi & Jacobi] anno eodem 1286, completa visitatione diœcesis Caturcensis, intravit Albiensem: & primò venit apud *Voor* domum Templariorum. distat à sancto Antonino 2 leucis.

29 Die Lunæ apud Viancium Prioratum ecclesiæ Albiensis. distat à *Rabasteins* 2 leucis. Eadem die finavit procurationem, quam mandaverat Priori de Podio-celsi Abbatiæ Aurilia-censis, ad supplicationem fratris Abbatis sancti Germani de Pratis Paris. ex gratia. distat Podium-celsi à *Voor* 3 leucis: inde *Rabasteins* 3 leucis.

30 Die Martis apud *Sisterol* Prioratum Abbatiæ de Galliaco: & inde ad Galliacum Abbatiam Ord. S. Benedicti: & dicunt se esse sub Abbatia Casæ-Dei. distat à Viancio 1 leuca. De Galliaco ad *Rommanour* Prioratum Abbatiæ Massiliensis 2 leucis.

1 Die Mercurii visitavit Abbatiam. MAII

2 Die Jovis apud Candelium Abbatiam Ord. Cistert. distat ab Albia 3 leucis.

MAII 3 Die Veneris apud Lanetum [*en* Lantrum] Prioratum sancti Pontii Tomeriarum. distat à Rupetorno 2 leucis, & Rupetornus à Castris 1 leuca, & ab Albia 4 leucis.

4 Sabbato apud Castras Abbatiam Ordinis sancti Benedicti. distat à Candelio 4 leucis.

5 Dominica apud Bullatum Prioratum de Abbatia Castrensi.

6 Die Lunæ apud sanctum Amantium Prioratum S. Pontii Tomeriarum.

7 Die Martis apud Caunam Prioratum sancti Pontii Tomeriarum. demandavit procurationem suam Prior sancti Gervasii propter viarum discrimina.

8 Die Mercurii apud *la Carme*, deinde apud Ambiletum Prioratum sancti Victoris Massiliensis.

9 Die Jovis intravit civitatem Albiensem.

10 Die Veneris apud Prioratum de Escuria Abbatiæ Galliacensis.

11 Sabbato reversus Albiam visitavit Monasterium sancti Salvii.

14 Die Martis ante Rogationes intravit diœcesim Ruthenensem: venit a-

pud Varenum Prioratum Abbatiæ Au- MAII
riliacensis. distat ab Escuria 5 leucis.

15 Die Mercurii apud Bellolocum Abbatiam Ord. Cistert. distat à Spinacia semileuca.

16 Die Jovis apud *Lespinace* domum Hospitaliorum. distat à Vareno 1 leuca. Ibi finavit Prior de Valle-Aurel. Abbatiæ de Auriliaco: & Monachi Abbatiæ Loci-Dei Ord. Cistert. distat à Capella Templariorum 2 leucis.

17 Die Veneris apud Najatum Prioratum sancti Antonini Ruthenensis.

18 Sabbato apud Rivum-petrosum Prioratum sancti Martialis. remisit Priori de Lusuaco & de *Privazac* Abbatiæ Casæ-Dei.

19 Dominica ante Ascensionem apud *Privazac* Prioratum Casæ-Dei.

20 Die Lunæ apud *Rainhac* Prioratum Abbatiæ Conchensis. Eadem die finavit Prior de Villanova Monasterii Moissiacensis, & Prior de Petrucia Monasterii Figiacensis, & Prior sancti Juliani Monasterii Figiacensis.

21 Die Martis apud Asperias Prioratum sancti Martialis Lemovicens.

Die Mercurii apud *Flumbac* Priora-

Maii tum Conchenſem, inde apud Abbatiam de Conchis.

22 Die Jovis, feſto Aſcenſionis, fuit in Abbatia de Conchis.

23 Die Veneris apud Albinum Prioratum conventualem Ordinis ſancti Auguſtini.

24 Die Sabbati tranſivit per *Montbriſain* Prioratum Auriliacenſem, & venit ad Borneſellum Prioratum Conchenſem.

25 Dominica apud Claras-valles Prioratum Abbatiæ de Brantolmio.

26 Die Lunæ apud *Marcillac* Prioratum Conchenſem.

27 Die Martis apud *Lemoſain* domum Templariorum.

28 Die Mercurii apud Silvam domum Templariorum.

29 Die Jovis apud Canaberes domum Hoſpitalariorum.

30 Die Veneris ad Abbatiam Bonæcumbæ Ord. Ciſtert.

31 Sabbato vigilia Pentecoſtes intravit civitatem Ruthenenſem.

Junii 1 Die Dominica fuit cum Epiſcopo.

2 Die Lunæ fuit cum Capitulo.

3 Die Martis cum Priore ſancti Amantii

mantii Burgi Ruthenensis, & dedit sibi subsidium super Priorem Castrinovi de Levezone Massiliensis Abbatiæ, & super Priorem sancti Genesii ejusdem Monasterii. Junii

10 Anno prædicto die Martis post Trinitatem, completa visitatione diœcesis Ruthenensis, intravit Mimatensem. Et primò per colles & valles venit apud sanctam Enimiam Prioratum conventualem sancti Theofredi.

11 Die Mercurii apud *Flurac* Prioratum Casæ-Dei.

12 Die Jovis apud civitatem Mimatensem.

13 Die Veneris fuit in Capitulo. Finavit procurationem Prior de Espaniaco Abbatiæ de Auriliaco, & Prior de Calniaco Cluniac. & Prior de Cheriaco conventualis Abbatiæ Massiliensis, & Prior de Canonica ejusdem Monasterii.

14 Sabbato ad ecclesiam de Rivo-torto.

15 Dominica apud Malteolum Prioratum sancti Egidii.

16 Die Lunæ apud *Salgue* Prioratum Cluniac.

17 Die Martis venit apud *Sancergue* do-

mum Præpositi Bruïacensis, completa jam visitatione diœcesis Mimatensis.

Anno MCCLXXXVII.

Martii 1 Anno 1286 die Lunæ post Ramos palmarum dominus Simon Archiepiscopus Bituricens. intravit diœcesim Claromontensem. Et primò venit apud Silviniacum Prioratum conventualem, Prioratum de Firmitate-Moniali, distantem hinc 3 leucis; Prioratum *de Bernay* Ord. Cluniacensis. distat Silviniaco 3 leucis,

Aprilis 1 Die Martis apud Vernolium, à Silviniaco 5 leucæ. Finavit Prior de Salis, distans à Vernolio 3 leucis.

2 Die Mercurii apud sanctum Porcianum Prioratum conventualem, distat à Vernolio una leuca. Visitavit Prioratum de *Broo* Ord. Cluniac. distat à sancto Porciano 3 leucis; & Prioratum de *Iauzet* distantem à sancto Porciano 4 leucis

3 Die Jovis ad Abbatiam sancti Gilberti, distantem à sancto Porciano 2 leucis.

4 Die Veneris ad *Chambarande* Priora-

tum Monasterii Menatensis, distan- Aprilis
tem 2 leucis à sancto Gilberto.

5 Sabbato ad Ecclesiam de Karosio, domus militiæ Templariorum de Marchia. Finavit Prior de Escuroliis Ord. Cluniac. distans inde 2 leucis,

6 Dominica Paschæ apud Naves.

7 Die Lunæ sequenti anni 1287 apud *Gannat* Prioratum Issiodorensem post 3 leucas. Finavit Prior sancti Boniti de Monte-Panterii Ord. Cluniac. distans à *Gannat* 2 leucis.

8 Die Martis apud sanctum Genesium Prioratum Ebroliensem, distat à *Gannat* 2 leucis. Finavit Prior de Montibus Ordinis Cluniac. distat à *Genés* 3 leucis.

9 Die Mercurii apud Aquas-sparsas. distat à sancto Genesio 1 leuca.

10 Die Jovis ad *Lusillac* Prioratum Casæ-Dei. distat ab Aquas-spars. 2 leucis, & à *Buyllon* 1 leuca.

11 Die Veneris apud *Buyllon* Prioratum.

12 Sabbato apud *Marengues* Prioratum Casæ-Dei. distat à *Buyllon* 1 leuca.

13 Dominica apud Bellum-regardum distat à *Marengues* 2 leucis.

14 Die Lunæ apud Clarum-montem.

APRILIS 15 Die Martis visitavit ecclesiam sæcularem sancti Genesii.

16 Die Mercurii visitavit ecclesiam sæcularem de *Chamaliere* : tractavit de multis, primò de contentione quæ vertebatur inter ecclesiam Claromontensem & Casam-Dei Abbatiam.

17 Die Jovis apud Montem-Ferrandi Prioratum Casæ-Dei.

18 Die Veneris visitavit Prioratum de *Cheronac* Casæ-Dei. distat à Claromonte 2 leucis. Finavit Prior de *Raiac* Ord. Cluniac. distat à Claromonte dimidia leuca.

19 Sabbato apud Crestum Prioratum Casæ-Dei distantem à *Charonac* una leuca.

20 Dominica ad Prioratum de Urseco Monasterii de Moriaco. Finavit procurationem Prior de *Chavares* Ordinis Cluniac. & Prior Pontis-castri Ord. Cluniac.

21 Die Lunæ apud sanctum Saturninum Prioratum Abbatiæ Issiodorensis, & venit ea die 1 leucam.

22 Die Martis ad sanctum Necterium Prioratum Casæ-Dei, & ipsa die fecit duas leucas.

23 Die Mercurii ad Montem-acutum Prioratum Ord. Cluniac, & fecit ipsa die unam leucam. Aprilis

24 Die Jovis apud Gresiacum Prioratum Casæ-Dei, & fecit 4 leucas, & venit ad S. Germanum *Lembron*, distantem à Gresiaco 2 leucis.

25 Die Veneris visitavit ecclesiam sancti Germani *Lembron*.

26 Sabbato apud *Berlhonde* Prioratum Selsimarensem, & ipsa die fecit 2 leucas.

27 Dominica apud veterem Brivatem Prioratum Abbatiæ Piperacensis, Ord. sancti Aug. & fecit 2 leucas.

28 Die Lunæ apud *Ville* Prioratum Piperacensem, & fecit 1 leucam.

29 Die Martis de *Ville* equitando unam leucam venit apud *Azarac* Prioratum Casæ-Dei.

30 Die Mercurii equitando 3 leucis venit ad Nonnetam Prioratum Casæ-Dei.

1 Die Jovis, festo Apostolorum Philippi & Jacobi, apud Issiodorum Abbatiam Ord. sancti Benedicti, & fecit 2 leucas. Maii

2 Die Veneris apud Cornomum, inde

apud sanctum Andream Prioratum Casæ-Dei.
3 Sabbato apud *Chavirhac* Prioratum Selsiniarum.
4 Dominica apud *Vic* Prioratum Magni-loci.
5 Die Lunæ apud Selsinias Prioratum conventualem Ord. Cluniac.
6 Die Martis apud Magnum-locum Abbatiam S. Benedicti.
7 Die Mercurii apud *la Foilleuze* domum Templariorum.
8 Die Jovis apud *Nazac* ecclesiam collegiatam.
9 Die Veneris ad Abbatiam de *Riom*.
10 Sabbato ad domum de Stanno.
11 Dominica visitavit Monasterium de *Mozac*, Abbate absente.
12 Die Lunæ visitavit Prioratum de *Vovic*, deinde venit apud Prioratum de *Marzac* Monialium.
13 Die Martis apud *Teillede* Prioratum Casæ-Dei, & equitavit 2 leucas.
14 Die Mercurii apud *Celville* Prioratum de Menato, & fecit 4 leucas.
15 Die Jovis Ascensionis Domini cum Episcopo Claromontensi.
16 Die Veneris apud *Albiac* Prioratum

de *Riom.*, & equitavit 4 leucas. MAII

17 Sabbato apud Ebrolium Abbatiam.

18 Dominica apud Prioratum de Velcia Abbatiæ Ebroliensis, & regressus est Ebrolium.

19 Die Lunæ apud Locum-rubeum Prioratum conventualem Ord. S. Augustini.

20 Die Martis apud Menatum cum novo Abbate & Episcopo Claromontensi: & novus Abbas installatus est, & Missam novam celebravit.

21 Die Mercurii equitando 3 leucas venit apud Bellam-aquam Abbatiam Cistertiensem.

21 Anno 1287. Dominica, in festo B. Matthæi, intravit diœcesim Claromontensem ad visitandum ea quæ non visitaverat. Et primò venit apud *Marcillac* Prioratum Abbatiæ Menatensis. SEPTEMB.

22 Die Lunæ apud Montem-acutum.

23 Die Martis apud *Poinçac*, Prioratum Abbatiæ Ebroliensis.

24 Die Mercurii ad ecclesiam S. Gilvasii, & Prioratum de *Chambonet*.

25 Die Jovis apud Montem-freinum Prioratum Abbatiæ Ebroliensis.

SEPTEMB. 26 Die Veneris apud ecclesiam S. Præjecti.

27 Sabbato apud Rupem *Dagou* Prioratum Abbatiæ sancti Genulfi, Bituricensis diœcesis.

28 Dominica ad Prioratum de *Doutre* Abbatiæ sancti Genulfi.

29 Die Lunæ, festo B. Michaëlis, in domo de *Beaulieu* cum Abbate Menatensi.

30 Die Martis visitavit Prioratum de *Saint-Bar* Abbatiæ Cambonensis.

OCTOB. 1 Die Mercurii apud *Mantes* Prioratum Cambonens. Abbatiæ.

2 Die Jovis apud *Giac* Prioratum Abbatiæ de *Mozac*.

3 Die Veneris apud Herviancum, exceptus à Capitulo loci.

4 Sabbato apud *Agele* Prioratum sancti Illidii.

5 Dominica apud Oreivallem, ibi dimisit iter de eundo ad Auriliacum propter frigus.

6 Die Lunæ apud *Brisont* Prioratum Casæ-Dei.

7 Die Martis apud Clarum-montem.

8 Die Mercurii ibidem.

9 Die Jovis in Abbatia Sancti Illidii.

10 Die Veneris ad sanctum Desiderium Prioratum Casæ-Dei. OCTOB.

11 Sabbato ad *Cunnulhac* [an *Cannilhac*] Prioratum.

12 Dominica apud S. Germanum *Lerm*, Prioratum Casæ-Dei.

13 Die Lunæ apud Harleneum-burgi Prioratum de Clusa.

14 Die Martis visitavit Prioratum de *Marcat* & *Dambert*, Ord. Cluniac. inde ad *Salvihac* Prioratum conventualem de Clusa.

15 Die Mercurii apud Abbatiam Thiernensem.

16 Die Jovis visitavit ecclesiam collegiatam Thiernensem.

17 Die Veneris apud Montem-petrosum Abbatiam Ord. Cist.

18 Sabbato apud Cuciacum Abbatiam Monialium.

19 Dominica apud Prioratum de Montibus Ord. Clun.

20 Die Lunæ ad Prioratum de *Dreturay*.

21 Die Martis ad Prioratum de *Fleuret*.

22 Die Mercurii ad *Isligny* Prioratum conventualem de Casa-Dei.

OCTOB. 23 Die Jovis apud *Becay* Prioratum de *Mozac* Ord. Clun.

24 Die Veneris ad sanctum Germanum de Fossatis Prioratum de *Mozac*.

25 Sabbato apud *Ris* Prioratum conventualem Cluniac.

26 Dominica apud Landosium cum Capitulo.

27 Die Lunæ apud *Goillac* cum Priore Casæ-Dei.

28 Die Martis apud Vilionium cum Capitulo.

29 Die Mercurii apud *Mainçac* * Prioratum sancti Launomari Blesensis: exinde venit in Bituriam per naves.

* suprà *Maissat*, pag. 616

Hæc sunt loca quæ dominus Bituricensis non visitavit in ista visitatione.

Prioratus de *Veriac* Abbatiæ Ebroliensis.

Prioratus de *la Crosille* & *Douquart*, qui ad unam procurationem tenentur.

Prioratus de *la Mongie* Abbatiæ Menatensis

Prioratus de *Chambonet* Abbatiæ Masciacensis.

Prioratus de *Baville* Abbatiæ sancti Illidii.

Prioratus de *Calves* Abbatiæ Salinarum.

Prioratus de *Mauriac*, qui subest Abbatiæ sancti Petri Vivi Senonensis, & est ibi Decanus.

Prioratus de *Drinac* Abbatiæ Aurilia-censis.

Abbatia Monialium S. Benedicti de *Brejac.*

Prioratus de *Ploes.*

Abbatia Auriliacensis vacabat Abbatia anno 1291, circa Pascha.

Prioratus de *Charmel* Ord. de Corona.

Prioratus de *Bredon* Abbatiæ Moissiacensis.

Prioratus sancti Flori Cluniacensis.

Abbatia Monialium de Casis.

Prioratus de *Chantejou* Casæ Dei.

Prioratus de *Laniac* Casæ-Dei.

Prioratus de *Vaillac* Cluniacensis de Volta Cluniac.

Prioratus de *Maserat.*

Abbatia Casæ Dei, vel Prioratus de *Saillans.*

Prioratus de Casma Casæ-Dei. Usque huc possumus conduci sine expen-

ſis. Exinde apud Clarum-montem, exinde apud *Iauzarz* Abbatiæ ſancti Illidii, exinde cum Capitulo de Arcona, exinde cum Priore de Vichiaco, de Volta cum Abbatiſſa de *Bleolle*, exinde apud *Comps*. Item omiſit Prioratus de *Fornox*, de *Sallart*, de *Martvillac* de S. Sindulfo, de *Chembron*, qui omnes ſunt in compoſitione facta inter Archiepiſcopum Bituricenſem & Abbatem Caſæ-Dei.

Anno M CC XC.

SEPT. 25 Anno 1290. die Veneris ante feſtum B. Michaëlis intravit dominus Bituricenſis diœceſim Lemovicenſem causâ viſitationis. Et primò declinavit ad Abbatiam de Columba Ord. Ciſtert.

26 Sabbato equitando 6 leucas venit apud Daurancum, receptus à Capitulo.

27 Dominica equitavit 6 leucas, venit ad Abbatiam Stirpenſem Ord. S. Auguſtini.

28 Die Lunæ fuit ibi ex gratia.

29 Die Martis feſto S. Michaëlis equi-

tando 3 leucas ad Petrusiam Prioratum Burguliensis Monasterii : & est ibi Conventus novem Monachorum. SEPT.

30 Die Mercurii equitando 5 leucas venit apud S. Junianum.

1 Die Jovis equitando 2 leucas ad Rupem-Cavardi Prioratum de Carofo. OCTOB.

2 Die Veneris equitando 3 leucas ad Salas Prioratum Conventualem Ord. S. Augustini.

3 Sabbato equitando 2 leucas apud Buxeriam Prioratum conventualem de Clusâ.

4 Dominica equitando 3 leucas apud Nantronium Prioratum de Karrosio.

5 Die Lunæ equitando 6 leucas apud Apem Prioratum Monast. S. Aug. Lemovicensis.

6 & 7 Diebus Martis & Mercurii fuit ibi apud Calucium.

8 Die Jovis equitando 5 leucas venit apud Solemniacum Abbatiam Ord. S. Bened.

9 Die Veneris venit Lemovicas in Abbatiam S. Augustini.

10 Sabbato apud sanctum Martinum.

11 Dominica apud Aureliacum Prioratum Ord. S. Bened.

Anno M CC XCI.

Anno 1290 Dominica secunda Quadragesimæ de castro suo de Navis equitando per 7 leucas, venit ad Bellamaquam Abbatiam Cistert.

Die Lunæ equitando 4 leuc. apud Evahonium præposituram Ord. S. Augustini.

Die Martis equitando 1 leucam apud Cambonum præposituram Ord. S. Benedicti.

Die Mercurii equitando 3 leucas apud Rugniacum Prioratum Evahonensem.

Die Jovis equitando 2 leucas apud Memacum Prioratum de Soviniaco Cluniac. Ord.

Die Veneris equitando apud Bonumlocum Abbatiam Ord. Cistert.

Sabbato equitando 4 magnas leucas apud Albuconium Prioratum Cambonensis Monasterii.

Dominica 3 Quadragesimæ equitando unam leucam ad Monasterium Rosiliense. Erat Annuntiatio B. Mariæ.

Die Lunæ equitando 1 leucam apud Feletinum Prioratum Monasterii Cambonensis.

ADNOTATIONES

EXcerpta hæc inveni in membranis nostri Claudii Chantelovii, qui ea sine dubio descripserat ex authentico instrumento Visitationis Simonis de Belloloco Archiepiscopi Bituricensis. Instrumentum istud *in archivis Episcopalibus* suo tempore adservatum fuisse, tradit auctor Patriarchii Bituricensis in cap. 74, nempe Christophorus Ulierdemus Sulpicianus Monachus, ut plerique; aut certè Benedictus Vernerius ejusdem loci Cœnobita, ut alii sentiunt: quorum ille anno M D LXIII mense Maio, hic mense Octobri anni M D LVII decessisse fertur. Hanc visitationem aggressus est Simon à mense Martio anni M CC LXXXIV, quod tempus ad finem anni superioris scriptor revocat secundùm veterem calculum, quo is usus est. Visitationis socios habuit Simon Johannem Monasterii S. Sulpicii Bituricensis Abbatem, & *alios plures viros cùm scientiâ, tum moribus præditos*, inquit Patriarchii scriptor. Johannes Simonis frater erat, ut patet ex instrumento visitationis ad annum 1285. Ex his porro excerptis illud utilitatis derivari potest, quòd Monasteria & Prioratus provinciarum Bituricensis & Burdegalensis, locorumque intervalla in eis designentur; referanturque nonnulla observatu non indigna.

In his occurrit illud, quod scribitur de Simonis accessu in Monasterium Silvæ-majoris, ubi *quia non comedebantur in corpore Abbatiæ*

carnes, Archiepiscopus *cum sociis suis comedit carnes supra portam*. Illud enim à majoribus nostris Regulæ servantioribus religiosè cautum est, ne sæcularibus etiam personis, quantumvis dignitate præstantibus, concederetur carnium esus intra Cœnobii cancellos. Hinc Gregorius Papa IX, referente Matthæo Parisio, sub finem anni 1240, Ottoni Cardinali & apostolicæ Sedis in Anglia Legato mandavit, quatenus *cibis regularibus*, cùm ad visitandos Cistercienses accederet, esset *contentus absque esu carnium*, quas ille ab his exigere volebat cum pecuniaria procuratione.

In visitatione diœcesis Claromontensis anno M CC LXXXIV facta, Simon Archiepiscopus die quarta Aprilis ad *Teillede*, Latinè *Tecletas*, Prioratum Casæ-Dei accessisse dicitur. Hic locus olim Abbatia fuit, habuitque Moderatum Abbatem sub finem sæculi VII, ut lego in actis S. Boniti, ubi MODERATUS *Teclatensis Monasterii Rector* laudatur. Hunc locum de Camalariensi Monasterio, ubi sancta Thecla olim requievit, ex conjectura interpretatus est Johannes Savaro in lib. 2 de ecclesiis diœcesis Claromontensis. quam conjecturam emendat superius instrumentum. Memoratur item Prioratus *de Teillede* ad annum M CC LXXXVII die 13 Maii. Camalariensis verò ecclesia sæcularis, *Chamalieres*, die 16 Aprilis ejusdem anni. Tecletæ porro locus est haud procul à Riomago versus Cambidobrum opidulum, *Combronde*.

ANA-

ANALECTA POETICA.

ANGILBERTI ABBATIS CORBEIENSIS VERSUS

Ad LUDOVICUM Regem Francorum, CAROLOMANI fratrem,

In librum S. AUGUSTINI de Doctrina Christiana *eidem Regi dono missum.*

HIc Augustini Aurelii pia dogmata fulgent,
Quæ de doctrina edidit almifica.
Hæc tibi multa docent, Lector, quod quæris honestè;
Si replicare cupis scripta sacrata libri.

Hujus enim corpus parvum quod cernitur esse,
Continet insertos quattuor ecce libros.
Primus enim narrat Christi præcepta tenere,
Quæ servare Deus jussit in orbe pius:
Rebus uti sæcli insinuans præsentibus aptè,
Æternisque frui rite docet nimiùm.
Edocet & signis variis, rebusque secundus,
Qualiter aut quomodo noscere signa queant.
Tertius ex hisdem signis verbisque nitescit,
Quid sint, quid valeant, quæve vitanda canit.
Tunc promit quartus librorum dicta priorum,
Quid res, quid signa, quid pia verba docent,
Qualiter & possint cuncta intellecta referre,
Magno sermone intonat ipse liber,
Summissè, pariter moderatè, granditer atque.
Lector, perlecta dic, Miserere Deus.
Hunc Abbas humilis jussit fabricare libellum
Angilbertus enim vilis & exiguus:
Quem daret ille pio cælesti numine fulto
Hlodoïco Regi, qui est pius atque humilis,
Qui sanctæ sophiæ certat rimare secreta,
Nobilis ingenio, nocte dieque simul.
Quique etiam domini ac fratris præclarus amator
Ingenti dictu permanet ore pio.
Quem Deus omnipotens multos feliciter annos
Glorificet, servet, diligat, ornet, amet.

Et in fine.

Hæc perlecta pii lector doctrina Patroni,
In primis Domino totum qui condidit orbem,
Devotè laudes jugiter perfunde benignas.
Qui mare fundavit, cælum, terramque creavit,
Omnia qui numero, mensura ac pondere clausit.
Per quem cuncta manent, vel per quem cuncta manebunt,
Quæ sunt, quæ fuerant, fuerint, vel quæque futura.
Ipso iterum magnas Domino perfundito grates
Pro tali ac tanto, casto, doctoque magistro,
Ordine sub digno scripsit qui talia nobis.
CHLODUICI Regis precibus memorare benignis,
Nomine qui est dignus divino ac munere fretus,
Laudibus almificis ingenti & mole coruscans.
Cui Deus omnipotens multos feliciter annos
Hic piè concedat felicia regna tenere.
Cum quo conjugium, prolem, cunctosque fideles
Dignetur regere cælorum Rector ab axe,
Et post hunc cursum cælestia scandere regna, &c.

ADNOTATIO.

HORUM versuum priores exstant initio, posteriores in fine librorum S. Augustini de Doctrina Christiana in codice Corbeïensi, quem Angilbertus seu Engilbertus ejusdem loci Abbas in gratiam Ludovici Francorum Regis describi curavit anno DCCCLXXX aut insequente.

Id sive præstiterit Angilbertus rogatu Principis, sive eo inconsulto; arguit sanè Ludovicum in sacras litteras rectè affectum fuisse, cui non aliud magis gratum munus, quàm hosce S. Augustini libros Angilbertus fore existimavit. Ubi observare convenit, lectionem sacram priscis Francorum Regibus aliquando familiarem fuisse. Hinc Adalbero Laudunensis Episcopus Rotbertum Regem hortatur ad legendos Augustini, Dionysii dicti Areopagitæ, & Gregorii Magni libros.

EPITAPHIA.

I.

ORIGENIS.

Ille ego ORIGENES doctor verissimus olim,
Quem primum fidei gratia clara dedit.
Si mihi credere vis, libros tot milia scripsi,
Quot legio missos mittit in arma viros.
Nulla meos umquam tetigit blasphemia sensus,
Sed probus atque vigil, tutus ab hoste fui.
Sola mihi casum Periarchôn dicta dederunt.
His me conjectum undique tela premunt.

II.

HILDINI & HATTONIS
Episcoporum Virdunensium.

Sim licèt angustum lapidis sub tegmine bustum;
Sum tamen eximium valde domicilium,

Episcoporum complectens ossa duorum;
Es, Hildine, prior, Hattoque posterior.
O Deus omnipotens, cælestia gaudia donans,
His piè subvenias, quos simul hîc socias.

III.

BERENGARII.
Episcopi Virdunensis.

Cultus justitiæ, clarum quoque dogma sophiæ,
Clauditur hac urna, perfunctus luce diurna.
Præsule sub tanto monachilis cœpit hîc ordo,
Qui dulces Domino laudes ferit in decachordo.
Hîc Berengarius humiles se subdit ad actus,
Dum Monachus factus, priscũ cõmutat honorẽ
Præsulis. Augusti dum tandem lumina currunt,
Extremum sidus pridie est sortitus in Idus.

IV.

RAIMBERTI
Virdunensis Episcopi.

Plebs Virduna tuis gaude decorata patronis,
Quorum tu cineres servas tibi, sed polus ignes.
Quos inter felix Præsul, RAIMBERTE, quiescis.
Te veteres ponit structore, novosque resumit
Hæc ædes mores, in qua noctuque diuque
A Monachis laudes divinæ vociferantur.
Hierusalem vadis, sed vadens sidera scandis,
Ter-deno Aprilis de carcere corporis exis:

Mente tibi fixi cruce corporis æmule Christi.
Bellagrada priùs tenuit resolubile corpus;
Postea Virdunum BERNERI ardore relatum;
Hîcque sepulcra tuis donantur debita membris.

V.

RICHERI

Virdunensis Episcopi.

Præsulis indigni, JESU, miserere RICHERI,
Quem reprobum meritum vergit ad interitũ.
Nempe levi cura neglexi publica jura,
Invigilans legi segniter, atque gregi.
Per te spero tamen veniã, scelerũque juvamen.
Qui legis hoc carmẽ, dic, rogo, lector, Amen.

VI.

MATHILDIS

Comitissæ Saxoniæ.

Stemma magnorum MATHILDIS erat titulorum,
Felicem pariendo Duci sobolem GODEFRIDO.
Vivẽs multa dedit Christo, ac moriendo reliquit.
Edidit Ecclesiæ te, Præsul ADALBERO, nostræ.
Inde Duces, Comitesque duos, qui nobilitatis
Ecclesiæque decus nituerunt & decus aulæ.

VII.

LUDOVICI

Comitis ac Monachi.

Heu LUDOVICE Comes, patriæ dulcissime fomes,
Et pacis soboles, hîc te premit aspera moles.
Hæccine falsorum fastus compensat honorum,
Quòd jaces exemtus, patriæ pro pace peremtus?
Sed bene quis moritur, cùm pro pietate feritur.
Ergo cruentatus, habitum sumis Monachatûs:
Sicque perornatus repetis cælestia gaudens.
Ætherei cives hunc consocient requiei.

VIII.

HERMANNI

Ex Comite Monachi.

Mausoleo HERMANNUS tegitur conclusus in isto,
Nobilitate cluens, generosa stirpe refulgens,
Princeps magnificus, diva pietate refertus,
Justitiâ validus, recto moderamine cautus:
Et qui militiæ flos exstitit atque lucerna,
Ecclesiæ soboles, procerumque industrius heres,
Speque salutifera contemnens terrea cuncta.
Ductus amore Dei, sacratæ relligioni
Subdit se, extremum mox librat ad æthera flatum.
Junius hunc quinto subvexit ad astra Kalendas.

IX.

LICTARDI
Comitis, dein Monachi.

Nomine Lictardus, Comes hîc pausat tumulatus,
Imperiale decus, Conrardi stirpe creatus.
Sed post tale decus, vestem sumit Monachatûs,
Et sua devotus dat, centenis cumulatus,
Pauper pauperibus, Christo dives sociatus.
Exorare Deum pro se sit quisque paratus.
Maio mortuus est, atque in hac æde sepultus.

X.

GELDUINI
Ex Comite Monachi.

Post senium fessus, jaces isthic funere pressus
Gelduine Pater, monachili schemate Frater.
Te, Comes illustris, divus perflaverat ignis;
Qui dum vixisti, Monachatum sic coluisti;
Ut Domino gratus, confratribus esses amatus.
Unde Dei pietas tandem dedit has tibi metas,
Tot tantisque bonis præstans gaudere patronis,
Quorum nunc meritis socieris fine beato,
In regno supero cumulatus schemate vero.

ADNOTATIONES IN EPITAPHIA.

IN EPITAPHIUM I.

HABENTUR hi versus initio librorum Periarchōn in veterrimo codice Corbeïensi cum hac inscriptione, TITULUS ORIGENIS SUPER TUMULUM A SEIPSO COMPOSITUS. immo potiùs à quodam studioso in persona Origenis.

IN EPITAPHIUM II.

DE Hildini electione ita scribit Bertarius Presbyter Virdunensis in Historia Episcoporum Virdunensium, & post eum Hugo Abbas Flaviniacensis in Chronico. *Defuncto* HERILANDO *Antistite abiit pars Cleri & plebis Virdunicæ ad Ludovicum Imperatorem anno* DCCCXXVII, *& petierunt sibi dari domnum* HILDINUM *de Allemannia virum bonum & sanctum, qui in episcopatu suo multas ecclesias construxit, & multa bona operatus est.* Idem Hugo Hildini obitum refert anno DCCCLI Idibus Januarii; additque cum Bertario, eumdem sepultum fuisse in *crypta sancti Vitoni*, exactis in episcopatu viginti quatuor annis.

Hildino successit HATTO, post cujus excessum anno DCCCCXXV *domnus & sanctissimus Pater Berardus Episcopus factus est*, inquit Bertarius Presbyter, qui ab ipso educatus est.

ſis. Exinde apud Clarum-montem, exinde apud *IauZarZ* Abbatiæ ſancti Illidii, exinde cum Capitulo de Arcona, exinde cum Priore de Vichiaco, de Volta cum Abbatiſſa de *Bleolle*, exinde apud *Comps*. Item omiſit Prioratus de *Fornox*, de *Sallart*, de *Martvillac* de S. Sindulfo, de *Chembron*, qui omnes ſunt in compoſitione facta inter Archiepiſcopum Bituricenſem & Abbatem Caſæ-Dei.

Anno M CC XC.

SEPT. 25 Anno 1290. die Veneris ante feſtum B. Michaëlis intravit dominus Bituricenſis diœceſim Lemovicenſem causâ viſitationis. Et primò declinavit ad Abbatiam de Columba Ord. Ciſtert.

26 Sabbato equitando 6 leucas venit apud Daurancum, receptus à Capitulo.

27 Dominica equitavit 6 leucas, venit ad Abbatiam Stirpenſem Ord. S. Auguſtini.

28 Die Lunæ fuit ibi ex gratia.

29 Die Martis feſto S. Michaëlis equi-

tando 3 leucas ad Petrusiam Prioratum Burguliensis Monasterii: & est ibi Conventus novem Monachorum. SEPT.

30 Die Mercurii equitando 5 leucas venit apud S. Junianum.

1 Die Jovis equitando 2 leucas ad Rupem-Cavardi Prioratum de Carofo. OCTOB.

2 Die Veneris equitando 3 leucas ad Salas Prioratum Conventualem Ord. S. Augustini.

3 Sabbato equitando 2 leucas apud Buxeriam Prioratum conventualem de Clusa.

4 Dominica equitando 3 leucas apud Nantronium Prioratum de Karrosio.

5 Die Lunæ equitando 6 leucas apud Apem Prioratum Monast. S. Aug. Lemovicensis.

6 & 7 Diebus Martis & Mercurii fuit ibi apud Calucium.

8 Die Jovis equitando 5 leucas venit apud Solemniacum Abbatiam Ord. S. Bened.

9 Die Veneris venit Lemovicas in Abbatiam S. Augustini.

10 Sabbato apud sanctum Martinum.

11 Dominica apud Aureliacum Prioratum Ord. S. Bened.

Anno M CC XCI.

Anno 1290 Dominica secunda Quadragesimæ de castro suo de Navis equitando per 7 leucas, venit ad Bellamaquam Abbatiam Cistert.

Die Lunæ equitando 4 leuc. apud Evahonium præposituram Ord. S. Augustini.

Die Martis equitando 1 leucam apud Cambonum præposituram Ord. S. Benedicti.

Die Mercurii equitando 3 leucas apud Rugniacum Prioratum Evahonensem.

Die Jovis equitando 2 leucas apud Memacum Prioratum de Soviniaco Cluniac. Ord.

Die Veneris equitando apud Bonumlocum Abbatiam Ord. Cistert.

Sabbato equitando 4 magnas leucas apud Albuconium Prioratum Cambonensis Monasterii.

Dominica 3 Quadragesimæ equitando unam leucam ad Monasterium Rosiliense. Erat Annuntiatio B. Mariæ.

Die Lunæ equitando 1 leucam apud Feletinum Prioratum Monasterii Cambonensis.

ADNOTATIONES

EXcerpta hæc inveni in membranis nostri Claudii Chantelovii, qui ea sine dubio descripserat ex authentico instrumento Visitationis Simonis de Belloloco Archiepiscopi Bituricensis. Instrumentum istud *in archivis Episcopalibus* suo tempore adservatum fuisse, tradit auctor Patriarchii Bituricensis in cap. 74, nempe Christophorus Ulierdemus Sulpicianus Monachus, ut plerique; aut certè Benedictus Vernerius ejusdem loci Cœnobita, ut alii sentiunt: quorum ille anno M D LXIII mense Maio, hic mense Octobri anni M D LVII decessisse fertur. Hanc visitationem aggressus est Simon à mense Martio anni M CC LXXXIV, quod tempus ad finem anni superioris scriptor revocat secundùm veterem calculum, quo is usus est. Visitationis socios habuit Simon Johannem Monasterii S. Sulpicii Bituricensis Abbatem, & *alios plures viros cùm scientiâ, tum moribus præditos*, inquit Patriarchii scriptor. Johannes Simonis frater erat, ut patet ex instrumento visitationis ad annum 1285. Ex his porro excerptis illud utilitatis derivari potest, quòd Monasteria & Prioratus provinciarum Bituricensis & Burdegalensis, locorumque intervalla in eis designentur; referanturque nonnulla observatu non indigna.

In his occurrit illud, quod scribitur de Simonis accessu in Monasterium Silvæ-majoris, ubi *quia non comedebantur in corpore Abbatiæ*

carnes, Archiepiſcopus *cum ſociis ſuis comedit carnes ſupra portam*. Illud enim à majoribus noſtris Regulæ ſervantioribus religiosè cautum eſt, ne ſæcularibus etiam perſonis, quantumvis dignitate præſtantibus, concederetur carnium eſus intra Cœnobii cancellos. Hinc Gregorius Papa IX, referente Matthæo Pariſiô, ſub finem anni 1240, Ottoni Cardinali & apoſtolicæ Sedis in Anglia Legato mandavit, quatenus *cibis regularibus*, cùm ad viſitandos Ciſtercienſes accederet, eſſet *contentus abſque eſu carnium*, quas ille ab his exigere volebat cum pecuniaria procuratione.

In viſitatione diœceſis Claromontenſis anno M CC LXXXIV facta, Simon Archiepiſcopus die quarta Aprilis ad *Teillede*, Latinè *Tecletas*, Prioratum Caſæ-Dei acceſſiſſe dicitur. Hic locus olim Abbatia fuit, habuitque Moderatum Abbatem ſub finem ſæculi VII, ut lego in actis S. Boniti, ubi MODERATUS *Teclatenſis Monaſterii Rector* laudatur. Hunc locum de Camalarienſi Monaſterio, ubi ſancta Thecla olim requievit, ex conjectura interpretatus eſt Johannes Savaro in lib. 2 de eccleſiis diœceſis Claromontenſis. quam conjecturam emendat ſuperius inſtrumentum. Memoratur item Prioratus *de Teillede* ad annum M CC LXXXVII die 13 Maii. Camalarienſis verò eccleſia ſæcularis, *Chamalieres*, die 16 Aprilis ejuſdem anni. Tecletæ porro locus eſt haud procul à Riomago verſus Cambidobrum opidulum, *Combronde*.

ANA-

ANALECTA POETICA.

ANGILBERTI ABBATIS CORBEIENSIS VERSUS

Ad LUDOVICUM Regem Francorum, CAROLOMANI fratrem,

In librum S. AUGUSTINI de Doctrina Christiana *eidem Regi dono missum.*

HIc Augustini Aurelii pia dogmata fulgent,
Quæ de doctrina edidit almifica.
Hæc tibi multa docent, Lector, quod quæris honestè;
Si replicare cupis scripta sacrata libri.

Hujus enim corpus parvum quod cernitur esse,
Continet insertos quattuor ecce libros.
Primus enim narrat Christi præcepta tenere,
Quæ servare Deus jussit in orbe pius:
Rebus uti sæcli insinuans præsentibus aptè,
Æternisque frui rite docet nimiùm.
Edocet & signis variis, rebusque secundus,
Qualiter aut quomodo noscere signa queant.
Tertius ex hisdem signis verbisque nitescit,
Quid sint, quid valeant, quæve vitanda canit.
Tunc promit quartus librorum dicta priorum,
Quid res, quid signa, quid pia verba docent,
Qualiter & possint cuncta intellecta referre,
Magno sermone intonat ipse liber,
Summissè, pariter moderatè, granditer atque.
Lector, perlecta dic, Miserere Deus.
Hunc Abbas humilis jussit fabricare libellum
ANGILBERTUS enim vilis & exiguus:
Quem daret ille pio cælesti numine fulto
HLODOÏCO Regi, qui est pius atque humilis,
Qui sanctæ sophiæ certat rimare secreta,
Nobilis ingenio, nocte dieque simul.
Quique etiam domini ac fratris præclarus amator
Ingenti dictu permanet ore pio.
Quem Deus omnipotens multos feliciter annos
Glorificet, servet, diligat, ornet, amet.

Et in fine.

Hæc perlecta pii lector doctrina Patroni,
In primis Domino totum qui condidit orbem,
Devotè laudes jugiter perfunde benignas.
Qui mare fundavit, cælum, terramque creavit,
Omnia qui numero, mensura ac pondere clausit.
Per quem cuncta manent, vel per quem cuncta manebunt,
Quæ sunt, quæ fuerant, fuerint, vel quæque futura.
Ipso iterum magnas Domino perfundito grates
Pro tali ac tanto, casto, doctoque magistro,
Ordine sub digno scripsit qui talia nobis.
CHLODUICI Regis precibus memorare benignis,
Nomine qui est dignus divino ac munere fretus,
Laudibus almificis ingenti & mole coruscans.
Cui Deus omnipotens multos feliciter annos
Hic piè concedat felicia regna tenere.
Cum quo conjugium, prolem, cunctosque fideles
Dignetur regere cælorum Rector ab axe,
Et post hunc cursum cælestia scandere regna, &c.

ADNOTATIO.

HORUM versuum priores exstant initio, posteriores in fine librorum S. Augustini de Doctrina Christiana in codice Corbeïensi, quem Angilbertus seu Engilbertus ejusdem loci Abbas in gratiam Ludovici Francorum Regis describi curavit anno DCCCLXXX aut insequente.

Id ſive præſtiterit Angilbertus rogatu Principis, ſive eo inconſulto; arguit ſanè Ludovicum in ſacras litteras rectè affectum fuiſſe, cui non aliud magis gratum munus, quàm hoſce S. Auguſtini libros Angilbertus fore exiſtimavit. Ubi obſervare convenit, lectionem ſacram priſçis Francorum Regibus aliquando familiarem fuiſſe. Hinc Adalbero Laudunenſis Epiſcopus Rotbertum Regem hortatur ad legendos Auguſtini, Dionyſii dicti Areopagitæ, & Gregorii Magni libros.

EPITAPHIA.

I.

ORIGENIS.

Ille ego ORIGENES doctor veriſſimus olim,
Quem primum fidei gratia clara dedit.
Si mihi credere vis, libros tot milia ſcripſi,
Quot legio miſſos mittit in arma viros.
Nulla meos umquam tetigit blaſphemia ſenſus,
Sed probus atque vigil, tutus ab hoſte fui.
Sola mihi caſum Periarchôn dicta dederunt.
His me conjectum undique tela premunt.

II.

HILDINI & HATTONIS

Epiſcoporum Virdunenſium.

Sim licèt anguſtum lapidis ſub tegmine buſtum;
Sum tamen eximium valde domicilium,

Episcoporum complectens ossa duorum;
Es, Hildine, prior, Hattoque posterior.
O Deus omnipotens, cælestia gaudia donans,
His piè subvenias, quos simul hîc socias.

III.

BERENGARII
Episcopi Virdunensis.

Cultus justitiæ, clarum quoque dogma sophiæ,
Clauditur hac urna, perfunctus luce diurna.
Præsule sub tanto monachilis cœpit hîc ordo,
Qui dulces Domino laudes ferit in decachordo.
Hîc Berengarius humiles se subdit ad actus,
Dum Monachus factus, priscũ cõmutat honorẽ
Præsulis. Augusti dum tandem lumina currunt,
Extremum sidus pridie est sortitus in Idus.

IV.

RAIMBERTI
Virdunensis Episcopi.

Plebs Virduna tuis gaude decorata patronis,
Quorum tu cineres servas tibi, sed polus ignes.
Quos inter felix Præsul, RAIMBERTE, quiescis.
Te veteres ponit structore, novosque resumit
Hæc ædes mores, in qua noctuque diuque
A Monachis laudes divinæ vociferantur.
Hierusalem vadis, sed vadens sidera scandis,
Ter-deno Aprilis de carcere corporis exis.

Mente tibi fixi cruce corporis æmule Christi.
Bellagrada priùs tenuit resolubile corpus;
Postea Virdunum BERNERI ardore relatum;
Hîcque sepulcra tuis donantur debita membris.

V.

RICHERI

Virdunensis Episcopi.

Præsulis indigni, JESU, miserere RICHERI,
Quem reprobum meritum vergit ad interitũ.
Nempe levi cura neglexi publica jura,
Invigilans legi segniter, atque gregi.
Per te spero tamen veniã, scelerũque juvamen.
Qui legis hoc carmẽ, dic, rogo, lector, Amen.

VI.

MATHILDIS

Comitissæ Saxoniæ.

Stemma magnorum MATHILDIS erat titulorum,
Felicem pariendo Duci sobolem GODEFRIDO.
Vivẽs multa dedit Christo, ac moriendo reliquit.
Edidit Ecclesiæ te, Præsul ADALBERO, nostræ.
Inde Duces, Comitesque duos, qui nobilitatis
Ecclesiæque decus nituerunt & decus aulæ.

VII.

LUDOVICI

Comitis ac Monachi.

Heu LUDOVICE Comes, patriæ dulcissime fomes,
Et pacis soboles, hîc te premit aspera moles.
Hæccine falsorum fastus compensat honorum,
Quòd jaces exemtus, patriæ pro pace peremtus?
Sed bene quis moritur, cùm pro pietate feritur.
Ergo cruentatus, habitum sumis Monachatûs:
Sicque perornatus repetis cælestia gaudens.
Ætherei cives hunc consocient requiei.

VIII.

HERMANNI

Ex Comite Monachi.

Mausoleo HERMANNUS tegitur conclusus in isto,
Nobilitate cluens, generosa stirpe refulgens,
Princeps magnificus, diva pietate refertus,
Justitiâ validus, recto moderamine cautus:
Et qui militiæ flos exstitit atque lucerna,
Ecclesiæ soboles, procerumque industrius heres,
Speque salutifera contemnens terrea cuncta.
Ductus amore Dei, sacratæ relligioni
Subdit se, extremum mox librat ad æthera flatum.
Junius hunc quinto subvexit ad astra Kalendas.

ADNOTATIONES IN EPITAPHIA.

IN EPITAPHIUM I.

HABENTUR hi versus initio librorum Periarchôn in veterrimo codice Corbeïensi cum hac inscriptione, TITULUS ORIGENIS SUPER TUMULUM A SEIPSO COMPOSITUS. immo potiùs à quodam studioso in persona Origenis.

IN EPITAPHIUM II.

DE Hildini electione ita scribit Bertarius Presbyter Virdunensis in Historia Episcoporum Virdunensium, & post eum Hugo Abbas Flaviniacensis in Chronico. *Defuncto* HERILANDO *Antistite abiit pars Cleri & plebis Virdunicæ ad Ludovicum Imperatorem anno* DCCC XXVII, *& petierunt sibi dari domnum* HILDINUM *de Allemannia virum bonum & sanctum, qui in episcopatu suo multas ecclesias construxit, & multa bona operatus est.* Idem Hugo Hildini obitum refert anno DCCC LI Idibus Januarii; additque cum Bertario, eumdem sepultum fuisse in *crypta sancti Vitoni*, exactis in episcopatu viginti quatuor annis.

Hildino successit HATTO, post cujus excessum anno DCCCC XXV *domnus & sanctissimus Pater Berardus Episcopus factus est*, inquit Bertarius Presbyter, qui ab ipso educatus est.

Obiit Hatto Kalendis Januarii, ſepultus item in crypta ſancti Vitoni, *juxta corpus Hildini.*

In epitaphium III.

Anno DCCCCXL, teſtante Hugone Abbate, ſedi Virdunenſi admotus eſt Berengarius, ortu Saxonicus, Ottonis Imperatoris conſanguineus, qui baſilicam ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, in qua requieſcit corpus beati Vitoni, meliorem in ſtatum reduxit, auxit, & ornavit; ibidemque Monachos Clericorum loco ſubſtituit, præfecto Abbate Humberto ex Tullenſi Monaſterio ſancti Apri.

In epitaphium IV.

Heimonem Virdunenſem Epiſcopum excepit Raimbertus ſeu Rambertus, anno Incarnationis dominicæ M XXIV, qui Hieroſolymam proficiſcens in villa Bellagrada obiit anno M XXXVIII, pontificatus ſui anno XIV, quo ex loco Virdunum tempore Richardi ſucceſſoris relatus à Clericis Bernero & Bernardo, *in eccleſia ſancti Martini & ſancti Agerici à ſe incœpta honorificè ſepultus eſt*, Baldrico Abbate. Hæc ex Hugone & ex continuatione Hiſtoriæ Virdunenſium Epiſcoporum.

In epitaphium V.

Laurentius de Leodio in continuatione Historiæ Episcoporum Virdunensium, *anno*, inquit, *dominicæ Incarnationis* M LXXXVIII, *post Theodericum electus est Decanus Mettensis Ecclesiæ* Richerus, *vir pius & honestus. Moritur anno* M CVII, *sepultus apud sanctum Vitonum ante altare sancti Laurentii.* Idem suum ipsius epitaphium composuit.

In epitaphium VI.

Mathildis, *Saxoniæ Comitissa*, ait anonymus Monachus Historiæ Virdunensium Episcoporum continuator, *Monasterio sancti Vitoni ornamenta plura contulit, crucibus & tabulis aureis, & textu, cum filio Comite* Herimanno *altare decoravit.* Hæc *Comitissa Comiti* Godefrido *copulata, quinque filios ex ipso genuit, videlicet* Adalberonem *nostræ civitatis post Wicfridum Episcopum, &* Fredericum *&* Herimannum *Comites; duos quoque Ducatûs prosapiâ pollentes,* Godefridum *atque* Gozelonem. Decessit circiter annum M IX, humata in Monasterio sancti Vitoni.

In epitaphium VII.

Ludovicus Chisneïensis Comes, filius Otonis Comitis, tempore Raimberti Episcopi,

cujus est epitaphium quartum, à Bullionensibus militibus Godefridi Ducis, cui Imperator urbis Comitatum abstulerat, quem Richardo Virdunensi Episcopo tradiderat, intra urbem oppressus, *eo quòd illum episcopalis auctoritas prædicto Comitatui præfecisset*, exstinctusque est, monastico habitu (pro more illorum temporum) ante extremum halitum accepto. Ejus obitus contigit sub annum M XXV, sepultura in ecclesia sancti Vitoni.

In epitaphium VIII.

Herimannus filius fuit Godefridi Comitis, cognomento Gibbosi, & Mathildis, de qua supra in epitaphio sexto, frater Frederici Monachi, cujus epitaphium retuli in Analectorum tomo I. *Prædictus Herimannus tradidit beato Vitono Rogeri-curtem, &c.* ut legitur in continuatione Historiæ Episcoporum Virdunensium, quæ in Spicilegii tomo XII, unà cum Bertarii & Laurentii Monachi historia vulgata est.

In epitaphium IX.

Eodem tempore vivebat Comes Lictardus, aliis Lietardus, Conradi Imperatoris nepos, qui *Bailodium* Monachis Cœnobii sancti Vitoni *tradens*, sub Richardo Abbate *in eodem loco factus est Monachus*, testante Continuatore mox laudato.

IN EPITHAPHIUM X.

Gelduinus Comes pater fuit Waleranni Abbatis Cœnobii sancti Vitoni, & Hugonis Episcopi Lingonensis, qui à Leone Papa IX in Remensi Concilio depositus est, referente Hugone Abbate. Sepultus est Gelduinus in Monasterio sancti Vitoni, quo ex loco eruditus ac religiosus vir Bartholomæus Senocus, nunc in sancti Agerici Abbatia Prior, præmissa octo epitaphia mihi suppeditavit.

VETERES LITANIÆ ANGLICANÆ,

à mille annis editæ.

KYrie eleison.
Christe eleison.
Christe audi nos.
Christe audi nos.
Christe audi nos.
Sancta Maria, ora.
Sancta Maria, ora.
Sancta Maria, ora.

De Angelis.

Sancte Michaël, or.
Sancte Gabriel, or.
Sancte Raphaël, or.
Omnes sancti Angeli, orate.
Omnes sancti Archangeli, orate.
Omnes sancti chori novem Ordinum cælestium, orate pro nobis.

De Apostolis.

Sancte Petre, ora.
S. Paule,
S. Andrea,
S. Jacobe,
S. Johannes,
S. Thoma,
S. Jacobe,
S. Philippe,
S. Bartholomæu,
S. Matthæu,
S. Juda,
S. Barnaba,
S. Mathia,
Omnes sancti chori Apostolorum, orate pro nobis.

De Martyribus.

S. Stephane, II ora pro nobis.
S. Luca,
S. Marce,
S. Barnaba,
S. Timothæu,
S. Tite,
S. Philimon,
S. Clemens,
S. Syxte,
S. Felix,
S. Laurenti,
S. Corneli,
S. Cypriane,
S. Sebastiane,
S. Gervasi,
S. Protasi,
S. Vincenti,
S. Georgi,
S. Dionysi,
S. Maurici,
S. Victor,
S. Johannes,
S. Paule,
S. Donatiane,
S. Rogatiane,
S. Agustine,
S. Cosma,
S. Damiane,
S. Romane,
S. Cæsari,
S. Marcelline,
S. Pancrate,
S. Nazari,
S. Benigne,
S. Symphoriane,
S. Hermes,
S. Felicissime,

S. Abdo,
S. Senes,
S. Tiburti,
S. Beate,
S. Candide,
S. Bonifaci,
S. Nicomedis,
S. Menna,
S. Magne,
S. Ruphine,
S. Nabori,
S. Juvenalis,
S. Beatrix,
S. Iacincte,
S. Martiniane,
S. Dremore,
Omnes sancti chori Martyrum, orate pro nobis.

De Confessoribus.

S. Leo,
S. Silvester,
S. Donate,
S. Gregori,
S. Agustine,
S. Hieronyme,
S. Benedicte, II
S. Hilari,
S. Martine,
S. Samson,
S. Brioce,
S. Melore,
S. Branwalatre,
S. Patrici,
S. Brindane,
S. Carnache,
S. Gilda,
S. Paterne,
S. Petrane,
S. Guinwaloee,
S. Courentine,
S. Citawe,
S. Guoidiane,
S. Munna,
S. Serwane,
S. Serecine,
S. Guiniawe,
S. Tutwale,
S. Germane,
S. Columcille,
S. Paule,
S. Judicaile,
S. Mevinne,
S. Guoidwale,
S. Dircille,
S. Bachla,

S. Rawele,
S. Racate,
S. Loutierne,
S. Riacate,
S. Toninnane
Omnes ſancti chori Confeſſorum, orate pro nobis.

De Virginibus.

Sancta Maria, III ora pro nobis.
S. Felicitas,
S. Perpetua,
S. Agatha,
S. Cecilia,
S. Agnes,
S. Anaſtaſia,
S. Petronilla,
S. Eufemia,
S. Savina,
S. Scholaſtica,
S. Eugenia,
S. Suſſanna,
S. Appra,
S. Columba,
S. Tecla,
S. Ninoca,
S. Ticiawa,
S. Genufefa,
S. Juſtina,
S. Criſtina,
S. Criſpina,
S. Criſpiniana,
S. Corona,
S. Benedicta,
S. Senentina,
S. Margareta
S. Blandina,
S. Martha,
S. Menna,
S. Mathithia,
S. Perpetua,
S. Concordia,
S. Julitta,
S. Sinclita,
S. Soffonia,
S. Creſcentia,
S. Donata,
S. Juliana,
S. Portuna,
S. Victoria,
S. Tarſilla,
S. Emiliana,
S. Trifina,
S. Brigida,
Omnes ſancti chori

ri Virginum, orate pro nobis.
Omnes Sancti, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Angeli, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Archangeli, intercedite pro nobis.
Omnes sanctæ Virtutes, intercedite pro nobis.
Omnes sanctæ Potestates, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Principatus, intercedite pro nobis.
Omnes sanctæ Dominationes, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Throni, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Cherubim, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Seraphim, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Patriarchæ, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Prophetæ, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Apostoli, intercedite pro nobis.
Omnes sancti Martyres, intercedite pro nobis.

Omnes ſancti Confeſſores, intercedite pro nobis.

Omnes ſanctæ Virgines, intercedite pro nobis.

Omnes Sancti, intercedite pro nobis.

Ut per veſtras orationes adipiſcamur ſine fine regnum cælorum Domino volente per omnia ſæcula ſæculorum.

Propitius eſto, Parce nobis Domine.

Propitius eſto, Libera nos Domine.

Ab omni malo, Libera nos Domine.

Ab omni inmunditia cordis & corporis, Libera nos Domine.

A morbo malo, Libera nos Domine.

Ab hoſte malo, Libera nos Domine.

Ab inſidiis diaboli, Libera nos Domine.

A perſecutione inimici, Libera nos Domine.

A periculo mortis, Libera.

A ventura irà, Libera.

Per adventum tuum, Libera.

Per Nativitatem tuam, Libera.

Per Baptiſmum tuum, Libera.

Per Paſſionem tuam, Libera nos Domine.

Per Crucem tuam, Libera nos Domine.

Per Reſurrectionem tuam, Libera nos Domine.

Per Aſcenſionem tuam, Libera nos Domine.
Per deſcenſionem Spiritus-ſancti, Libera nos Domine.
Peccatores, Te rogamus, audi nos. I I I
Ut pacem nobis dones, Te rogamus, audi nos.
Ut vitam atque ſanitatem nobis dones, Te rogamus, audi nos.
Ut nobis in bonis operibus perſeverantiam dones, Te rogamus.
Ut nos in vera Fide & religione conſervare digneris, Te rogamus.
Ut Eccleſiam Catholicam conſervare digneris, Te rogamus.
Ut Regem & Epiſcopum noſtrum conſervare digneris, Te rogamus.
Ut vitam & ſanitatem eis dones, Te rogamus, audi nos.
Ut populo Chriſtiano pacem & unitatem largiri digneris, Te rogamus audi nos.
Ut fructum terræ nobis dones, Te rogamus, audi nos.
Ut cæli ſerenitatem nobis dones, Te rogamus, audi nos.
Ut pluviam oportunam nobis dones, Te rogamus, audi nos.

Ut caritatem nobis dones, Te rogamus, audi nos.
Ut nobis veram pœnitentiam concedas agere, Te rogamus.
Ut Clerum & plebem Anglorum conservare digneris, Te rogamus.
Ut universalem congregationem Sanctorum conservare digneris, Te rogamus, audi nos.
Ut eam in vera Fide & religione conservare dign ris, Te rogamus.
Ut nobis misereri digneris, Te rogamus, audi nos.
Ut nos exaudire digneris, Te rogamus.
Fili Dei, Te rogamus.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, Miserere nobis.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, Parce nobis Domine.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, Dona nobis pacem.
Christe audi nos. III
Kyrie eleïson. III
Christe eleison. III
Oremus. Pater noster.

Hæc Oratio post Litaniam canitur.

MAGNIFICIS mirificisque orationibus atque meritis recensitorum Patriarcharum, Prophetarum, atque Apostolorum, plurimorumque Martyrum, vel electorum, atque Confessorum omnium, petimus & oramus, ut quemadmodum eorum nomina vel memoriam in hoc sæculo memorari & recitare frequentamus: ita atque ipsi pro nobis in regnis cælestibus affectuales ac privatas preces fundere dignentur, ut à Deo veniam & indulgentiam impetrare atque obtinere, & eorum desiderandam & aspiciendam speciem & gloriam in regno Dei videre, & congaudere mereamur, præstante Domino nostro JESU-CHRISTO, cui est honor, & potestas, & imperium, unà cum Patre atque Spiritu-sancto in sæcula sæculorum. Amen.

ADNOTATIONES.

VETERES hasce Litanias, quæ unà cum libro Psalmorum in membraneo codice Remigianæ apud Remos Bibliothecæ continentur, hîc subjicere visum est operæ pretium, tum quia Sanctos exhibent plerosque ignotos, qui apud Anglos antiquitus publico honore colebantur: tum quia argumento à me inde pro monachatu Gregorii Magni superiùs adducto faciunt fidem. Anglicanas dicere non vereor, non solùm ob veteris codicis characteres semi-Saxonicos, & nomina Sanctorum plurimùm Britannica seu Anglicana; sed maximè propter illam obsecrationem, quæ adhibetur sub finem Litaniarum, *Vt* Deus *Clerum & plebem Anglorum conservare dignetur*.

Earum antiquitatem probat in primis vetustas Remigiani codicis ab annis prope nongentis exarati. Deinde Sanctorum ætas, quorum suffragia postulantur: ex quibus nullus est medio sæculo septimo inferior. Ad hæc, quòd multi Sancti apud Anglos, sub finem sæculi septimi & initium octavi maximè celebres, in ipsis Litaniis omittuntur, scilicet Cuthbertus, Wilfridus, Aidanus, Aldhelmus, Ethildrita, ut taceam Mellitum, Laurentium, Paulinum, Columbanum, Biscopum, Ceolfridum, Theodorum, Hadrianum, Bedam & alios. Ex quibus infero, Litanias istas labente sæculo septimo in Anglicana Ecclesia usitatas fuisse. Unum huic

ſententiæ objici poteſt, nimirum Auguſtinum proximo poſt Gregorium loco nominari. quod videtur emanaſſe ex decreto Concilii Cloveshovienſis anno DCC XLVII celebrati: in cujus capitulo 17 conſtitutum eſt, *ut dies depoſitionis ſancti Auguſtini Archiepiſcopi*, qui ad gentem Anglorum à Gregorio prædicationis gratiâ miſſus eſt, *ab eccleſiaſticis & monaſterialibus feriatus haberetur*; ejuſque nomen *in Litania decantatione poſt S. Gregorii vocationem ſemper diceretur*. Ego verò concedo, ſanctum Auguſtinum, qui in prædictis Litaniis memoratur, non eſſe magnum illum Eccleſiæ Doctorem, ſed alium cognominem, Gregorii Magni diſcipulum, & Anglorum Apoſtolum, quem in Litaniis Anglicanis omiſſum fuiſſe nequaquam veri ſimile eſt. At nihil vetat, Auguſtinum hunc ſæculo ſeptimo in publicis Litaniis apud pleraſque Anglorum eccleſias invocatum fuiſſe: tametſi nullum ejus rei decretum præceſſiſſet. Sic enim in Eccleſiæ ritibus uſu venire ſolet, ut quod priùs in quibuſdam eccleſiis uſurpatum eſt, communi dein Epiſcoporum decreto confirmetur, totique uni provinciæ ſive regno approbetur. Denique etiam permiſſo hunc Auguſtino locum in præmiſſis Litaniis tributum fuiſſe ob decretum Concilii Cloveshovienſis; repono, id nihil detrahere earumdem Litaniarum antiquitati, prout à me ſuperiùs aſſerta eſt. Cùm enim ſcriptor amanuenſis veteres Litanias ſæculo ſeptimo uſitatas paullo poſt Concilium Cloveshohovienſe deſcriberet; nil mirum, ſi Auguſtinum

post Gregorium inseruerit, Concilii statuto hac in re obsequutus. Neque par est ratio de Cuthberto, aliisque celebrioribus Sanctis superiùs laudatis: qui etsi publico tum cultu honorarentur, nulla tamen Anglicanæ Ecclesiæ lex exscriptorem adegit, ut vetustis ac pridem receptis Litaniis recentiores Sanctos pro arbitrio suo adscriberet.

Ex his porro validissimum argumentum pro Benedictinæ Regulæ in Anglia propagatione, quæ invictis aliunde testimoniis demonstrata est, deduco. siquidem in publicis Anglicanæ Ecclesiæ Litaniis unus ex omnibus monasticæ vitæ institutoribus sanctis laudatur Benedictus, non Antonius, non Pachomius, non Basilius, non Augustinus, non Cæsarius, non Æquitius, non Aurelianus, non denique Columbanus. Unde consequens est, sæculo septimo desinente vitæ monasticæ fundatorem apud Anglos unum audiisse Benedictum, cujus nempe Regulam Augustinus in eam insulam invexerat. Accedit, quòd in dictis Litaniis sancti Benedicti nomen bis repeti præscribitur, magnâ sanè singularis honoris ac venerationis prærogativâ, quæ nulli alii Sancto, præterquam S. Stephano & beatæ Mariæ virgini Deiparæ usque tertiò laudatæ concessa est. Hic verò tam singularis S. Benedicti apud Anglos cultus sine dubio processit ex commendatione tam Gregorii, quàm Augustini, qui ambo S. Benedictum præceptorem ac institutorem suum venerantes, eumdem sibi subditis affectum inspirarunt.

Neque dici poteſt, Auguſtinum aliâ quàm S. Benedicti Regulâ in Andreano Gregorii Cœnobio informatum fuiſſe, ſed tamen ei ad Anglos in Britanniam abeunti Gregorium præſcripſiſſe, ut S. Benedicti Regulam in Monaſteriis inſtitueret. Nam præterquàm quòd hoc gratìs & ſine fundamento adduceretur, ac naturali conſecutione legitimè inferri debeat, Auguſtinum non ſecundùm aliam, quàm quæ ab ipſo in Anglia propagata eſt, Regulam in Cœnobio Gregoriano vixiſſe; illud præterea hoc argumento validiſſimè revincitur, quòd ſi alium à S. Benedicto vitæ religioſæ inſtitutorem Romæ habuiſſet Auguſtinus, ejuſdem (ut fit) cultum ac venerationem etiam apud Anglos non neglexiſſet. quod, puto, facilè concedent æqui rerum æſtimatores. Cùm ergo inter vitæ monaſticæ auctores unius S. Benedicti cultum Anglicanis Eccleſiis præſcripſerit, uti & Regulam Monaſteriis; nullus jam dubitationi locus relinquitur, eum ſub eadem Benedicti Regula Romæ duce Gregorio militaſſe. Hæc dixerim, non animo revocandi controverſiam jam ſatis fuſè agitatam; ſed illuſtrandi argumentum, quod ex his Litaniis ſtrictiùs ac breviùs in Diſſertatione mea expoſui.

De aliis Sanctis, qui in his Litaniis memorantur, pleriſque fere ignotis, plura hîc obſervare non vacat. Illud tantùm adverto, Columcillum eum eſſe, qui Columba Hiienſium Abbas fuit. & S. Margaretam, cujus in his partibus non adeo antiqua memoria videbatur, in præmiſſis Litaniis locum habere.

LITANIÆ CAROLINÆ.

KRiste audi nos.
Sancta Maria, ora.
Sancte Michaël, or.
Sancte Gabrihel, ora pro nos.
Sancte Rafahel, or.
Sancte Orihel, ora.
Sancte Raguhel, or.
Sancte Tobihel, or.
Sancte Cherubim, ora pro nos.
Sancte Seraphim, ora pro nos.
Nomina Apostolorum.
S. Petre, ora pro nos.
S. Paule,
S. Andrea,
S. Jacobe,
S. Johannis,
S. Thomas,
S. Philippe,
S. Bartholomei,
S. Mathei,
S. Symonis,
S. Judas,
S. Tathei,
S. Lucas,
S. Marci,
Nomina Martyrum.
S. Stephani, ora.
S. Christe,
S. Laurenti,
S. Appoliti,
S. Clementis,
S. Corneli,
S. Cypriani,
S. Darie,
S. Cosme,
S. Damiane,
S. Lucie,
S. Quintini,
S. Crispini,
S. Crispiniani,
S. Rufini,
S. Valerie,
S. Eugenie,
S. Vitalis,

S. Gervaſi,
S. Protaſi,
S. Nazari,
S. Juliane,
S. Celſe,
S. Symforiane,
S. Speuſippe,
S. Eleuſippe,
S. Meleoſippe,
S. Antonne,
S. Polycarpe,
S. Georgie,
S. Chriſtofori,
S. Errice,
S. Mauricii,
S. Victor,
S. Felix,
S. Exuperi,
S. Candide, cum ſociis veſtris ſex millibus ſexcentis ac ſexaginta quatuor validos, intercedite pro me peccatore, in conſpectu Domini mei Jesu-Christi.

S. Diunyſi,
S. Eleutheri,
S. Ruſtici,
S. Saturnini,
S. Victuri,
S. Pracati *,
S. Timothei,
S. Apollinaris,
S. Iraſmi,
S. Quiriaci,
S. Longini,
S. Marine,
S. Euſtatie,
S. Agrippie,
S. Theoſpis,
S. Theagenis,
S. Viſentie,
S. Babille,
S. Aſclas,
S. Patrocli,
S. Fructuoſi,
S. Eulogie,
S. Triſſe,
S. Leuce,
S. Grillinice,
S. Magne,
S. Marcelline,
S. Feriole,

*f. Pancrati

S. Mammes,
S. Juste,
S. Felicis,
S. Theofile.
S. Theoderite,
S. Leudegarie,
S. Nicostrate,
S. Claudie,
S. Egias,
S. Juvenalis,
S. Landeberte,
Omnes Martyres Domini mei JESU CHRISTI, intercedite pro me nimiùm peccatore.

Nomina Confessorum.

S. Helari, ora.
S. Martini,
S. Honorati,
S. Bricii,
S. Albini,
S. Aniani,
S. Sulpicii,
S. Austrigisili,
S. Silvester,
S. Remedii,
S. Germani,
S. Divitiani,
S Medardi,
S. Gildardi,
S Vedasti,
S Amandi,
S Elegi,
S. Mammii,
S. Audomari,
S. Richarii,
Sancte . . . .
S. Firmini,
S. Lupi,
S. Paulini,
S. Donati,
S. Fursei,
S. Gregorii,
S. Hieronymi,
S. Ambrosii,
S. Cæsarii,
S. Agustini,
S Basilii,
S. Frontoni,
S. Bantaridi,
S. Auduini,
S Benedicti,
S. Columbani,
S. Vodoali,

S. Leodardi,
S. Drauſcii,
Omnes Confeſſores Chriſti, intercedite pro me.

Nomina Virginum,

Sancta Eugenia, or.
S. Eulalia,
S. Agathe,
S. Agnes,
S. Cecilia,
S. Lucia,
S. Dorothea,
S. Theudoſia,
S. Columba,
S. Criſtina,
S. Marina,
S. Tecla,
S. Euſimia,
S. Eufraxia,
S. Brigida,
S. Anaſtaſia,
S. Genovefa,
S. Reparata,
S. Perpetua,
S. Felicitas,
S. Scolaſtica,
S. Suſanna,
S. Spes,
S. Fides,
S. Caritas,
S. Petronilla,
S. Medriſma,
S. Solempnia,
S. Balbina,
S. Eugamina,
S. Potentiana,
S. Romola,
S. Poſinna,
S. Magra,

Nomina Sanctarum.

Sancta Anna, ora.
S. Heliſabeth,
S. Helena,
S. Paula,
S. Radegundis,
S. Nadalia,
S. Abrit,
S. Soffia,
S. Marionilla,
S. Concordia,
S. Suſanna,
S Aguſta,
S. Leonilla,
S. Junilla,

S. Claudia,
S. Pelagia,
S. Theoſpita,
Sanƈti Angeli, orate pro me.
Sanƈti Archangeli, orate pro me.
Sanƈti Throni, orate pro me.
Sanƈtæ Dominationes, orate pro me.
Sanƈti Principatus, orate pro me.
Sanƈtæ Poteſtates, orate pro me.
Sanƈtæ Virtutes, orate pro me.
Sanƈtæ Cherubin, orate pro me.
Sanƈtæ Seraphin, orate pro me.
Omnes Patriarchæ, orate pro me.
Omnes Prophetæ, orate pro me.
Omnes Evangeliſtæ, orate pro me.
Omnes Apoſtoli, orate pro me.
Omnes Martyres, orate pro me.
Omnes Confeſſores, orate pro me.
Omnes Sanƈtorum, orate pro me.
Propitius eſto, Libera nos Domine. I I I
Propitius eſto, Parce nobis Domine. I I I
Ab omni malo, Libera nos Domine. I I I
Peccatores, Libera nos Domine. I I I
Ut pacem dones, Te rogamus, audi nos.
Te precamur, Pater ſanƈte, audi nos.
Miſerere, Pater ſanƈte, audi nos.
Pro Sacerdotibus, Te precamus.
Pro omni gradu Æccleſiæ, Te rogamus, audi nos,

Indigni ſumus, JESU-CHRISTE, audi nos.

Pro omni populo catholico, Te precamus, audi nos.

Filius Dei, Te precamus, audi nos.

Agnus Dei qui tollit peccata mundi, Chriſte audi nos.

Kyrie eleiſon, III

Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat, III

Exaudi Chriſte.

ADRIANO ſummo Pontifice & univerſale Papæ vita.

Redemptor mundi, tulo juva.
Sancte Petre, tulo juva.
Vel alius Sanctos, quales volueris.
Exaudi Chriſte.

KAROLO excellentiſſimo & à Deo coronato, magno & pacifico Rege Francorum & Langobardorum, ac Patricio Romanorum vita & victoria.

Salvator mundi, tulo juva.
Sancte Johannis, tulo juva.
Vel alius Sanctus, qualis volueris.
Exaudi Chriſte.

PIPINO & KAROLO nobiliſſimis filiis ejus vita. Sancti illius, quales volueris, tulo juva.

Exaudi Chriſte.
PIPINO Rege Langobardorum vita.
Sancti Mauricii, tulo juva.
Vel alius Sanctos, quales volueris.
Exaudi Chriſte.
CHLODOVIO Rege Aquitaniorum vita.
Sancte Martine, tulo juva,
Vel alius Sanctus, quales volueris.
Exaudi Chriſte.
FASTRÆDANÆ Reginæ ſalus & vita.
Alias Virgines Chriſti, quales volueris.
Exaudi Chriſte.
Omnibus judicibus vel cuncto exercitui Francorum vita & victoria.
Sancte Remegii, tulo juva.
Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat.
Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon.
Pater de cælis Deus, miſerere nobis.
Filius Redemptor Deus, miſerere nobis
Spiritus ſanctus Deus, miſerere nobis.
Qui es trinus & unus, miſerere nobis.
Ipſe idemque benignus.
Sancta Virgo Virginum, ora pro nobis.
Sancta Dei genitrix, ora.
Sancta Maria,

Sancte

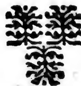
Sancte Petre, ora.
Sancte Paule, ora.
Sancte Andreas, ora.
Omnes Sancti, orate pro nobis.
Gratiam tuam nobis concede, Domine.
Gaudium & pacem dona nobis, Domine.
Vitam & sanitatem concede nobis, Domine.
Ab inimicis nostris tuere nos, Domine.
Dona nobis, Domine, peccata nostra, parce nobis Domine.
Filius Dei, miserere nobis.
Kyrie eleison, Christe eleison.
Tu mihi, Christe, concede sororem, nomine ROTRUDEM, esse beatam, ut tibi semper serviat illa.

ADNOTATIONES.

HAS Litanias superioribus ob argumenti & temporis affinitatem adjunxi. Carolinas voco, quòd principatu Caroli Magni, Hadriano summo Pontifice, scriptæ sint, in Parthenone (ut quidem puto) beatæ Mariæ apud Suessionas. Conjecturam ejus rei hanc habeo, non solùm quia sanctos ejus urbis Episcopos, Bantaridum & Drauscium, dicti Parthenonis auctorem primum, celebrent hæ Litaniæ: sed maximè quia sanctos Vodoalum & Leodardum, quorum ille Reclusus, hic Pistor in eodem Cœ-

nobio vixit ante sæculum nonum. Et tamen has Litanias ex ms. codice Vesontionensi excepit, atque Acherio nostro transmisit vir doctus ac religiosus Petrus Franciscus Chiffletius Societatis Jesu. Quod de Rotrude Caroli Magni (ni fallor) filia in fine subditur, additamentum est fratris ejus aut sororis. In his Litaniis barbaram Romanam linguam, qualis illo ævo in familiari usu recepta erat, observare licet in his vocibus, *Tulo juva*, *Tulos juva*, ubi dicere solemus, *Tu illum*, *Tu illos*.

In recensione Sanctorum unum tantùm observo, nempe inter sanctos Angelos invocari ORIELEM, RAGUELEM, ac TOBIELEM: quæ *nomina*, non *Angelorum*, sed *dæmonum*, esse definivit Zacharias Papa in Concilio Romano, quod contra Clementem & Adalbertum anno DCC XLV coactum est. Huc spectat eruditi viri Johannis Baptistæ Thiersii epistola Dissertationi *de retinenda voce* PARACLITUS, præfixa.

ADDENDA IN TOMO I.

PAG. 2 *lin.* 20 *post* editum, *lege* in Spicilegii tomo VI, & in nova Conciliorum editione Labbeana, ubi prolixius fragmentum Felici Zactarensi Episcopo suffragium, *&c.*

Pag. 24 *lin. ultima post* conveniunt, *dele quæ sequuntur usque ad finem Notæ.*

Pag. 25 *lin.* 23 *&* 24 malorum, *lege* majorum. *Ibid. lin.* 26 *adde in margine,* * *al.* pernoscenda studia liberalium artium.

Pag. 26 *lin.* 25 *adde ad marginem,* * *al.* tractatus atque sermones diversorum catholicorum Patrum.

Pag. 27 *lin.* 14 *dele* &c. *& adde sequentes versus præmisso hoc titulo*: PAULUS DIACONUS.

Utere felix CAROLE Princeps,
Munere Christi Atque togate
Pluribus annis, Arbiter orbis,
Luxque, decusque Dardanidæque
Magne tuorum Gloria gentis.

Pag. 29 *lin.* 15 *post* LXXXII, *adde*, & Coloniæ apud Matthæum Cholinum anno MDLVII, tamen quia rariores sunt ejusmodi editiones, *&c.* *& lin.* 18 *lege* Homiliarium hoc ab Alcuino adornatum elimavit, ac in duo volumina, *&c.*

Pag. 124 *lin.* 5 *lege* designant.

Pag. 132 *lin.* 16 *post* habeo, *adde*, Forsan is est

Anastasius; cujus epistola de corpore & sanguine Domini exstat in Notis ad vitam Lanfranci, Geraldo Abbati inscripta. Hujus, *&c.*

Pag. 169 *lin.* 20 *post* auctorem, *adde*, Id disertè confirmat posterioris hujus libri editio Parisiis anno M D XXXIX apud Vascosanum adornata, atque in tres partes, sicut in codice Mettensi, distincta sub hoc titulo: CONFESSIO THEOLOGICA TRIBUS PARTIBUS ABSOLUTA. Cujus confessionis auctorem Vascosanus, aut alius quispiam, ex marginalibus quibusdam velut fugientibus veteris sui exemplaris adnotatiunculis deprehendit fuisse dictum Johannem. quod de Johanne Cassiano perperam interpretatus est.

Pag. 202 *lin.* 18 *&* 19 *post* Diaconi, *lege* qui hunc quintum librum. *& pag.* 204 *lin.* 17 *pro* Cameraci, *lege* Atrebati. *& pag.* 205 *lin.* 27 *pro* Cameracensi, *lege* Atrebatensi.

Pag. 209 *lin.* 2 *lege*, quæ pendent ante figuram, sive (uti apud Baronium ad annum 858 legitur) ante Sacramentum substantiæ carnis ejusdem Domini nostri JESU-CHRISTI. quasi diceret, ante figuram substantialem carnis Domini nostri JESU-CHRISTI, eum ad modum, quo Christus in epistola ad Hebræos dicitur figura substantiæ Patris: ad quem locum Anastasius hîc allusisse videtur. Si verò Baronii lectionem sequare, quam edendo Tomo I secutus sum, aliâ (quam præferendam existimo) inconsultâ; non minùs Catholicæ Fidei favet. Cur enim, *&c.*

Pag. 211 *lin.* 19 *post* Ephesino, *adde*, sub Cyrilli nomine, nimirum Alexandrini, cujus epistola ad Nestorium, ex qua Herigerus testimonium adducit, inter acta Concilii Ephesini relata est. Quid si, *&c.*

Pag. 254 *lin.* 4 *pro* Luscium lanuinum, *lege* Luscium Lavinium, *& inter notas hanc appone suo loco.* Is fuit Poëta maledicentissimus, de quo Terentius in Prologo Andriæ & Heautontimorumeni, ubi eum malevolum Poëtam tacito nomine appellat.

Pag. 327 *lin.* 26 *post* Lotharii, *lege*, quod fluvio Scaldi dividebatur à Flandria, in qua Ipræ, atque adeo territorium Iprense, continebantur. Quapropter Robertus Lotharii regnum largè usurpasse dicendus est, eique territorium Iprense, quod conterminum erat, attribuisse. *Cetera dele.*

Pag. 334 *lin.* 8 *&* 9 *dele* in pago Massiliensi, *& lege* in diœcesi Vapicensi,

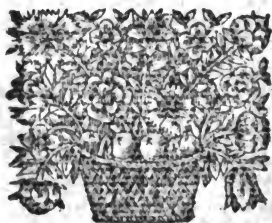
Pag. 365 *lin.* 20 *post* Philosophiam, *lege* V. C. Hadrianus Valesius existimat Honorium Scholasticum, Jordanis Ravennatis Episcopi æqualem & amicum, eum omnino esse, quem Cassiodorus in cap. 25 de divinis lectionibus Julium Oratorem Cosmographiæ auctorem vocat; Nicolaus Faber, Ludovici XIII felicis memoriæ Præceptor, Julium Honorium, apud Valesium in Præfatione ad Notitiam Galliarum, pag. IV. Jordanes verò, *&c.*

Pag. 367 *post quatuor versus de Chintila Rege, qui desinunt in* opem, *dele triginta duos versus.*

sequentes diversi argumenti, qui editi habentur in collectione veterum epigrammatum & poëmatiorum.

Pag. 422 *lin.* 17 *pro* veteris, *fortè legendum* uter is. *& lin.* 20 Metti *lege* Mettim.

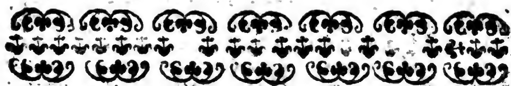
Pag. 424 *lin.* 31 *post* ms. *lege* Ergo hic Warinus à Durando Leodicensi Episcopo pauca jugera sibi dari petierat cum aliqua in Leodicensi Ecclesia dignitate, aut qua alia, cujus insigne erat vestis xerampelina. quæ cùm durus Antistes Warino negavisset, ille iratus clam Mettensem in urbem fugit, ubi cum Abbatia sancti Arnulfi multas opes nanctus est. Xerapelinos ornatus Gemblacensis codex ita interpretatur. *Xerapelinæ vestes*, &c.

PARISIIS, E Typographia Viduæ Edmundi Martini, viâ Jacobæâ, sub aureo Sole & Sacrificio Abelis.

M DC LXXVI.

695

INDEX
RERUM ET VERBORUM.

A.

Xx iiij

INDEX.

626

INDEX.

B

C

D

E

Exa-

INDEX.

G

H

INDEX.

M

P

INDEX.

Q

R

INDEX.

S. Scu-

FINIS.

ERRATA Tomi II.

P*Age* 87 *lin.* 15, tanta, *f.* tarda. *pag.* 88 *lin.* 25, cælestis, *l.* cælesti. *p.* 97 *lin.* 2, propugnaverunt, *l.* propagaverunt, *p.* 98 *lin.* 26 ipse S. Benedictus, *l.* ipsum S. Benedictum. *p.* 113 *lin.* 1, ab, *l.* ad. *p.* 136 *lin.* 27, somnolentiam, *l.* somnolentia. *p.* 225 *lin.* 14, quod, *l.* quæ. *p.* 232 *lin.* 18, *post* auro, *pone* non *p.* 318 *lin.* 22, restingat, *l.* restinguat. *p.* 348 *lin.* 3, *post* si, *adde* in. *p.* 358 *lin.* 6, precedere, *l.* procedere. *p.* 388 *lin.* 17, Ruviinaco, *l.* Ruviniaco. *p.* 416 *lin.* 5, Achangeli, *l.* Archangeli. *p.* 419 *lin.* 26, iu, *l.* in. *p.* 471 *lin.* 22, &, *l.* ut. *p.* 573 *lin.* 8, nonam, *l.* novam. *p.* 579 *lin.* 13, singulit, *l.* singulis. *p.* 645 *lin.* 11, Selsimarensem, *l.* Selsiniarum.